

Projekt je spolufinancován Evropskou unií z Evropského uprchlického fondu

Analýza státního integračního programu pro azylanty

Etnologický ústav AV ČR, v.v.i.
Praha 2012

Analýza státního integračního programu pro azylanty

Recenzenti: Bc. Pavel Dymeš, Mgr. Tamara Kováčová

Vědecká redakce: Doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc. (předseda)
Prof. PhDr. Jarmila Gabrielová, CSc.
Doc. PhDr. Lydia Petráňová, CSc.
PhDr. Judita Hrdá
PhDr. Jana Pospíšilová, PhD.
Doc. PhDr. Lubomír Tyllner, CSc.
PhDr. Barbora Gergelová

Autorský kolektiv:

**Zdeněk Uherek (vedoucí autorského kolektivu)
Veronika Beranská, Věra Honusková, Anežka Jiráková, Lenka Šolcová**

Key words: recognized refugees, migration, State Integration Programme

Redaktor, obálka, grafická a jazyková úprava: Zdeněk Uherek, Veronika Beranská
Překlad resumé: Kateřina Millerová

Vydal: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., Na Florenci 3, 110 00 Praha 1 ve spolupráci
s Ministerstvem vnitra České republiky

**Publikace byla vypracována v rámci projektu Evropského uprchlického fondu EUF
2010 – 25 a s institucionální podporou Etnologického ústavu AV ČR, v.v.i.,
RVO 68378076**

© Etnologický ústav AV ČR, v.v.i.

1. vydání, náklad 200 ks.

Tisk: Blesková tiskárna, Na poříčí 1074/9, Praha 1

ISBN 978-80-87112-65-6

Obsah

Úvod	4
<i>Zdeněk Uherek</i>	
Pojem integrace azylantů	6
<i>Věra Honusková</i>	
Státní integrační program a jeho institucionální a právní opory	11
<i>Zdeněk Uherek, Věra Honusková</i>	
Základní data o azylantech v České republice a data o azylantech zařazených do SIP	15
<i>Veronika Beranská</i>	
Metoda řešení úkolu a techniky sběru dat	21
<i>Zdeněk Uherek</i>	
Základní demografické charakteristiky azylantů v SIP	26
<i>Veronika Beranská</i>	
Státní příslušnost a národnostní charakteristiky	32
<i>Veronika Beranská</i>	
Charakteristika základního souboru z hlediska prostorové lokace	36
<i>Veronika Beranská</i>	
Charakteristiky výběrového souboru	48
<i>Veronika Beranská</i>	
Výsledky šetření mezi azylanty	66
Bydlení azylantů	66
<i>Zdeněk Uherek</i>	
Jazyk a vzdělávání azylantů	109
<i>Zdeněk Uherek (externí data Anna Rakušanová)</i>	
Integrace do lokální společnosti	127
<i>Anežka Jiráková</i>	
Spolupráce azylantů s nestátními neziskovými organizacemi	138
<i>Anežka Jiráková</i>	
Aspirace do budoucna	155
<i>Anežka Jiráková</i>	
Budoucnost pro děti a spokojenost se životem	161
<i>Anežka Jiráková</i>	
Občanství	186
<i>Anežka Jiráková</i>	
Sociální zabezpečení, zaměstnanost, rekvalifikace, nostrifikace, důchody	191
<i>Lenka Šolcová</i>	
Expertní rozhovory	223
<i>Zdeněk Uherek</i>	
Standardy integrace azylantů v mezinárodním a evropském právu, český státní integrační program v mezinárodním kontextu	228
<i>Věra Honusková</i>	
Závěr	240
<i>Zdeněk Uherek, Věra Honusková</i>	
Doporučení a návrhy koncepčních a legislativních změn	246
<i>Zdeněk Uherek, Věra Honusková</i>	
Literatura	253
Summary	256
Rejstřík	267

Úvod

Tato práce vznikla jako součást plnění obecného programu Evropské unie Solidarita a řízení migračních toků, hrazeného z Evropského uprchlického fondu 2010, prioritou 2 *Rozvoj referenčních nástrojů a metodik hodnocení pro oceňování a zlepšování kvality řízení, v nichž se zkoumají žádosti o mezinárodní ochranu, a pro posilování administrativních struktur, které by měly být schopny reagovat na nové úkoly vyplývající z rostoucí praktické spolupráce s dalšími členskými státy*, opatření 10.

Předmětem projektu je Státní integrační program (dále též SIP) a jeho cílem analýza z hlediska jeho legislativního ukotvení, prováděcí praxe a praktického dopadu na život azylantů.¹ Na základě analýz se text vyjadřuje k celkové efektivitě SIP, reflektuje jeho výsledky i slabé stránky a vyjadřuje se k jeho další existenci.

Význam této práce spočívá v tom, že se zaměřuje na SIP jako nástroj pro integraci azylantů. Klade si za cíl brát v úvahu a harmonizovat potřeby a možnosti jednotlivých zainteresovaných subjektů v SIP a zefektivnit jejich činnost tak, aby v co největší míře splňovala účel, kterému má sloužit. Navrhovaný postup zohledňuje aktivitu a iniciativnost všech zainteresovaných subjektů, včetně azylantů. Nevychází pouze ze statistických dat a právního řádu, ale snaží se kalkulovat s reálnou situací v terénu, konfrontovat legislativní rámec s názory, postoji a zkušenostmi samotných aktérů a reálně vážit jejich možnosti, které je třeba měřit jejich dosavadními aktivitami a zkušenostmi.

Text se zaměřuje na tři klíčové oblasti integrace azylantů a na aplikaci SIP:

- v oblasti bydlení;
- v oblasti zvýšení jazykové kompetence azylantů;
- v oblasti uplatnění azylantů na trhu práce.

---

¹ Analýza se zabývá i osobami s doplňkovou ochranou. Tyto osoby se objevily ve vzorku respondentů, věnují se jim i závěry analýzy. Text sice nadále hovoří pouze o azylantech, ale závěry se vztahují na obě kategorie osob.

První dvě oblasti jsou explicitně do SIP zahrnuty, třetí není obsažena v právním zakotvení tohoto programu, tedy v zákoně o azylu, avšak je nedílnou implicitní součástí otázky integrace azylantů.² Všechny tyto oblasti umožňují rychlejší osamostatnění azylanta z asistence státního aparátu a potenciálně by měly působit i na menší závislost azylanta na sociálním systémem. Zároveň se jedná o oblasti, v nichž azylant aspiruje na osamostatnění a které by měly přispívat k rychlejší integraci do českého prostředí.

Cílům práce je uzpůsobena struktura textu. Text nejprve sumarizuje základní informace o SIP. Následně se zaměřuje na základní výzkumné otázky a seznamuje čtenáře s metodou jejich řešení. Dále shrnuje základní údaje o azylantech a o azylantech zahrnutých do SIP. Po vyhodnocení základních údajů sumarizuje výsledky šetření mezi azylanty v oblasti bydlení, jazykové výuky, uplatnění se na trhu práce a uplatnění kvalifikace, v oblasti integrace do lokální společnosti a v oblasti získání občanství České republiky. Zajímá nás též podíl na SIP a spolupráce s azylanty u jednotlivých zainteresovaných institucí. Proto po analýze šetření mezi azylanty následují výsledky expertních rozhovorů se zástupci organizací zabývajících se azylanty. Po výzkumné části je připojena legislativní část, která předkládá základní informace o mezinárodních a evropských standardech integrace a hodnotí soulad českého zakotvení s nimi. Určité právní otázky jsou v textu řešeny i v části výzkumné, kde je také věnován největší důraz na popis současného právního stavu. Závěry shrnují výsledná zjištění, na něž navazují doporučení a návrhy opatření.

---

² Srov. ust. § 68 a násl. zák. č. 325/1999 Sb., o azylu, v platném znění, který dává základ pro zajištění výuky českého jazyka a pro zajištění bydlení. Uplatnění azylu na trhu práce není přímo zakotveno zákonem o azylu, zde je nutno vzít v potaz ustanovení § 98 písm. c) zák. čl. 435/2004, o zaměstnanosti, díky kterému mají azylanti a osoby s doplňkovou ochranou možnost vstupu na trh práce bez nutnosti disponovat povolením k zaměstnání.

Pojem integrace azylantů

V první řadě je namístě definovat si používané pojmy, zejména pojem *integrace* a pojem *azylant*³.

Co se týče slova integrace, v právních dokumentech univerzálního i regionálního mezinárodního práva jeho definici nenalezneme, stejně tak jej nenalezneme v pro nás relevantním právu Evropské unie (dále též „EU“). Jiné vědní disciplíny než právo, kupříkladu sociologie, se pojmem integrace zabývají dlouhodobě a podrobně, právo ale zatím zaostává. V počátcích pátrání po významu slova nám mohou být oporou slovníková vysvětlení; například Oxfordský slovník tímto slovem mimo jiné označuje „*promíchávání lidí, kteří byli dříve oddělováni*“.⁴ Je vidět, že toto vysvětlení předpokládá jako výchozí stav existenci oddělených skupin osob a jako návazný stav jejich propojení, promíchání. Takto bychom mohli přistoupit ke skupině osob – azylantů přicházejících jako oddělená skupina na území určitého státu, kde žijí osoby hostitelské společnosti, s nimiž se azylanti postupně promíchávají. Integrace pak je popis tohoto stavu. To nám ovšem nedává žádný vhled do toho, co vlastně onen stav integrace způsobí, jaké vlivy jsou určující pro úspěšnost, tedy stav „promíchání“. Podrobnější definici slova integrace nalezneme ve specializovaném migračním slovníku mezivládní organizace IOM.⁵ Zde je takto označován *proces, kterým je imigrant přijat do společnosti jako jedinec i jako součást skupiny. Konkrétní požadavky na přijetí se v jednotlivých zemích liší a odpovědnost za integraci leží na více aktérech: na samotných imigrantech, vládě přijímající/hostitelské země, jejich institucích a společnosti*.⁶ Slovník označuje jako blízké pojmy také *akulturaci*, kterou míní *přijetí idejí, norem, hodnot, chování apod. hostitelské země*, a patrně ji považuje za vyšší stupeň ovlivnění imigranta společností, než jaké dosahuje skrze integraci, a *asimilaci*, tedy v podstatě *splynutí se společností v přijímající zemi*, což je další, vyšší stupeň oproti akulturaci. Tato definice je vztažena k obecnějšímu pojmu migrant, nicméně je možné ji využít i pro potřeby definice integrace jen

---

³ K tomuto pojmu se vyjadřuje analýza z hlediska platného práva České republiky výše.

⁴ míněno s těmi, kdo je oddělovali. Srov. Oxford Dictionary of English, Oxford University Press, 2010,

⁵ Srov. Glossary on Migration, International Organization for Migration (IOM), 2004, dostupný na http://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/published_docs/serial_publications/Glossary_eng.pdf.

⁶ Srov. slovníkové heslo integrace v uvedené publikaci: *Integration: The process by which immigrants become accepted into society, both as individuals and as groups. The particular requirements for acceptance by a receiving society vary greatly from country to country; and the responsibility for integration rests not with one particular group, but rather with many actors: immigrants themselves, the host government, institutions, and communities* (volný překlad proveden autorkou textu).

podskupiny migrantů, tedy azylantů. Z této definice je zřejmé, že klíčovým výsledkem je přijetí osoby do společnosti, k čemuž napomáhá řada aktérů, a to včetně azylantů samotných. To, co určuje dle uvedené definice úspěšnost, jsou kritéria, která si ovšem stanoví stát sám svými požadavky. Co je určující pro úspěšnost integrace proto dle tohoto pohledu závisí na společenské dohody, kterou artikuluje stát, a těmi, kdo se o úspěšnost procesu, jsou všichni ti, které definice považuje za aktéry.

Návaznou otázkou je, zda jsou výše uvedené definice pro teorii a praxi konkrétního státu, například ČR, relevantní. Pokud neexistuje definice v právních dokumentech, není stát ve svém přístupu k výkladu pojmu integrace ničím vázán. Slovníkové definice nemohou nikterak stát v jeho přístupu závazně ovlivnit. Je zřejmé, že v praxi se nezdá směřovat i ony výše uvedené pojmy integrace, akulturace, asimilace – což je legitimní, pokud neexistuje závazek státu ve smluvní podobě – a státy si vnitrostátně mohou definovat integraci např. jako cosi na pomezí těchto pojmů (nicméně od obecně pojímané definice se patrně výrazně neodchýlí). Je tedy zjevné, že stát nedisponuje konkrétní smluvní definicí pojmu integrace, kterou by se musel řídit. Nicméně státy přijímají určité obecné závazky, které mají dopady na možnost začlenění se osob – občanů jiných států, či osob bez státní příslušnosti – do jejich společnosti, a byť nejsou pojata jako integrační opatření, budou dopadat i na azylanty, resp. migranty obecně. K těm se krátce vyjádříme v další podkapitole.

Další otázkou je, zda je možné uvažovat o stejném přístupu státu k integraci osob přicházejících dobrovolně a nedobrovolně. Tedy zda je možné uvažovat shodně o integraci skupiny migrantů i podskupiny azylantů. Mezi *dobrovolné migranty* patří osoby, které přicházejí například za prací či studiem a vybrali si k tomu konkrétní zemi. Tito migranti mohou nadále setrvat ve své zemi, ale z určitých důvodů, mezi jinými se může jednat o nedostatek práce, malé finanční ohodnocení práce či nedostatečné studijní možnosti, se rozhodli takzvaně zkusit štěstí v zemi jiné. Před svým odchodem mají obvykle příležitost seznámit se skrze informační kanály (známí, internet, TV apod.) s reáliemi, společenským zřízením, možnostmi pracovního uplatnění apod. v této zemi a rozhodnout se, zda odpovídá jejich touhám. Mezi *nedobrovolné migranty* patří právě uprchlíci, resp. azylanti. Ti si zemi, do které utíkají, nemají vždy možnost vybrat; hlavním důvodem jejich odchodu ze země původu je nemožnost tam setrvat. Ježto bývá nezdá se ohrožení jejich svoboda či život, hledají nejnazší cestu ze země a to, kam směřují, bývá ovlivněno i prostou dostupností víza či dopravy. Tito migranti o zemi, ve které se ocitli, nemusejí mít dopředu žádné informace.

Na integraci obou skupin mohou být kladeny rozdílné požadavky, mimo jiné spojené i s podtextem „po dobrovolných migrantech chceme, aby se integrovali, nedobrovolným pomůžeme, aby se integrovali“. Svou roli může hrát také počet migrantů, resp. azylantů, anebo to, že u migrantů nedobrovolných plní stát jejich přijetím určité mezinárodněprávní závazky, kterých se nemůže zprostit, zatímco dobrovolné migranty přijímat na své území nemusí (pokud ovšem nepřijme v tomto směru smluvní závazky). Je ovšem otázkou, zda lze takovou odlišnost přístupu – kromě posledně zmíněného důvodu – dovést i z nějakých dokumentů.

Dále se můžeme ptát, kdo vlastně nároky na integraci klade. Je to stát? Jeho logickým motivem může být to, že chce, aby jeho státní zřízení fungovalo i v případě, že přijdou osoby, které s ním nejsou od narození seznamovány a mohou mít na fungování společnosti odlišné nároky a pohled. Jedině stát má také možnosti, jak stanovit závazná pravidla a jak jejich plnění vymáhat. Či je to uprchlík sám? Pokud chce v zemi setrvat, je logické, že musí najít cestu, jak se stát její součástí. Jak moc ale opravdu potřebuje být součástí společnosti, resp. daného státu? Nestačí mu život v jeho komunitě, pokud je taková ve státě tvořena? Anebo je to společnost, která svou dynamikou přijímá a formuje uprchlíka směrem k jeho začlenění? Z hlediska nároků na integraci to bývají obvykle dvě prvně zmíněné strany, které mají zájem na úspěšném začlenění. Společnost jako entita není schopna nároky formulovat jinak než skrze vládu či jiné zástupce, má však zcela zásadní vliv na to, zda bude integrace (které stát postaví legislativní základy a uprchlík jimi dané standardy přijme), úspěšná či nikoli. Každopádně je integrace z tohoto pohledu minimálně dvoustranným procesem, není možné ji vidět pouze na bedrech migrantů, ať již dobrovolných či nedobrovolných. Vždy je to i stát, resp. společnost, která tyto osoby *přijímá*.

Dále je třeba se více věnovat pojmu azylant. Na prvním místě si musíme uvědomit, že k pojmu azylant, který je používán v České republice, nenalezneme na mezinárodní úrovni právní definici. Česká republika (dále též „ČR“) tímto slovem označuje osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana z konkrétně vymezených důvodů ve vnitrostátním zákoně o azylu.⁷ Uvedené ustanovení do vnitrostátního právního řádu – za prvé – přejímá definici

---

⁷ Srov. § 12 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, v platném znění: „Azyl se cizinci udělí, bude-li v řízení o udělení mezinárodní ochrany zjištěno, že cizinec a) je pronásledován za uplatňování politických práv a svobod, nebo b) má odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, pohlaví, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité

uprchlíka, která je vymezena v Úmluvě o právním postavení uprchlíků,⁸ a dále – za druhé – uvádí v život ustanovení čl. 43 Listiny základních práv a svobod.⁹ Zajišťuje tedy na prvním místě plnění mezinárodně právního závazku ČR a pojem azylant tak v jednom svém významu označuje osobu, která je z hlediska mezinárodního práva považována za uprchlíka, tedy tu osobu, která naplňuje definici obsaženou v Úmluvě o právním postavení uprchlíků (dále též „Úmluva“). Ve druhém svém významu značí pojem azylant osobu, která získala tzv. vnitrostátní azyl, tedy ochranu, jejíž udělení je plně v moci České republiky. Zde nejsou plněny žádné mezinárodní závazky, je to jen a pouze ČR, kdo stanoví, komu takovouto ochranu udělí. S ohledem na princip právního státu je ovšem uvedený pojem vymezen v Listině základních práv a svobod, aby bylo jasné, o kterých lidech stát může uvažovat jako o příjemcích této formy ochrany. Stále je nicméně nutno mít na paměti již výše řečené, tedy že udělením mezinárodní ochrany těmto osobám nejde o plnění mezinárodněprávního závazku. Zákon o azylu pak umožňuje získání tohoto vnitrostátního azylu tím, že jej včleňuje do svého katalogu ochranných instrumentů a skrze stanovený proces zajišťuje zkoumání možností jeho udělení. Je tedy zřejmé, že na mezinárodní úrovni může být námi řešená otázka integrace azylantů vztažena pouze k pojmu uprchlík, nikoli k pojmu azylant v našem vnitrostátním pojetí. Jinak řečeno, pokud je v mezinárodní úmluvě, která se vztahuje k úpravě uprchlictví vůbec otázka integrace řešena, týká se jen a pouze oněch „uprchlíků“,¹⁰ a tedy jen části osob, které vnitrostátně nazýváme azylanty. Obecnou úmluvu, která by se vztahovala k otázce integrace, tedy jakoukoli „úmluvu o integraci“, nenalezneme.

Pojem doplňková ochrana vychází z práva Evropské unie. Obsahuje povinnost státu udělit určitým osobám ochranný status, tzv. doplňkovou ochranu. Z hlediska mezinárodního práva jde o vtělení závazků plynoucích z principu „*non-refoulement*“, tedy povinnosti

---

sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů ve státě, jehož občanství má, nebo, v případě že je osobou bez státního občanství, ve státě jeho posledního trvalého bydliště.“

⁸ Dle čl. 1A Úmluvy o právním postavení uprchlíků se uprchlíkem rozumí osoba, která: „*se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti (...).*“

⁹ Srov. čl. 43 uvedené Listiny: „*Česká a Slovenská Federativní Republika poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Azyl může být odepřen tomu, kdo jednal v rozporu se základními lidskými právy a svobodami.*“

¹⁰ Zde ponechme stranou otázku významu uznávání uprchlíka státem. Vychází se obecně z toho, že uznání ze strany státu je deklaratorní a že osoba je uprchlíkem nezávisle na tom, zda ji stát za něj uzná, anebo nikoli. Nicméně státy zejména západního světa od onoho aktu uznání odvíjejí přiznání konkrétních práv či výhod osobě a ustálila se tak dichotomie pojmů žadatel o azyl (či o status uprchlíka či o mezinárodní ochranu) a azylant (či uprchlík, či osoba s udělenou ochranou). Ovšem v mnoha zemích ekonomicky se rozvíjejících není proces uznávání osoby za uprchlíka řešen vůbec a v případě přílivu osob se stát za pomoci UNHCR snaží o poskytnutí základního standardu pro přežití.

nenavracení osoby do určitých míst zejména v případě, že by zde hrozilo nebezpečí pro život osoby či by jí hrozilo mučení, nelidské zacházení apod.

Státní integrační program a jeho institucionální a právní opory

Aktivity, které si kladou za cíl napomoci azylantům integrovat se do majoritní společnosti, prošly celou řadou přeměn. Současný SIP navazuje na *asistenční program integrace osob s přiznaným postavením uprchlíka v České republice*, který byl vypracován v roce 1993 tehdeším Odborem pro uprchlíky a integraci cizinců Ministerstva vnitra. Asistenční program byl realizován od roku 1994 v souladu s *usnesením vlády č. 643 ze dne 17. listopadu 1993* a podle pravidel stanovených v *Instrukci Ministerstva vnitra České republiky ze dne 27. května 1994 č.j.:U-1027/94 „O postupu okresních úřadů při zajišťování integrace osob s přiznaným postavením uprchlíka v České republice“*. V roce 1996 došlo k reorganizaci složek ministerstva vnitra odpovědných za problematiku azylu.¹¹ Odbor pro uprchlíky a integraci cizinců byl restrukturován, byla z něj vydělena agenda zabývající se chodem objektů, ve kterých žadatelé o azyl a azylanti bez privátního ubytování přebývají. Byla vytvořena Správa uprchlických zařízení a vznikl nynější Odbor azylové a migrační politiky. Tento odbor převzal i gesci za realizaci SIP v oblasti bydlení azylantů.¹²

V současné době je Odbor azylové a migrační politiky hlavním gestorem SIP a je též útvarem pro řízení organizační složky státu Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra.

Problematikou udělování mezinárodní ochrany ve formě azylu (a azylantů) se na Odboru azylové a migrační politiky zabývá několik oddělení:¹³

1. Oddělení mezinárodní ochrany, které odpovídá za řízení o udělení nebo odnětí mezinárodní ochrany ve formě azylu, mezinárodní ochrany ve formě doplňkové ochrany a dočasné ochrany.

---

¹¹ Obdobně též <http://www.mvcr.cz/clanek/seznamte-se-odbor-azylove-a-migracni-politiky.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d> (navštíveno 16. 1. 2012).

¹² Viz též <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/index.html> (otevřeno 12. 12. 2011).

¹³ Pro jejich kompetence srov. webové stránky Ministerstva vnitra ČR, Odboru azylové a migrační politiky: <http://www.mvcr.cz/clanek/odbor-azylove-a-migracni-politiky.aspx> (otevřeno 13. 4. 2012); následující odrážky z uvedeného textu vycházejí.

2. Oddělení Dublinského střediska, jež odpovídá za určení státu příslušného za posouzení žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země v některém ze členských států Evropské unie, Norska, Islandu a Švýcarska.

3. Oddělení zástupčí činnosti a kasací, které tvoří koncepce vývoje v oblasti mezinárodní ochrany. Jedná též za Ministerstvo vnitra ČR před soudy ve věcech mezinárodní ochrany včetně řízení o kasačních stížnostech.

4. Oddělení integrace cizinců a azylantů, jež odpovídá za koncepční, výkonnou, koordinační a kontrolní činnost k zajištění adaptačních, integračních a dalších programů v rámci řešení problematiky integrace cizinců, azylantů a cizinců s prokázaným českým původem. Toto oddělení je též pověřeno přípravou, realizací a meziresortní koordinací Státního integračního programu, včetně přípravy a koordinace realizace příslušných projektů a metodické a kontrolní činnosti v uvedených oblastech.

5. Oddělení koncepcí a analýz zaměřené na analytickou činnost v oblasti migrační a integrační politiky včetně přípravy celostátních koncepcí azylové politiky.

6. Oddělení Evropských komunitárních fondů, které spravuje prostředky, jejichž prostřednictvím se též SIP v určitém rozsahu realizuje.

7. Oddělení azylové a migrační legislativy, které odpovídá za přípravu návrhů právních předpisů v oblasti problematiky mezinárodní ochrany vysídlených osob a imigrace, konkrétně pak azylového a uprchlického práva, problematiky doplňkové ochrany, dočasné ochrany, vstupu, pobytu a vycestování cizinců a překračování státních hranic.¹⁴

SIP je právně ukotven v zákonu č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů, konkrétně v § 68 – 70, z nichž je zřejmé, že:

---

¹⁴ <http://www.mvcr.cz/clanek/odbor-azylove-a-migracni-politiky.aspx> (otevřeno 12. 12. 2011).

- státní integrační program je program zaměřený na pomoc azylantům a osobám požívajícím doplňkové ochrany při zajištění jejich začlenění do společnosti. Součástí státního integračního programu je i vytvoření předpokladů pro získání znalostí českého jazyka a v případě azylantů také zajištění bydlení.¹⁵
- Státní integrační program v oblasti zajištění bydlení realizují krajské úřady formou jednorázové nabídky bydlení azylantovi z prostředků státu. Výši prostředků stanoví vláda pro jednotlivé kraje na základě procentních kvót.¹⁶
- Státní integrační program v oblasti získání znalostí českého jazyka realizuje ministerstvo ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy formou bezplatného jazykového kurzu.¹⁷

Dále jsou přijímána usnesení vlády o zabezpečení integrace azylantů a osob požívajících doplňkové ochrany. V těchto usneseních jsou na vymezené časové období upřesňovány zásady dotací na jednotlivé kraje, upřesňovány procentní podíly krajů pro zajištění bydlení azylantů či vyčleňovány prostředky pro zabezpečení SIP v oblasti bydlení pro jednotlivé schválené varianty. Usnesení též ukládá jednotlivým ministrům, v jejichž kooperaci se SIP uskutečňuje, dílčí úkoly k jednotlivým oblastem SIP (jedná se zejména o ministra vnitra, ministra školství, mládeže a tělovýchovy a ministra práce a sociálních věcí).¹⁸

V souladu s uvedenými usneseními bylo v oblasti bydlení poskytnuto rodinám azylantů v letech 1994 – 2010 celkem 655 bytů a v nich bylo umístěno celkem 1 667 osob. Na bydlení azylantů byla vynaložena částka 96 069 211,-Kč a na rozvoj obcí, kam byli azylanti umístěni, částka 78 135 000,- Kč.¹⁹ Zároveň měl být každému azylantovi nabídnut bezplatný kurz českého jazyka (aktuálně stanovená délka kurzu je 400 vyučovacími hodinami). V souladu s Usnesením vlády č. 321 ze dne 3. května 2010 o změně usnesení vlády ze dne 14. května 2008 č. 543, o zabezpečení integrace azylantů a osob požívajících doplňkové ochrany, byly prostředky spojené s náklady na výuku českého jazyka převedeny na ministerstvo školství,

---

¹⁵ Srov. § 68 zákona o azylu.

¹⁶ Srov. § 69 zákona o azylu.

¹⁷ Srov. § 70 zákona o azylu.

¹⁸ Podrobněji rozpracováno v jednotlivých oblastech analýzy SIP.

¹⁹ <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace-statistika-integrace-azylantu.aspx> (otevřeno 27. 12. 2011).

mládeže a tělovýchovy, a prostředky na vypracování metodiky výuky na ministerstvo vnitra ČR.

V letech 1990 – 2011 byl azyl udělen celkem 3 747²⁰ osobám a doplňková ochrana (která se ale netýká SIP v oblasti integračních bytů) 496 osobám. Z uvedeného je zřejmé, že pro velkou část azylantů (pokud vezmeme v úvahu počet odejmutých azylů, zemřelých, osob migrujících do zahraničí apod.) byl SIP důležitou institucí pro integraci osob do české společnosti a na místě je otázka, s jakou efektivitou k této integraci přispěl.

---

²⁰ Souhrnná zpráva o mezinárodní ochraně za rok 2011. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. <http://www.mvcr.cz/clanek/souhrnna.aspx>

Základní data o azylantech v České republice a data o azylantech zařazených do SIP

Azylanti jsou v České republice relativně málo početnou, ale neopomenutelnou cizineckou skupinou. Od července 1990 do 31. prosince 2011 bylo uděleno dohromady 3 747 azylů příslušníkům z celkem 74 zemí světa (započítána též kategorie „státní příslušnost nezjištěna“ a „bez státní příslušnosti“).²¹

Složení azylantů i žadatelů o mezinárodní ochranu se každý rok mění a je závislé na vývoji mezinárodněpolitické situace ve světě. Jestliže na počátku 90. let byli azylanti v Československu, resp. v České republice například občané Bulharska, Arménie, bývalé Jugoslávie nebo Rumunska, na konci první dekády 21. století to byli zejména občané Běloruska, Iráku, Bosny a Hercegoviny a Myanmaru. Kontinuálně jsou pak početní žadatelé i azylanti z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu.

Státní příslušnost osob, kterým byl v letech 1990 – 2011 udělen azyl, je uvedena v následující tabulce:

Tabulka č. 1: Počty osob, kterým byl v letech 1990 – 2011 udělen azyl podle státní příslušnosti v době udělení azylu²²

Státní příslušnost azylanta v době udělení azylu	Počet udělených azylů k 31.12. 2011
Afghánistán	304
Albánie	46
Alžírsko	1
Angola	34
Arménie	213

²¹ Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR, odbor azylové a migrační politiky. <http://www.mvcr.cz/clanek/souhrnna.aspx>
Propočet dle tab. 8.

²² Tabulka vytvořena autorem textu na základě údajů v: Souhrnná zpráva o mezinárodní ochraně za rok 2011. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.

Ázerbájdžán	39
Bangladéš	1
Bělorusko	332
Bez státní příslušnosti	85
Bosna a Hercegovina	48
Bulharsko	73
Burundi	1
Čad	1
Čína	9
Džibutsko	2
Eritrea	1
Etiopie	17
Gambie	2
Ghana	23
Gruzie	54
Guinea	7
Chorvatsko	4
Indie	2
Irák	148
Írán	53
Jihoafrická republika	4
Jordánsko	2
Jugoslávie	40
Jugoslávie (bývalá)	53
Kambodža	5
Kamerun	6

Kazachstán	108
Kongo	3
Konžská demokratická republika	34
Kosovo	4
Kuba	62
Kypr	1
Kyrgyzstán	31
Libérie	4
Libye	2
Makedonie	5
Maroko	2
Moldavsko	23
Mongolsko	2
Myanmar	123
Nezjištěna	10
Nigérie	32
Nikaragua	1
Pákistán	20
Palestina	1
Pobřeží Slonoviny	1
Rumunsko	477
Rusko	420
Rwanda	1
Senegal	2
Sierra Leone	7
Somálsko	30

Sovětský svaz (bývalý)	175
Srbsko	2
Srbsko a Černá Hora (bývalé)	3
Srí Lanka	14
Súdán	20
Sýrie	29
Tádžikistán	5
Togo	2
Tunisko	1
Turecko	23
Turkmenistán	12
Uganda	1
Ukrajina	185
Uzbekistán	51
Vietnam	175
Zair (bývalý)	33
Celkem	3747

Z uvedené tabulky je patrné, jak diverzifikovaná kategorie azylanti jsou, z jak odlišných prostředí pocházejí a jak je tudíž komplikované najít jednotný rámec k jejich uchopení a integraci.²³

Přestože SIP pokládáme za význačný nástroj k včlenění azylantů do prostředí České republiky, primární je poskytnout skupině mezinárodní ochranu. Udělení mezinárodní ochrany, resp. azylu je závislé především na naplnění důvodů k udělení azylu. Podle zákona o azylu ve znění pozdějších předpisů může být azyl (mezinárodní ochrana ve formě azylu)

---

²³ K pojmu integrace jako takovému se více vyjadřuje kapitola Pojem integrace azylantů (s. 6).

udělen na základě cizincova prohlášení o úmyslu žádat o mezinárodní ochranu a na základě kladného posouzení žádosti o mezinárodní ochranu.

Mezinárodní ochrana formou azylu se cizinci udělí na základě § 12, bude-li v řízení o udělení mezinárodní ochrany zjištěno, že cizinec:

a) je pronásledován za uplatňování politických práv a svobod,
nebo

b) má odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, pohlaví, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů ve státě, jehož občanství má, nebo, v případě že je osobou bez státního občanství, ve státě jeho posledního trvalého bydliště.

Dále se mezinárodní ochrana formou azylu udělí na základě § 13 zákona o azylu za účelem sloučení rodiny,²⁴ nebo na základě § 14 téhož zákona z humanitárních důvodů.²⁵

Důvody uvedené v zákoně jsou určující bez ohledu na např. pravděpodobnost úspěšné integrace do českého prostředí. Azylanti jsou specifickou skupinou imigrantů, u nichž se předpokládá, že mohou s jejich pobytem nastat určité komplikace. Na rozdíl od ekonomické migrace jsou u nich zpravidla silnější vypuzující faktory ze zdrojových destinací než přitahující faktory do cílové destinace. Často přichází do cílové země za situace, že si teprve po příjezdu do cílové země k této zemi budují vztah a uvažují, jak se zde uplatní. Státní

---

²⁴ § 13 zák. o azylu, azyl za účelem sloučení rodiny:

(1) Rodinnému příslušníkovi azylanta, jemuž byl udělen azyl podle § 12 nebo § 14, se v případě hodném zvláštního zřetele udělí azyl za účelem sloučení rodiny, i když v řízení o udělení mezinárodní ochrany nebude v jeho případě zjištěn důvod pro udělení mezinárodní ochrany podle § 12.

(2) Rodinným příslušníkem se pro účely sloučení rodiny podle odstavce 1 rozumí:

a) manžel nebo partner azylanta,

b) svobodné dítě azylanta mladší 18 let,

c) rodič azylanta mladšího 18 let,

d) zletilá osoba odpovídající za nezletilou osobu bez doprovodu podle § 2 odst. 13, nebo

e) svobodný sourozenec azylanta mladší 18 let.

(3) Předpokladem udělení azylu za účelem sloučení rodiny manželů azylanta je trvání manželství před udělením azylu azylantovi. Předpokladem udělení azylu za účelem sloučení rodiny partnerovi azylanta je trvání partnerství před udělením azylu azylantovi.

(4) V případě polygamního manželství, má-li již azylant manžela žijícího s ním na území České republiky, nelze udělit azyl za účelem sloučení rodiny další osobě, která je podle právního řádu jiného státu manželem azylanta.

²⁵ § 14 zák. o azylu, humanitární azyl: Jestliže v řízení o udělení mezinárodní ochrany nebude zjištěn důvod pro udělení mezinárodní ochrany podle § 12, lze v případě hodném zvláštního zřetele udělit azyl z humanitárního důvodu. Důvodem zpravidla bývají zdravotní důvody, péče o osobu se zdravotním postižením nebo jiné závažné překážky pro vycestování z České republiky.

integrační program je proto nastaven tak, aby vytvářel platformu pro integraci i osobám, které mají pro integraci do nového prostředí ztížené podmínky a předem se na proces integrace v České republice nemohly připravit.

Přestože je SIP určen všem azylantům, není v zákoně zakotvena povinnost azylantů se na SIP podílet. Je tedy na jejich svobodném rozhodnutí zda, v jakém rozsahu a do jaké míry budou na SIP participovat. Obecně lze říci, že na SIP participují především azylanti, pro které je to z určitého důvodu výhodné. To znamená azylanti, kteří nemají v České republice takové zázemí, aby se bez SIP obešli, osoby, které zde nemají pevnou a soudržnou příbuzenskou síť, dále ti, kdo nemají dostatek finančních prostředků, aby se sami saturevali vyhovujícím bydlením, či kteří nemají dostatečné znalosti jazyka nebo cesty, jak kvalitní znalost získat, a také lidé, kteří mají potíže s uplatněním na pracovním trhu.

V databázích SIP je v současné době celkem 2 398 osob, tj. 64 % osob, kterým byl od roku 1990 udělen azyl.²⁶ Vezmeme-li v úvahu, že se azylanti z České republiky vystěhovávají, umírají, některým je azyl odejmut nebo zaniká,²⁷ lze důvodně předpokládat, že databáze SIP generuje velmi podstatnou část osob, kterým byl udělen azyl. Proto je na místě se ptát, jak SIP v jednotlivých oblastech funguje a zda plní účel, k němuž byl zřízen.

---

²⁶ Databáze SIP je samostatnou databází spravovanou OAMP MV ČR.

²⁷ Vzhledem k tomu, že část azylantů též žádá o udělení občanství České republiky a jejich další osudy již nejsou evidovány tak, aby se daly propojit s databází SIP, není dnes technicky možné podchytit, kolik osob vedených v databázi má stále mezinárodní ochranu.

Metoda řešení úkolu a techniky sběru dat

Projekt se snaží zohlednit pluralitu aktérů, kteří do SIP vstupují. Lze je rozdělit na dvě velké skupiny. Na jedné straně stojí azylanti jako příjemci SIP a na druhé straně stojí instituce, které SIP pro azylanty poskytují. Tito aktéři se pohybují v určitém kontextu, jehož součástí je legislativní rámec, který usměrňuje jejich chování. Projekt si klade za cíl nashromáždit názory a podněty aktérů, kteří se na SIP podílejí, zjistit, co jim SIP přináší a jaké jsou jeho potenciální možnosti. Na základě těchto zjištění pak navrhopat opatření, zlepšení a v jejich rámci i přispět k harmonizaci a pochopení jednání jednotlivých složek, které do SIP vstupují. Při této harmonizační úloze jsme vycházeli z představy, že intervence státu i nestátních neziskových organizací do sociálně integračního procesu azylantů by měla být maximálně účinná a úsporná. Měla by být konstruována tak, aby nevytvářela důvody k pasivní závislosti azylanta na cizí pomoci a vedla ho ke schopnosti se o sebe postarat vlastními silami. Na druhé straně ale cílem práce nebylo sociální asistenční úlohu za každou cenu eliminovat. Předpokládáme, že se jedná o formu komunikace mezi majoritní společností a azylanty a bereme v potaz okolnost, že instituce majoritní společnosti azylanty při jejich začleňování do majoritní společnosti podporují, navazují s nimi kontakty a institucionálně je ukotvují. Jedná se též o formu integrace do institucionálních struktur společnosti, které mají svůj význam a jsou předstupněm úspěšné komunikace s lokálními strukturami.

Samotný výzkum probíhal v několika fázích.

První fází byly expertní rozhovory, které umožnily identifikovat hlavní problémy a které byly uskutečněny s aktéry poskytujícími v SIP služby azylantům. K expertním rozhovorům bylo vybráno 30 aktérů tak, aby byly rovnoměrně zastoupeny orgány státní správy, místních samospráv a smluvních organizací poskytujících v lokálním prostředí služby azylantům a které s jednotlivými oblastmi SIP přicházejí do kontaktu. Tyto rozhovory byly doplněny interview s odborníky, kteří v dané oblasti řeší výzkumné a koncepční otázky. Při expertních rozhovorech byly respondentům pokládány následující otázky:

- √ Jaký je respondentův názor na SIP.
- √ Srovnání SIP se zahraničními formami integrace osob v mezinárodní ochraně a určení, v čem je SIP specifický, kde jsou jeho přednosti, nedostatky.

- √ Jaký je názor experta na právní vymezení SIP? Co by se v této oblasti dalo zlepšit.
- √ Jaký názor má expert na problematiku zabezpečování integračních bytů, co by se v této oblasti dalo zlepšit.
- √ Jaký názor má expert na jazykovou výuku v rámci SIP. Jaké v tomto ohledu navrhuje změny.
- √ Jaké má zkušenosti s integrací cizinců na trh práce a kde v této oblasti jsou nedostatky. Co by se dalo zlepšit.
- √ Zda existuje nějaká oblast integrace cizinců, která by měla být v rámci SIP podchycena a měla by jí být věnována větší pozornost.
- √ Zda má expert zkušenost (případně přichází do kontaktu) s azylanty nezahrnutými do SIP.
- √ Zda má expert zkušenost s motivací či zájmem o dosažení státního občanství u azylantů.
- √ Jakou má zkušenost s azylanty v důchodovém věku. Co soudí o důchodovém zabezpečení těchto lidí.
- √ Jak by se osobně mohl zasadit za lepší a efektivnější fungování SIP.
- √ Jaké jsou tři nejpalčivější problémy azylantů.
- √ Jaké překážky by bylo třeba pro azylanty primárně překonat.
- √ Co chybí expertovi nejvíce, aby se mu v oblasti SIP lépe pracovalo.

Vedle odpovědí na uvedené otázky byly o aktérech, kteří vstupují do SIP, ze strany majority zaznamenány následující pasportizační údaje:

 Pohlaví;

 Věk;

 Zaměstnání;

 Místo zaměstnání;

 Instituce;

- ✎ Jak dlouho pracuje s azylanty;
- ✎ Jak se k této práci dostal/la, co ho/jí k ní motivovalo;
- ✎ Při jakých příležitostech se s azylanty dostává do kontaktu;
- ✎ Zda má nějakou zahraniční zkušenost k dané problematice (stáž, studijní cestu);
- ✎ Jak jeho práce souvisí se SIP.

Výběr pro expertní rozhovory byl řízený, částečně za využití snow ball sampling method. Na jednání se zadavatelem jsme vytypovali přibližně polovinu expertů, druhou polovinu jsme určili při práci v terénu. Hlavním kritériem byla znalost dané problematiky a předpoklad, že k ní bude expert schopen něco říci.

Zatímco expertní rozhovory probíhaly před zahájením výzkumu, zde je zařazujeme až za výsledky šetření s azylanty, aby bylo výpovědi možné vzájemně konfrontovat.

Další fází výzkumu byly rozhovory s azylanty. Bylo uskutečněno celkem 300 rozhovorů ve všech oblastech, kde byli respondenti umístěni. Výběr byl v daném případě kvótní a vycházel z charakteristik osob zařazených do SIP od roku 1992, jak je zahrnuje databáze SIP (viz dále). Databázi osob v SIP jsme pro účely dotazníkového šetření považovali za základní soubor. Vzhledem k disperzi tohoto souboru v České republice jsme přistoupili ke kvótnímu výběru osob ve věku nejméně 18 let s přihlédnutím k věkové struktuře azylantů, k genderovému rozložení, k rodinnému stavu, státní příslušnosti v době udělení azylu a k bydlišti uvedenému v databázi. Ostatní charakteristiky se v souboru kumulovaly náhodně.

U respondentů byly při výzkumu, který byl vždy nabídnut v českém jazyce a v případě problémů s komunikací probíhal alternativně v angličtině nebo v ruštině, vedle základních pasportizačních charakteristik zjišťovány tyto následující charakteristiky:

- ✎ Zasiťování v rodinných vazbách (zda jsou jeho děti, nukleární rodina též v ČR);
- ✎ Jeho povinnosti vůči jiným osobám (kolik osob je na respondentovi ekonomicky závislých);
- ✎ Jeho způsob bydlení a tím i jeho stávající vazba na SIP v oblasti bydlení;

- ☒ Zda problematice SIP v oblasti integračních bytů rozumí, zda se orientuje v jednotlivých variantách;
- ☒ Jeho vlastní aktivity v rámci SIP a jejich úspěšnost (zda si bydlení sehnal, podílel se na jeho zabezpečení a s jakým výsledkem);
- ☒ Jak dlouho bydlí v současných podmínkách, jak je zabezpečeno nájemné smlouvou, jak je jeho byt vybaven a zda je vyhovující z hlediska počtu osob žijících v bytě;
- ☒ Zda má s vybavením bytu nějaké potíže;
- ☒ Zda mu vyhovuje obec a lokalita, kde bydlí a pokud ne, proč;
- ☒ Zda by se chtěl stěhovat jinam;
- ☒ Jaké je hospodaření azylantů v bytě, kolik je stojí nájem a služby, jak tato částka koresponduje s jejich příjmy, zda vyjdou;
- ☒ Kde a jak by za ideálních podmínek chtěli bydlet;
- ☒ Jak bydleli před příjezdem do České republiky;
- ☒ Jaké jsou ekonomické aktivity a ekonomické postavení azylantů;
- ☒ Zda jsou zaměstnaní, zda mají pracovní smlouvu, zda jejich zaměstnání souvisí s jejich původním povoláním a kvalifikací;
- ☒ Jaké mají zkušenosti s úřadem práce, individuálním akčním plánem;
- ☒ Zda mají zkušenosti s rekvalifikačními kurzy, byly jim nabídnuty, kým, zda jsou do rekvalifikačních kurzů řádně zařazováni a nejsou odmítáni;
- ☒ Zda jim spolupráce s úřady práce a rekvalifikace pomohly při hledání zaměstnání;
- ☒ Pokud jsou důchodci, zda důchody skutečně pobírají a zda v tomto ohledu nejsou žádné zbytečné průtahy a obtíže;
- ☒ Zda absolvovali jazykové kurzy, v jakém rozsahu, s jakým úspěchem a zda k tomu byla vystavena příslušná potvrzení;
- ☒ Jak absolutorium jazykových kurzů koresponduje s jeho znalostmi a schopností komunikace v češtině, případně v dalších jazycích;
- ☒ Jak hodnotí jazykové kurzy a zda jim pomohla osvědčení o jejich absolvování při hledání zaměstnání;
- ☒ Zda se azylant nebo někdo v rodině dále vzdělává a jak vzdělávací procesy v ČR hodnotí;
- ☒ Zda se v ČR pokoušel obnovit svoje vzdělání a kvalifikaci ze země původu – nostrifikovat vysvědčení, diplomy, udělat rozdílové zkoušky apod. a s jakým úspěchem;
- ☒ Jak je přijímán lokální společností, zda má v okolí bydliště přátele a známé;

- ✗ Zda spolupracuje s nestátními neziskovými organizacemi, s jakými a jaké problémy s nimi řeší;
- ✗ Jaké má aspirace do budoucna, čeho by chtěl dosáhnout;
- ✗ Jaké aspirace má vzhledem k uplatnění dětí;
- ✗ Zda žije podle svých představ a přání;
- ✗ Zda usiloval, nebo bude usilovat o získání občanství ČR a pokud má s žádostí zkušenosti, jaké;
- ✗ Každý respondent měl možnost též volně pohovořit o vlastních zkušenostech se SIP a vzkázat realizátorům, co by měli uspořádat lépe.

Odpovědi na jednotlivé otázky byly zaznamenány do datové matice, otevřené otázky kódovány a zpracovány tak, aby se s nimi daly provádět základní statistické úkony.

Rozhovory byly vyhodnoceny a popsány v samostatných oddílech věnovaných bydlení, jazykovým kurzům, zaměstnání a integraci do lokálního prostředí.

Po konfrontaci s expertními rozhovory byly formulovány závěry a doporučení.

Základní demografické charakteristiky azylantů v SIP

Soubor azylantů, kteří se stali subjekty SIP, vzniká od roku 1992. Zahrnuje osoby s uděleným azylem, které zpravidla pobývaly v integračním azylovém středisku a pro které bylo následně zabezpečováno další ubytování. Osoby, které neabsolvovaly některé z realizovaných podob integračního programu, v databázi nejsou. Tyto osoby by z hlediska zjištění jejich dalších osudů představovaly zajímavý předmět studia, ale k problematice efektivit SIP by byly informačně marginální. Databázi spravuje Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR, resp. Oddělení integrace cizinců a azylantů OAMP MV ČR.

V dubnu 2011, kdy byly zahájeny práce na terénním sběru dat, obsahovala databáze celkem 2 398 osob, včetně nezletilých dětí, to je celkem o 1 077 osob více, než čítala databáze azylantů v roce 2005, kdy byla prováděna předchozí analýza státního integračního programu.²⁸ Tento soubor 2 398 osob lze považovat za základní soubor, k němuž se budou vztahovat zobecnění a doporučení zjištěná při šetření výběrového souboru.

Základní soubor 2 398 osob uvedený v databázi lze považovat za reálný odraz toho, jaké mají demografické charakteristiky a jak jsou prostorově dislokovány osoby s mezinárodní ochranou na území celé České republiky. Soubor se vytváří tak, že po udělení azylu a přestupu do IAS je osoba do databáze zanesena. Dále je změněna její adresa v případě udělení integračního bytu nebo při další případné změně bydliště. V dalších fázích jsou údaje měněny za předpokladu, že je daná osoba nahlásí. Pokud nikoli, údaje o osobě, která vstoupila do SIP, se již nemění. Údaje v databázi jsou tím limitovány. To se potvrdilo hned záhy po sestavení výběrového souboru a kontaktování azylantů, z nich někteří jsou již občany s českou státní příslušností. Vzhledem k vnitřní migraci je přibližně 25 % adres nefunkčních.

Abychom mohli přistoupit k tvorbě a charakteristice výběrového souboru, bylo nejprve nutné zaměřit pozornost na charakteristiky základního souboru. Tato část za pomoci tabulek přibližuje demografické charakteristiky souboru osob s uděleným azylem zařazených do databáze SIP.

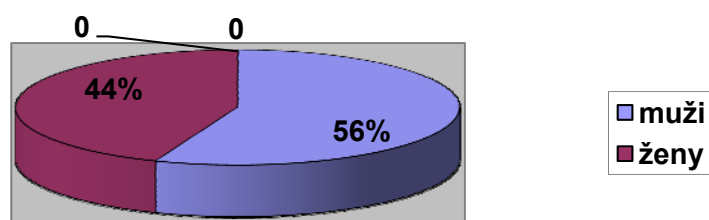
---

²⁸ Viz Uherek, Z. a kol. *Integrace azylantů a efektivita státního integračního programu*. Praha: Etnologický ústav AV ČR 2005.

Věková a genderová charakteristika

Základní soubor 2 398 osob tvoří 1 332 mužů a 1 055 žen²⁹, což z celkového počtu činí 56 % mužů a 44 % žen. Muži převažují o 12 %, což je srovnatelný údaj se zjištěnými daty před 6 lety, kdy probíhala obdobná analýza SIP, a kdy základní soubor celkem 1 325 osob čítal 56 % mužů a 43 % žen.³⁰

Graf č. 1: Počet mužů a žen základního souboru

Věková struktura základního souboru je rozmanitá. Nejstarší osobě uvedené v databázi je nyní, je-li živa, 102 let, nejmladším jedincům není ani rok. Bližší věkovou charakteristiku vystihuje následující tabulka:

---

²⁹ U 11 osob nebylo pohlaví uvedeno.

³⁰ Viz Uherek, Z. a kol. *Integrace azylantů a efektivita státního integračního programu*. Praha: Etnologický ústav AV ČR 2005.

Tabulka č. 2: Věková charakteristika základního souboru

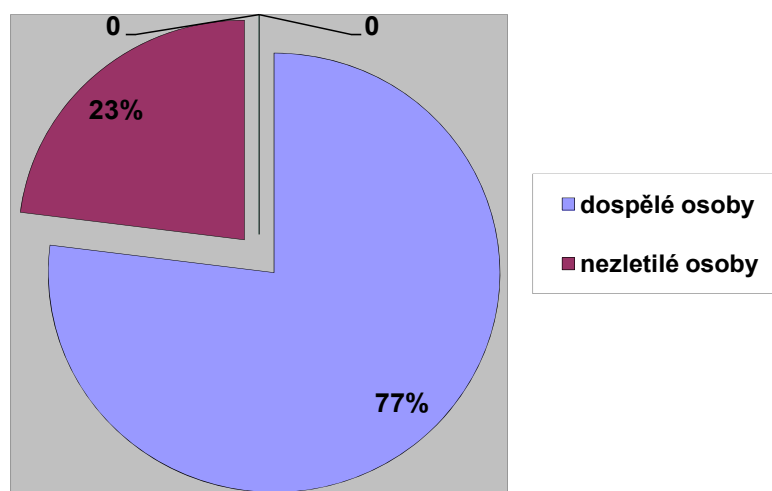
Rok narození	Celkový počet	Počet v %
1910–1919	6	0,3
1920–1929	11	0,5
1930–1939	40	1,7
1940–1949	74	3,1
1950–1959	223	9,3
1960–1969	457	19,1
1970–1979	448	18,7
1980–1989	392	16,3
1990–1999	422	17,6
2000–2009	303	12,6
2010–2011	11	0,5
Neuvedeno	11	0,5
Celkem	2 398	100

Z tabulky je patrné, že převažují osoby v produktivním věku. Nejpočetnější kategorii v základním souboru tvoří ročníky 1960–1969 a 1970–1979. Následují osoby narozené v letech 1990–1999 a 1980–1989. Věkový průměr osob základního souboru se pohybuje okolo 46 let věku. Průměrný věk azylantů je tedy o 5 let vyšší, než je věkový průměr podle Českého statistického úřadu v České republice.³¹ Tento údaj bude ale pravděpodobně způsoben nepřesnostmi v databázi SIP, neboť podíl počtu dětí do 18 let je u azylantů vyšší než v celé populaci ČR o 3 %.³² Vyplývá z toho, že v databázi budou pravděpodobně vedeni i někteří zemřelí azylanti. Základní soubor čítá celkem 555 nezletilých dětí (za zletilé počítány ty, které roku 2011 dosáhly hranice 18 let věku a více).

³¹ Porovnáno s údaji ČSÚ.

³² Z databáze SIP lze spočítat, že počet nezletilých dětí mezi azylanty tvořil v roce 2011 celkem 23 %. Podle údajů Českého statistického úřadu k 31. prosinci 2011 tvořil počet obyvatel České republiky do 18 let 20,4 % z celkového počtu obyvatel České republiky.

Graf č. 2: Procentuelní počet nezletilých dětí v základním souboru

Rodinný stav azylantů v základním souboru

Z pohledu rodinného stavu azylantů v České republice lze říci, že základní soubor vykazuje větší počet svobodných osob než osob vdaných/ženatých tvořících rodinu. To však nutně neznamená, že dotyční svobodní jedinci žijí samostatně. Velice často se jedná o nezletilé děti (základní soubor čítá 555 dětí mladších 18 let), které setrvávají spolu s rodiči v nukleárních rodinách. Údaje o počtech rodinných statusů u osob v základním souboru přibližuje následující tabulka. Její výpočty je však třeba brát s jistou nadsázkou, neboť celých 9 % z celkového počtu tvoří kategorie „neuvedeno“, což není zanedbatelný počet.

Tabulka č. 3: Rodinný status azylantů v základním souboru

	Muži	Ženy	Celkový počet	Počet v %
Ženatý/vdaná	387	381	768	32
Svobodný/á	762	531	1 293	54
Rozvedený/á	32	42	74	3
Vdovec/vdova	9	37	46	2
Neuvedeno			217	9
Celkem	1 190	991	2 398	100

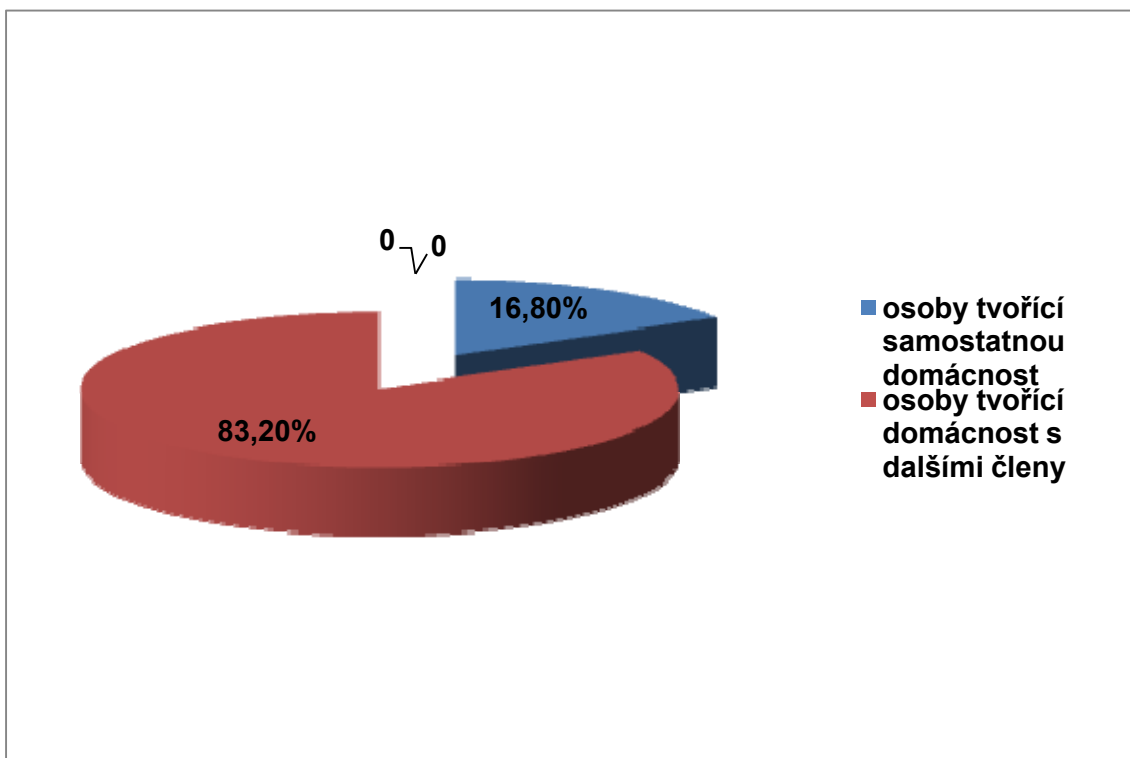
V rámci výběrového a základního souboru se na první pohled odchyluje soubor kategorií ženatý/vdaná a svobodný/svobodná, neboť databáze základního souboru počítá i s nezletilými dětmi, s nimiž jsme však ve výběrovém souboru nemohli počítat my. Rozhovory byly prováděny s osobami, které v roce 2011 dosáhly věku 18 let. Když však v základním souboru odečteme od kategorie svobodný/svobodná počet nezletilých dětí (555 osob), obdržíme počet 738 svobodných osob, což činí necelých 31 %, tedy údaj nižší než je tomu u kategorie ženatý/vdaná. Tuto informaci jsme brali na zřetel, když jsme sestavovali výběrový soubor.

V základním souboru bylo dle přiřazených kódů rodin identifikováno celkem 402 osob žijících jednotlivě, to je 16,8 % z celkového počtu 2 398 osob. Tento počet je však třeba brát s rezervou, neboť v databázi základního souboru je určité procento chybných údajů, které se na první pohled jeví například rozdílnými kódy rodin, ale stejným příjmením a věkem nezletilých dětí, které pravděpodobně nežijí každé samostatně, nebo například odlišným

přepisem příjmení a tím jiným kódem rodiny, přestože se stále jedná o tu samou rodinu. Tyto zjištěné omyly nebyly do součtu zahrnuty. Zbýlý počet 1 996 osob, tedy 83,2 % tvoří s jinými osobami rodinu neboli domácnost.

Chybné údaje v databázi by se daly snáze eliminovat, pokud by se údaje pro SIP netvořily ve speciální databázi, která se jen obtížně samostatně spravuje, ale derivovaly by se z databáze CIS, která obsahuje komplexní data o cizincích. Do databáze SIP by byly údaje o azylantech pouze exportovány, nikoli v ní tvořeny.

Graf č. 3: Počet jednotlivců tvořících samostatnou domácnost

Státní příslušnost a národnostní charakteristiky

Základní charakteristikou každého azylanta je jeho národnost a státní příslušnost. Ne vždy však deklarovaná národnost koresponduje se státní příslušností. Základní soubor obsahuje i osoby, které se staly občany České republiky nabytím českého státního občanství. Počet nelze přesně zjistit, v databázi SIP není nabytá státní příslušnost ČR uvedena. Výběrový soubor, který byl ale konstruován s přihlédnutím k původnímu občanství respondentů v době udělení azylu, zachytil již 42 % původních azylantů s uděleným občanstvím České republiky. K této charakteristice, z hlediska integračního velmi pozitivní, se vrátíme v příslušné kapitole této publikace.

Ze základního souboru lze derivovat původní státní příslušnost. Deklarovaná národnost není zjišťována a byla předmětem dotazování během rozhovorů s respondenty. Zastoupení státních příslušností v době udělení azylu v základním souboru vystihuje následující tabulka:

Tabulka č. 4: Státní příslušnost osob v základním souboru

Státní příslušnost	Celkový počet	Počet v %
Afghánistán	209	8,7
Albánie	7	0,3
Angola	20	0,8
Arménie	187	7,8
Ázerbájdžán	30	1,3
Bangladéš	1	0,04
Bosna a Hercegovina	43	1,8
Bělorusko	313	13,1
Bulharsko	17	0,7
Burundi	1	0,04
bývalá SSSR bez upřesnění	5	0,2

Čad	1	0,04
Čína	6	0,3
Džibuti	2	0,1
Etiopie	12	0,5
Ghana	19	0,8
Gruzie	48	2,0
Guinea	6	0,3
Chorvatsko	6	0,3
Indie	2	0,1
Irák	102	4,2
Írán	25	1,0
Jihoafrická republika	2	0,1
Jordánsko	2	0,1
Jugoslávie (bývalá)	27	1,1
Kambodža	1	0,04
Kamerun	6	0,3
Kazachstán	103	4,3
Kongo	4	0,2
Konžská demokratická republika	40	1,7
Kosovo	20	0,8
Kuba	37	1,5
Kypr	1	0,04
Kyrgyzstán	28	1,2
Libanon	1	0,04
Libérie	2	0,1
Libye	2	0,1

Makedonie	5	0,2
Maroko	1	0,04
Moldavsko	16	0,7
Mongolsko	2	0,1
Myanmar	103	4,3
Nigérie	24	1
Nikaragua	1	0,04
Pákistán	20	0,8
Palestina	1	0,04
Pobřeží slonoviny	1	0,04
Rumunsko	105	4,4
Rusko	341	14,2
Rwanda	1	0,04
Senegal	2	0,1
Sierra Leone	6	0,3
Somálsko	29	1,2
Srbsko	5	0,2
Srí Lanka	7	0,3
Súdán	19	0,8
Sýrie	23	0,9
Tádžikistán	2	0,1
Togo	2	0,1
Turecko	9	0,4
Turkmenistán	9	0,4
Uganda	1	0,04
Ukrajina	129	5,4

Uzbekistán	33	1,4
Vietnam	81	3,4
Zair	10	0,4
Bez státní příslušnosti	67	2,8
Neuvedeno	5	0,2
Celkem	2398	100

V základním souboru je zastoupeno celkem 66 států. Nejvyšší počet azylantů v SIP vykazuje ruská státní příslušnost (14,2 %) a běloruská státní příslušnost (13,1 %). Mezi třetí nejpočetnější pak patří arménská státní příslušnost. Tento stav byl zohledněn i při tvorbě výběrového souboru, kdy nejvyšší počty oslovených respondentů tvořily právě národnosti ruská, běloruská a arménská. Do výběrového souboru jsme však zahrnuli široké spektrum jedinců tak, aby byl vzorek co nejpestřejší a tvořil členitou mozaiku názorů a zkušeností se státním integračním programem u jednotlivých zástupců státních příslušností. Více viz oddíl *Charakteristiky výběrového souboru*.

Charakteristika základního souboru z hlediska prostorové lokace

Azylanti a rodiny azylantů jsou rozmístěny po celé České republice. Databáze základního souboru pro nás představuje reálný stav prostorového rozložení azylantů, a proto jsme z ní při tvorbě výběrového souboru vycházeli a respondenty pak následně kontaktovali. Některé adresy ale byly nefunkční, některé pravděpodobně nikdy nebyly azylantem obsazeny (sousedé či lidé v okolí netušili, že tam někdo takový někdy bydlel). V průběhu dotazníkového šetření, kde výběrový soubor čítá celkem 300 osob, bylo zjištěno 50 osob či rodin, které se nenacházely na adrese uvedené v databázi, a dalších přibližně 200 osob bylo nezastiženo. Neaktuální byly zejména adresy integračních bytů, které byly azylantům přiděleny před pěti a více lety. Databáze SIP, která je kontinuálně doplňována o osoby nově zařazené do SIP, již změny zejména po udělení občanství ČR nemůže podchytit. Nefunkční adresy integračních bytů a změny bydliště azylantů zjištěné při výzkumu byly předány správcům databáze SIP pro případnou aktualizaci záznamů. Následující tabulka přibližuje bydliště osob základního souboru podle krajů:

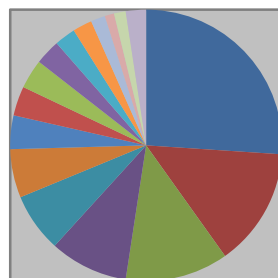
Tabulka č. 5: Prostorová lokace azylantů podle krajů

Kraj	Celkový počet	Počet v %
Jihočeský	54	2,3
Jihomoravský	293	12,2
Karlovarský	26	1,1
Královéhradecký	85	3,5
Liberecký	169	7
Moravskoslezský	95	4
Olomoucký	85	3,5
Pardubický	72	3
Plzeňský	139	5,8
Praha	624	26
Středočeský	224	9,3

Ústecký	339	14,1
Vysočina	61	2,5
Zlínský	41	1,7
Mimo ČR	33	1,4
Neuvedeno	58	2,4
Celkem	2398	100

V základním souboru je zastoupeno všech 14 krajů v České republice. Již na první pohled je zřejmé, že nejvíce azylantů našlo bydlení v Praze (26 %). Na druhém místě figuruje ústecký kraj (14,1 %), třetí v pořadí je pak jihomoravský kraj (12,2 %). V pořadí udělených bytů podle krajů se stav nijak výrazně nezměnil oproti roku 2005, kdy byla prováděna obdobná analýza státního integračního programu.³³ Na opačném konci spektra se nachází kraje, které se do bytové politiky v rámci SIP zapojují nejméně. Jedná se především o kraj karlovarský (1,1 %), zlínský (1,7 %) a jihočeský (2,3 %). Oproti stavu v roce 2006 si polepšil kraj pardubický (3 %), který v počtu udělených ubytování předčil i kraj Vysočina (2,5 %).

Graf č. 4: Přehled krajů podle počtu poskytnutých ubytování

■ Praha	■ ústecký kraj	■ jihomoravský kraj
■ střeďočeský kraj	■ liberecký kraj	■ plzeňský kraj
■ moravskoslezský kraj	■ královéhradecký kraj	■ olomoucký kraj
■ pardubický kraj	■ Vysočina	■ jihočeský kraj
■ zlínský kraj	■ karlovarský kraj	■ mimo ČR
■ neuvedeno		

³³ Uherek, Z. a kol. *Integrace azylantů a efektivita státního integračního programu*. Praha: Etnologický ústav AV ČR 2005.

Vzhledem k tomu, že hlavní město Praha vykazuje početně největší ubytovací kapacitu (624 osob), je na místě přiblížit si, v jakých městských částech Prahy azylanti žijí. Největší počet azylantů, konkrétně 195 osob, je ubytován v katastrálním území Prahy 9, které zahrnuje Vysočany, Hrdlořezy a Prosek. Početně druhé místo se 79 osobami zaujímá území Prahy 4, kam spadají Nusle, Podolí, Braník, Krč a Michle. Mezi další nejpočetněji zastoupené areály Prahy patří území Prahy 6 – Dejvice, Střešovice, Vokovice, Liboc, Ruzyně (67 osob), území Prahy 5 – Smíchov, Košíře, Motol, Radlice (60 osob) a katastr Prahy 10 – Vršovice, Strašnice, Malešice (56 osob). Procentuelní zastoupení ubytovaných azylantů v jednotlivých částech Prahy přibližuje následující tabulka:

Tabulka č. 6: Bydlení azylantů v jednotlivých částech Prahy

	Počet v %
Praha 1	5,1 %
Praha 2	2,9 %
Praha 3	4,6 %
Praha 4	12,7 %
Praha 5	9,6 %
Praha 6	10,7 %
Praha 7	2,7 %
Praha 8	5,6 %
Praha 9	31,3 %
Praha 10	9 %
Praha 11	1,8 %
Praha 13	1,8 %
Neupřesněno	2,1 %
Celkem	100

Z počtu azylantů v jednotlivých pražských obvodech je patrné, že azylanti se nacházejí zejména v těch městských částech, kde jsou velká sídliště.

Po přehledu umístění azylantů v České republice podle krajů a jejich dislokaci po Praze přichází na řadu jejich lokace v rámci celé České republiky. Následující tabulka uvádí prostorovou lokaci azylantů v České republice podle měst a obcí řazených abecedně:

Tabulka č. 7: Prostorová lokace azylantů podle měst a obcí

Název města/obce	Celkový počet
Aš	1
Bělá pod Bezdězem	8
Benátky nad Jizerou	7
Benešov	3
Beroun	2
Bílá Voda	21
Bílina	5
Blansko	5
Bohdalice-Pavlovice	6
Bohuslavice nad Metují	6
Borotín	6
Borovany	2
Brandýs nad Labem	10
Brno	178
Bruntál	4
Bzenec	3
Čachovice	1
Čachrov	3

Černá Hora	14
Česká Lípa	20
České Budějovice	3
České Velenice	1
Český Brod	1
Český Těšín	2
Děčín	1
Dobříš	1
Doksy	1
Domažlice	4
Dražovice	4
Dubí	1
Duchcov	21
Františkovy Lázně	1
Frýdek – Místek	6
Frýdlant	10
Havířov	39
Hluboká nad Vltavou	1
Hluk	6
Hořovičky	3
Hostivice	2
Hošťka	28
Hovorčovice	2
Hradec Králové	35
Hředle	1
Hříměždice	7

Cheb	1
Chomutov	26
Chrast	6
Chrastava	3
Chrudim	5
Ivančice u Brna	1
Jablonec nad Nisou	22
Jaroměř	34
Javorník	2
Jedomělice	1
Jedovnice	3
Jeneč	3
Jeseník	4
Jestřebí	2
Jihlava	11
Jince	1
Jinočany	12
Jirkov	3
Josefův Důl	9
Kadaň	17
Kaliště	10
Karlovy Vary	2
Karlštejn	1
Karviná	1
Katusice	2
Kladno	17

Klatovy	12
Kochovice	9
Kolín	11
Kostelec nad Orlicí	6
Kostomlaty pod Milešovkou	4
Kralice na Hané	12
Kralupy nad Vltavou	4
Krásná Lípa	19
Krasonice	3
Krnov	1
Kroměříž	1
Krucemburk	2
Krupka	1
Křižanovice	3
Kuřim	15
Lanškroun	4
Liberec	36
Lipová	1
Lipůvka	1
Litoměřice	5
Louny	3
Luštěnice	7
Lysá nad Labem	2
Merklín	2
Měšice u Prahy	2

Mikulčice	1
Mimoň	25
Mladá Boleslav	10
Moravské Budějovice	6
Morkovice	5
Most	5
Mysletín	1
Náchod	7
Náměšť nad Oslavou	14
Nepomuk	19
Neuměřice	5
Nové Město na Moravě	7
Nové město pod Smrkem	4
Nový Bor	2
Nový Jičín	3
Olomouc	32
Oseček	15
Osek	1
Ostrava	25
Ostrov nad Ohří	17
Ostrovánky	10
Pardubice	34
Pečky	1
Písek	1
Plasy	1
Plzeň	67

Poděbrady	5
Podsedice	9
Pozořice	1
Praha	624
Proseč u Skutče	5
Prostějov	6
Přeštice	6
Příbor	4
Přibyslav	8
Pyšely	4
Radonice	3
Rakovník	6
Rokycany	3
Rožnov pod Radhoštěm	1
Rtyně v Podkrkonoší	2
Rychnov nad Kněžnou	10
Rýmařov	2
Skaštice	7
Skuteč	5
Sokolov	5
Staňkov	7
Staré město nad Metují	1
Stehelčevy	1
Stonava	5
Stráž nad Nisou	1
Stráž pod Ralskem	45

Šanov	1
Šumperk	6
Tábor	13
Těchonín	2
Teplice	57
Terezín	1
Trutnov	4
Třebíč	5
Třinec	3
Turnov	1
Újezd u Brna	5
Úněšov	1
Uničov	1
Úpice	1
Ústí nad Labem	127
Úvaly	18
Valašské Meziříčí	3
Varnsdorf	1
Velešín	4
Velim	9
Velká Bíteš	4
Velké Popovice	4
Velký Borek	9
Vimperk	4
Vítonice	1
Vlašim	3

Votice	1
Vrchlabí	1
Vsetín	3
Vysoké Mýto	10
Zastávka u Brna	27
Zbýšov	1
Zlín	5
Znojmo	1
Zruč nad Sázavou	6
Žatec	13
Židlochovice	6
Mimo ČR	33
Neuvedeno	58
Celkem	2398

Z tabulky vyplývá, že nejvíce osob základního souboru bydlí v hlavním městě a na druhém místě pak v Brně (jihomoravský kraj).³⁴ Velký počet bytů je také v Ústí nad Labem (ústecký kraj). Mezi třetí a čtvrté nejpočetnější město v počtu poskytnutých ubytování patří Plzeň (plzeňský kraj) a Teplice (ústecký kraj). Tento stav téměř kopíruje zjištěná data z roku 2005, kdy v počtu ubytování poskytnutých azylantům byla s největším počtem stanovena tato města: Praha, Brno, Ústí nad Labem, Plzeň. Do jisté míry je to dáno i umístěním IAS, která nalezneme právě v Brně a Ústí nad Labem.

Nezanedbatelným je i fakt, že azylanti chtějí ve velké většině bydlet ve větších městech, nejčastěji zmiňují Prahu či spádová okresní města, v jejichž blízkosti žijí. Některé rodiny však dávají přednost životu na venkově, protože je jim bližší a byli zvyklí takto žít i ve své zemi původu. To je i případ jezídké rodiny, která žije v Pardubicích, původně kočovní pastevcí, kteří při rozhovoru poukazovali na to, že by bylo dobré promyšlenější a vhodnější umístění

---

³⁴ V potaz je pochopitelně bráno i tzv. vícenásobné bydlení, kdy jsou integrační byty obsazovány opakovaně. To se děje v případech, kdy je integrační byt azylantem opuštěn a na jeho místo se stěhuje další.

azylantů do míst jejich budoucího bydliště, protože oni jako pastevci těžko nachází ve městě uplatnění. Bohužel si však toto bydlení, možná nepromyšleně, sami zvolili. Často si však respondenti žijící v menších obcích na lokalitu stěžovali. Zpravidla však nikoli proto, že by se jim nelíbila příroda či okolí, ale zejména kvůli špatné dopravní dostupnosti a nedostatečným nabídkám pracovních příležitostí.

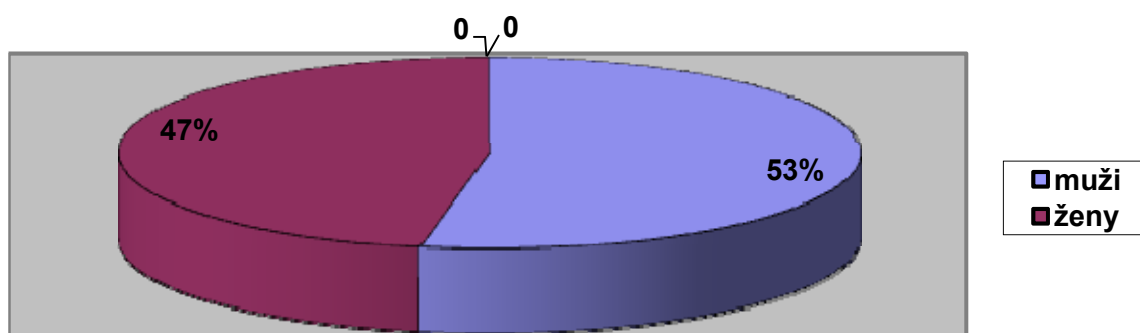
Charakteristiky výběrového souboru

Výběrový soubor 300 osob byl uspořádán podle demografických charakteristik základního souboru tak, aby stanovený výběr co nejlépe odrazil skutečný stav a rozložení azylantů žijících v České republice. Do výběru byly zahrnuty osoby starší 18 let, rodiny i jednotlivci žijící samostatně s přihlédnutím k nejfrekventovanějším státním příslušnostem v době udělení azylu. Do výběrového souboru byly začleněny i osoby s doplňkovou ochranou, na které jsme při kontaktování azylantů narazili a které se výzkumu též účastnily. Typické rysy výběrového souboru přibližují následující charakteristiky.

Věková a genderová charakteristika

V souladu s požadavky zadavatele analýzy státního integračního programu bylo osloveno celkem 300 osob. Výběrový soubor tvoří 158 mužů a 142 žen, což z celkového počtu činí 53 % mužů a 47 % žen. Převažují tak mírně muži, což shodně odpovídá charakteristikám z roku 2005, ve kterém byla obdobně zjišťována efektivita státního integračního programu, a kdy se výběrový soubor skládal z 52 % mužů a 48 % žen. Toto rozložení téměř přesně kopíruje rozložení v základním souboru.

Graf č. 5: Počet mužů a žen výběrového souboru

Věkový průměr daného souboru se pohybuje kolem 40 let věku. To je též plně srovnatelný údaj s daty před 7 lety, kdy věkový průměr jednotlivců a rodin činil 40 let. Tento údaj též odpovídá charakteristice základního souboru, který je jen nepatrně „starší“ pravděpodobně proto, že zemřelé osoby nemohou být kvůli nedostatku informací z databáze vyřazeny. Nejstarší osoba ve výběrovém souboru dosáhla 84 let věku, nejmladší dotazovaní respondenti dosáhli v roce 2011 hranice 18 let věku.

Věkovou charakteristiku oslovených respondentů přibližuje následující tabulka:

Tabulka č. 8: Věková charakteristika výběrového souboru

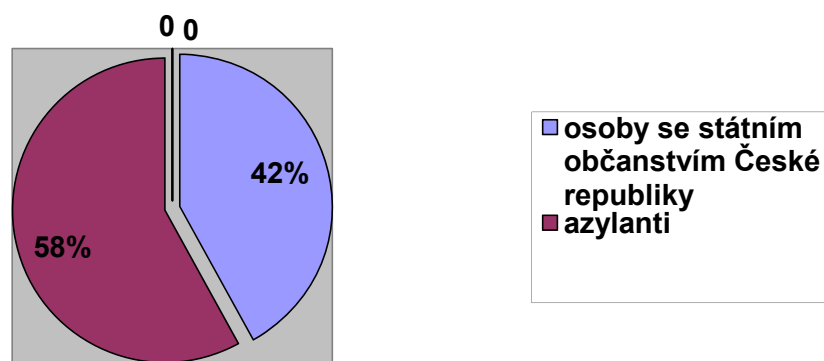
Rok narození	Celkový počet	Počet v %
1920–1929	2	1
1930–1939	6	2
1940–1949	13	4
1950–1959	42	14
1960–1969	81	27
1970–1979	63	21
1980–1989	67	22
1990–1993	26	9
Celkem	300	100

Státní příslušnost a národnostní charakteristiky respondentů

Soubor 300 dotazovaných respondentů, s nimiž byl v rámci analýzy státního integračního programu prováděn rozhovor a vyplnění dotazníku, je pestrou směsicí národností a státních příslušenství. Šetření bylo uskutečněno v souladu se zadáním s ohledem na všechny azylanty, kteří byli v SIP za dobu jeho existence. Byli tudíž zahrnuti respondenti se zkušeností s různými fázemi SIP, včetně osob, které pobývají na území ČR pět a více let a azyl jim již zanikl udělením státního občanství České republiky. Mezi oslovenými respondenty činily tyto osoby cca 1/3 dotazovaných, tedy 127 osob. Tento údaj se však může každým měsícem

navýšit, neboť v současné době ještě 29 námi oslovených respondentů čeká na vyjádření o udělení nebo neudělení občanství České republiky.

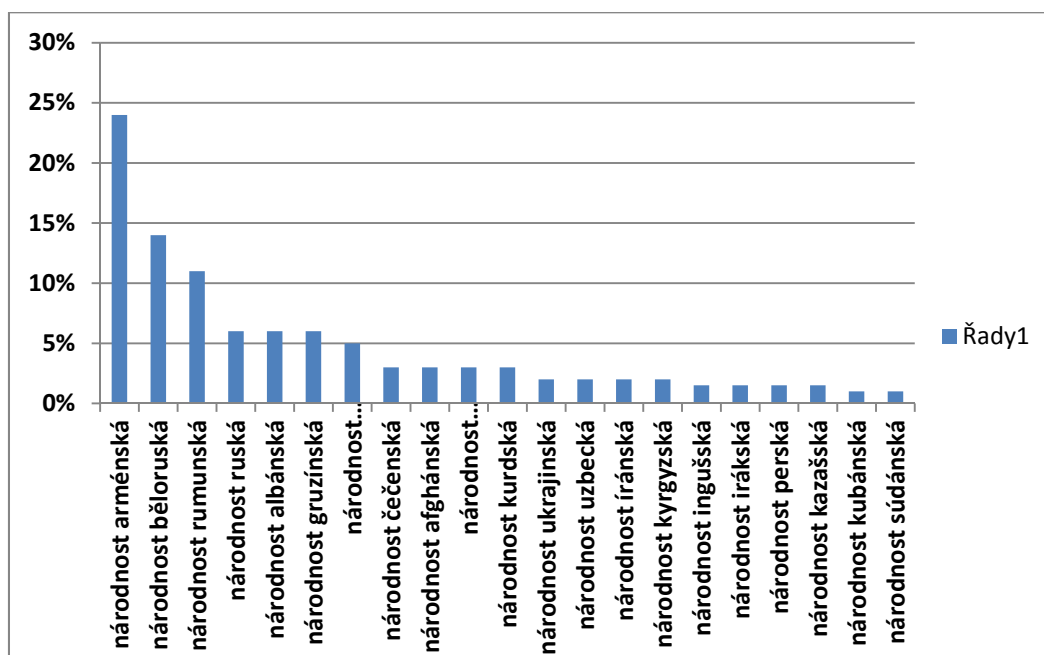
Graf č. 6: Počet osob se státním občanstvím ČR ve výběrovém souboru

O zamítnutí žádosti o občanství České republiky se vyjádřilo celkem 10 respondentů. Mezi těmito jedinci se vyskytovaly i různě kuriózní případy. Například 5 členná rodina arménského původu žijící v Praze musela o občanství žádat celkem třikrát, a když napotřetí uspěla, obdrželi občanství pouze 4 její členové. Neuspěl například ani respondent původem z Běloruska, který v ČR přednáší na vysoké škole ekonomické a sám je zapsán v doktorském studijním programu, vše v českém jazyce. Ve vyjádření bylo uvedeno, že není dostatečně integrován do české společnosti. Mezi respondenty byl i např. vysokoškolsky vzdělaný řidič taxislужby, který žádal o občanství celkem 4x, avšak pokaždé neuspěl. To jsou však jen málo početné případy, v ostatních případech se jednalo buď o špatně podanou žádost, finanční dluh, nezaměstnanost, či jiné okolnosti.

Z celkového počtu 127 osob s českým občanstvím byla v největším počtu zastoupena národnost arménská (24 %), kterou následovala národnost běloruská (14 %) a rumunská (11 %). Ostatní národnosti byly zastoupeny v tomto procentuelním pořadí (od nejvyššího k nejnižšímu počtu): národnost ruská (6 %), albánská (6 %), gruzínská (6 %), vietnamská (5 %), čečenská (3 %), afghánská (3 %), chorvatská (3 %), kurdská (3 %), ukrajinská (2 %), uzbecká (2 %), íránská (2 %), kyrgyzská (2 %), ingušská (1,5 %), irácká (1,5 %), perská (1,5 %), kazašská (1,5 %), kubánská (1 %), súdánská (1 %). Pro lepší přehlednost znázorňuje zastoupené národnosti následující graf.

Graf č. 7: Zastoupení národností respondentů s českým občanstvím ve výběrovém souboru

Celkové počty a procentuální zastoupení státních příslušností azylantů ve výběrovém souboru, který tvořilo 300 osob, představuje následující tabulka:

Tabulka č. 9: Státní příslušnost azylantů ve výběrovém souboru

Státní příslušnost	Celkový počet	Počet v %
Bez státní příslušnosti	5	1,7
Česká republika	127	42,3
Albánie	2	0,7
Afghánistán	1	0,3
Arménie	9	3
Azerbájdžán	3	1
Bělorusko	34	11,3
Čečensko	4	1,3
Gruzie	3	1
Irák	8	2,7

Írán	1	0,3
Kazachstán	26	8,7
Kosovo	1	0,3
Kyrgyzstán	6	2
Myanmar	16	5,3
Rusko	28	9,3
Tádžikistán	1	0,3
Ukrajina	5	1,7
Uzbekistán	10	3,3
Vietnam	2	0,7
Neuvedeno	1	0,3
Celkem	300	100

Početně nejvyšší zastoupení tvoří jak v základním, tak ve výběrovém souboru osoby se státní příslušností Běloruska a Ruska. To není nijak překvapujícím zjištěním, neboť Česká republika

platí dlouhodobě díky své geografické poloze a kulturní blízkosti za cíl osobám přicházejícím z prostoru bývalého Sovětského svazu. Početně nejméně jsou naopak ve výběrovém souboru zastoupeni respondenti se státní příslušností Afghánistánu, Íránu, Kosova a Tádžikistánu. Tento pohled však může být matoucí, neboť se díváme pouze na státní příslušnost a nikoliv na národnost deklarovanou samotnými respondenty, která jejich původ či spojitost s určitým státem uvádí do detailnějších charakteristik. Pro lepší přehlednost jsou proto v následující tabulce uvedeny všechny zastoupené národnosti osob, které se ocitly ve výběrovém souboru 300 respondentů.

Tabulka č. 10: Deklarovaná národnost osob ve výběrovém souboru

Národnost	Celkový počet	Počet v %
albánská	9	3
afghánská	5	1,7
angolská	1	0,3
arménská	45	15
ázerbájdžánská	3	1
běloruská	43	14,3
čadská	1	0,3
čečenská	19	6,3
česká	2	0,7
gruzínská	10	3,3
chorvatská	4	1,3
ingušská	3	1
irácká	10	3,3
iránská	3	1
jezídská	2	0,7
kabardinská	1	0,3

kazašská	18	6
kubánská	1	0,3
kurdská	5	1,7
kyrgyzská	7	2,3
litevská	1	0,3
moldavská	5	1,7
občané Myanmarského svazu	16	5,3
perská	2	0,7
rumunská	14	4,7
ruská	33	11
súdánská	1	0,3
ujgurská	8	2,7
ukrajinská	7	2,3
uzbecká	11	3,7
vietnamská	8	2,7
Neuvedeno	2	0,7
Celkem	300	100

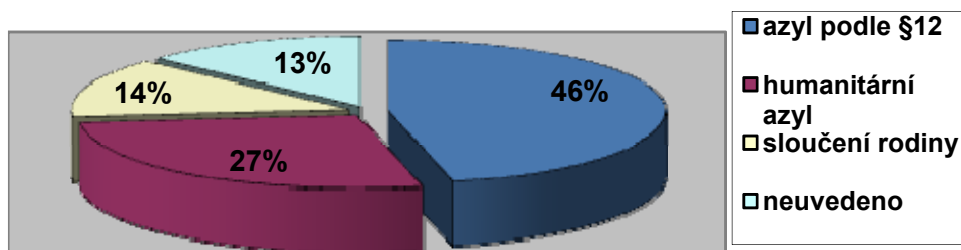
V tabulce je zastoupeno celkem 31 národností seřazených dle abecedního pořadí. Jako nejpočetnější kategorie se jeví národnost arménská (15 %) spolu s národností běloruskou (14,3 %). Mezi třetí nejpočetnější národností mezi respondenty ve výběrovém souboru byla národnost ruská (11 %). Velmi specifickou národností zastoupenou v našem vzorku je národnost jezidská, jejíž zařazení mezi národnosti může být z různých úhlů pohledu problematické. Jezídové jsou mnohdy označováni jako členové náboženské skupiny (sekty), jako komunita, společenství atd., ale ne příliš často jako národnost. Tuto skupinu tvoří převážně severoiráčtí Kurdové. Jednotlivé prameny se rozcházejí v jejich interpretaci a je tedy na zvážení, zdali je považovat za národnost samostatně, či je uvádět v naší tabulce pod národností kurdskou, neboť pro ně samotné je otázka národnostní palčivá. V našem soupisu je uvádíme zvlášť, neboť se tito původem kočovní pastevci, nyní usazení v Pardubicích, při rozhovoru takto deklarovali a do dotazníku uvedli svou národnost jako jezidskou, nikoli kurdskou. Jejich situaci zařazení navíc komplikuje fakt, že se považují za osoby bez státní příslušnosti.

Typ uděleného azylu

V úvodní pasáži práce uvádíme důvody pro udělení azylu. Nyní se zaměřujeme na otázku, jak jsou tyto důvody zastoupeny ve výběrovém souboru azylantů. Přestože samotné řízení o udělení mezinárodní ochrany není součástí této analýzy, vracíme se k této otázce proto, že důvod udělení azylu může mít vliv na integrační proces. Také samotní azylanti integrační proces a důvody udělení mezinárodní ochrany neoddělují. Chápou tyto prvky kontinuálně. Například celých 6 % respondentů z celkového počtu uvádělo jako návrh na zlepšení státního integračního programu zkrácení lhůt řízení o mezinárodní ochraně, mimo jiné i u oznámení o udělení mezinárodní ochrany či zamítnutí žádosti.

Následující graf sděluje, kolik bylo zastoupeno ve výběrovém souboru respondentů s udělenou mezinárodní ochranou formou azylu humanitárního, azylu podle § 12 a kolik obdrželo azyl z důvodu sloučení rodiny. Tento přehled lze učinit pouze u výběrového souboru, neboť z databáze SIP nelze informace o typu udělených azylů vyčíst. Jedná se o tedy o subjektivní formulaci důvodu udělení azylu samotnými azylanty.

Graf č. 8: Typ azylu a počet osob ve výběrovém souboru

Ve výběrovém souboru 300 osob se vyskytlo 138 osob s azylem podle § 12, 82 osob s azylem uděleným z humanitárních důvodů (27 %) a 40 osob s azylem z důvodu sloučení rodiny (14 %). Největší počet tak zastávají osoby s azylem uděleným z důvodu § 12,³⁵ na druhém místě pak osoby s azylem humanitárním. Jak je tomu s důvody humanitárních azylů u respondentů výběrového souboru přibližuje následující tabulka. Z tabulky je patrné, že respondenti důvody různým způsobem kombinují.³⁶

³⁵ Azylanti této kategorii frekventovaně mezi sebou říkají „politický azyl“.

³⁶ Je třeba také zdůraznit, že se ve všech případech jedná o interpretaci dotazovaných osob. Např. důvody „obava o život“ a „válka a odlišné náboženství“ nemusejí být nutně důvody pro udělení humanitárního azylu podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, např. prvně uváděný může být podřazen i pod § 12, resp. je otázkou, jaké jsou jeho další souvislosti pro možnost udělení azylu dle § 14, druhý důvod nebývá jako důvod pro udělení azylu dle § 14 brán v potaz. Důvody pro udělení humanitárního azylu nejsou v zákoně nikterak specifikovány, jde zcela o uvážení správního orgánu, zda shledá, že v konkrétním případě existují důvody hodné zvláštního zřetele, pro které je třeba ochranu udělit. Nezřídka se v praxi jedná o důvody zdravotní.

Tabulka č. 11: Důvody udělení azylu z humanitárních důvodů dle subjektivního vyjádření azylantů

	Celkový počet	Počet v %
Dítě s postižením	5	1,7 %
Nemoc vlastní či rodinného příslušníka	28	9,3 %
Úraz	1	0,3 %
Obava o život	9	3 %
Psychické problémy z rasového pronásledování a utlačování národnostních menšin	3	1 %
Domácí násilí	1	0,3 %
Útěk za rodinným příslušníkem	2	0,7 %
Válka a odlišné náboženství	27	9 %
Neuvedeno	6	2 %
Celkem	82	27 %

Jak je z tabulky patrné, podle očekávání největší počet azylů z humanitárních důvodů obdržely osoby z důvodů zdravotních, kde se jednalo o nemoc vlastní či rodinného příslušníka (9,3 %). Zdravotní problémy týkající se fyzického či mentálního handicapu a různých druhů postižení jsou uvedeny v samostatné kategorii, nejčastěji se však jednalo o děti se zdravotním postižením (1,7 %). Na druhém místě se pak mísí zdravotní a politické důvody, jako je válka či náboženské vyznání a represe v zemi původu (9 %). Podobně lze hodnotit též kategorii strach o život (3 %). Tato data nelze porovnat se základním souborem, neboť základní soubor neobsahuje informace o typu uděleného azylu a potažmo tedy ani důvody azylů humanitárních. Pro SIP je důležité, že řada osob s uděleným azylem má vážné zdravotní problémy a potřebuje pravidelnou dostupnou lékařskou péči a dosažitelnost sociálních služeb, případně bezbariérové bydlení apod.

Délka pobytu azylantů v České republice

V následujících odstavcích se zaměříme na délku pobytu azylantů v České republice. Česká republika uděluje azyl podle mezinárodních úmluv od roku 1990. Přestože se jedná o relativně krátkou dobu, žijí nyní v České republice azylanti nebo občané České republiky s rozdílnou sociální zkušeností a v různých fázích integračního procesu.

V následující tabulce jsou zobrazeny počty oslovených respondentů a roky, ve kterých jim byl udělen azyl.

Tabulka č. 12: Respondenti ve výběrovém souboru podle roku nabytí azylu

Rok	Počet respondentů s uděleným azylem	Počet v %
1992	5	1,7
1993	22	7,3
1994	8	2,7
1995	7	2,3
1996	5	1,7
1997	5	1,7
1998	9	3
1999	8	2,7
2000	15	5
2001	24	8
2002	9	3
2003	41	13,7
2004	22	7,3
2005	36	12
2006	27	9
2007	4	1,3
2008	20	6,7
2009	9	3
2010	11	3,7
2011	9	3
ostatní	4	1,3
Celkem	300	100

Z tabulky vyplývá, že největší počet rozhovorů byl proveden s osobami, které obdržely azyl v roce 2003 (13,7 %). Početně výrazné zastoupení dále měly rozhovory s respondenty, kteří obdrželi azyl v letech 2005 (12 %), 2006 (9 %) a 2001 (8 %). Jedná se o léta s relativně vysokým počtem žadatelů o mezinárodní ochranu. V menší míře jsou zastoupena 90. léta 20. století nikoli pouze proto, že by v této době byl udělován významně menší počet azylů, ale zejména z toho důvodu, že nás zajímaly více zkušenosti se současným SIP. Lidé s desetiletým a delším pobytem v České republice s větší pravděpodobností nebydleli na adrese uvedené v databázi SIP. Na druhé straně rozhovory i s touto kategorií azylantů měly z hlediska sledování integračního procesu významnou hodnotu.

Integrační proces jako takový ale nezačíná dnem udělení azylu. Řada azylantů v České republice již před udělením azylu nějakou dobu pobývala. Buďto čekala na rozhodnutí o udělení azylu, nebo zde pobývala ještě před podáním žádosti o mezinárodní ochranu. V další tabulce jsou pak pro přehled zpracovány jednotlivé rozdíly let mezi příjezdem do České republiky a udělením azylu u námi oslovených respondentů. U této charakteristiky, stejně jako u předchozí, není bohužel možná porovnatelnost se základním souborem, neboť základní soubor neobsahuje data o příjezdu osob, pouze data o nabytí azylu.

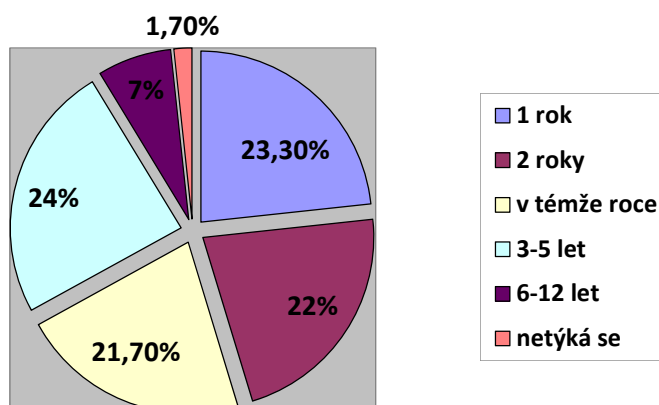
Tabulka č. 13: Rozdíl mezi rokem příjezdu do ČR a udělením azylu³⁷

Doba mezi příjezdem a udělením azylu	Počet respondentů	Počet v %
v témže roce	65	21,7
1 rok	70	23,3
2 roky	66	22
3 roky	37	12,3
4 roky	18	6
5 let	18	6
6 let	8	2,7
7 let	7	2,3
8 let	2	0,7
9 let	1	0,3
10 let	2	0,7
12 let	1	0,3
netýká se	5	1,7
Celkem	300	100

Z výše uvedené tabulky plyne, že největší počet námi oslovených respondentů obdržel azyl do 1 roku po příjezdu do ČR (23,3 %). V těsném závěsu následuje kategorie 2 let (22 %). Rozpětí 3–5 let se pohybuje dohromady okolo 24 % u námi provedených rozhovorů. Rozmezí 6–12 let (7 %) se týká především jedinců, kteří sem do České republiky přijeli primárně za studiem či prací a teprve následně se rozhodli zažádat o mezinárodní ochranu. Kategorie „netýká se“ zahrnuje ty respondenty, kteří údaj o svém příjezdu neposkytli, narodili se cizincům (azylantům) v ČR apod. Přehledněji viz následující graf:

³⁷ Údaje uvedené v tabulce nekorrespondují s rokem podání žádosti o udělení azylu, ale s rokem příjezdu do České republiky (Československa). Jsou excerповány z dotazníkových archů dle údajů uváděných samotnými respondenty.

Graf č. 9: Délka pobytu v ČR před udělením azylu

Rodinný stav osob ve výběrovém souboru

Z hlediska rodinného stavu respondentů je vzorek 300 oslovených osob charakterizován z převážné většiny kategorií ženatý/vdaná, z celkového počtu tvořila tato kategorie 65 % respondentů. Na druhém místě převládá u azylantů ve výběrovém souboru rodinný stav svobodný/á, který tvoří 26 % z celkového počtu oslovených. 7 % dotázaných azylantů uvedlo stav rozvedený/á a poměrně zanedbatelné množství 2 % uvedlo kategorii vdovec/vdova. Celkové počty ukazuje následující tabulka:

Tabulka č.14: Rodinný status osob ve výběrovém souboru

	Muži	Ženy	Celkový počet	Počet v %
Ženatý/vdaná	103	93	196	65
Svobodný/á	45	33	78	26
Rozvedený/á	8	12	20	7
Vdovec/vdova	2	4	6	2
Celkem	158	142	300	100

V rámci analýzy bylo z celkem 300 respondentů osloveno celkem 138 rodin, z toho 23 osob tvořilo samostatnou domácnost, to je cca 8 % z celkového počtu. Z těchto 23 osob tvořili 3 respondenti samostatnou bytovou jednotku v blízkosti rodinných příslušníků, nejčastěji v tom samém městě či obci, 5 osob žilo samostatně, v jiném místě České republiky, než se nacházeli další rodinní příslušníci. 15 oslovených respondentů zde pobývalo bez jakýchkoliv dalších vazeb na rodinné příslušníky v ČR. Průměrný věk námi oslovených osob tvořících samostatnou domácnost se pohybuje okolo 46 let věku. Rodinný stav a pohlaví osob žijících v domácnostech samostatně uvádí následující tabulka:

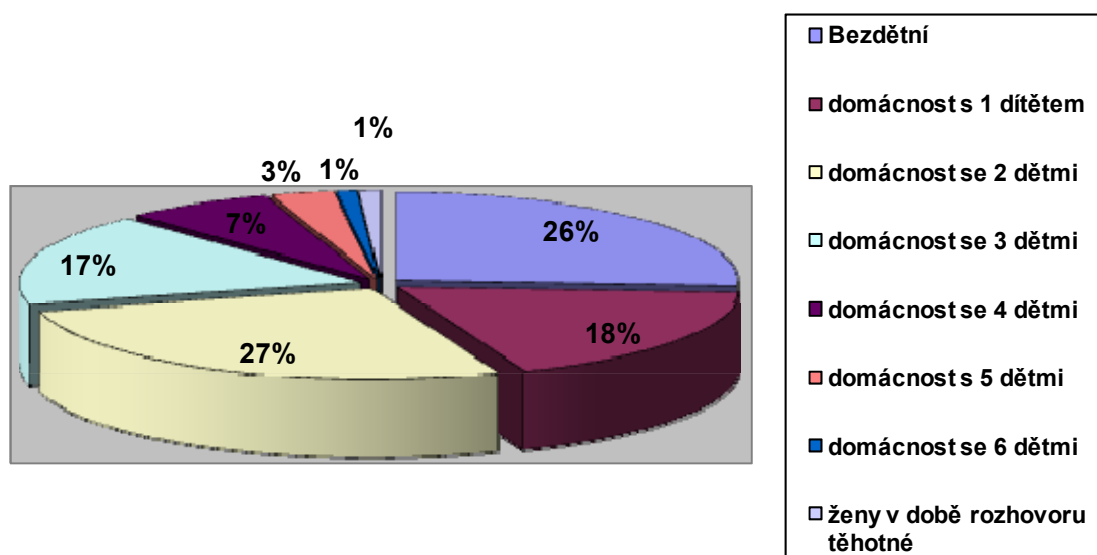
Tabulka č. 15: Respondenti tvořící samostatnou domácnost

	Muži	Ženy	Celkový počet
Ženatý/vdaná	2	2	4
Svobodný/á	9	2	11
Rozvedený/á	3	1	4
Vdovec/vdova	2	2	4
Celkem	16	7	23

Jak je z tabulky patrné, samostatnou domácnost tvoří převážně svobodní muži, kteří svým počtem dvojnásobně převažují nad ženami. Jedná se převážně o jedince, kteří se osamostatnili z nukleární rodiny svých rodičů a v místě svého bydliště navštěvují školu či dochází do zaměstnání. V dalších kategoriích se počty zadaných, rozvedených a ovdovělých jednotlivců pohybují ve stejné početní míře. Při rozhovorech jsme se setkali i s jedním bizarním případem, konkrétně v Jaroměři, kdy žena původem z Ukrajiny, která zde žije s vážně nemocným synem, je stále úředně vdaná, zatímco její muž na Ukrajině již rozvedený. S pokrčením ramen nám sdělila, že se s ní nechal její manžel na úradě v její nepřítomnosti rozvést, a tak zatímco ona má status ženy vdané, on je rozvedený.

Z celkového počtu 300 respondentů bylo 78 osob bezdětných (26 %). Ostatní respondenti žili v domácnostech s jedním až šesti dětmi. Průměrný věk dětí oslovených respondentů činil přibližně 18 let. Procentuelní vyhodnocení počtu dětí v domácnostech ukazuje následující graf:

Graf č. 10: Počet dětí v domácnostech respondentů ve výběrovém souboru

Z grafu lze vyčíst, že mezi vícečlennými domácnostmi převažují rodiny s dvěma dětmi (27 %). Na druhém místě se pak nachází domácnosti s jedním dítětem (18 %) a jen o pouhé jedno procento méně jsou to pak domácnosti se třemi dětmi (17 %).

Charakteristika výběrového souboru z hlediska prostorové lokace

Výběrový soubor 300 osob byl uspořádán podle charakteristik základního souboru, tak aby stanovený výběr co nejlépe odrážel skutečný stav prostorového rozložení azylantů žijících na území České republiky. Do výběru byly zahrnuty osoby ze všech 14 krajů v ČR. Jejich proporční údaje a procentuální zastoupení uvádí následující tabulka:

Tabulka č. 16: Prostorová lokace oslovených respondentů podle krajů

Kraj	Celkový počet	Počet v %
Jihočeský	3	1
Jihomoravský	40	13,3
Karlovarský	4	1,3
Královéhradecký	33	11
Liberecký	27	9
Moravskoslezský	12	4
Olomoucký	10	3,3
Pardubický	3	1
Plzeňský	43	14,3
Praha	58	19,3
Středočeský	38	12,7
Ústecký	25	8,3
Vysočina	1	0,3
Zlínský	3	1
Celkem	300	100

V tabulce je zastoupeno všech 14 krajů České republiky seřazených podle abecedního pořadí. Největší procentuelní zastoupení představuje Praha (19,3 %), kterou následuje kraj plzeňský (14,3 %) a kraj jihomoravský (13,3 %). Pro lepší představu o zastoupení obcí zobrazuje následující tabulka názvy měst a obcí v abecedním pořadí i s počty dotazovaných respondentů. Města i obce jsou řazena abecedně bez ohledu na procentuelní zastoupení azylantů.

Tabulka č. 17: Prostorová lokace oslovených respondentů podle měst a obcí

Název města/obce	Celkový počet	Počet v %
Bělá pod Bezdězem	3	1
Benátky nad Jizerou	4	1,3
Bílá Voda	8	2,7
Brandýs nad Labem	5	1,7
Brno	36	12
Česká Lípa	2	0,7
Frydlant	4	1,3
Havířov	11	3,7
Hluk	3	1
Hošťka (Velešice)	7	2,3
Hradec Králové	6	2
Jablonec nad Nisou	2	0,7
Jaroměř	20	6,7
Kladno	1	0,3
Klatovy	7	2,3
Kolín	5	1,7
Libenice	5	1,7
Liberec	14	4,7
Luštěnice	4	1,3
Lysá nad Labem	1	0,3

Mimoň	2	0,3
Mladá Boleslav	3	1
Nepomuk	4	1,3
Nové město pod Smrkem	2	0,7
Olomouc	2	0,7
Oseček	2	0,7
Ostrava	1	0,3
Ostrov nad Ohří	4	1,3
Pardubice	3	1
Plzeň	30	10
Poděbrady	2	0,3
Praha	58	19,3
Rokycany	2	0,7
Rtyně v Podkrkonoší	1	0,3
Rychnov nad Kněžnou	4	1,3
Stráž pod Ralskem	1	0,3
Tábor	4	1,3
Teplice	6	2
Trutnov	3	1
Ústí nad Labem	12	4
Velim	2	0,7
Židlochovice	4	1,3
Celkem	300	100

V tabulce, stejně tak jako ve výběrovém souboru, jsou zastoupena města a obce všech velikostí. Častý nepoměr velikosti města a malého počtu sebraných dotazníků, jako je tomu například u města Olomouc, Ostrava, Tábor či Trutnov, odráží námi zjištěnou prostorovou mobilitu respondentů, která již nenašla odraz v databázi adres SIP, ze které jsme při tvorbě výběrového souboru a kontaktování azylantů vycházeli. Často jsme se setkali s informací, že se dotyční odstěhovali na neznámou adresu, ale byli jsme také svědky toho, že sousedé a další v domě a okolí přítomní lidé tvrdili, že tu nikdo takový nikdy nebydlel. Mnozí respondenti nebyli na svých adresách opakovaně zastíženi. Mnozí se také stávají takřka neviditelnými, když si neoznačí zvonek ani domovní schránku, přestože se na dané adrese zdržují.

Největší počet azylantů byl podle parametrů základního souboru kontaktován v Praze. Základní soubor obsahuje 624 osob azylantů umístěných v Praze, což činí z celkového počtu 2 398 osob celkem 26 %. Ve výběrovém souboru bylo v Praze osloveno celkem 58 osob, což při celkovém počtu 300 osob činí přes 19 %. Následující tabulka shrnuje počty oslovených azylantů v Praze podle jednotlivých pražských částí:

Tabulka č. 18: Oslovení azylanti v Praze podle pražských částí

	Počet v %
Praha 1	3,4 %
Praha 3	1,7 %
Praha 4	6,9 %
Praha 5	13,8 %
Praha 6	13,8 %
Praha 7	1,7 %
Praha 8	3,4 %
Praha 9	46,6 %
Praha 10	8,7 %
Celkem	100

Nejvíce azylantů bylo osloveno v katastru Prahy 9 (27 osob), v areálu Černého Mostu, Vysočan a Střížkova. Na početně druhém místě pak byli osloveni respondenti na Praze 5, na území Košíř a Hlubočep (8 osob) a na území Prahy 6, v areálu Dejvic, Řep a Břevnova (8 osob). Do území zahrnutých pod městský obvod Praha 4 patří i správní obvod Praha 11 (katastrální území Chodov a Háje, kdysi též jeho sídlištní část nazývaná Jižní Město) a pod městský obvod Praha 5 správní obvod Praha 13 (sídliště Nové Butovice, Stodůlky, Lužiny, Velká Ohrada, Malá Ohrada a přilehlé obce). Nejméně osob bylo v souladu s parametry základního souboru kontaktováno na území Prahy 3 a Prahy 7.

Výsledky šetření mezi azylanty

Bydlení

Bydlení chápe právní řád i dosavadní realizace integrační politiky azylantů jako klíčovou oblast. Z hlediska nákladů na SIP se jedná také o oblast nejdražší. Jak již bylo zmíněno, v letech 1994 – 2010 bylo přiděleno celkem 655 bytů a v nich bylo umístěno celkem 1 667 osob. Na bydlení azylantů byla vynaložena částka 96 069 211,-Kč a na rozvoj obcí, kam byli azylanti umístěni, částka 78 135 000,- Kč.³⁸

Po udělení mezinárodní ochrany formou azylu a udělení průkazu azylanta má azylant z hlediska bydlení buďto možnost ubytování v soukromí, které si sám zabezpečí a hradí z vlastních prostředků, anebo má možnost využít nabídku ubytování v integračním azylovém středisku, které provozuje Správa uprchlických zařízení. Integrační azylová střediska jsou zřizována pro azylanty, částečně pak i pro osoby, kterým byla přiznána doplňková ochrana a které požádaly o dočasné ubytování v IAS (tato možnost je pouze pro omezené zranitelné skupiny osob, zejména osoby se zdravotními problémy, či rodiny a je časově limitována). Pro poskytování integračních bytů pro osoby, kterým byla přiznána doplňková ochrana není v současném SIPu základ. Proto se tato část analýzy týká pouze azylantů. Vstup do SIP také znamená zanesení do databáze SIP, z níž vychází představa o základním souboru v tomto šetření.

V současnosti se doba pro pobyt v IAS pro azylanty stanovuje maximálně na 18 měsíců a tato doba se překračuje jen v odůvodněných a výjimečných případech. Tuto dobu by azylant měl využít k hledání samostatného ubytování, k výuce českého jazyka a k hledání zaměstnání, pokud je azylant již nemá. Náklady na pobyt si azylant ve stanoveném rozsahu hradí. Pokud není zproštěn platby za nájem, tak hradí nájem, hradí si služby a energie a v určeném prostoru, zpravidla se jedná o malé samostatné bytové jednotky, samostatně hospodaří. Omezená doba pobytu v zařízení, kde je stálá (denní) služba, sociální pracovník a kde jsou společné prostory pro výuku a další společné místnosti, je kromě jiného stanovena i proto, aby azylanty motivovala k hledání samostatného bydlení a k dalším integračním krokům. IAS je

---

³⁸ Data převzata z <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace-statistika-integrace-azylantu.aspx> (otevřeno 27. 12. 2011).

vhodným prostorem k realizaci kurzů českého jazyka, které jsou v současné době schváleny v rozsahu 400 hodin a vyřízení všech administrativních otázek spojených s pobytem v České republice (navázání kontaktu s odborem sociálních věcí, s úřadem práce, zahájení rekvalifikace, s kontaktováním zaměstnavatelů atd.), neboť do zařízení docházejí pracovníci nestátních neziskových organizací a je zde k dispozici právní a poradenská služba, učitelé jazyka apod. Všemi těmito úkony azylant prohlubuje potřebnou funkční gramotnost v novém prostředí.

V současné době jsou azylová integrační střediska v Jaroměři, Ústí nad Labem - Předlicích, Brně a České Lípě.

Pokud si azylant nezabezpečí bydlení zcela samostatně, aniž by cokoli od státu požadoval, lze získat v rámci SIP asistenci ve třech variantách:

Varianta č. I spočívá v možnosti získat nájemní smlouvu na byt v majetku obce s jednorázovým příspěvkem státu. Tato varianta obnáší buďto vyhledání bytu samotným azylantem, anebo nabídku bytu v rámci SIP, která by se měla realizovat pouze jednou, a na jejím základě, pokud nabídku přijme, dojde k ubytování azylanta do integračního bytu. Stát přispěje na infrastrukturu obce podle počtu azylantů, pro něž je bydlení zajištěno.

Varianta č. II A poskytuje možnost příspěvku na úhradu čistého nájemného. Tato varianta znamená, že pokud si azylant zabezpečí vlastní nájemní ubytování, může zažádat o příspěvek na úhradu nájemného, který je převeden z MV ČR na krajský úřad. Ten pak převede finanční prostředky na obec, na jejímž území se byt nachází a odtud k pronajímateli. Obec i v tomto případě dostává příspěvek na infrastrukturu.

Varianta č. II B poskytuje možnost hradit ve 100% výši pobyt azylantů v zařízeních sociálních služeb. Neplatí zde časové omezení jako u ostatních variant.³⁹

V souvislosti s bydlením jsme si kladli otázku:

- ☞ jaký typ bydlení je v současnosti mezi azylanty nejvíce rozšířen;
- ☞ zda byl respondentům nabídnut integrační byt;
- ☞ zda chápou jednotlivé varianty;

---

³⁹ Informace k jednotlivým variantám jsou pod názvem Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu k dispozici na <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace-mezinarodni-ochrana-formou-azyly.aspx>.

- ☞ zda projeví osobní iniciativu při shánění bytu;
- ☞ jaká je kvalita bydlení azylantů;
- ☞ jaká je jejich ekonomika bydlení.

Typ bydlení azylantů a prostorová mobilita

Nejprve jsme identifikovali, v jakém typu bytu respondenti bydlí. Výsledkem je následující tabulka, která hovoří o aktuální bytové situaci respondentů.

Tabulka č. 19: Otázka 15 – Kterému typu bydlení to Vaše odpovídá?

Typ bydlení	Absolutní čísla	%
1 Azylové integrační středisko	24	8
2 Jiné azylové středisko	0	0
3 Byt s jednorázovou dotací MV ČR (vlastníkem je obec)	185	62
4 Byt s dotací MV ČR na nájem	28	9
5 Ubytovna	3	1
6 Družstevní byt	3	1
7 Vlastní dům	8	3
8 Vlastní byt	9	3
9 Obecní dům (byt) bez dotace	6	2
10 V nájmu u fyzické osoby bez dotace	24	8
11 V nájmu u právnické osoby bez dotace	1	0
12 Jinak (vypište)	9	3
Celkem	300	100

Z tabulky vyplývá, že nejvíce azylantů, kteří jsou zařazeni do SIP, je v bytě s jednorázovou dotací MV ČR, tedy v integračním bytě. Vzhledem k tomu, že většina azylantů je vedena v databázi relativně dlouhou dobu, odkazuje současné bydlení azylantů na relativně malou mobilitu i po řadě let pobytu v České republice. Azylanti v tomto směru jednají podobně jako majoritní populace, jejíž chování, stejně jako chování azylantů, je limitováno možnostmi trhu s byty.⁴⁰

---

⁴⁰ Podrobněji např.: Lux, M., Kostelecký, T. *Bytová politika: teorie a inovace pro praxi*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR 2011.

V rámci výzkumu jsme sledovali též vyprávění azylantů o jejich stěhování a změnách bydliště. Jejich biografické vyprávění ve vztahu k bytu zpravidla popisuje, jak se azylanti po doručení rozhodnutí o udělení azylu nastěhovali do azylového integračního střediska a následně získali integrační byt zpravidla ve vlastnictví obce. Někteří svým vyprávěním pokračovali k dalšímu bytu, který si již azylant opatřuje sám (vlastní, družstevní apod.), ale nikoli všichni. Popsaný proces je velmi pomalý. Často se stěhuje až druhá generace (děti z bytu rodičů), nikoli azylanti samotní. Tato situace klade zvýšené nároky a odpovědnost na oblast zabezpečování prvního, integračního bytu, neboť pro mnohé azylanty se jedná o dlouhodobé řešení. Kam se dostanou, tam budou řadu let a tam si též budou muset hledat obživu. Propojování místa, kde budou integrační byty vyhledávány a možnosti zaměstnání, je proto klíčové. Následující tabulka ukazuje, kolik azylantů se před nedávnem stěhovalo (v průběhu posledního roku či dvou let), měnilo byt a jak.

Tabulka č. 20: Změna bydlení azylantů v průběhu posledního roku či dvou let

Typ bydlení	Absolutní čísla	%
1 Azylové integrační středisko	0	0
2 Jiné azylové středisko	0	0
3 Byt s jednorázovou dotací MV ČR (vlastníkem je obec)	5	1,7
4 Byt s dotací MV ČR na nájem	2	0,7
5 Ubytovna	0	0
6 Družstevní byt	0	0
7 Vlastní dům	6	2
8 Vlastní byt	8	2,7
9 Obecní dům (byt) bez dotace	12	4
10 V nájmu u fyzické osoby bez dotace	14	4,7
11 V nájmu u právnické osoby bez dotace	2	0,7
12 Jinak (vypíšte)	0	0
Celkem	49	16,5

Předchozí tabulka ukazuje, že v minulých letech změnilo bydlení celkem 16,5 % respondentů. Pokud prostudujeme jejich pohyb podrobněji, zjistíme, že se z hlediska bydlení jedná vždy o sociální vzestup (nikdo se nestěhoval např. z družstevního bytu na ubytovnu apod.), z vlastního domu do družstevního bytu atd.). Tato zpráva je v podstatě pozitivní. Azylanti po zařazení do SIP z hlediska bydlení nepropadávají sociální sítí, nemusí opouštět integrační byty a nemusí si vyhledávat levnější, i když, jak uvidíme, nemají to z hlediska cen nájmu jednoduché. V tomto ohledu je však třeba poznamenat, že výsledky výzkumu mohou

zkreslovat. Celou řadu respondentů se nepodařilo kontaktovat z důvodu změny bydliště, která nebyla zanesena do databáze. Právě tyto nenalezení respondenti si mohli své bydlení zlepšit, ale také si pohoršit.

Jaký pohyb tabulka zaznamenává? V první řadě je to pohyb z integračního azylového střediska do integračních bytů. Za druhé je zde naznačena změna statusu integračního bytu. Z bytu s jednorázovou dotací MV ČR ve vlastnictví obce se postupně stávají soukromé byty azylantů, avšak není to pravidlem. Dále je zde zaznamenáno stěhování zejména za prací a to především do nájemních bytů, kde je pronajímatelem fyzická nebo právnická osoba a v neposlední řadě odkup obecního domku nebo koupě domu (bytu) a odchod z integračního bytu.

Prostorová mobilita azylantů a změny bydlení vyžadují od azylantů určitou zkušenost a mohou být jedním z indikátorů integrace a funkční gramotnosti. První krok k této dovednosti získávají azylanti v rámci explanační variantních řešení při získávání integračního bytu a osobní aktivitě při jeho vyhledávání.

Informace o možnostech získávání integračního bytu

Na získání informací o tom, zda respondenti rozumí jednotlivým dotačním variantám SIP v oblasti bydlení, měl OAMP MV ČR primární zájem. Žádoucí bylo též z hlediska další perspektivy SIP odpovědět, zda těchto variant umí azylanti využívat.

Při výzkumu jsme se setkali s následujícím jevem. Respondenti sice uváděli, že smyslu obou variant a technickému řešení porozuměli, současně jsme však zjišťovali, že od porozumění nevede automaticky cesta k získání bytu vlastní iniciativou. Tuto okolnost ukazují následující tabulky:

Tabulka č. 21: Otázka 16 – Byly pro Vás informace o variantě 1 (nabídce integračního bytu) a variantě 2 (vlastním hledání bytu) srozumitelné a dostatečné?

Odpověď	Četnost odpovědi	%
1 Ano	192	64
2 Ne	63	21
V době našeho shánění integračního bytu varianty nebyly	27	9
Nepotřeboval/a znát varianty; o bydlení se staral někdo jiný (rodiče, manžel/ka)	1	0,3
Neodpověděl, irelevantní otázka	17	5,7
Celkem	300	100

Z tabulky je zřetelné, že velká část respondentů si přála, aby z jejich odpovědi bylo zřejmé, že nabízeným variantám porozuměli. Z této reakce, samozřejmě jen s určitou rezervou, konstatujeme poměrně značné porozumění výběru. Z reakcí respondentů dále usuzujeme, že respondenti neměli pocit, že by měli nedostatek informací, že by s nimi pracovníci Ministerstva vnitra nebo nestátních neziskových organizací o problematice nekomunikovali a že by jim informace nesdělovali. Z odpovědí je naopak patrná i určitá vděčnost, že jim bydlení české instituce pomáhaly shánět. Někteří respondenti se nesnažili obě varianty pochopit prostě proto, že bydlení zařizoval jiný člen jejich rodiny.

Na druhé straně, jak jsme při rozhovorech zjistili, část respondentů chápala otázku na porozumění jednotlivým variantám jako otázku, která zjišťuje, zda jsou spokojeni se stávajícím bydlením. Řada respondentů totiž uváděla obeznámenost s variantami, přestože v době, kdy v rámci SIP řešili bydlení, žádné varianty nebyly. Jen 9 % respondentů uvádělo, že varianty v době, kdy jim byl opatřován integrační byt, nebyly. Otázku pro svůj případ pokládali za irelevantní zejména lidé, kteří dostali azyl před delší dobou nebo se teprve seznamovali se SIP v integračních azylových střediscích.

Pro upřesnění údajů jsme proto v dalším kroku vybrali odpovědi pouze těch respondentů, kteří získali azyl v posledních šesti letech, kdy již stávající varianty byly funkční. Jednalo se celkem o 120 respondentů, z nichž opět přibližně dvě třetiny (82 osob) vyjadřovaly názor, že informacím rozuměly a necelá třetina (34 osob) konstatovala neporozumění (4 respondenti

neodpověděli). Při bližším pohledu na to, kdo informacím nerozuměl, jsme mohli zjistit, že zde bylo relativně mnoho těch, kteří také opravdu v integračních bytech nebydleli. Byli to lidé na ubytovnách, ve vlastních bytech a v obecních bytech bez dotace, tedy skupiny, které byly relativně méně početné a jež z velké části pravděpodobně ani využít SIP v oblasti integračních bytů nechtěly. V případě respondentů, kteří první nebo druhou variantu uskutečnili a přesto jí nerozuměli, byl frekventovaně uváděn důvod, že ubytování někdo řešil za ně: manžel, dítě, nestátní nezisková organizace apod.

Z odpovědí je možné konstatovat, že informovanost mezi azylanty není pravděpodobně nízká a že informace a asistence souběžně směřují k odpovídajícímu chování azylantů.

Nabídka a odmítnutí integračního bytu

Státní integrační program pro azylanty, i díky tomu, že azylanti nejsou početnou skupinou, je schopen skupinu azylantů, kteří do SIP vstoupí, saturovat alespoň z hlediska kvantity téměř v plné míře. Z celkového počtu 300 respondentů byl nabídnut integrační byt 216 z nich, tedy 72 %. Pokud jim nebyl nabídnut, tak zejména z toho důvodu, že si respondenti opatřili jiné bydlení, integrační byt nepotřebovali, nebo se jednalo o azylanty, kteří dostali azyl teprve před krátkou dobou, a integrační byt se pro ně teprve hledal. Pokud nebudeme brát v úvahu respondenty, kteří získali azyl v posledních dvou letech (2010, 2011), tj. celkem 24 respondentů, zvýší se počet respondentů, kterým byl nabídnut integrační byt na 74 %.

Ne všichni respondenti se ale do integračního bytu po nabídce integračního bytu opravdu nastěhovali. Doposud přijalo integrační byt 201 respondentů, to znamená 67 % z celkového počtu respondentů. Je to 92 % z těch, co jim byl integrační byt nabídnut.

Respondenti, kteří se do integračního bytu nenastěhovali, byli rozloženi následujícím způsobem:

6 % (13 osob) integrační byt odmítlo;

2 % (4 osoby) se nenastěhovaly proto, že je byt ještě v jednání.

6 % odmítnutých bytů hodnotíme jako velmi malé množství a považujeme je za úspěch jak nestátních neziskových organizací, tak pracovníků MV ČR, kteří se problematikou SIP

zabývají. Přesto stojí za to upozornit na důvody, proč SIP v oblasti bydlení nebyl 6 % respondentů využit:⁴¹

1. Byt v obci se renovoval, ale nakonec se ukázal pro rodinu nevyhovující a místní správa nabídla jiný byt (2 případy);
2. Renovace bytu s jednorázovou dotací trvala tak dlouho, že si rodina azylantů našla mezi tím byt sama (2 případy);
3. Parametry bytu se po rekonstrukci změnily (z 2+1 se stal 1+1) (1 případ);
4. Nájem byl moc drahý (6 případů);
5. Zjistilo se, že v místě, kde se byt rekonstruoval, by nebyla práce (4 případy);
6. Byt nám nevyhovoval (1 případ);
7. Nechtěli jsme ho, chtěli jsme si koupit vlastní dům (1 případ).

Jak je z výčtu patrné, kromě ryze individuálních důvodů a kromě průtahů při rekonstrukci, které z úhlu pohledu naší analýzy nelze kvalifikovaně posoudit, je zde patrné, že odmítnutí souviselo s tím, že se v daných několika málo případech nepodařilo najít vhodný integrační byt. Byl vybrán byt, jehož nájemné přesahovalo možnosti azylantů⁴² nebo byt, jehož lokace byla v místě, kde azylanti nenacházeli pracovní uplatnění. Toto téma se objevovalo i v dalších otázkách a ještě se k němu vrátíme.

---

⁴¹ Počet odpovědí neodpovídá počtu odmítnutí bytu, neboť někteří uvedli pro nepřevzetí bytu více důvodů.

⁴² Je však třeba zdůraznit, že azylanti byli předem s výší nájmu seznámeni a nabídku bytu přijali.

Aktivní participace azylantů při hledání integračních bytů a jejich úspěšnost

Vedle toho, že azylanti využívají asistenci pracovníků MV ČR a nestátních neziskových organizací, pokoušejí si byt též najít sami. Následující tabulka mapuje jejich aktivitu:

Tabulka č. 22: Snažil/a jste si najít integrační byt sám?

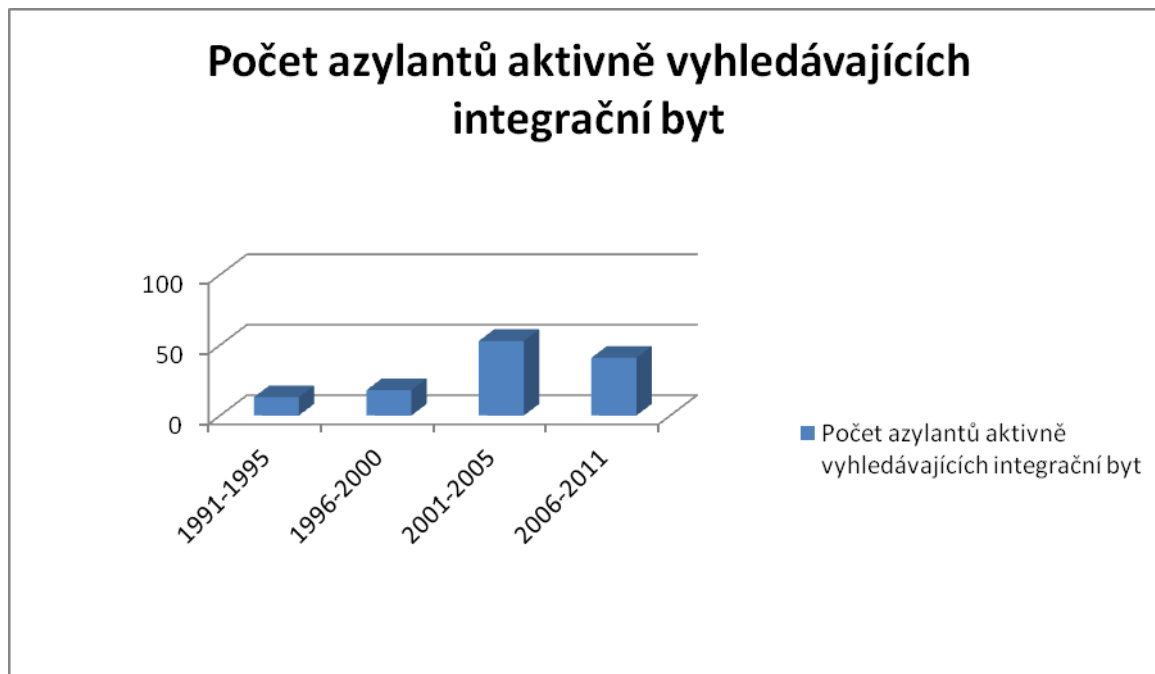
Odpověď respondenta	Abs. četnost	%
1. Ano, úspěšně	38	13
2. Ano, úspěšně, ale nevyhovoval mi, už tam nebydlím	7	2
3. Ano, ale neúspěšně, integrační byt jsem sám nesehnal/a	80	27
4. Ne, netýká se mě	175	58
Celkem	300	100

Tabulka ukazuje, že aktivních respondentů při hledání bytů byla necelá polovina. A opět jen necelá polovina z těch aktivních si nakonec byla schopna najít integrační byt více méně samostatně. Ostatní nebyli úspěšní. I zde je ale samostatné nalezení bytu otázkou. Rozesílání dopisů na jednotlivé instituce disponující byty často i v tomto případě probíhalo za asistence nestátních neziskových organizací. Jistě pozitivní zprávou je, že azylanti, pokud si byt najdou, odhadnou, co potřebují a tento byt používají (nestěhují se vzápětí jinam).

Proč azylanti sami byt nesehnali? Protože přidělování bytů do nájmu v obcích je frekventovaně závislé na osobních kontaktech. Starosta/ka chce nájemníky znát, mít s nimi zkušenost, na dopis od žadatelů, kteří jsou mimo obec, a nezná je, dojde odpověď výjimečně. Respondenti uvádějí, že rozeslali desítky dopisů, než dostali odpověď. Naopak relativně frekventovaně získali ubytování v místě, kde je už úřady znaly: v místě integračního azylového střediska nebo v okolí, v místě, kde již byli ubytováni apod.

Z rozboru je patrné, že ani v rámci varianty II A si azylanti neshánějí byty zcela samostatně a zpravidla využívají pomoc nestátních neziskových organizací. Přesto lze konstatovat, že zvyšování počtu variant podpory samostatného bydlení azylantů podporuje aktivitu azylantů při vyhledávání bytů. Výsledky jejich snažení se tím však příliš nezvyšují. Naznačuje to následující série grafů:

Graf č. 11: Počet azylantů, kteří se aktivně podíleli na vyhledávání integračního bytu (vodorovná osa označuje rok udělení azylu, svislá osa absolutní počet respondentů uvádějících, že se aktivně podíleli na vyhledávání integračního bytu)

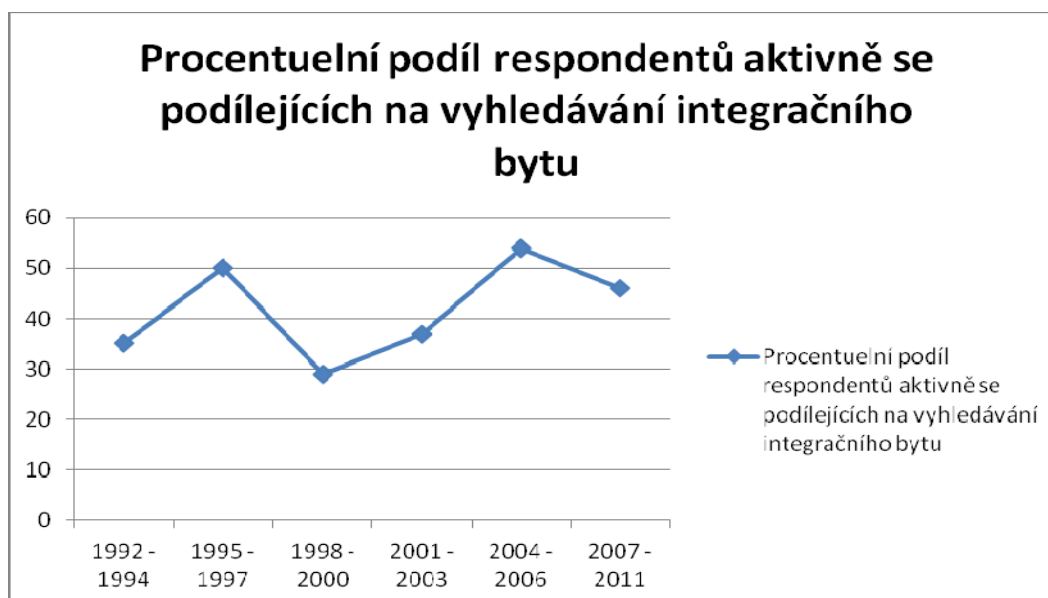
Z uvedených hodnot je patrné, že počet azylantů podílejících se na vyhledávání bydlení, se zvyšuje. Samozřejmě je ale podstatné, jak byly jednotlivé kategorie zastoupeny ve výběrovém souboru. Pokud do kalkulece zařadíme procentuelní počet, vzestup aktivity azylantů již není tak výrazný, je však nicméně patrný:

Tabulka č. 23: Procentuelní počet aktivních azylantů v jednotlivých časových obdobích po pěti letech

Rok udělení azylu	Počet respondentů	Počet aktivních respondentů	% aktivních respondentů
1991–1995	42	13	31
1996–2000	42	19	45
2001–2005	132	59	36
2005–2011	84	41	48
Celkem	300	132	44

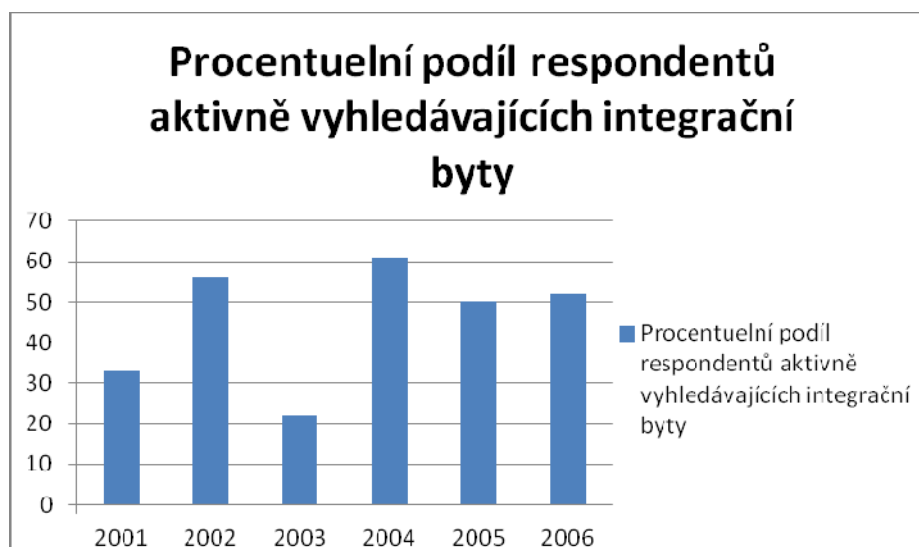
Tříleté členění umožňuje zaznamenat, že vliv na aktivitu azylantů mělo zavedení varianty č. II do SIP v roce 2004. Současně je však z grafu patrná zvyšující se tendence azylantů spontánně se podílet na zabezpečování vlastního bydlení po celou první dekádu 21. století.

Graf č. 12: Procentuelní podíl azylantů, kteří se aktivně podíleli na vyhledávání integračního bytu v závislosti na roce, v němž byl respondentům udělen azyl

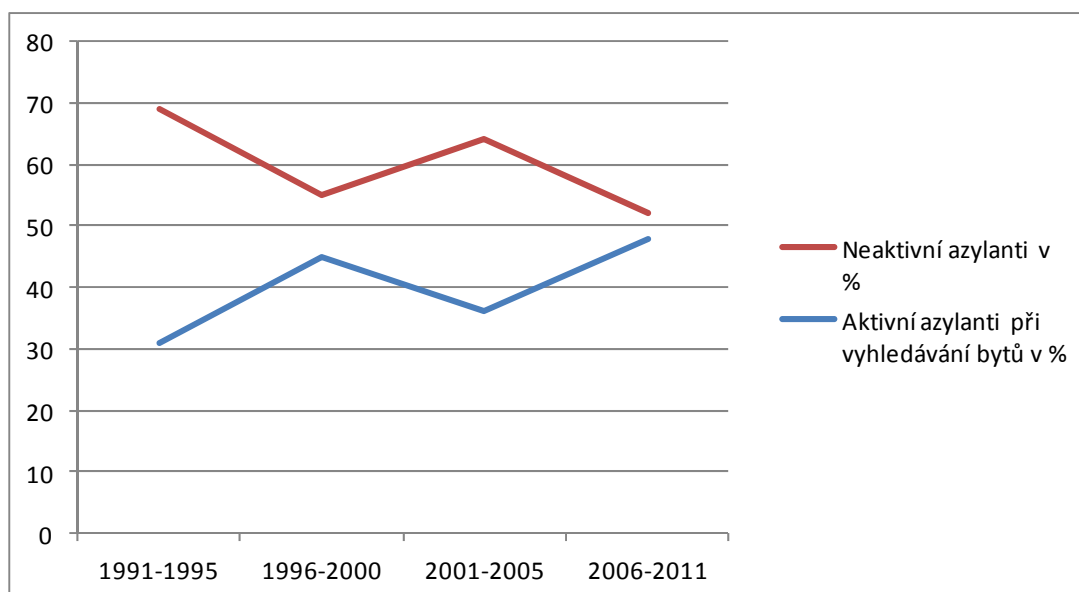
Zvýšená aktivita stimulovaná zavedením varianty č. II je též patrná, pokud sledujeme meziroční nárůsty v deklarované aktivitě těsně před a po zavedení varianty č. II. Zároveň je však zřetelné, že aktivitu azylantů ovlivňují i další okolnosti.

Graf č. 13: Procentuelní podíl respondentů aktivně vyhledávajících integrační byty s rokem udělení azylu 2001 – 2006.

Dlouhodobé tendence zachycuje následující graf.

Graf č. 14: Tendence v aktivitách respondentů při hledání bytů

Přestože má iniciativa azylantů při hledání bytů v dlouhodobém časovém horizontu vzestupnou tendenci, je otázka, zda je snaha azylantů při hledání bytu završena úspěchem. Jak již bylo výše uvedeno, úspěšně si našlo samostatně byt 15 % respondentů, z nichž 2 % si však nenašla byt vyhovující. Znamená to, že své potřeby bydlení bylo schopno samostatně, nebo s asistencí, ale s vyvinutím určité vlastní iniciativy vyřešit 13 % respondentů. Otázka nyní zní, zda se možnosti respondentů obstarat si samostatně byt v současné době zlepšují. Situaci respondentů v této oblasti ukazuje následující tabulka a graf.

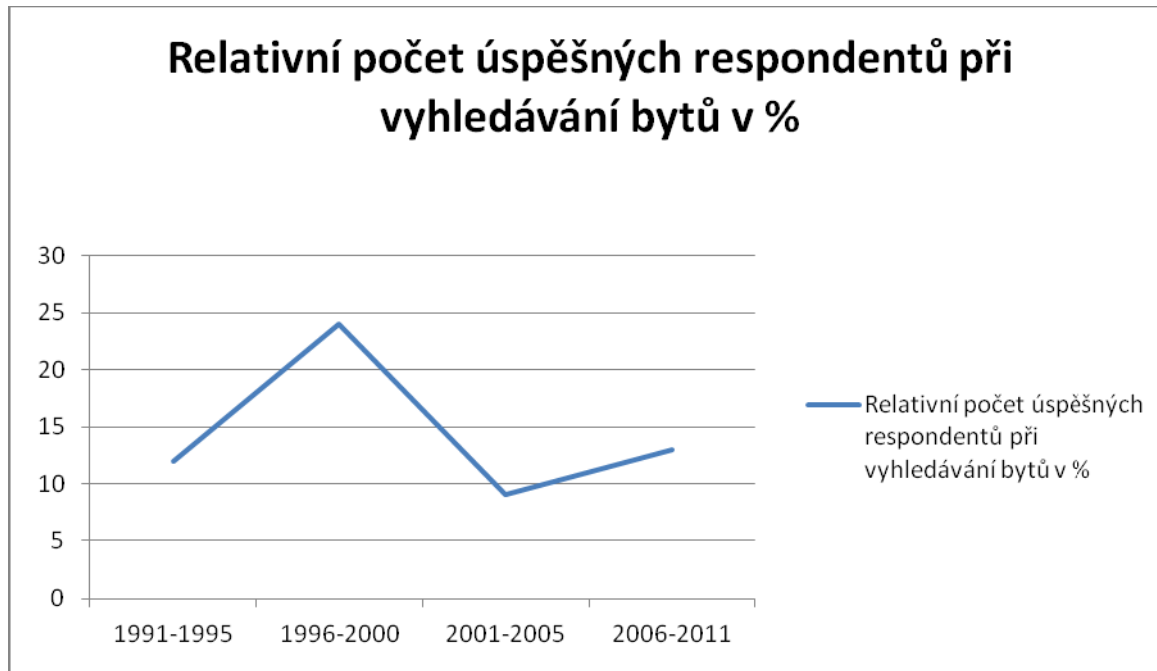
Tabulka č. 24: Úspěšnost respondentů při vyhledávání bytů v absolutních a relativních hodnotách

Rok udělení azylu	Abs. počet úspěšných respondentů	Relativní počet úspěšných respondentů v %	Abs. počet aktivních respondentů	Relativní počet aktivních respondentů v %
1991–1995	5	13	13	10
1996–2000	10	26	19	14
2001–2005	12	32	59	45
2006–2011	11	29	41	31
Celkem	38	100	132	100

Tabulka č. 25: Úspěšnost respondentů při vyhledávání bytů vzhledem k celkovému zastoupení respondentů v jednotlivých letech udělení azylu

Rok udělení azylu	Abs. počet úspěšných respondentů	Celkový počet respondentů v dané kategorii	%
1991–1995	5	42	12
1996–2000	10	42	24
2001–2005	12	132	9
2006–2011	11	84	13
Celkem	38	300	12

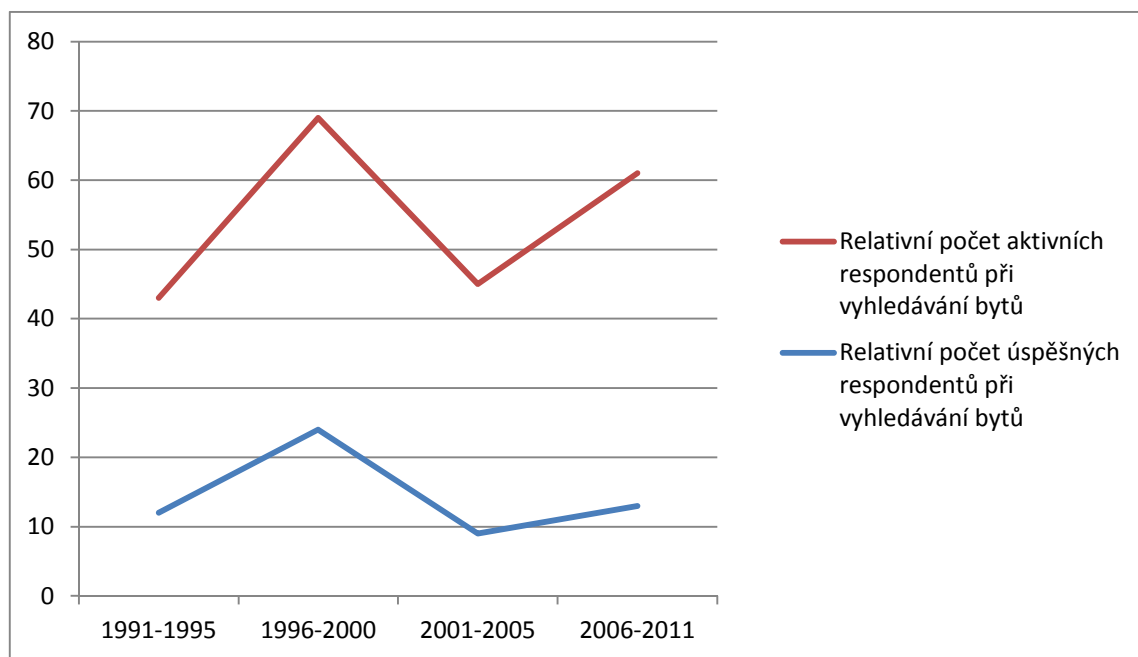
Graf č. 15: Úspěšnost respondentů při vyhledávání bytů vzhledem k celkovému zastoupení respondentů v jednotlivých letech udělení azylu a vzhledem k celkovému počtu respondentů zastoupených v jednotlivých kategoriích

Z uvedených dat je patrné, že zatímco počet aktivních azylantů, kteří se pokoušejí nalézt integrační byty, mírně stoupá, nelze totéž říci o počtu úspěšných azylantů, kteří integrační byty skutečně našli. Zdá se, že vzhledem k měnícímu se nastavení SIP azylanti věnují hledání

integračních bytů v současnosti více energie a iniciativy. Tato iniciativa sice má určitý efekt ve zvyšování funkční gramotnosti azylantů, ale též často končí výsledkem, že i řadě aktivních azylantů musí integrační byt najít někdo jiný, resp. že přijímají nebo odmítají nabídku MV ČR. Naznačuje to i následující graf.

Graf č. 16: Relativní počet aktivních a úspěšných azylantů vzhledem k počtu respondentů, kterým byl udělen azyl ve sledovaných pětiletích

Graf ukazuje, co již bylo řečeno. Počet azylantů, kteří byty aktivně hledají, přibývá, a naopak počet azylantů, kteří si byty dokážou najít, přibývá mnohem pomaleji než těch aktivně hledajících.

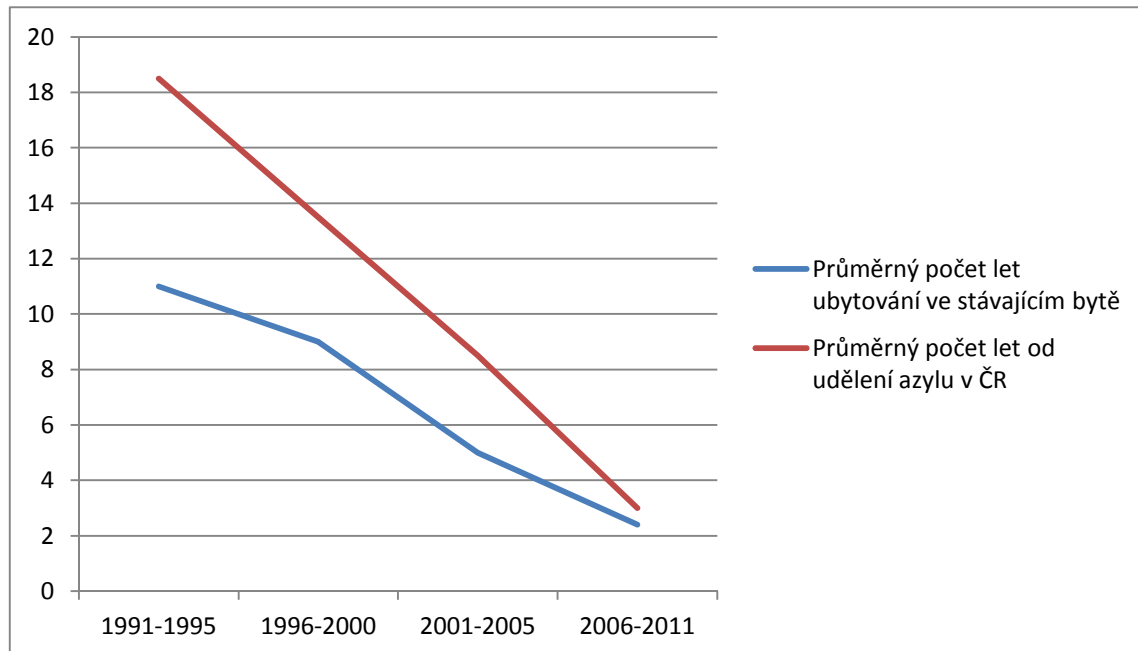
Samozřejmě lze spekulovat, čím je to způsobeno. Vzhledem k tomu, že diagram úspěchů má mnohem vyrovnanější průběh než diagram aktivity azylantů, lze předpokládat, že politika SIP se vůči azylantům mění mnohem dynamičtěji než nabídka bytů pro azylanty. Pobídky k větší aktivitě ze strany realizátorů SIP se stupňují, ale trh s byty má určité limity, které se těžko prolamují. Nabídka bytů se sice nyní pravděpodobně zvyšuje a přístup k ní se pro azylanty zjednodušuje, ale pravděpodobně pomaleji, než jaké by bylo přání realizátorů SIP. Můžeme též předpokládat, že v současné době při zvýšené aktivitě azylantů v oblasti ubytování hledají byty i osoby, které mají menší šanci z hlediska své jazykové výbavy a funkční gramotnosti uspět. Nelze též nebrat v úvahu, že možnosti uspět na trhu s byty se mění se skladbou

azylantů. Azylanti, kteří se dobře orientují v evropském prostoru a mají v České republice referenční síť, na něž se mohou obrátit, jsou v jiné situaci, než azylanti ze zemí, kde jsou výrazně odlišné životní podmínky než v ČR.

Dynamika změn v bydlení azylantů

Jak již bylo řečeno, ekonomická situace azylantů i množství jejich kontaktů po udělení azylu se zpravidla nemění tak dynamicky, aby jim umožňovala rychlou a operativní změnu lokace. Bydlení, které se jim podaří po udělení azylu získat, je často na dlouhou dobu determinuje. Ukazují to i odpovědi na otázku, jak dlouho jste ubytován/a ve stávajících podmínkách. Odpovědi se pohybovaly v rozmezí od jednoho do 17 let. Jelikož počet let strávených v bytě je pravděpodobně do určité míry determinován délkou pobytu v České republice, resp. rokem zahájení SIP, vytvořili jsme v daném případě opět graf po pětiletích, který míru této závislosti vystihuje.

Graf č. 17: Průměrná délka pobytu v bytě respondenta, kde byl proveden rozhovor

Zatímco v prvních letech nastává těsně po udělení azylu pro účastníky SIP několikeré stěhování, následně se situace uklidní a přichází často mnohaletá stabilizace a zakonzervování stávajícího stavu. Může to znamenat, že respondenti jsou s tímto stavem spokojeni, ale může

to též znamenat, že ponechání v integračním bytě, již z vlastních zdrojů nemají prostředky ani možnosti na své situaci něco změnit. 10 a více let bydlelo ve svých bytech téměř 16 % respondentů našeho výběrového souboru a 15 a více let 6 % respondentů. Je proto na místě pokládat otázky spojené se vztahem k danému bytu, spokojeností a potížemi s bydlením.

Vztah k bytu, vlastnictví a nájemní smlouva

Jak jsme již v rozboru ukázali, respondenti jsou v drtivé většině nájemci bytových prostor a nemají k nim vlastnický vztah. Jen necelých 6 % respondentů bydlí v objektech, které jsou v jejich vlastnictví a z nich přibližně polovina ve vlastních domcích a druhá polovina ve vlastních bytech. Vlastníkem objektů je většinou obec, a to v 76 % případů. Další případy bydlení v nájmu se týkají azylantů, kteří bydlí v azylovém integračním středisku, azylanti v menším počtu bydlí též v nájmu u fyzické osoby apod. Jejich ubytování je dohodnuto na smluvním základě a lze konstatovat, že azylanti jsou díky SIP v mnohem lepší situaci než celá řada jiných cizineckých skupin.

Nájemní smlouvu mají respondenti od tří měsíců do deseti let, případně na dobu neurčitou.⁴³ Situace respondentů se zpravidla odlišuje podle typu bydlení, podle délky pobytu v jednotlivých bytech a podle nájemce. Nejkratší smlouvy uváděli respondenti v azylovém integračním středisku. Smlouvy se zde pohybovaly zpravidla od tří měsíců do jednoho roku.⁴⁴ Nejpestřejší byla situace v nájemním bydlení, kdy pronajímatel byla obec s jednorázovou dotací Ministerstva vnitra ČR. Zde se pohybovaly smlouvy od jejich úplného nebo blízkého ukončení až po smlouvy na deset let, nebo na dobu neurčitou. Téměř 20 % respondentů uvádělo, že má smlouvu v jednání, že neví, jak bude smlouva vypadat, nebo že jim smlouva končí. 27 % respondentů mělo smlouvu na jeden rok, 9 % respondentů na dva roky, 14 % na 5 let, 24 % na deset let a 3 % na neurčito. U zbylých respondentů se délka nájemní smlouvy nepodařila zjistit.

Z uvedeného je patrné, že ani obecní bydlení, na něž byly uvolněny prostředky MV ČR, neskýtá všem azylantům jednoznačnou záruku. Obce zpravidla zpočátku poskytují azylantům

---

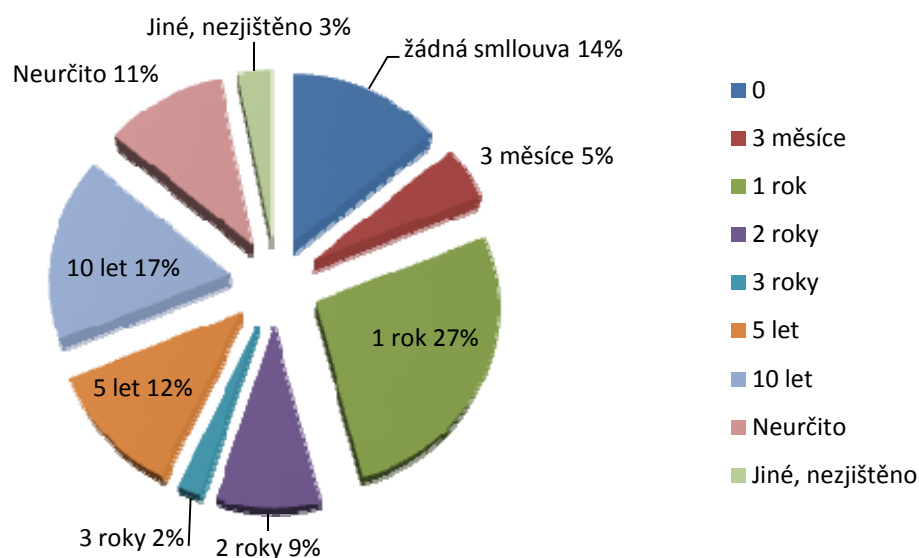
⁴³ Podmínkou poskytnutí dotace obci ve variantě č. I A je, že po uplynutí smluvní doby bude nájem pokračovat i nadále. Pochopitelně pouze za předpokladu, že nájemci plní podmínky nájemní smlouvy.

⁴⁴ Délka pobytu v IAS je v současné době limitována trváním 18 měsíců. Po 18 měsících pobytu v IAS by smlouva neměla být prodlužována.

smlouvu na jeden rok, jak je běžné u všech občanů a teprve pokud se přesvědčí, že nájemníci dodržují svoje povinnosti, pak smlouvu prodlužují, případně dají smlouvu na dobu neurčitou. Desetileté smlouvy a smlouvy na dobu neurčitou byly zpravidla azylantům poskytnuty v dřívějších obdobích. U smluv uzavíraných v nedávné době jsme se s nimi setkávali výjimečně.

Bydlení v nájmech u fyzických osob je v případě azylantů málo časté. V nájmech u fyzických osob byla pestrost nájemních smluv též relativně vysoká. Výjimečné jsou zde smlouvy na deset let, ale i zde jsou uzavírány smlouvy na dva až pět let, převažují zde smlouvy na jeden rok a smlouvy na dobu neurčitou jsou v relativních číslech dokonce častější než v případě obecního bydlení (16 %). I zde jsou však respondenti, kteří v současné době nemají v oblasti bydlení základní smluvní jistotu (1 případ ve výběrovém souboru). Celková situace v oblasti délky nájemních smluv je znázorněna následujícím grafem:

Graf č. 18: Délka nájemních smluv respondentů v %

Je samozřejmé, že nezabezpečené bydlení je ohrožením základních životních jistot. Nejistota v oblasti bydlení devalvuje vztah k okolí a brzdí integrační proces. Proto řádná a dostatečně dlouhá nájemní smlouva by měla patřit k prioritám SIP. Nyní je otázka, jaké kvality je bydlení, které mají azylantů k dispozici.

Kvalita bydlení azylantů

- **Velikost bytu a jeho přiměřenost velikosti domácnosti**

Větší část respondentů tvořila s někým domácnost. Tomu odpovídala i velikost bytu, v němž respondenti bydleli. Následující tabulka ukazuje, v jakých bytech respondenti bydleli:

Tabulka č. 26: Počet bytových jednotek dle počtu obytných místností

Počet místností	abs.počet	%
1+kk	13	4
1+1	45	16
2+kk	25	8
2+1	83	28
3+kk	18	6
3+1	81	27
4+kk	7	2
4+1	13	4
5+1	5	2
6+1	1	0
7+1	5	2
8 a více pokojů	4	1
Celkem	300	100

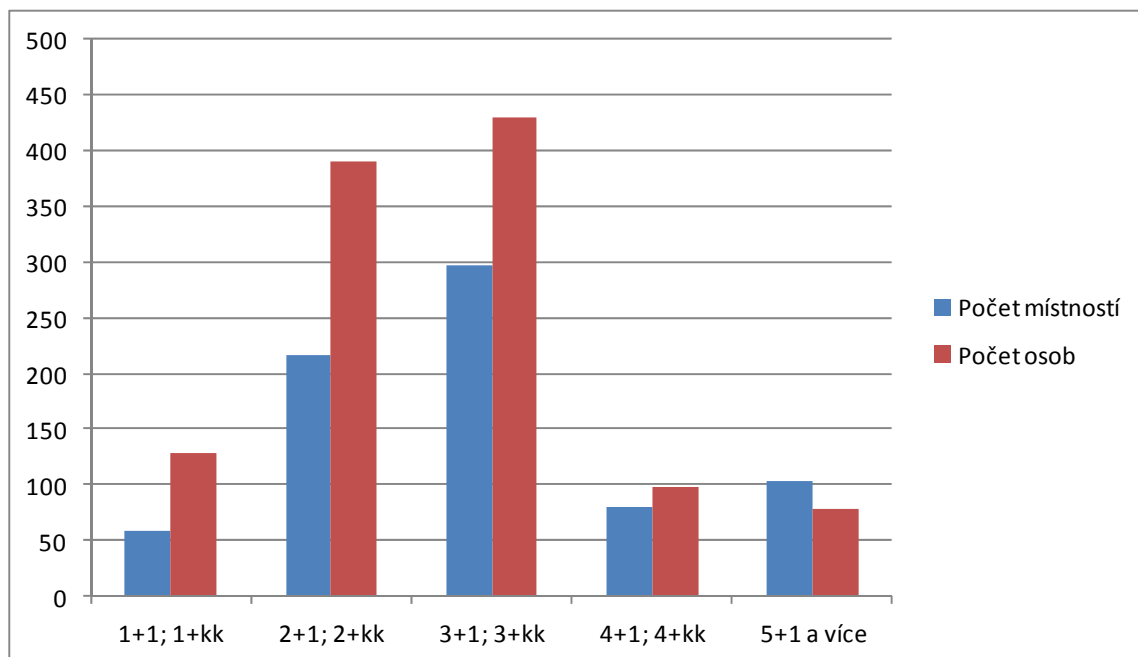
Tabulka ukazuje, že respondenti zpravidla bydlí v bytech o velikosti 2+1 nebo 3+1, méně časté jsou garsonky 1+1 nebo 1+kk a spíše výjimečné jsou byty o čtyřech a více pokojích a kuchyní nebo kuchyňským koutem. Podle údajů respondentů bydlí v bytech uvedených v předchozí tabulce celkem 1 135 osob. Vzhledem k počtu obytných místností (nepočítáme kuchyň a kuchyňský kout), kterých bylo v navštívených bytech celkem 755, vychází tedy obsazenost místností v průměru 1,5 osoby na počet obytných místností. Vezmeme-li v úvahu, že započítáváme veškeré osoby, tedy i právě narozené děti, je tento údaj v celku uspokojivý. V řadě případů ale není počet osob na počet místností optimální. Situaci v jednotlivých typech bytových jednotek ukazuje následující tabulka:

Tabulka č. 27: Průměrný počet osob na obytnou místnost

Typ bytové jednotky	Počet bytových jednotek	Počet obytných místností	Počet osob	Průměrný počet osob na místnost
1+kk	13	13	20	1,5
1+1	45	45	118	2,7
2+kk	25	50	80	1,6
2+1	83	166	310	1,9
3+kk	18	54	88	1,6
3+1	81	243	342	1,4
4+kk	7	28	38	1,4
4+1	13	52	60	1,1
5+1	5	25	16	0,6
6+1	1	6	5	0,8
7+1	5	35	25	0,7
8 a více pokojů	4	38	33	1
Celkem	300	755	1135	1,5

Tabulka ukazuje, že situace, která při vytvoření celkového průměru nevypadá z hlediska přelidnění nijak dramaticky, může být komplikovanější zejména v bytech, které mají menší počet místností, především v bytech typu 1+1. Pro názornost jsme situaci vyjádřili ještě grafem.

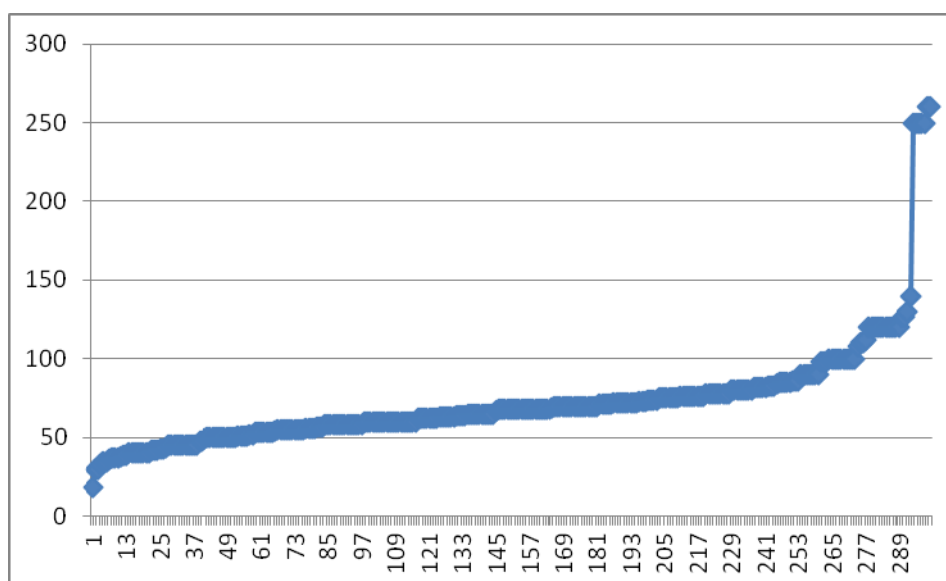
Graf č. 19: Průměrný počet osob v jednotlivých typech bytových jednotek

Je zřetelné, že bydlení zahrnující odpočinek, studium, domácí práce a další činnosti může být komplikovanější zejména v bytech o malém počtu místností, především 1+1, kde je přelidněnost podle výsledků výzkumu nejčastější a kde se navíc bytové funkce v jednom pokoji sdružují. To znamená, že se zde spí, studuje, vykonávají se domácí práce, děti si zde hrají atd. Při směnném provozu, nemoci některého člena rodiny a dalších situacích, které jsou relativně běžné, se situace může stát neúnosná. V bytě 1+1 jsme zaznamenali ve dvou případech 6 osob, ve dvou případech 5 osob, v 9 případech 4 osoby. Původní předpoklad, že přelidněné budou pouze byty v integračních azylových střediscích, tedy v podstatě v provizorním krátkodobém ubytování, se nepotvrdil. Přelidnění jsme zaznamenali též v integračních bytech s jednorázovou dotací MV ČR, v nájmech u fyzických osob a v dalších typech bydlení. K přelidnění docházelo sestěhováním osob, narozením dětí a dalšími událostmi.

Byty, v nichž azylantů bydlí, mají plochu od 18 m² do 260 m². Nejčastěji se plocha bytu azylantů pohybuje od 50 do 85 m². Do tohoto rozmezí patří celé dvě třetiny bytů, které jsme navštívili. Rozložení plochy bytů ukazuje následující graf.

Graf č. 20: Plocha bytů azylantů

Z uvedeného grafu je patrné, že z hlediska plochy zde můžeme hovořit o určité standardizaci, která díky nabídce obcí jen částečně pokrývá variabilitu rodin azylantů. Úhrnem se jedná o bytovou plochu 21 863 m².

Pokud spočítáme plochu na osobu, jedná se o 19 m². Ve srovnání s bytovou plochou v České republice na osobu se jedná o stav mírně podstandardní. Podstandardní je i počet obyvatel na jednu obytnou místnost. Sčítání v roce 2001 uvádí 0,83 osob na obytnou místnost, v šetření mezi azylanty jsme zaznamenali v průměru 1,5 osoby na obytnou místnost.⁴⁵

- **Vybavení bytu a problémy s vybavením bytu**

Jestliže plocha bytu a počet osob na počet místností jsou někdy problémové, otázka vybavenosti bytů je relativně příznivá. Byty jsou vytápěny zpravidla plynovým nebo ústředním topením a tudíž běžnými technologiemi i pro domácnosti občanů ČR. Tuhá paliva a elektřina jsou mnohem méně frekventované. Koupelna a WC jsou pod vlastním uzavřením, teplá voda je běžným standardem.

---

⁴⁵ Sčítání lidu, domů, bytů k 1. 3. 2001. Byty. Praha: Český statistický úřad 2003, s. 189.

Tabulka č. 28: Typ vytápění

Typ vytápění	Abs. počet	%
1. Tuhá paliva, lokální vytápění (kamna)	14	4
2. Elektřina (lokální, kotel)	20	7
3. plyn (lokální)	117	39
4. ústřední topení	147	49
5. neuvedeno	2	1
Celkem	300	100

Tabulka č. 29: Umístění koupelny a WC

Položka	Pod uzavřením		Mimo byt	%
Umístění koupelny	297	99 %	3	1
Umístění WC	297	99 %	3	1

Na technické vybavení bytu si stěžuje relativně málo respondentů.

Odpovědi na otázku, zda mají respondenti s něčím v bytě problémy, shrnuje následující tabulka.

Tabulka č. 30: Problémy s technickým vybavením v bytě

Máte s něčím v bytě problémy?	Abs. počet	%
Ne	216	72
Ano	84	28
Celkem	300	100

Přestože s vybavením bytů byla zaznamenána relativně vysoká spokojenost, je důležité vědět, na co si respondenti zejména stěžovali.

Z těch, co artikulovali nějaké problémy, si nejvíce osob (30, tj. 10 % všech respondentů) stěžovalo na nedostatečné vybavení bytu potřebným zařízením (nábytkem, zařízením kuchyně apod.). Byt přebírali v podstatě prázdný a neměli na zařízení prostředky. Přišli z azylového integračního střediska a neměli nic než osobní potřeby, základní vybavení bytu si museli tedy vypůjčit. Řada azylantů začíná tak, že sice dostane byt, ale zařízení obstarává jen po malých částech. Azylanti jsou sice předem informováni, že SIP se netýká vybavení integračních bytů,⁴⁶ přesto jsou touto okolností někdy zaskočení.

Další problém, který byl frekventovaněji artikulován (17 osob, tj. 7 % ze všech respondentů), byl nedostatek prostoru. Někteří azylanti se bojí čekat nebo o bytu vyjednávat a přistoupí ze strachu, že se již nabídka nebude opakovat na podmínky, které se časem stanou neúnosné. Azylanti jsou do rychlé volby též stimulováni 18 měsíčním limitem pobytu v integračním azylovém středisku. Přijetí malého integračního bytu a následná existence ze sociálních dávek nebo nízkého jednoho platu manuálního dělníka často znamená zafixování stávající tíživé situace, z níž přestává být východisko.

Další oblastí, která byla uváděna jako problémová, je vytápění, zejména v souvislosti cenami energií. 15 osob (5 % z celkového počtu respondentů) mělo problémy na vytápění vyhradit dostatečnou částku v rodinném rozpočtu. Část rozhovorů jsme uskutečňovali na podzim a v zimě a můžeme potvrdit, že jsme navštívili rodiny, které seděly v nevytopených bytech, nebo si přitápěly jen v jedné místnosti, neboť byty byly špatně vytopitelné a jejich prohřátí bylo nad finanční možnosti respondentů.

Problémy měli respondenti i s dalšími platbami: za vodu, plyn, elektřinu. Podobně se do kategorie problémů promítly platby za opravy, které byly nad síly respondentů, a občasný výskyt plísňe. Kvůli tomu, že respondenti šetří za energie, než by více topili, raději nevětrají. Studené a nevětrané byty pak v zimě vlhnou.

---

⁴⁶ Viz Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu k dispozici na <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace-mezinarodni-ochrana-formou-azylu.aspx>.

Další připomínky vznášeli už jen jednotlivci:

- ☞ byt potřebuje rekonstrukci;
- ☞ v bytě je hluk a jsou v něm vibrace;
- ☞ špatné připojení na internet;
- ☞ v bytě je málo soukromí (na ubytovně);
- ☞ byly by třeba dispoziční úpravy;
- ☞ problém s kanalizací apod.

Jak však již bylo řečeno, dvě třetiny respondentů byly s bydlením spokojeny, řada z nich za byt projevovala vděčnost a vážila si toho, že SIP ubytování poskytuje. Respondenti uváděli i konkrétní jména osob, které jim s bydlením pomohli, včetně ředitele odboru azylové a integrační politiky MV ČR a osob, které jsou na MV ČR za SIP odpovědní, pracovníků nestátních neziskových organizací, pracovníků IAS a dalších.

Ekonomika bydlení

V souvislosti se SIP jsme nepozorovali, že by situace na trhu s byty výrazněji zvyšovala dostupnost bytů pro azylanty z hlediska kvantity, diverzity bytového prostoru nebo většího výběru lokace. Lze však pozorovat, že vývoj na trhu s byty vyrovnává cenové relace mezi nabídkami výše nájemného od obcí a soukromých pronajímatelů. Zatímco obce se snaží chovat tržně a na svém bytovém fondu neprodělavat, fyzické osoby pronajímající byty naopak kvůli konkurenceschopnosti zlevňují. Výsledkem je, že levnější varianty kvalitního bydlení pro azylanty, které doposud poskytovaly spíše obce, jsou v současné době stále dražší. Nájemné se u respondentů pohybovalo mezi 1 400,- Kč až 13 000,- Kč. Nejnižší nájem byly zpravidla v IAS.

Byty přibližně stejné kvality byly jednotlivými obecními úřady ohodnoceny z hlediska nájmu velice různorodě. Uvedené rekordní vysoké nájemné bylo účtováno za byt 4+1 v Praze 5, Hlubočepích se smlouvou na 8 let, naopak uvedené nízké nájemné bylo účtováno za byt 2+1 v Jablonci nad Nisou.

Je třeba ale poznamenat, že údaje o platbách a výdajích nejsou vždy zcela přesné. Respondenti se sice zpravidla pokoušeli upřímně odpovědět, ale ne vždy otázkám zcela

porozuměli a ne vždy též rozhovor probíhal s osobou, která platby realizovala a měla o jejich struktuře dostatečný přehled.

Podle výpovědí respondentů lze uvažovat o průměrné výši nájemného 5 380,-Kč. Tento údaj je aritmetickým průměrem odpovědí 261 respondentů, kteří jednak uváděli, že nájem jejich rodina platí a současně byli schopni určit částku, kolik je za nájem hrazeno. Pro 39 respondentů byla otázka irelevantní, nebo o výši nájemného neměli představu. Respondenty lze z hlediska plateb za nájem rozdělit do kategorií, které naznačuje následující graf.

Graf č. 21: Počet respondentů v různých kategoriích nájmu

Uvedené údaje ještě upřesňuje následující tabulka.

Tabulka č. 31: Výše nájmu respondentů

Výše nájmu v Kč	Počet respondentů	%
do 2 500	27	9
2 501–5 000	119	40
5 001–7 500	64	22
7 501–10 000	35	11
nad 10 000	16	5
neví, nerelevantní otázka	39	13
Celkem	300	100

Z uvedených dat je patrné, že nejvíce respondentů platí nájem ve výši 2 500 – 5 000 Kč, což odpovídá nejčastěji pronajímaným bytům, tj. 2+1 a 3+1. Vzhledem k tomu, že se jedná o nájemní bydlení, jsou náklady na bydlení vyšší, než jaké v oddílu životní úroveň obyvatelstva v průměru uvádí Český statistický úřad.⁴⁷

Vedle nákladů na nájem platí azyklanti též za služby. Podle velikosti bytu, typu vytápění a dalších aspektů se platby za služby pohybují od 600,- Kč za měsíc do 8 000,- Kč za měsíc. Cenu služeb dokázalo specifikovat 193 respondentů. Průměrná částka, kterou jednotlivé rodiny za služby zaplatily je 4 416 Kč. Znamená to, že v průměru zaplatí rodina azyklantů za bydlení a služby měsíčně 9 796,-Kč. Jedná se o relativně vysokou částku, která v České republice přesahuje průměrné hodnoty domácností zejména proto, že se jedná o bydlení především spíše velkých domácností a také z toho důvodu, že se jedná o nájemní, často energeticky náročné bydlení (vytápění plynem, ústředním topením, někdy elektřinou atd.).⁴⁸

Je tedy na místě otázka, zda jsou azyklanti schopni takové bydlení zaplatit. Vzhledem k tomu, že je průměrný měsíční příjem na rodinu 22 817,- Kč, je tato šance alespoň v celkových

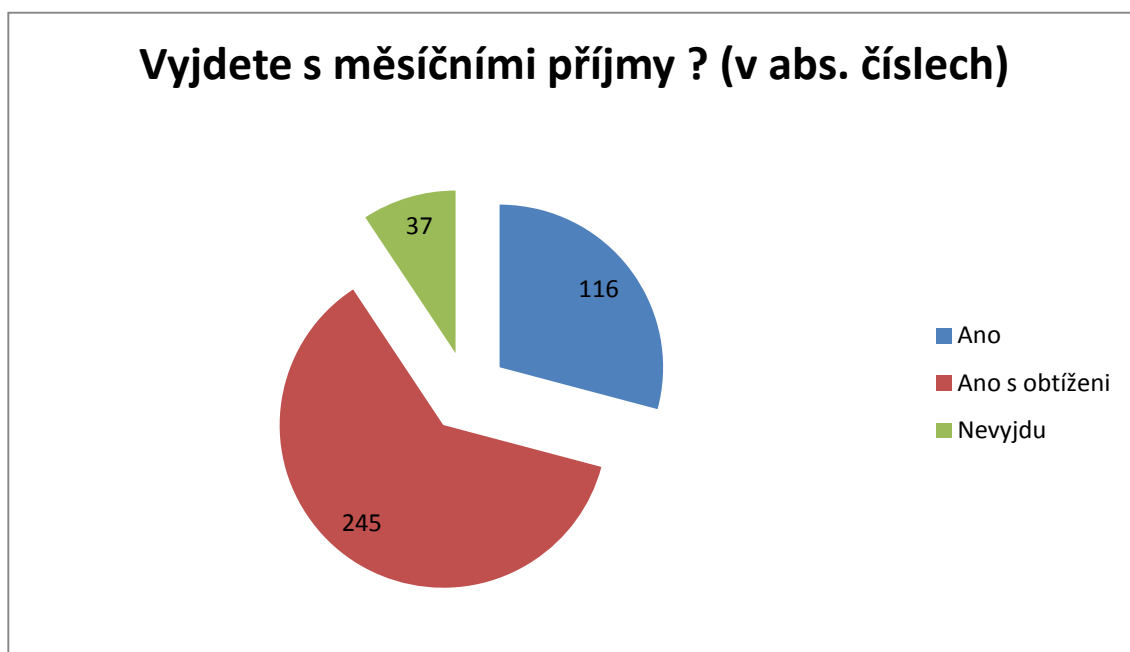
⁴⁷ Česká republika v číslech 2001. Praha, Český statistický úřad 2011.

<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/1409-11>

⁴⁸ Na základě kalkulace autora tohoto textu z údajů ČSU vyplývá, že na jednoho člena domácnosti v ČR vycházela platba za bydlení a energie v roce 2010 celkem 1 800,- Kč. In: Česká republika v číslech 2001. Praha, Český statistický úřad 2011. <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/1409-11>

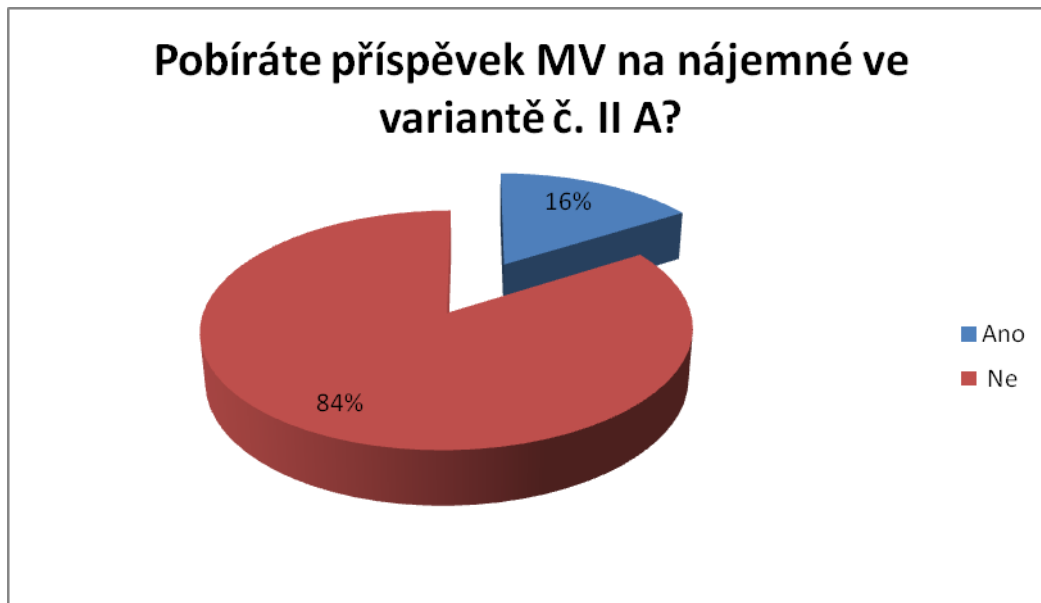
číslech reálná. Samozřejmě ale v některých jednotlivých případech již situace takto příznivě nepůsobí. Proto byla respondentům pokládána otázka, zda s měsíčním rozpočtem vyjdou. Výsledek ukazuje následující graf.

Graf č. 22: Vyjdete s vaším rozpočtem?

Graf naznačuje, že přibližně pro 12 % azylantů jsou podmínky úhrad bydlení a služeb nastaveny tak, že jsou nad jejich finanční možnosti. Někteří situaci řeší tím, že žádají o pomoc v hmotné nouzi a příspěvek na úhradu nájemného. Příspěvek na nájemné opravdu část respondentů pobírala. Naznačuje to následující graf.

Graf č. 23: Odpověď respondentů na otázku, zda pobírají příspěvek na bydlení

Z grafu je zřetelné, že počet respondentů, kteří deklarují, že nevyjdou s penězi a počet respondentů, kteří dostávají příspěvek na nájemné, jsou přibližně stejně veliké. Je však třeba říci, že obě skupiny se nepřekrývají. Ti, kteří dostávají příspěvek na nájemné, velmi často nedeklarují nouzi, protože problém nedostatku peněz na bydlení již příspěvkem vyřešili. Také je třeba předpokládat, že ne všichni, jež deklarují, že nevyjdou, opravdu trpí hmotnou nouzí. Zkušenost z terénního výzkumu ale ukazuje, že azylanti zpravidla hmotnou nouzi nedeklarují, pokud není reálná. Radši by hovořili o hmotném sebezabezpečení a sociálním úspěchu v novém prostředí.

Nyní pokládáme otázku, jak velké příspěvky na nájemné byly vypláceny v době sběru dat. 46 respondentů, kteří deklarovali, že jejich rodiny příspěvek pobírají, uvádělo částky, jejichž součet činil 161 350,- Kč měsíčně. Jednotlivé rodiny dostávaly příspěvek od 500 do 6 000,- Kč. Rozložení výše příspěvku bylo následující:

Tabulka č. 32: Příspěvek MV ČR na bydlení respondentů

Výše příspěvku	Počet respondentů
500–1 000	5
1 001–2 000	9
2 001–3 000	6
3 001–4 000	11
4 001–5 000	4
5 001–6 000	11
Celkem	46

Z uvedených dat je zřetelné, že difference mezi příjmy rodiny a výší nájemného je v některých případech opravdu význačná. Přesto lze konstatovat, že řada rodin, která má existenční problémy, o možnosti žádat o příspěvek na bydlení nevěděla a nesnažila se za účelem získání prostředků na placení nájemného MV ČR kontaktovat. Měli jsme možnost též hovořit s řadou rodin, které od převzetí integračního bytu odstoupily právě kvůli výši nájmu.

Otázka ekonomických možností rodiny je v souvislosti s nabídkami integračních bytů málo uvažována. Přitom předpoklad, zda rodina bude schopna nájem a služby uhradit tak, aby ji to nelimitovalo v dalších integračních krocích, je velmi důležitá.

Spokojenost s bydlením a potenciální prostorová mobilita azylantů

V této podkapitole se budeme věnovat otázce spokojenosti azylantů s bydlením a jejich plány spojenými s bydlením do budoucna.

Data, která byla v souvislosti s bydlením sebrána, ukazují relativně velkou spokojenost s místem a čtvrtí, kde jsou byty respondentů umístěny. Je sice pravdou, že respondenti v azylových integračních střediscích zpravidla deklarují představu bydlení ve velkém městě, zejména v Praze, řada z nich však na tuto představu později rezignuje, protože byty v hlavním městě jsou špatně dostupné. Azylanti proto vzhledem k velkým překážkám získat bydlení v Praze i vzhledem k novým zkušenostem s bydlením v České republice svoje aspirace často

směřují jinam. Také si začínají zvykat na místo, kde bydlí, a jsou s ním spokojeni. Následující tabulka hovoří o spokojenosti s místem současné rezidence azylantů.

Tabulka č. 33: *Vyhovuje vám obec, kde bydlíte?*

Odpověď	Abs. počet	%
1 Ano	238	79
2 Částečně	39	13
3 Ne	23	8
Celkem	300	100

Z odpovědí je patrná poměrně vysoká míra spokojenosti s obcí, kde jsou azylanti ubytováni. Pokud jsou nespokojeni, je to zejména z následujících důvodů:

- ☞ v obci není zaměstnání (8 případů);
- ☞ příbuzní a přátelé žijí v jiném místě v ČR (4 případy);
- ☞ problém se spolunájemníky v domě, obava z romského etnika, nesnášenliví lidé v okolí (6 případů);⁴⁹
- ☞ izolace, málo možností kulturního a společenského vyžití (2 případy);
- ☞ špatná dopravní obslužnost, celkově špatná občanská vybavenost, zdravotnické zařízení je daleko (5 případů);
- ☞ chce do města (8 případů).

Azylanti zpravidla mají po získání azylu zájem co nejdříve nastoupit do zaměstnání a prostřednictvím výdělečné činnosti se co nejdříve zabezpečit. Získání práce respondenti realisticky očekávají spíše ve městech než ve venkovském prostředí. Lokace bytu je uvažována jako prostředek k dosažení dalších předpokladů spokojeného života.

K zabezpečení sebe a rodiny pak dále patří otázka občanské vybavenosti a dostupnosti zdravotní a sociální péče. Je třeba si uvědomit, že řada respondentů dostala azyl

---

⁴⁹ Nejčastěji se jednalo o osobní zkušenosti v lokalitě Praha - Černý Most a Jaroměř (okres Náchod).

z humanitárních důvodů ze zdravotních příčin. Časté návštěvy lékaře, odborná vyšetření a další medicínské procedury vyžadují blízkost zdravotnických zařízení.

Další skupina se vzdělává. Návštěvy škol a úřadů znamenají opět v případě lokace integračních bytů na venkově cestování do města.

Kulturní vyžití a sociální komunikace leží více na okraji, význačné místo má však bezpečnost rodiny. Je paradoxní, že azylanti, z větší části sociálně slabá skupina, se cítí ohrožována další sociálně slabou skupinou, Romy, která se v daném případě v místě ubytování azylantů cítí víc doma.

Otázka spokojenosti s obcí byla doplněna otázkou spokojenosti se čtvrtí, kde respondenti bydlí. Výsledek je shrnut v následující tabulce:

Tabulka č. 34: Vyhovuje vám čtvrť, kde bydlíte?

Odpovědi respondentů	Abs. počet	%
1 Ano	241	81
2 Částečně	40	13
3 Ne	19	6
Celkem	300	100

Spokojenost s lokalitou je v případě čtvrti ještě větší než v případě obce. Není to však vždy dáno tím, že jsou respondenti spokojeni s dobrou adresou, kterou získali, ani s okolím bydliště, i když i tyto okolnosti hrají svou roli. Domníváme se, že vyjádření spokojenosti spíše vyjadřuje neutrální postoj respondentů ke konkrétnímu místu bydliště. Priority respondentů se nevážou k určitému místu, ale zajímá je, zda je bydlení v místě, kde mohou realizovat svoje potřeby. Své potřeby respondenti vyjadřovali, pokud uvedli, že jim čtvrť nevyhovuje a následně zdůvodňovali proč. Jejich zdůvodnění shrnuje následující tabulka.

Tabulka č. 35: Proč vám nevyhovuje čtvrť, kde bydlíte?

Výroky spojené s negativním hodnocením	Počet respondentů, kteří dané výroky uvedli
1. nedostatek práce, nemožnost získat zaměstnání	5
2. špatná dostupnost obchodu, běžného zásobování	3
3. izolace (chybí styk s lidmi, možnost procházek)	3
4. špatná dostupnost dopravy, zdravotnického zařízení, školy, kostela	4
5. kvůli lidem (nejčastěji vyšší koncentrace Romů...)	3

Opět v odpovědích vidíme snahu lokalizovat ubytování tak, aby byla v blízkosti možnost zaměstnání a dostupnost služeb, včetně vzdělávacích a zdravotnických zařízení a kulturního a náboženského vyžití. Azylantí se též bojí o svou bezpečnost. Z odpovědí je patrné, že usilují o to, aby se neocitli v agresivním, nepřátelském prostředí.

Zatímco s obcí a čtvrtí, kde jsou azylantí umístěni, respondenti vyjadřovali relativně velkou spokojenost, menší spokojenost panovala s bytem samotným, resp. s velikostí bytu. Situaci vystihuje následující tabulka:

Tabulka č. 36: Spokojenost s velikostí bytu

Odpovědi respondentů	Abs. počet	%
1 Ano	192	64
2 Ne	108	36
Celkem	300	100

Zatímco spokojenost s velikostí bytů je přibližně dvou třetinová, spokojenost s vybavením bytu je vyšší a pohybuje se kolem 73 %. Spokojenost s vybavením bytu sumarizuje následující tabulka.

Tabulka č. 37: Spokojenost s vybavením bytu

Odpovědi respondentů	Abs. počet	%
1 Ano	220	73
2 Částečně	65	22
3 Ne	13	4
4 Neodpověděl	2	1
Celkem	300	100

Okolnost, že byty jsou frekventovaně relativně dobře vybaveny a že jsou v přijatelném technickém stavu, se odrazila i v odpovědích na otázku, co byste chtěl/a na svém bydlení změnit, kterou shrnuje následující výčet.

Tabulka č. 38: Proponované změny na bydlení

Přání změnit na bydlení	Abs. počet
Nic	122
Více prostoru, změnit velikost bytu	55
Přestěhovat se (u dětí i osamostatnit se)	50
Lepší vybavení, případně rekonstrukce, změna dispozice	34
Možnost byt/dům koupit, pořídit si jej do vlastnictví	16
Levnější poplatky, zbavit se dluhu, půjčky	6
Neví, neodpověděl	6
Více kontaktů s lidmi, větší dostupnost zaměstnání	4
Změnit možnost vytápění, zateplení domu	3
Výměna bytu za dům	2
Všechno kromě lokality	1
Více přátel ze své země původu	1
Celkem	300

Tabulka je sestavena na základě frekvence odpovědí na otevřenou otázku, kdy si sami respondenti zcela volně formulovali odpověď a podle jejich reakcí byly teprve zpětně formovány širší kategorie zapsané v tabulce.

Z odpovědí je zřetelné, že mezi azylanty existuje poměrně rozsáhlá, více než třetinová skupina osob, která na svém bydlení nechce nic, nebo nic zásadního změnit, nebo která již poněkud rezignovala o nějakou změnu usilovat. V této skupině mohou být ale též osoby, které mají obavy zájem o změnu projevit, aby neiniciovaly svojí odpovědí nežádoucí následky.

Vedle této skupiny je zde řada lidí, kteří by rádi učinili změny v bytě, nebo měnili jeho velikost. Osob, které by měnily velikost bytu, jeho vybavení, které by ho rekonstruovaly, které by měnily možnosti vytápění, zateplení, dispozice místností apod., je v souboru 92, tj. 31 %. Jedná se o osoby, které mají určité výhrady k bytu jako fyzickému prostoru.

Další skupina chce učinit změnu v bydlení jako prostředku přístupu na trh práce, jako místu, které člověka lokalizuje pro komunikaci s lidmi, pro pracovní příležitosti, pro kulturní vyžití a podobně. Ti pochybují o vhodnosti lokace bytu. Při otázce, jak je formulovaná výše, uvedeným způsobem reagovala pouze 2 % respondentů. Skupina, která si uvědomuje důležitost polohy bytu z hlediska možností jejich sociability, je však mnohem větší. Například skupina azylantů původem z Myanmaru ve svých rozhovorech mnohokrát velmi konsistentně zdůrazňovala, že by chtěli jako skupina bydlet společně a nebylo jim jasné, proč byli rozmístěni do řady vzdálených lokalit po celé České republice.

Další skupina respondentů se vrací k ekonomice bydlení a ráda by na svém bydlení změnila výši nájmu, poplatků, zbavila se půjčky a podobně (2 %).

Poslední větší skupina se chce z bytu stěhovat. Jedná se o relativně velkou skupinu, ve výběrovém souboru reprezentovanou 22 % respondentů, kde ale jen u několika z nich hraje roli kvalita bytu. Významná část respondentů vyjadřovala snahu odstranit provizorium a odstěhovat se z azylových integračních středisek, která jsou poskytována jen na limitovanou dobu. Dále respondenti deklarovali touhu osamostatnit se, bydlet ve svém, pořídit si rodinný domek apod.

Na otázku, zda respondenti hodlají setrvat na místě, kde žijí, nebo zda se chtějí stěhovat, přirozeně navazuje dotaz, kam by se chtěli stěhovat. Odpověď na tuto otázku jsme zkoumali ve dvou oblastech. První oblastí je preference místa obecně. Respondenti často deklarují, že by chtěli bydlet v Praze, lze však tento názor pokládat za většinový? Odpověď naznačuje následující tabulka.

Tabulka č. 39: Kdybyste si mohl vybrat bydlení kdekoli byste chtěl/a, kterou z možností byste si vybral/a?

Odpověď	Abs. počet	%
1. Vesnice daleko od města	1	0
2. Vesnice blízko malého města	2	1
3. Vesnice u velkého města	25	8
4. Malé město	41	14
5. Střední město	88	30
6. Velké město	61	20
7. Hlavní město (Praha)	79	26
8. Neví	3	1
Celkem	300	100

Odpovědi respondentů ukazují preferenci bydlení městského typu, resp. bydlení ve městě. Preferenci bydlení ve městě deklarovalo 90 % respondentů. 14 % respondentů má zájem o bydlení spíše na malém městě, kde je přehlednější prostředí a zároveň adekvátní dostupnost služeb. Velká města preferuje 46 % respondentů. Preferencím respondentů v podstatě odpovídá i nabídka bydlení v rámci SIP, kde též převládají lokality městského typu.

Zájem respondentů o bydlení v urbanizovaných sídlech zpravidla neznamená, že by azylantí chtěli změnit lokaci. Jejich preference často korespondují s lokací bytu, kde aktuálně bydlí. Zájem o přestěhování signalizují odpovědi na otázku, které je věnována následující tabulka.

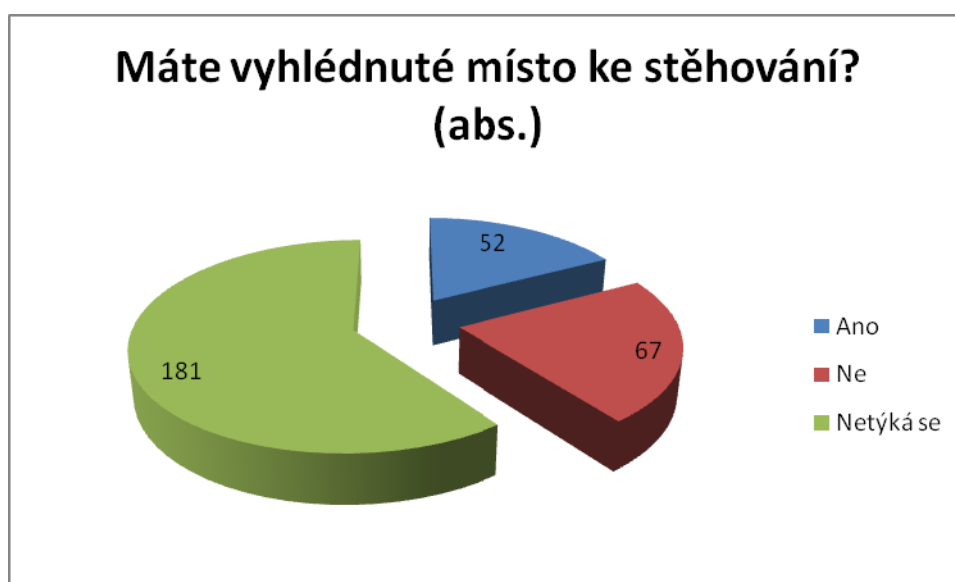
Tabulka č. 40: Hodláte v budoucnu setrvat v místě, kde nyní žijete, nebo byste se chtěl/a stěhovat jinam?

Odpověď	Abs. počet	%
1. Chtěl/a bych zůstat tam, kde nyní bydlím	159	53
2. Ještě nevím	65	22
3. Chtěl/a bych se přestěhovat jinam	76	25
Celkem	300	100

Z odpovědí je patrné, že deklaratorně by chtělo změnit lokaci přibližně 25 % respondentů. Relativně velký počet stabilizovaných azylantů je pozitivní informací. Jak však již bylo řečeno, počet těch, kteří by se chtěli stěhovat jinam, nekoresponduje s počtem azylantů, kteří by měli možnost stěhování. Azylanti jsou limitováni finančními prostředky a také přístupem k trhu s nemovitostmi nebo jejich pronájmem. Přístup na tento trh není jen otázkou peněz, ale i znalostí a společenských kontaktů.

Otázku týkající se stěhování jsme doplnili ještě o informaci, zda mají respondenti vyhlédnuté konkrétní místo, kde by chtěli bydlet. Odpovědi jsou shrnuty v grafu.

Graf č. 24: Máte vyhlédnuté konkrétní místo ke stěhování?

Z grafu je patrné, že i respondenti, kteří by o stěhování uvažovali, nejsou z větší části k takovému kroku připraveni ani do té míry, aby měli jasnější představu o místě, kam by chtěli případně odejít. Ti, kteří takovou představu mají, tak zpravidla uvažují o větším sídle v blízkosti nynějšího bydliště, o místě, kam dojíždějí za prací, nebo o místě, kde mají známé a příbuzné, nebo o velkém městě, zpravidla Praze. Jejich představy o eventuální sekundární destinaci jsou shrnuty v následující tabulce.

Tabulka č. 41: Vyhlednuté místo ke stěhování

Místo pro přestěhování	Abs. počet	%
Praha	27	48
Přestěhovat se v rámci toho samého města nebo obce, kde žijí nyní	12	22
Spádové okresní město, v jehož blízkosti žije	12	21
Jinam	3	5
Kamkoliv, kde je více možností, kde je práce	2	4
Celkem	56	100

Při vyhodnocování odpovědi na danou otázku je třeba brát v úvahu, co respondenti znají, jakou mají představu o sídlech v České republice. Obzvláště nedlouho po příjezdu do České republiky znají zpravidla lokalitu, kde jsou ubytováni, dále znají Prahu a spádové krajské a okresní město, kde vyřizují úřední záležitosti, pořizují větší nákupy apod. Pokud mají v České republice známé nebo příbuzné, zpravidla znají místo, kde bydlí a kde je byli navštívit. Jejich výběr je v tomto ohledu velmi úzký. Velmi často, po deklarování Prahy jako ideálního místa na bydlení, se fixují na velké město v jejich okolí. Oblíbenou cílovou destinací je Hradec Králové, Brno a další velká sídla. Může se jednat i o menší město, kde již žijí. Často si na zdejší prostředí zvyknou. Proto zaznamenáváme větší koncentrace azylantů v místech, kde je nebo bylo IAS, pokud bylo nebo je ve městě: v Jaroměři, Ústí nad Labem, Havířově apod. Větší koncentrace azylantů jsou ale i ve venkovských prostředích, kde bylo IAS, např. v Hošťce – Velešicích na Litoměřicku. Znamená to, že se azylanti dobře adaptovali i na venkovské prostředí.

Málo časté, ale občas se vyskytující odpovědi situují další potenciální stěhování do zahraničí. V našem výběrovém souboru se vyskytlo Německo. Rozsah přání stěhovat se do zahraničí lze na základě odpovědi v našem šetření obtížně odhadovat. Respondenti znali zadavatele výzkumu a je otázkou, zda měli zájem informací o váhání, zda setrvat v České republice nebo se stěhovat do zahraničí, sdělovat. Někteří ale mají v zahraničí příbuzné v podobném postavení, v jakém jsou v České republice, a srovnávají tudíž podmínky v ČR a jinde. S představami, jaké mají podmínky azylanti například v západní Evropě, se osoby s uděleným azylem v České republice dělí s tazatelem relativně často.

Bydlení v České republice a v zemi původu

S bydlením lidé spojují celou řadu hodnot a představ. Bydlení blíží se představám a přáním vytváří jednu z životních jistot a může se stát významným integračním prvkem. Představy o kvalitním bydlení a vytváření domova si azylanti částečně přinášejí ze zdrojové země. Bydlení zpravidla nebylo důvodem k migraci, a proto předpokládáme, že modely, ke kterým byli azylanti uvyklí v zemi původu, se budou pokoušet částečně reprodukovat v cílovém prostoru migrace. V následující tabulce sumarizujeme, jak respondenti bydleli v zemi původu.

Tabulka č. 42: Jak jste bydlel/a v zemi, odkud jste přijel/a?

Odpověď	Abs. počet	%
1. Ubytovna	0	0
2. Družstevní byt	0	0
3. Vlastní dům	83	28
4. Vlastní byt	61	20
5. Obecní dům (byt)	7	2
6. V nájmu u fyzické osoby	8	3
7. Byt rodičů (společná domácnost)	66	22
8. Dům rodičů (společná domácnost)	63	21
9. Jinak (vypište)	7	2
10. Neví, neupřesnil	5	2
Celkem	300	100

Z tabulky je patrné, že velká část respondentů bydlela ve vlastních domech nebo bytech, často s rodiči, frekventovaně v třígeneračním soužití a lze tedy předpokládat, že pro ně bude představovat vysokou hodnotu bydlet rozšířené rodině na blízku a mít bydlení v osobním vlastnictví. Z tabulky je zřetelné, že si azylanti po udělení mezinárodní ochrany budou muset teprve zvykat bydlet v nájmu na krátkodobé nájemní smlouvy a že nová situace pro ně nebude znamenat příliš velkou jistotu. Tento předpoklad se velmi často odráží i ve výpovědích respondentů, kteří i přidělení integračního bytu chápou jako určité provizorium, jako pouze další krok k vyřešení vlastního bydlení. Tento krok je však často, jak z předchozích

sumarizací vyplývá, i vzhledem k ekonomickým možnostem azylantů, krokem na dlouhou dobu posledním.

Shrnutí

V oblasti bydlení výzkum ukázal následující skutečnosti:

- Potvrdil význam varianty č. I s jednorázovou dotací MV ČR. Varianta se ukázala jako zvláště vhodná, pokud nefunguje trh s byty. Přes veškeré nedostatky, které varianta č. I měla, kdy ne vždy odpovídala velikost bytu a jeho lokace potřebám rodin azylantů, lze v současné době konstatovat, že vyřešila potřeby a stala se kvalitním výchozím bodem SIP. Azylanti v bytech s jednorázovou dotací setrvávají celou řadu let a výběr lokace, kvalita bytu a jeho velikost velkou část z nich dlouhodobě determinuje. Ani po řadě let tyto byty neopouštějí, naopak si je frekventovaně kupují do osobního vlastnictví, renovují a podobně. Tento způsob získávání bytů pro azylanty se ukázal z úhlu pohledu a jejich ekonomické situace azylantů jako preferovaný. Limitem této varianty je její těžkopádnost, nutnost vysoké investice státu, nejen na bydlení samotné, ale též na čas pro administrativní úkony, které realizace varianty č. I vyžaduje. V rámci varianty č. I lze uspokojit jen omezený počet osob. Jakmile naroste počet osob zařazených do SIP (zejména o osoby, které získaly mezinárodní ochranu formou ochrany doplňkové), podíl varianty č. I na zajišťování bydlení azylantů bude klesat.
- Způsob bydlení azylantů potvrdil jejich relativně malou prostorovou a zprostředkovaně i vertikální mobilitu. Integrační byty jsou pro azylanty často dlouhodobou jistotou. Jejich výběru, lokaci a jejich vazbě na možnosti zaměstnání, společenské a kulturní vyžití, komunikaci s úřady, zdravotnickými zařízeními, ale též s příbuzenskými skupinami je třeba věnovat individuální pozornost.
- Při zabezpečování bydlení azylantům je vysoce žádoucí, aby azylanti se státní správou a nestátními neziskovými organizacemi co v nejširší míře spolupracovali. Informace, které v tomto směru dostávají, jsou pro většinu z nich srozumitelné. Samotná realizace získávání bytů však pro ně nemusí být vždy dostatečně

transparentní a přijatelná, například někdy od druhé varianty upouštějí (princip chápou, ale samotná realizace je pro ně komplikovaně zvládnutelná). Druhá varianta, zejména varianta č. II A není pro všechny azylanty ve stávající podobě vhodná. To, že od ní někteří azylanti upouštějí, se děje především proto, že její realizace ve stávající podobě je zdlouhavá a často je její uskutečnění možné jen za předpokladu, že do bydlení je schopen azylant na počátku něco investovat, nebo pronajímatel je ochoten čekat na státní prostředky. Vzhledem k tomu, že tyto okolnosti vždy nenastávají, někteří azylanti se této variantě snaží vyhnout. I v případě varianty II A výběr ubytování azylanty často na dlouhou dobu stabilizuje, přestože změna bytu ve variantě II A je možná. Co se kvality bytů a jejich vybavení týče, nelze jednoznačně říci, že by varianta I nebo II A tendovaly k zabezpečování kvalitnějšího bydlení. Předpokládáme, že ve variantě II A je možné více přihlížet k potřebám rodiny, která daný byt shání.

- Výzkum potvrdil, že samostatné zabezpečování bydlení azylanty samotnými s fixním státním příspěvkem „na ruku“, s nímž by si poradili sami, lze uplatnit jen u limitované skupiny lidí. Existuje vrstva osob s vysokou funkční gramotností, případně vstupním kapitálem, která zabezpečení vlastního bydlení zvládne sama. I těmto rodinám však často pomáhají příbuzní nebo známí, kteří již v ČR delší dobu žijí. Většina azylantů, kteří se na zabezpečování bydlení podílí, tak zpravidla činí s pomocí nestátních neziskových organizací a jejich vlastní podíl i při jejich vlastních aktivitách není klíčový. Hledání bydlení je vynikající škola, aby azylanti pochopili, jak obtížné je sehnat v České republice odpovídající bydlení a též je to průprava funkční gramotnosti azylantů. Není však možné stavět SIP v oblasti bydlení pouze na osobní iniciativě azylantů. Neodpovídá tomu ani situace na trhu s byty, ani morální kvality společnosti, do níž se azylanti integrují. Také sociální kultura pronájmu neumožňuje uspět pouze s osobní iniciativou azylanta (dbá se na osobní kontakt, první dojem apod.). Nízká efektivita osobní aktivity azylantů je patrná i z toho, že aktivita azylantů pod tlakem státní správy roste, ale podíl bytů, který si azylanti jsou schopni zabezpečit více méně sami, stagnuje. Předpoklad asistence státu, nebo nestátních neziskových organizací při výběru a smluvním zabezpečování bydlení bude pravděpodobně s přihlédnutím ke specifikům prostředí České republiky pro velkou část azylantů ještě v dalších letech nezbytný, přestože lze současně podstatně zjednodušit administrativní náročnost SIP v oblasti bydlení tak, že bude možné azylantům alokovat částku na bydlení přímo, a

nikoli prostřednictvím varianty č. I nebo č. II A, jejichž využití lze limitovat jen na specifické případy.

- Azylantů zařazení do SIP bydlí v relativně kvalitních bytech, stížnosti na vybavení jsou marginální. Byty však vždy neodpovídají velikostí, někdy jsou přelidněné, byty dimenzované na dvougenerační soužití jsou využívány více generacemi. Určitým problémem je lokace. Pokud jsou byty v místech, kde není zaměstnání, stávají se pastí. Některé skupiny azylantů (Myanmar) těžce nesou, že jsou rozšířeni po celé republice a nemohou mezi sebou udržovat pravidelný kontakt. Při výběru integračních bytů je třeba ještě více dbát vedle zaměstnání na dostupnost služeb, lékařské péče a klíčových úřadů, které azylantů zejména v prvních letech pobytu v České republice pravidelně potřebují. Nebrat jakékoli byty za každou cenu by mělo být základní zásadou jak pro azylantů, tak pro instituce, které se bydlení snaží pro azylantů zabezpečit.
- Azylantů někdy nerealisticky požadují a shání byty v Praze. Výzkum ukázal, že se řada z nich dobře aklimatizuje a zabydlí i v menších městech, kde je dostupnost úřadů a služeb. Často tuto alternativu odmítají proto, že možnosti v České republice neznají. Už i proto je třeba s azylantů o jejich možnostech a aspiracích podrobně komunikovat, výběr uskutečňovat ve vzájemné kooperaci, ale jen v odůvodněných případech se zcela spolehnout na jejich samostatnost.
- S ohledem na zájem azylantů, nabídku bydlení i na přístup státní správy je rozložení azylantů v rámci České republiky asymetrické. Asymetrické rozložení azylantů vypovídá nejen o integrační politice, ale i o řadě dalších skutečností. Při komparaci lokace cizinců ve vybraných zemích střední a jižní Evropy je například patrné, že koncentrace azylantů do hlavního města v České republice je nízká ve srovnání s Bulharskem a Rumunskem, kde se větší část azylantů koncentruje v hlavním městě, zatímco situace v Praze, nebo Bratislavě není tak výrazná.⁵⁰ Ve všech uvedených státech se však projevují monocentrické tendence, ovlivňující i chování azylantů, kteří cítí v hlavním městě největší šanci na sociální úspěch.⁵¹

---

⁵⁰ Integration Rights and Practices with Regard to Recognised Refugees in the Central European Countries. *European Series*. Volume 5 • No 1 • July 2000 UNHCR, Geneva: 132.

⁵¹ K tématu monocentrickosti v postkomunistických zemích podrobněji: Dostál P. 2004: The Post-Communist Capital City Effects, Transnational Activities and Regional Development in the Czech Republic in the 1990s: A Modelling Approach. In: Strubelt W., Gorzelak G. (eds) *City and Region*. Opladen and Farmington Hills,

Dlouhodobý tlak na rovnoměrnější rozložení azylantů po celé České republice je zjevně neúčinný a jak jejich preference ukazují, kopírují do značné míry tendence k prostorové disperzi cizinců v České republice obecně.⁵² Domníváme se ale, že s ještě větší individualizací při shánění bytů a při zjednodušení varianty II A do podoby, kdy azylantovi bude vyplácen příspěvek přímo, ztrácí požadavek na rovnoměrné rozložení azylantů po celé republice smysl. Azylanti si sami najdou bydlení tam, kde jim to bude vyhovovat, nebo kde seženou práci, bez ohledu na postoje krajských úřadů.

- Podmínky, které azylanti v integračních bytech plní, se čím dále tím více přibližují komerčním podmínkám ostatních obyvatel v obcích, někdy jsou z hlediska výše nájemného a služeb dokonce horší. Cílem tohoto výzkumu nebylo porovnávat nájemní podmínky azylantů a majoritního obyvatelstva, v některých případech však azylanti projevovali názor, že jsou jejich nájemy nepřiměřeně vysoké a že na jejich přítomnosti obce vydělávají.
- Z výzkumu vyplývá, že otázce výše nájemného a služeb a ekonomickým možnostem azylantů by měla být věnována i v budoucnu velká pozornost. Renovované byty mají často odpovídající vybavení, ale je volen nepřiměřeně drahý způsob vytápění, který si azylanti nemohou dovolit. Ti zodpovědnější pak živoří v nevytopených bytech, nevětrají, byty vlhnou. Azylanti sice jsou řádně poučeni, jak se zařízením nakládat a mají též představu, kolik bude stát nájemné a služby, ale celoroční provoz si při prvním samostatném bydlení v České republice jsou schopni realisticky představit jen někteří. Při výběru bydlení a jejich zařizování by mělo být pamatováno na to, že se jedná o nízkopříjmové kategorie osob.
- Azylanti jsou s bydlením natolik spokojeni, že se velká část z nich nechce stěhovat. Vzhledem k tomu, jaké možnosti azylanti v současné době mají a do

---

Budrich UniPress: 15-42; Uherek, Z. Migration in the Czech Republic: A Source of Social Diversity and Formation of New Social Networks in the Urban Environment. In: JANSENS Maddy et al. (eds.) *The Sustainability of Cultural Diversity. Nations, Cities and Organizations*. Cheltenham: Edward Elgar, 2010, ISBN 978-1-84980-289-5, s. 245–257.

⁵¹ Uherek Z. Cizinecké komunity a městský prostor v České republice. *Sociologický časopis*. 2003, 39, 2, s. 193–216; Novotný, J. Janská, E., Čermáková, D. Rozmístění cizinců v Česku a jeho podmiňující faktory: pokus o kvantitativní analýzu. *Geografie, Sborník české geografické společnosti* 112, 2007, 2: 204–220.

budoucná budou mít, se v nejbližší budoucnosti pravděpodobně nebudou nikam stěhovat více než tři čtvrtiny. Znamená to, že poloha jejich bydlení bude též determinovat i jejich další aspirace v oblasti zaměstnání, vzdělávání dětí, komunikace s úřady, nakupování a využívání zdravotnických zařízení. Stávající bydliště bude ovlivňovat jejich možnosti společenského vyžití, podnikání a podobně.

- Většina azylantů je v zemích původu zvyklá uvažovat o domově jako o vlastním domě nebo bytě. Pokud v ČR nemají prostředky na odkup nebo investici do vlastního bydlení, měli by mít alespoň možnost získat dlouhodobé nájemní smlouvy, nebo nájemní smlouvy na dobu neurčitou, i když to je bohužel v současné době i pro běžné občany spíše přáním než běžnou praxí. Navíc ani dlouhodobé nájemní smlouvy, či smlouvy na dobu neurčitou nezaručují možnost ukončit smluvní vztah k nájmu bytu. Je však zcela zřejmé, že dlouhodoběji nastavené nájemní smlouvy dodávají azylantům větší pocit jistoty a usnadňují integraci do lokálního prostředí.

Jazyk a vzdělávání azylantů

Osvojení si úředního jazyka, resp. jazyka majoritní společnosti je jedním ze základních předpokladů úspěšné integrace azylantů. Jazykové dovednosti jsou též nezbytným předpokladem k úspěšnému uplatnění na trhu práce, předpokladem k dalšímu studiu i k plnohodnotnému sociálnímu životu v lokální společnosti.

Poskytování bezplatných jazykových kurzů je součástí SIP od roku 1996. Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů toto dále upravuje. Pořádáním jazykových kurzů bylo dle dikce zákona pověřeno Ministerstvo vnitra ČR ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

Kurz i samotná výuka jsou organizovány prostřednictvím vzdělávací instituce vybrané na základě výběrového řízení. V současné době je doporučena výuka o rozsahu 400 vyučovacích hodin po 45 minutách. Trvání kurzu by nemělo přesáhnout 10 měsíců. Každý absolvent kurzu by měl získat po jeho skončení osvědčení.

V nabídce kurzů a jazykové výuce azylantů se vystřídal již celá řada institucí. Do roku 2000 výuku zabezpečovaly školské úřady, na jejichž území se nacházelo azylové integrační středisko. Od roku 2000 zabezpečují jazykovou výuku instituce na základě výběrového řízení. Postupně též narůstal počet hodin výuky, a to ze 75 hodin do roku 2000 na 150 hodin kolektivní formou vyučování a 100 hodin formou individuální výuky od roku 2000.¹ Počet hodin výuky pak kulminoval v letech 2007 – 2009, kdy hodinová dotace činila 400 hodin pro individuální výuku a 600 hodin pro výuku kolektivní formou.² V roce 2000 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vypsalo výběrové řízení na zajišťování jazykových kurzů pro azylanty. Výběrové řízení tehdy vyhrála Akademie J. A. Komenského. Vzhledem k tomu, že Akademie J. A. Komenského nebyla schopna dostačujícím způsobem pokrýt potřeby azylantů

---

¹ Skalka, B. a kol. *Analýza efektivity dosud realizované výuky českého jazyka pro azylanty v letech 2000 – 2004*. Brno: Masarykova univerzita 2004: 5. Uherek, Z. a kol. *Integrace azylantů a efektivita státního integračního programu*. Praha: Etnologický ústav AV ČR 2005: 81–92.

² *Návrh metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující*. Brno: SOZE 2010.

na celém území České republiky, MŠMT v říjnu 2001 ukončilo s Akademií J. A. Komenského předčasně spolupráci.

V dalším výběrovém řízení na zajišťování jazykových kurzů pro azylanty uspělo brněnské Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE)³, které od roku 2002 poskytovalo jazykové kurzy pro azylanty na celém území ČR do roku 2010. SOZE je nestátní nezisková organizace, která vznikla v roce 1990, zaregistrována byla Ministerstvem vnitra v roce 1992. Sídlo společnosti je v Brně. Hlavní náplní organizace je poskytování pomoci uprchlíkům a dalším cizincům žijícím na území České republiky. Pomoc se týká převážně bezplatného právního, sociálního a psychologického poradenství.⁴ SOZE zajišťuje řadu vzdělávacích programů, mezi nimi i jazykové kurzy pro azylanty, a dlouhodobě pomáhá cizincům a azylantům v procesu integrace do českého prostředí.

SOZE nevykonávalo výuku samostatně, ale v místech, kde se výuka češtiny uskutečňovala, SOZE kontrahovala učitele češtiny, nebo další instituce, jejichž pomocí výuku zabezpečovala. Celkově pracovala se 126 lektory po celém území České republiky a SIP chápala jako jednu ze svých aktivit směřovaných k výuce češtiny cizinců.

Podle *Návrhu metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a roky následující* zpracovaných SOZE, bylo „...primárním cílem výuky, rozvržené na 400 vyučovacích hodin dle požadavku MV, zprostředkování komplexní jazykové kompetence azylantům a osobám požívajícím doplňkovou ochranu, a to na úrovni B1 (Threshold Level), kterou Společný evropský referenční rámec pro jazyky (SERR) definuje jako takovou jazykovou kompetenci, kdy mluvčí rozumí hlavním myšlenkám srozumitelné spisovné vstupní informace (input) týkající se běžných témat, se kterými se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném čase atd. Umí si poradit s většinou situací, jež mohou nastat při cestování v oblasti, kde se tímto jazykem mluví. Umí napsat jednoduchý souvislý text na témata, která dobře zná nebo která ho/ji osobně zajímají. Dokáže popsat své zážitky a události, sny, naděje a cíle a umí stručně vysvětlit a odůvodnit své názory a plány.“⁵ Uvedená doporučení korespondují s usnesením

---

³ www.soze.cz

⁴ www.soze.cz

⁵ *Návrh metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující*. Brno: SOZE 2010: 7.

Vlády České republiky č. 321/2010 o zabezpečení integrace azylantů a osob požívajících doplňkové ochrany, které bylo v době výzkumu pro zabezpečení kurzů češtiny určující.

V roce 2011 vypsalo MŠMT výběrové řízení na zakázku malého rozsahu na zajištění kurzů českého jazyka pro azylanty a osoby požívající doplňkové ochrany v roce 2011. Výběrové řízení se realizovalo dne 1. 4. 2011 a zvítězila Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka, o.s., Hloubětínská 26, Praha 9. Na druhém místě se umístilo SOZE.⁶ Předmětem plnění zakázky bylo zajištění a poskytování kurzů českého jazyka jako cizího jazyka spolu s výukou sociokulturního, sociálně právního a geografického minima pro azylanty a osoby požívající doplňkové ochrany v rozsahu 400 hodin na úrovni minimálně A1 a dále A2 a B1 dle SERR.⁷⁸ Současně z Evropského uprchlického fondu získal prostředky projekt SOZE na doplňkové kurzy pro azylanty a osoby s doplňkovou ochranou a jejich děti.⁹ O rok později získal podporu projekt Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka, o.s., nazvaný Brána češtině otevřená.¹⁰

V roce 2011 bylo též vypsáno Správou uprchlických zařízení výběrové řízení na zakázku metodiky výuky češtiny pro cizince (nikoli výhradně pro azylanty). Vedle SOZE a Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka zabezpečuje výuku češtiny v integračních azylových střediscích v roce 2012 na základě výběrového řízení Agentura Cizí jazyky. Současně působí i v centrech integrace cizinců, kam azylanti mohou docházet.¹¹

Několik na sobě nezávislých a poněkud se překrývajících akcí umožňuje azylantům poskytnout plnění jejich zákonného nároku na poskytnutí bezplatných jazykových kurzů. Výhrady k jednotlivým krokům ze strany odborné veřejnosti však naznačují, že kvalifikované

---

⁶ <http://www.msmt.cz/socialni-programy/vysledky-vyberoveho-rizeni-na-zakazku-maleho-rozsahu-o> (navštíveno 10. 6. 2011).

⁷ <http://aucej.cz/?p=projekty>: viz projekt Zajištění kurzů českého jazyka pro azylanty a osoby požívající doplňkové ochrany (navštíveno 10. 1. 2012).

⁸ SERR je Společný evropský referenční rámec: učení, vyučování a hodnocení cizích jazyků v rámci Evropské unie. Vymezuje se v něm šest kategorií podle úrovně znalosti cizího jazyka (A1, A2, B1, B2, C1, C2), u nichž se stanovuje, jaké dovednosti má absolvent jednotlivých úrovní mít a jak dlouho by mělo trvat zvládnutí těchto dovedností.

⁹ EUF 2010 – 16.

¹⁰ EUF 2011 – 14.

¹¹ <http://www.suz.cz/pages/11.html>

zabezpečení jazykové výuky pro azylanty je úkolem vyžadujícím odbornou asistenci a promyšlenou koordinaci.¹²

Činnost Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka, o.s., byla zahajována v době, kdy již probíhal terénní výzkum, a proto výsledky tohoto šetření již začínající působení Asociace nemohou posoudit, stejně jako činnost Agentury Cizí jazyky, která zabezpečuje v současné době výuku v IAS. Realizátoři tohoto výzkumu proto jen mohou konstatovat, že kurzy v době sběru dat skutečně probíhaly a těšily se mezi azylanty velké popularitě.

Šetření efektivity SIP v této publikaci nemůže suplovat vytvoření kvalifikované metodiky výuky jazyka. Zaměřuje se spíše na dosavadní efekty působení v oblasti jazykové přípravy azylantů tak, jak je reflektovali sami azylanti. Naše závěry a doporučení jsou v této oblasti dílčí a zasahují do kompetence lingvistů jen v omezeném rozsahu.

V šetření zaměřeném na efektivitu SIP bylo věnováno jazykové problematice několik otázek:

1. Odhad subjektivního hodnocení úrovně znalosti češtiny u respondenta;
2. Zjištění znalosti dalších jazyků;
3. Získání informace o návštěvě nebo absolvování kurzu češtiny;
4. Získání informace o překážkách v absolvování kurzu;
5. Získání informace o formě absolvování kurzu a počtu absolvovaných vyučovacích hodin;
6. Získání informace o tom, jak kurz probíhal;
7. Ověření, zda azylanti získali osvědčení a zda jim osvědčení a kurz pomohl při hledání zaměstnání;
8. Získání informace o dalších vzdělávacích aktivitách respondenta;
9. Shromáždění námětů respondentů o tom, co by v kurzech šlo zařídit lépe.

---

¹² Viz např. článek Slezáková, M. *Kolik nových metodik a koncepcí budeme ještě ve výuce českého jazyka potřebovat? Kritická poznámka k poptávce po „nové metodice“ výuky českého jazyka v Centrech na podporu integrace cizinců.* In: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2291973> (publikováno 21.7. 2011, navštíveno 15.11. 2011).

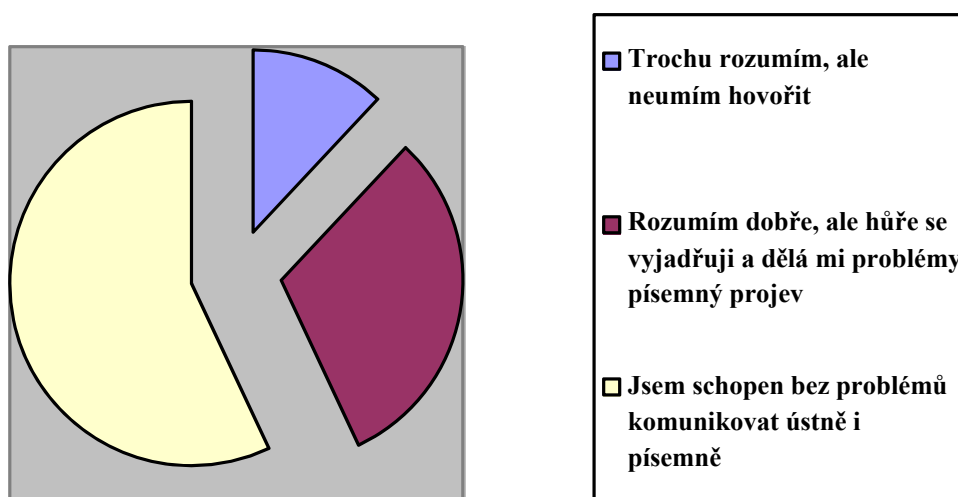

Znalost češtiny respondentů

Respondenti měli velice rozdílnou úroveň češtiny, což bylo dáno délkou jejich pobytu v České republice, vzděláním, profesí i příbuzností, resp. nepříbuzností jejich jazyka s češtinou.

Základní jazykovou znalost odhadnutou při rozhovoru s respondentem shrnuje následující graf:

Graf č. 25: Jak subjektivně hodnotíte svou znalost češtiny?

Přesnější informace k tomuto údaji přináší následující tabulka.

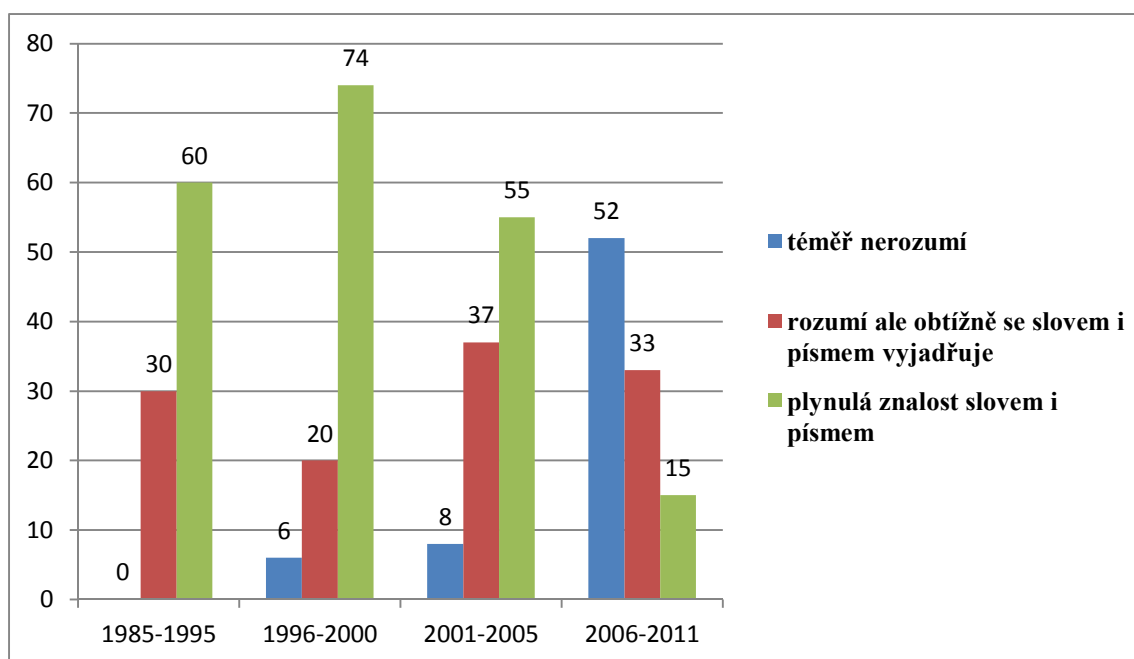
Tabulka č. 43: Subjektivní hodnocení znalosti češtiny

Znalost češtiny	Abs. počet	%
Trochu rozumím, ale neumím hovořit	36	12
Rozumím dobře, ale hůře se vyjadřuji a dělám mi problémy písemný projev	93	31
Jsem schopen bez problémů komunikovat ústně i písemně	171	57
Celkem	300	100

Z tabulky je patrná diference úrovně znalosti jednotlivých respondentů. Je zřetelné, že je v České republice relativně málo azylantů, kteří by se téměř nedohovořili a kteří by nebyli schopni vůbec v češtině komunikovat. Naopak zde existuje přibližně 50% skupina azylantů, která se umí česky velmi dobře dohovořit a vyřídit si v češtině základní písemnosti. Základy jistě pomohl položit i kurz češtiny v rámci SIP, ale též praktické používání jazyka v každodenním životě.

Kvalita znalosti českého jazyka souvisí s délkou pobytu v České republice, jak naznačuje následující graf, v němž jsou respondenti rozděleni do čtyř skupin v závislosti na roce udělení azylu.

Graf č. 26: Subjektivní hodnocení znalosti češtiny v závislosti na délce pobytu v ČR

Graf ukazuje, kolik procent respondentů v každém časovém období vykazuje daný stupeň ovládnutí češtiny. Srozumitelně lze z něho vyčíst, že s délkou pobytu v ČR se znalost jazyka zvyšuje, přestože existují azylanti, u kterých nastupuje naopak regrese. Se ztrátou zaměstnání, zmenšením kontaktů s majoritní společností nebo například odchodem do důchodu nebo na mateřskou dovolenou, kdy osoby zůstávají v rodinném kruhu a sledují zahraniční sdělovací prostředky, se znalost češtiny naopak může začít vytrácet. Tento proces, který může přijít i po řadě let po odchodu z integračního azylového střediska, ale jazykové kurzy nemohou ovlivnit.

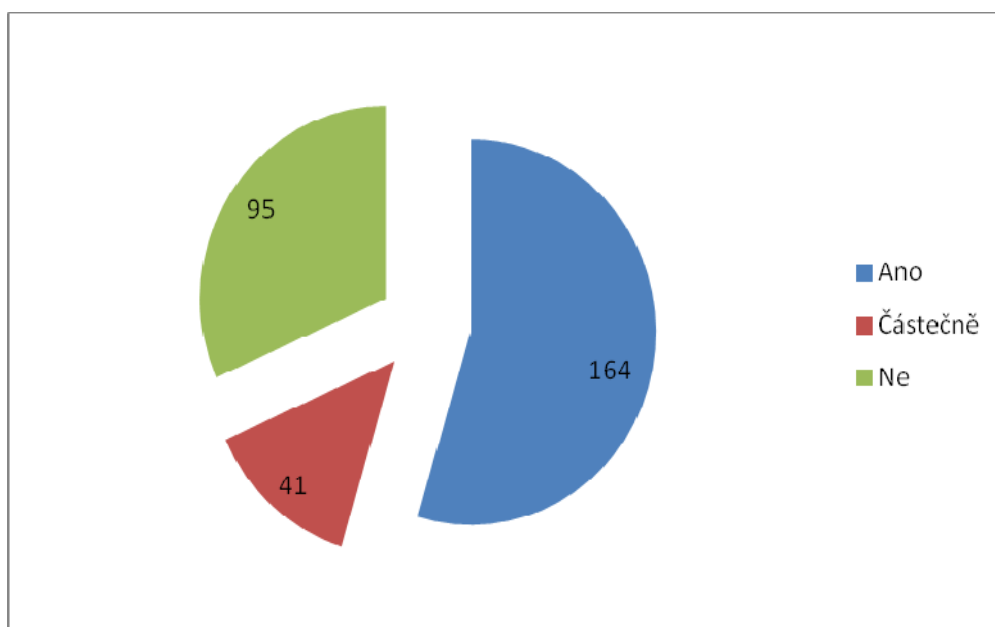
Návštěvnost kurzů češtiny a překážky v navštěvování kurzů

Jazyková příprava by měla umožnit zkvalitnit základní znalost, nastartovat proces dalšího učení, zlepšit funkční gramotnost a umožnit zaměstnání.

☞ Jak jsme zjistili, řada azylantů by k bezproblémové výuce jazyka měla mít vzhledem ke svému vzdělání předpoklady a současně by jim mělo učení usnadnit, že znají kromě češtiny zpravidla alespoň dva další cizí jazyky.¹³

Na místě je tedy otázka, kolik z nich absolvovalo v rámci státního integračního programu kurz češtiny. O této skutečnosti vypovídá přiložený graf.

Graf č. 27: Absolvoval/a jste v rámci SIP jazykový kurz češtiny?

Z grafu je patrné, že 32 % respondentů SIP v oblasti výuky jazyka neabsolvovalo a 14 % absolvovalo částečně. Na místě je otázka proč. Na tuto otázku odpovídá následující tabulka.

---

¹³ Jedná se o subjektivní hodnocení znalosti jazyků samotnými respondenty.

Tabulka č. 44: Důvody neabsolvování bezplatných jazykových kurzů¹⁴

Odpověď	Abs. počet	%
• Studium české ZŠ, SŠ	54	53
• Brzký nástup do zaměstnání	10	10
• Zdravotní potíže (nemoc, handicap, vysoký věk)	9	9
• Nikdo ho nenabízel	7	7
• Měli češtinu mimo SIP v jiném kurzu	6	6
• Naučil se češtině mimo kurzy SIP, neměl o ně zájem	5	5
• Těhotenství, péče o děti, péče o nemocného rodinného příslušníka	5	5
• Nebyl zařazen do SIP	4	4
• Neměl zájem	1	1
Celkem	101¹⁵	100

Z tabulky je zřejmé, že většina respondentů kurzy neabsolvovala kvůli tomu, že se češtinu učili někde jinde, sami měli důvody, proč kurz neabsolvovat, nebo ho nepotřebovali. Přibližně 4 % respondentů z celkového počtu 300 respondentů kurzy neabsolvovali z toho důvodu, že jim kurz nebyl nabídnut. Jedná se o respondenty, kteří dostali azyl buďto v mezidobích, kdy se kurzy neorganizovaly, nebo na počátku 90. let 20. století, kdy SIP v současné podobě ještě neexistoval.

¹⁴ Uvedený počet respondentů je dán tím, že se vyjádřila k důvodům i část těch, kteří absolvovali kurz částečně.

¹⁵ Několik respondentů, kteří absolvovali v rámci kurzu jen několik hodin, se též vyjadřovalo, proč kurz neabsolvovali celý.

Forma a rozsah absolvovaných kurzů českého jazyka, závěrečný atest a osvědčení

Respondenti, kteří kurzy absolvovali, je zpravidla realizovali kolektivní formou. Kolektivní kurzy jim připadaly přiměřené a odpovídající. Počet absolventů individuální a kolektivní formy kurzu ukazuje následující tabulka.

Tabulka č. 45: Absolventi individuální a kolektivní formy kurzu

Typ kurzu	Abs. počet
Individuální	41
Kolektivní	161
Celkem	202

Kolik hodin kurzu jednotliví respondenti skutečně absolvovali, řada z nich jen obtížně rekonstruovala. Odpovědi jsme opět sumarizovali prostřednictvím tabulky.

Tabulka č. 46: Počet absolvovaných hodin bezplatného kurzu českého jazyka

Počet hodin¹⁶	Počet respondentů	%
0	31	15
1 až 50	22	11
51–100	46	23
101–150	61	30
151–200	11	6
201–250	0	0
251–300	18	9
více než 300	2	1
Neví	10	5
Celkem	201	100

---

¹⁶ Počty uvedené v tabulce jsou ovlivněny samotným vývojem kurzu a hodinovou náplní, která se v průběhu času měnila. Původně se jednalo o 150 hodin, poté 400 h atd.

Jakkoli můžeme váhat, zda si všichni respondenti přesně pamatují počet absolvovaných hodin v kurzech češtiny, z rozhovorů vyplývá, že jen výjimečně mezi nimi najdeme absolventy celého kurzu. Důvody jsou velmi často osobního, ale i objektivního charakteru: kurz se nekonal, probíhal v době, kdy se ho respondent nemohl zúčastnit, respondent získal práci a nemohl docházet, rodina se odstěhovala z IAS a na kurz by její členové museli dojíždět atd. Výpovědní hodnota tabulky ale má své limity. Délka kurzu se měnila. Někteří azylanti měli možnost absolvovat pouze 150 hodin, jiní až 600 hodin. Některým respondentům se upravovala délka kurzu přímo při výuce. Nastupovali do kurzu s tím, že budou absolvovat 600 hodin, ale v průběhu výuky se kurz zkrátil a upravil se počet hodin, kurz byl ukončen po 500 hodinách, přestože se původně očekávala jeho délka 600 hodin apod.¹⁷

Přestože respondenti neabsolvovali kurz kompletně, zkoušku velká část skládala a také významná část respondentů vlastní osvědčení o absolvování kurzu. Informaci o tom poskytují následující grafy a tabulky.

Graf č. 28: Absolvování závěrečné zkoušky

¹⁷ Informace dle rozhovorů s azylanty a pracovníky OAMP MV ČR.

Tabulka č. 47: Absolvování závěrečné zkoušky

Absolvoval závěrečnou zkoušku	Abs. počet	%
Ano	151	73
Ještě kurs navštěvuje	15	7
Ne	40	20
Celkem	206	100

Z tabulky je patrné, že zkoušku absolvovalo pravděpodobně více osob, než kurz řádně navštěvovalo. Azylantí při rozhovorech tuto okolnost vysvětlovali tím, že již měli dostatečnou znalost českého jazyka a kurz navštěvovat nemuseli, o absolvování zkoušky a osvědčení ale měli zájem.

Absolventi po složení závěrečné zkoušky měli dostat osvědčení o absolvování kurzu. Následující tabulka ukazuje, jak byla tato povinnost naplňována.

Tabulka č. 48: Přijatá osvědčení o absolvování kurzu češtiny

Obdržel/a jste osvědčení o absolvování jazykového kurzu a zkoušky?	Abs. počet	%
Ano	158	53
Ne	35	12
Otázka není relevantní	107	35
Celkem	300	100

Výsledky sběru dat naznačují, že přibližně polovina azylantů ve věku nad 18 let má osvědčení o vykonání zkoušky z českého jazyka v rámci SIP a že část azylantů, pravděpodobně méně než jedna čtvrtina, ze subjektivních ale i částečně objektivních důvodů jazykovou přípravu neabsolvovala a nenavštěvovala ani jiný kurz výuky českého jazyka. Nejvíce osvědčení o absolvování výuky českého jazyka v rámci SIP vydal SOZE.

Využitelnost osvědčení o absolvování kurzu a připomínky respondentů k organizaci kurzu

Další otázka, která nás zajímala, byla, zda azylantům pomohlo osvědčení při získání zaměstnání. Na otázku odpovídali jen respondenti, kteří osvědčení obdrželi a pro něž byla otázka relevantní. Výsledek ukazuje následující tabulka.

Tabulka č. 49: Pomohlo Vám osvědčení při hledání zaměstnání?

Pomohlo?	Abs. počet	%
Ano	58	39
Ne	92	61
Celkem	150	100

Z tabulky je patrné, že osvědčení má určitou váhu i při hledání zaměstnání, přestože jen některým azylantům hledání zaměstnání usnadní. Bez ohledu na osvědčení jim však pomůže jazyková znalost, jejíž získání by mělo být pro azylanty cennější než získání osvědčení.

V rámci řízených rozhovorů byli azylanti vyzváni, aby průběh kurzů hodnotili a aby případně uvažovali o možnostech jejich zlepšení. Na otázku, zda jim kurz vyhovoval, poskytlo srozumitelnou odpověď 173 azylantů, z nichž pouze 8 uvedlo, že jim kurz nevyhovoval (v daném počtu respondentů se jednalo o necelých 5 % z celku). Někteří azylanti (45 osob, tj. 26 % z odpovídajících) však přes pozitivní vyjádření měli určité výhrady. Mezi výhradami zazněly frekventovaně následující výroky:

- Kurz vyhovoval, ale ještě bych uvítal/a další studium (případně delší studium).
- Kurz vyhovoval, ale byl to jen základ. Bylo zde málo praxe v konverzaci, je třeba více mluvení, procvičování jazyka, učení praktických věcí (v kurzu jsme získali jen základy, nic praktického, více jsme se naučili v práci).
- Kurz vyhovoval, ale nebyl plynulý. Přerušili ho a pak začali znovu od začátku.
- Kurz byl dobrý, ale kam s dětmi? Jsou malé a výuky se účastnit nemohou, nemá je kdo pohlídat.

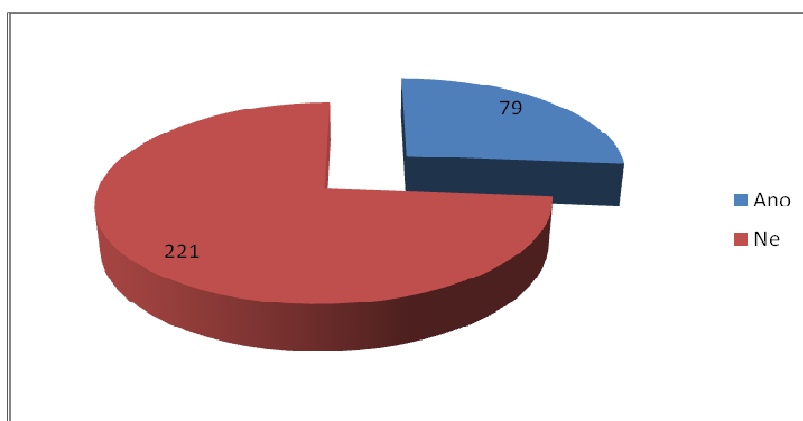
Další inspirující výroky zaznívaly v případě osob, které deklarovaly, že jim kurz nevyhovoval:

- Jazyk je těžký, výuky potřeba více, po skončení kurzu se zapomíná, pokud není člověk ve styku s lidmi.
- Výuka probíhala jen v IAS, bylo tam hodně lidí ve třídě. Málo času na procvičování, špatně se tam dalo soustředit.
- Je těžké kombinovat učení s prací, velká rychlost v učení, málo času na učení.
- Vyučování by mělo být rozděleno do jazykových skupin podle úrovně. Pořád se opakují jen základy, člověk se nenaučí nic dalšího.
- Kurz byl dlouhodobě přerušen z důvodu nemoci vyučujícího.

Vzdělávání azylantů mimo jazykovou přípravu

Součástí otázek, které byly v oblasti vzdělávání kladeny, byl též dotaz, zda se azylant ještě v něčem dále vzdělává kromě jazykových kurzů. Odpovědi shrnuje následující graf.

Graf č. 29: Vzděláváte se v současné době ještě jinak?

Tabulka upřesňuje údaje v grafu.

Tabulka č. 50: *Vzděláváte se v současné době ještě jinak?*

Vzděláváte se v současné době ještě jinak?	Abs. počet	%
Ano	79	26
Ne	221	74
Celkem	300	100

Z tabulky je patrné, že většina respondentů se dále nevzdělává. Z dalších otázek vyplývá, že se v rodinách vzdělávají především děti nebo školní mládež. Dospělí na zvyšování kvalifikace z větší části rezignují. V další tabulce přinášíme informaci, v jakých oblastech se populace azylantů nad 18 let vzdělává.

Tabulka č. 51: *Vzdělávání azylantů v jiných oblastech, než je výuka českého jazyka v rámci SIP.*

Oblast vzdělávání	Počet respondentů	%
Studium na střední nebo vysoké škole	15	21
Připravuje se na rozdílové zkoušky v rámci nostrifikace diplomu, atestace, školení v medicínské nebo zdravotnické oblasti	10	14
Vzdělává se v oblasti cestovního ruchu	1	1
Oblast účetnictví, finančnictví, oblast práva	6	8
Autoškola	1	1
Kosmetika, vizáže	2	3
Management, řízení podniku, podnikání	3	4
Kurz českého jazyka (u neziskovky), nebo příprava na státnice z češtiny	7	9
Pravidelné školení řidičů	1	1
V oblasti pedagogiky	2	3
Studium jazyků (včetně kurzu českého znakového jazyka)	16	22
Oblast integrace cizinců	3	4
Oblast PC	6	8
Politologie	1	1
Celkem	74	100

Shrnutí

Jazykové vzdělávání procházelo a ještě prochází hledáním optimální cesty, jejíž nalezení komplikují následující okolnosti:

- Velká diverzita azylantů – azylanti jsou v ČR rozdílnou dobu, mají odlišnou základní znalost češtiny, přichází z odlišných jazykových oblastí a z hlediska jazykového potřebují odlišné přístupy.
- Disperze azylantů. Pokud jsou studenti češtiny v IAS, lze je efektivně kolektivně vzdělávat. Pokud z IAS odejdou, je vzdělávání obtížně realizovatelné a nákladné, buďto pro poskytovatele nebo pro žáky.
- Diferencovaná očekávání žáků, co by jim kurzy měly přinést. Azylanti chtějí zvládnout češtinu v různé kvalitě a na různé úrovni a představovali by si proto různé přístupy k látce.
- Azylanti mají navzájem odlišnou úroveň funkční gramotnosti. Někteří by potřebovali především zvládnout elementární principy fungování společnosti, někteří se v okolním světě perfektně orientují.
- Izolovanost některých azylantů od okolního světa – mnozí azylanti nabyté znalosti nikam nezařazují, protože nekomunikují s majoritní společností. Výsledky kurzů jsou málo efektivní, azylanti získané informace zapomínají.
- Podcenění jazykového vzdělávání. Část respondentů na kurzy nedochází, vyhýbá se učení, myslí si zřejmě, že si vystačí takzvaně „jen s rukama“ a mluvit nebude třeba.
- Péče žáků o třetí osoby. Překážky v návštěvě kurzů, kterými jsou péče o děti, nebo výdělečná činnost.
- Velká část azylantů, přestože absolvovali základní a střední školy (u vysokoškoláků snad tento problém není) se neumí učit. Představují si, že se jazyk učí tak, že přijdou na hodinu cizího jazyka a tam je učitel jazyk naučí. Je zajímavé, že velká část populace například u lyžování chápe, že instruktor jim vysvětlí, jak se jezdí

ze svahu, ale žák musí sám techniku zvládnout tím, že jízdou po svahu natrénuje. Při výuce jazyků je řadě žáků tento triviální a nutný postup nepochopitelný.

- Podceňování významu celoživotního vzdělávání obecně. Z výpovědí respondentů je zřetelné, že nechápou, že na odpovídající úrovni se dá jazyk naučit pouze kontextuálně. Drtivá většina populace se neučí jazyk jako umění o sobě, ale jako nástroj komunikace o určitých tématech. Pokud nemám téma, nemám ani jazyk.
- Nesystematičnost a malá cílevědomost žáků. Z výpovědí je zřetelné, že azylanti vynechávají hodiny a nevyužívají nabídku v plné míře.
- Zdravotní problémy. Řada azylantů má vážné zdravotní hendikepy, včetně psychických problémů, poruch soustředění a podobně.

Dosavadní výuka trpěla následujícími nedostatky:

- Relativně málo reagovala na individuální znalosti a schopnosti azylantů.
- Předávala především a někdy „pouze“ elementární znalosti.
- Ve výuce byly výpadky.
- Závěrečné zkoušky a vystavení osvědčení nebylo vázáno na docházku a dost často pravděpodobně ani na znalosti (je ale otázkou, zda zkoušení je účelem kurzu). Osvědčení se v průběhu existence SIP měnila, ale zpravidla neobsahovaly informace o počtu absolvovaných hodin a dosažené úrovni znalosti jazyka dle mezinárodních standardů. Znamka, která zde byla uvedena, tudíž neměla informativní hodnotu.

Zvýšení efektivity kurzů českého jazyka je možné jednak určitou extenzí hodin, jednak větším důrazem na to, aby stávající nabídka byla lépe využívána.

1. V současné době schválená metodika z roku 2010 stanovuje 400 hodin trvání kurzu realizovaného kolektivní formou. Již před rokem 2010 se realizovala výuka v rozsahu 600 hodin a například koncepce výuky SOZE z roku 2007 s tímto rozsahem ve své metodice kalkulovala. Předpokládala, že pro kolektivní formu kurzu k dosažení referenční úrovně B1 by rozsah 600 hodin odpovídal.¹⁸ Vzhledem k tomu, že alespoň na úrovni angličtiny by mělo

---

¹⁸ Viz http://www.soze.cz/?page_id=38, dle návštěvy stránky 5. 5. 2012.

600 hodin kurzu postačovat i na referenční úroveň Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (SERR) B2 a vzhledem k tomu, že někteří azylanti již mají předchozí znalost češtiny, doporučujeme stanovit rozpětí kurzů 400–600 hodin a podmínění dokladu o absolvování kurzu výstupním testem, který stanoví úroveň zvládnutí jazyka dle SERR. Počet absolvovaných hodin by byl vázán na úroveň zvládnutí jazyka a zájem o další studium. Je zcela zřetelné, že to, co získají za 400 hodin například azylanti z Běloruska, neodpovídá tomu, co se naučí za 400 hodin například azylanti z Barmy vzhledem k odlišným předchozím znalostem i vzhledem k rozdílům mezi jejich mateřským a studovaným jazykem a obeznámeností s evropskými jazyky obecně.

2. Pracovat s flexibilitou hodin. Kurz má sice stanovená určitá pravidla, pokud však azylant není schopen kurz navštěvovat, měl by mít v odůvodněných případech možnost výběru hodin ve formě individuálních konzultací spojených s domácí přípravou. Měl by mít též možnost komunikovat s pedagogem i po skončení kurzu a studovat prostřednictvím e-learningové aplikace kurzu, emailových konzultací s učitelem apod. Mnohdy se tak děje, ale tuto praxi by bylo třeba prohloubit.

3. I nadále spojovat a ještě prohlubovat propojení výuky češtiny s exkurzy do reálií české společnosti a zvyšování funkční gramotnosti azylantů.

4. Zdůrazňovat hodnotu celoživotního vzdělávání a ukazovat, jakými prostředky jej lze individuálně realizovat (využití internetu a vzdělávání prostřednictvím internetu by mělo být klíčové).

5. Motivovat azylanty tak, aby si uvědomovali, že pro českou společnost není až tak důležité, zda je populace stará, mladá, autochtonní nebo narozená mimo Českou republiku, ale zda je kvalitní, schopná tvořivé a užitečné činnosti a způsobilá přívětivé a společenským normám a hodnotám odpovídající komunikace s těmi druhými.

6. Závěrečné přezkoušení by mělo mít takovou hodnotu, aby mohla být azylantovi v případě nízké znalosti jazyka a funkční gramotnosti umožněna další výuka. Pokud by student nezvládl alespoň úroveň B1 po 400 hodinách, byla by mu výuka navýšena o 200 hodin. O 200 hodin by byla navýšena výuka také všem zájemcům, kteří by měli zájem o získání úrovně B2 podle klasifikace SERR.

Je zřetelné, že ze zákona organizované jazykové kurzy budou mít vždy své limity. Jejich cílem by ale měla být alespoň úroveň B1 podle klasifikace SERR, výrazné zvýšení funkční gramotnosti azylantů a vytvoření předpokladů k dalšímu kontinuálnímu individuálnímu sebevzdělávání azylantů.

Integrace do lokální společnosti

Integraci do lokální společnosti se věnuje SIP zprostředkovaně.¹⁹ Vytváří pro ni podmínky přidělováním integračních bytů a tím, že azylanta vybavuje tak, aby ve společnosti mohl existovat, komunikovat a zaměstnat se. Pro azylanty samotné má integrace do lokální společnosti velký význam. Vztahy s lidmi, v jejichž bezprostřední blízkosti azylanti bydlí a s nimiž se dennodenně stýkají, mají na jejich život podstatný, především psychologický a sociální dopad.

Snaha azylanta úspěšně se začlenit do lokálního prostředí je přímo úměrná míře přijetí ze strany majoritní společnosti. Čím vstřícnějšího přístupu se mu ze strany okolí dostává, tím větší je jeho motivace se úspěšně začlenit. Platí to i naopak: setká-li se azylant v okolí s nedůvěrou či dokonce útočností, jeho celková motivace bude oslabena. V takových případech se azylant snaží spíše dobrovolně setrvávat v izolaci. Při tomto šetření se několik respondentů zmínilo o psychických problémech vyvěrajících ze špatných vztahů se sousedy. Negativní přijetí ze strany blízkého okolí vyvolává negativní odezvu. Vztah mezi azylanty a lokální společností je vždy dvoustranný.²⁰

Integrace do lokální společnosti je ve velké míře odvislá od typu azylantova bydliště. Integrační azylová střediska sice poskytují azylantovi možnost najít si v místě bydliště známé nebo přátele, většinou se ovšem jedná o další obyvatele IAS a nikoliv o členy majoritní společnosti. Svou roli tu hraje také skutečnost, že obyvatelé IAS mnohdy pocházejí ze stejného místa původu, spojuje je podobná životní situace, popř. sdílí stejný jazyk či další kulturní prvky, spojuje je podobná sociální zkušenost, sdělují si informace z nového prostředí, společně docházejí na jazykové kurzy apod. V případě bydlení v integračním bytě má azylant hypoteticky více možností se seznámit s majoritním obyvatelstvem, protože se s ním denně potkává v domě, v městské čtvrti apod. Mnohdy si azylant známé v místě bydliště skutečně najde (např. jedna z respondentek měla v době naší návštěvy místního hosta, kamarádka a

---

¹⁹ Srov. též část této práce věnovanou právní úpravě a otázce výkladu pojmu integrace.

²⁰ Viz např. Korac, M. Integration and How We Facilitate it. A Comparative Study of the Settlement Experiences of Refugees in Italy and the Netherlands. *Sociology*. February 2003 vol. 37 no. 1: 51–68.

zároveň sousedku, která během rozhovoru vařila oběd), jindy je situace opačná: azylantů mohou mít v místě bydliště se členy majoritní společnosti vážné problémy. Jedna dotazovaná si stěžovala na vážné fyzické i psychické problémy způsobené neshodami s obyvateli domu, jiná respondentka se musí denně vyrovnávat s verbálními útoky ze strany nově přistěhované romské rodiny. Situaci řeší tím, že se snaží co nejméně vycházet ven.

Někteří respondenti uvádějí, že ze strany majoritní společnosti pocítují odstup, nedůvěru a rezervovanost. Sblížení pro ně obecně není lehké. Svou roli jistě hraje i jazyková bariéra či předsudky. Jedna z dotazovaných např. uvedla, že když se lidé dozvědí, že je z Ruska, vztahy ihned ochabnou, neboť „s Rusákama se oni prý nebaví.“ To ovšem neplatí obecně, míra přijetí se v různých situacích a za různých okolností liší.

Přátelé a známí v místě bydliště

Téměř 70 % všech dotazovaných (konkrétně 203 respondentů) uvedlo, že má v okolí svého bydliště osoby, jež by označili za známé nebo přátele. Z průzkumu ovšem vyplývá, že jsou za „známé a přátele“ často označováni členové konkrétní komunity nebo širší příbuzenstvo. Z tohoto důvodu je vhodné popsat situaci detailněji.

Je to v první řadě rodina, kdo azylantovi poskytuje nejjistější zázemí a oporu, v rámci této skupiny lidé sdílejí své zkušenosti a poskytují si vzájemně pomoc.²¹ Setkali jsme se např. s případem, kdy se k odjezdu ze zdrojové země hromadně rozhodlo několik rodin pocházejících z jednoho běloruského města. Bělorusko společně opustili a nyní spolu společně žijí a podnikají v ČR. Říkají o sobě, že jsou jedna velká „rodina“ (i když navzájem příbuzní všichni nejsou). Spoléhají se v první řadě na sebe navzájem, jsou si navzájem přáteli i známými.

Další důležitou skupinou, v rámci níž hledají azylantů oporu, jsou krajané. Jak uvedl jeden dotazovaný: „Je to dobré, že v Ústí je Kazachů hodně a poradí si.“ Z krátkého vyjádření je znatelné, že respondent ani nepředpokládá, že by mu měla majoritní společnost být nějak

---

²¹ K rodinným integračním strategiím viz např.: Uherek, Z., Korecká, Z., Pojarová, T. a kol. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy*. Praha, Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., 2008; Horáková, M., Bareš, P. Integrační funkce rodiny v procesu migrace. Hlavní zjištění projektu Interface. In: *FÓRUM sociální politiky* 3, 2009, 5: 8–16.

výrazně nápomocna. Ze své vlastní společnosti, která se dělí na tři velké rodové linie, které předpokládají společný původ a které jsou vůči sobě kompetitivní, ví, že si pomáhají lidé, kteří se cítí rodově, nábožensky a lokálně spřízněni a solidarita od jiných má své meze.

Zkušenost ze zdrojové země se přenáší a aplikuje v novém prostředí. Kulturní přenos do nového prostředí je pochopitelně nejefektivnější, pokud ho lze aplikovat mezi lidmi se stejnou sociální zkušeností. Jejich chování je navzájem předvídatelné, na nové podněty reagují obdobně. Proto jsou respondenti ze stejných zemí, přestože chtějí žít v nové společnosti, rádi ve své blízkosti. Jeden z respondentů vyjádřil svůj negativní postoj k rozdělování příslušníků jednotlivých národů do různých měst. Podle něj tak lidé ztrácejí mnohé cenné vazby a zázemí, chybí jim společnost a mohou se cítit odříznutí. Jazykové bariéry a cizí prostředí je příliš izoluje a brání jim uplatňovat společné zájmy. Z tohoto důvodu jsou často „známými a přáteli“ označováni krajané.

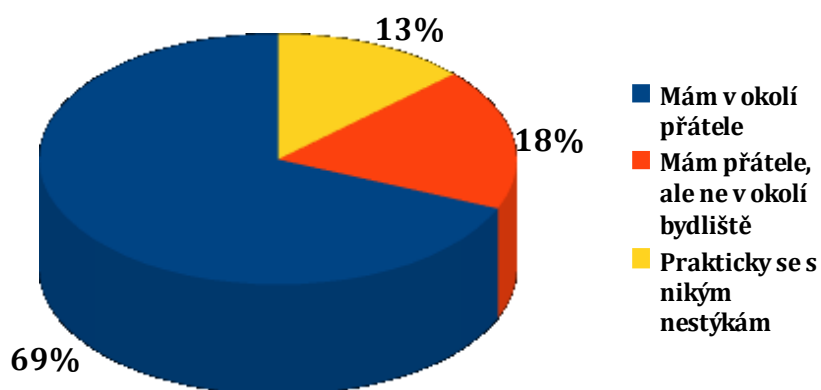
Mnozí dotazovaní si ovšem našli přátele také mezi Čechy. V této souvislosti hraje svou roli délka pobytu v České republice. Člověk, který žije v ČR déle, se zpravidla více sžil s místním jazykem, prostředím a kulturou, poznal se se svými sousedy, s kolegy z práce, s obyvateli města apod. Z níže uvedených grafů je patrné, že lidé, kteří přijeli do ČR dříve, mají v místě bydliště obecně více přátel než ti, kteří jsou v ČR kratší dobu.

Bylo zaznamenáno přibližně 13 % osob, které zde v ČR mají velmi malé množství společenských kontaktů: „V každém státě, který jsme procestovali, jsme měli přátele, tady ne ... jiná kultura, a šedesátý osmý rok. Lidi nás spojují s minulostí...“ Hledání přátel mezi místními obyvateli je také dle některých respondentů ztíženo nedůvěřivostí, kterou lidé vůči azylantům mnohdy pociťují, jsou „podezíraví, dívají se na cizince skrz prsty, mají strach, že přinášíme terorismus“. Mnozí dotazovaní se setkali i s verbálními a fyzickými útoky. Situaci by podle některých zlepšila větší míra informovanosti veřejnosti o právech a povinnostech azylantů a o zemi jejich původu.

Tabulka č. 52: Přátelé a známí

Mám v okolí přátele	203
Mám přátele, ale ne v okolí bydliště	54
Prakticky se s nikým nestýkám	39

Graf č. 30: Přátelé a známí

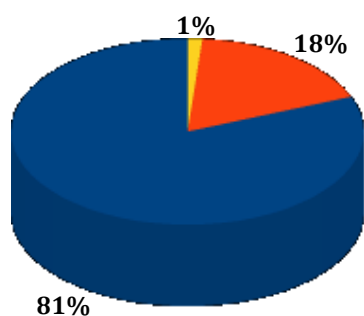

Závislost integrace do nového prostředí na délce pobytu v ČR

Jak již bylo řečeno, míra integrace do lokálního prostředí závisí mimo jiné na délce pobytu azylanta v ČR. Azylanti, kteří se do ČR přistěhovali dříve, mají v místě bydliště obecně více přátel než ti, kteří zde zatím nejsou tak dlouho. Svůj vliv na to má lepší znalost češtiny a celková aklimatizace na místní prostředí. Následující grafy zachycují závislost integrace do místního prostředí na době příjezdu do ČR a získání azylu.

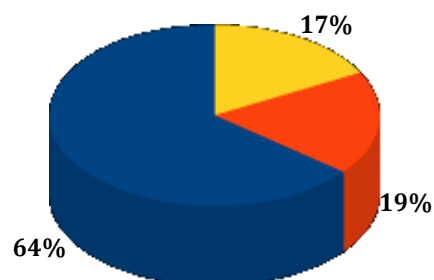
Graf č. 31: Míra integrace do lokálního prostředí azylantů, kteří do ČR přijeli v letech 1985–1997 a v letech 1998–2011.

1985–1997 (rozmezí 13 let)

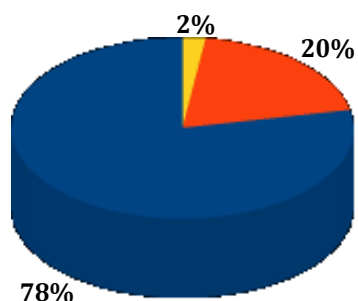
1998–2010 (rozmezí 13 let)

■ Mám v okolí přátele
■ Mám přátele, ale ne v okolí bydliště
■ Prakticky se s nikým nestýkám

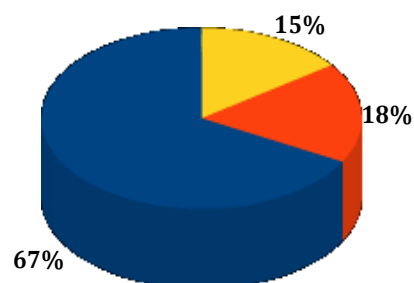
Graf č. 32: Míra integrace do lokálního prostředí u lidí, kteří získali azyl v letech 1992–2001 a 2002–2011

1992–2001 (rozmezí 10 let)

2002–2011 (rozmezí 10 let)

■ Mám v okolí přátele
■ Mám přátele, ale ne v okolí bydliště
■ Prakticky se s nikým nestýkám

Integrace do lokálního prostředí ve vztahu k typu bydliště

V rámci této analýzy jsme se zabývali třemi skupinami respondentů. První skupina bydlí v integračních azylových střediscích, druhá v integračních bytech a třetí v jiných typech bydliště (ubytovna, družstevní byt, vlastní dům, vlastní byt, obecní dům nebo byt bez dotace, v nájmu u fyzické osoby bez dotace, v nájmu u právnické osoby bez dotace nebo jinak).

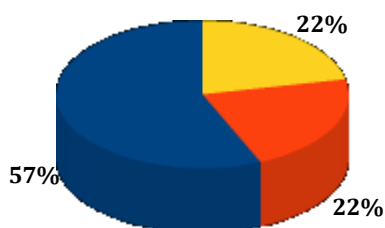
Z údajů získaných terénním šetřením lze uvažovat o určité závislosti míry integrace a typu bydlení. Typ bydlení na jednu stranu může ovlivnit míru integrace, především však signalizuje jak se azylant ve společnosti, kde žije, umí pohybovat. 77 % azylantů, kteří nebydlí ani v IAS, ani v integračním bytě, mají přátele přímo v místě svého bydliště. Přátele v místě bydlení má také 66 % obyvatel integračních bytů a 57 % lidí setrvávající v IAS. Z výsledků tedy vyplývá, že obyvatelé IAS se v porovnání s lidmi žijícími v dalších typech bydlení se svým bezprostředním okolím stýkají (přáteli) v nejmenší míře. Mezi své přátele a známé navíc velmi často řadí především obyvatele IAS. Přátelské vztahy s majoritní společností jsou v jejich případě spíše slabší, mnohdy jsou dokonce omezeny pouze na kontakt se sociálními pracovníky. Samozřejmě, že zde hraje roli zejména délka pobytu v ČR. Ale výše uvedené konstatování nám potvrzuje, že dosažení jednotlivých typů bydlení též symbolizuje určité stupně integrace.

Obyvatelé IAS mají častěji než další dvě skupiny přátele jinde než v místě, kde bydlí. Přátele mimo obývanou lokalitu má 22 % azylantů z IAS, 21 % respondentů z integračních bytů a 11 % jinde ubytovaných respondentů.

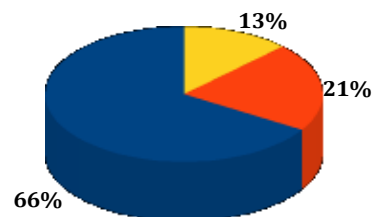
Absence jakýchkoliv sociálních kontaktů se v největší míře (konkrétně ve 22 %) týká obyvatel IAS. Z celkového počtu lidí žijících v integračních bytech se prakticky s nikým nestýká 13 %. Z respondentů uvádějících další typy bydlení tuto skutečnost uvedlo 12 %.

Graf č. 33: Míra integrace do lokálního prostředí ve vztahu k typu bydliště

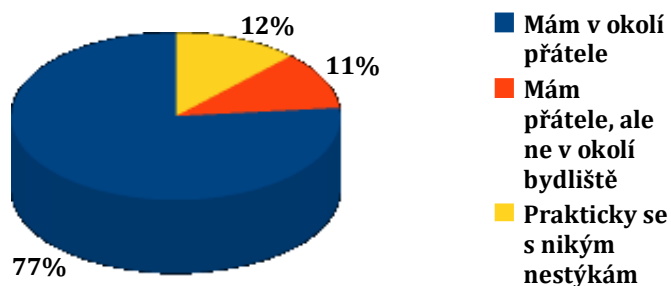
Obyvatelé IAS

Obyvatelé integračních bytů

Obyvatelé dalších typů bydlení

Integrace do lokálního prostředí ve vztahu k věku

Přátele v okolí bydliště má ve věku 18–26 let 65 % všech dotazovaných, ve věku 27–60 let 70 % a ve věku 61 let a výše je to 63 % respondentů. Mladí lidé získávají přátele a známé během studia, v zaměstnání nebo ve sféře společných zájmů. Lidé středního věku se přátelí s lidmi ze sousedství, s kolegy z pracoviště nebo nové kontakty navazují prostřednictvím svých dětí, které v ČR navštěvují školy a jsou většinou bez problémů začleněni do školního kolektivu. Respondenti ve věku 27–60 let mají ze všech dotazovaných nejvíce přátel právě v místě bydliště. Mezi přátele řadí jak cizince, tak Čechy. Ve vyšším věku jsou přátelské vztahy v místní lokalitě navazovány hlavně skrze rodinné příslušníky či sousedy.

S navazováním nových vztahů mají starší lidé obecně více potíží než lidé mladší. Přispívají k tomu jednak zdravotní potíže (např. snížená míra pohyblivosti), jednak jazykové problémy. Azylantů, kteří do ČR přijeli již ve vyšším věku, mají větší problém naučit se česky a na místní prostředí si zvyknout. Také jejich motivace se včlenit může být nižší. Jeden respondent z Arménie přijel do ČR i se svými rodiči, kterým bylo v době příjezdu přes 60 let. Rodiče se prý česky naučili jen nezbytné minimum. Moc jim to prý nešlo a o více sami nestáli. Ani jeden z nich nepracuje, oba jsou doma a jejich jedinou společností je syn se svou rodinou. V Bílé Vodě – Kameničce žije rozsáhlá komunita azylantů z Rumunska. Jedná se o příbuzenskou síť, jejíž příslušníci získali rozhodnutí o udělení azylu již před dvaceti lety. Skupina, většina členů má již státní občanství České republiky, spolu dodnes komunikuje částečně rumunsky a to právě zejména se starými rodiči. Ti se díky tomu, že setrvávají doma a jsou v důchodovém věku (matka byla vždy v domácnosti), nikdy česky dostatečně nenaučili a dnes již neumí česky vůbec. Dohovoří se se svým okolím jen prostřednictvím dětí.

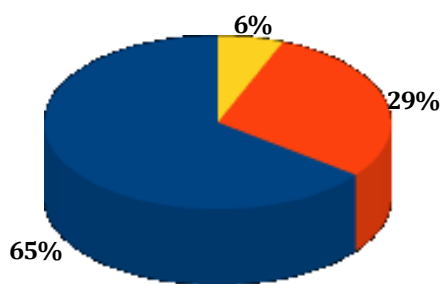
Nejvíce přátel mimo okolí bydliště mají respondenti ve věku 18–26 let. K tomuto typu přátelství se přihlásilo celkem 29 % mladých lidí. Uvedená skutečnost patrně souvisí s tím, že mladí lidé jsou často schopni si své přátele hledat za hranicemi lokality, v níž bydlí, a to jak skrze studium, tak skrze zájmy či cestování. Je však třeba dodat, že mezi tyto přátele počítají mladí lidé i kontakty a vztahy navázané přes sociální sítě nebo také vzdálené příbuzné, které neodlišují od přátel. Přátele jinde než v okolí bydliště má i 16 % respondentů středního věku. Nejméně přátel a známých nad rámec místní lokality mají lidé z věkové skupiny nad 60 let.

Z věkové skupiny 18–26 let se prakticky s nikým nestýká 6 % respondentů. Je to dáno patrně tím, že jsou v ČR krátce a na navazování nových přátelství zatím nemají vhodné podmínky ani prostor. Více se také stěhují a mění pracovní pozice. Jedna respondentka bydlela se svou matkou, a když dostudovala, přestěhovala se na jiné místo a vdala. V současné době má prý nejvíce starostí se zařizováním bytu a s tím, aby se dobře osvědčila ve své nové práci. Na navazování hlubších přátelství prý teď nemá čas ani myšlenky. Podobné problémy (tj. časová vytíženost, častá změna bydliště, jazykové bariéry) se patrně týkají také skupiny respondentů středního věku. 14 % lidí ve věku 27–60 let se rovněž nestýká prakticky s nikým. Lidé ve věku nad 61 let mají přátel nejméně. 29 % z nich nemá přátele prakticky žádné.

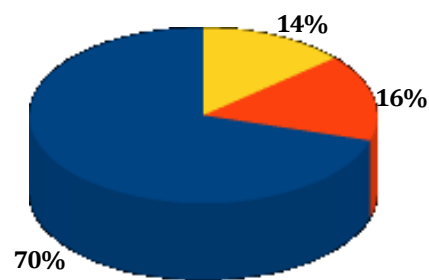
Graf č. 34: Míra integrace do lokálního prostředí dle dosaženého věku

Věk 18–26 let (roky narození 1985–1993)

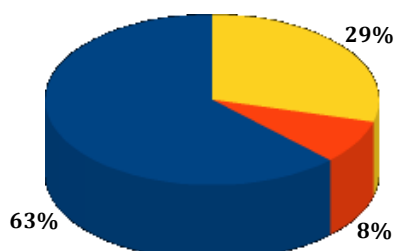
Věk 27–60 let (roky narození 1951–1984)

■ Mám v okolí přátele
 ■ Mám přátele, ale ne v okolí bydliště
 ■ Prakticky se s nikým nestýkám

Věk 61–84 let (roky narození 1927–1950)

Potíže s vyřizováním záležitostí spojených s integrací do lokální společnosti

Integrace do lokálního prostředí s sebou přináší řadu drobných i zásadních potíží, se kterými se azylanti musí v novém prostředí potýkat. Nemálo respondentů uvádělo, že se často, hlavně v počátcích pobytu v ČR, cítili zmatení a ztraceni, nevěděli kudy kam a mnohdy si nedokázali poradit ani se zdánlivě jednoduchými záležitostmi. Zvládání rozmanitých potíží, s nimiž je azylant dennodenně konfrontován, leccos vypovídá o jeho schopnosti místní prostředí lépe pochopit a úspěšněji se do něj začlenit. Ačkoliv zdaleka ne vše záleží na azylantových osobních schopnostech (přístup majority vůči azylantům není vždy bezproblémový), jisté je, že každý úspěšný krok při řešení problémů dodává jedinci motivaci a sebevědomí. Jako příklad lze uvést rodinu Bělorusů, jejíž členové jsou velmi hrdí na to, že si byli schopni založit vlastní živnost a začít podnikat i přes svoji počáteční neznalost a bezmoc. V ČR jsou od roku 2004 a i přes veškeré potíže a přesto, že si „skoro všechno museli zařídit sami“, se jim daří poměrně dobře.

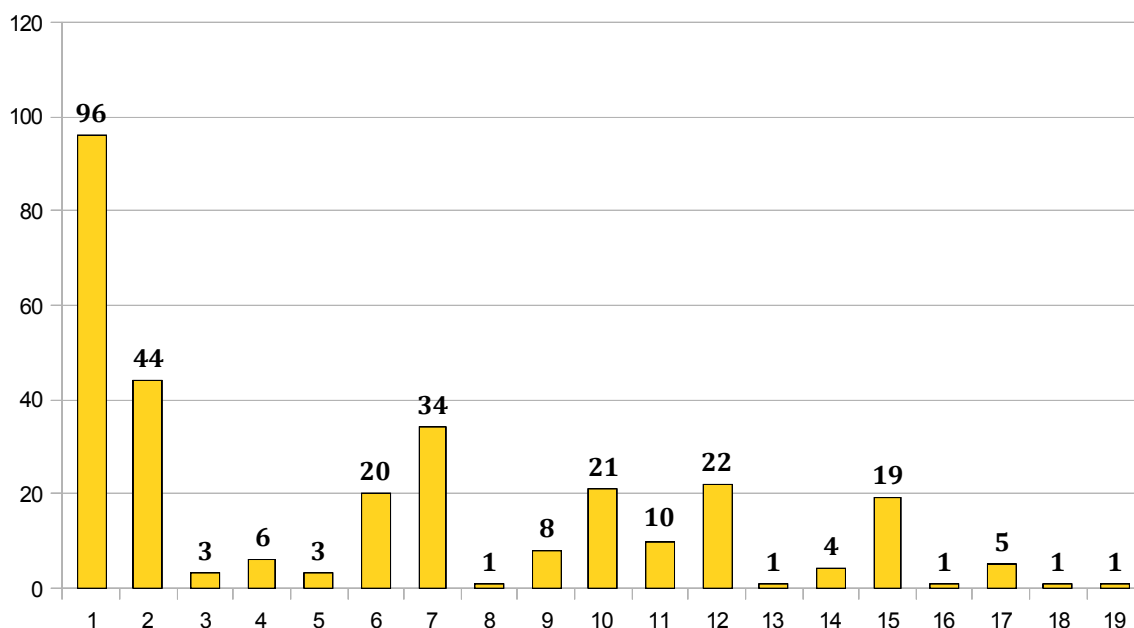
Na výše zmíněnou otázku uvedlo 32 % respondentů (96 osob), že při vyřizování různých záležitostí nepocítovali potíže žádné. 14,7 % dotazovaných (44 osob) mělo problémy se zaměstnáním (s jeho sháněním, s kvalifikacemi, s platem apod.), 11,3 % (34 osob) řešilo potíže týkající se bydlení a financemi s ním souvisejícími. Komplikace se objevovaly také při podávání a vyřizování žádosti o občanství České republiky nebo při shánění vhodné školky nebo školy pro děti (obecně komplikace v oblasti vzdělávání).

V souvislosti s problémy týkajícími se zaměstnání respondenti často zmiňovali špatné zkušenosti s úřadem práce. Uváděli zejména problémy s vyhledáváním zaměstnání (jeden dotazovaný si stěžoval na úřednici, která pokaždé pouze odškrtovala, že přišel na schůzku, ale nikdy mu žádné místo nenabídla, dalšímu vadilo, že jeho žádosti o rekvalifikační kurz bylo na ÚP vyhověno až po roce apod.).

Tabulka č. 53 a graf č. 35: S vyřizováním jakých záležitostí jste měl/a největší potíže?

Číslo, pod kterým je v grafu uvedena záležitost, s jejíž vyřizováním měli respondenti potíže		Podíl respondentů	Počet respondentů
1	S ničím	32,00 %	96
2	Se zaměstnáním	14,70 %	44
3	S úřadem práce	1,00 %	3
4	S komunikací s úřady, s vyřizováním u cizinecké policie, s komunikací s místní samosprávou	2,00 %	6
5	Nostrifikace diplomu, uznání dokladů o praxi	1,00 %	3
6	S azylem (dlouhá čekací doba)	6,70 %	20
7	S bydlením, financemi ohledně bydlení	11,30 %	34
8	Snaha odstěhovat se	0,30 %	1
9	Problémy s češtinou a vyřizováním čehokoli v češtině	2,70 %	8
10	Se sháněním školky, školy pro děti, problémy dětí ve studiu, se zařazením mezi děti	7,00 %	21
11	Problémy ve zdravotnické oblasti (např. se zdravotní kartou, shánění specializ. lékaře atd.)	3,30 %	10
12	S občanstvím	7,30 %	22
13	S přemístěním dětí sem do ČR	0,30 %	1
14	S důchodem	1,30 %	4
15	S papíry obecně (pas, živnost, řidičský průkaz)	6,30 %	19
16	S dojížděním do práce	0,30 %	1
17	Sociální oblast – dluhy, finance, dávky	1,70 %	5
18	Navazování kontaktů	0,30 %	1
19	Bez odpovědi	0,30 %	1

Číslo odpovědi v uvedeném grafu odpovídá číslu v předřazené tabulce. Z grafu i tabulky je patrné, že nejvíce integračních potíží mají respondenti s oblastmi, na které je zaměřen i státní integrační program, byť zprostředkovaně (zaměstnání). Dále lze říci, že uvedené oblasti obecně korespondují s tématy, které azylanti řeší s nestátními neziskovými organizacemi. Z uvedených problémových oblastí byla nejčastěji zmiňována oblast zaměstnání, která zůstává, na rozdíl od též zmiňovaného bydlení, problémovou i po řadě let pobytu v ČR.

Další oblastí, která je frekventovaně uváděna, je čekací doba na udělení mezinárodní ochrany a vyřizování žádostí o její udělení, odvolání a další úkony, které s žádostmi o udělení ochrany souvisí. Tato oblast nepatří k tématu této práce, ale je třeba upozornit, že ji azylanti často zmiňují, přestože se v této oblasti mnoho změnilo k lepšímu.

Problematika vzdělávání a shánění školy a školky pro děti je oblast, která ještě v roce 1996, kdy byla vypracována první analýza tohoto typu, takto výrazně zmiňována nebyla. Zdá se, že se zde ukazuje určitá regresivní tendence, která ale může být způsobena jiným celospolečenským klimatem.

Spolupráce azylantů s nestátními neziskovými organizacemi

Na integraci azylantů do české společnosti se ve významné míře podílejí nestátní neziskové organizace (dále též NNO).²² Azylantům je skrze ně poskytováno bezplatné sociální, právní a psychologické poradenství nebo sociálně-právní asistence. Nestátní neziskové organizace rovněž provozují vzdělávací či rekvalifikační kurzy nebo pořádají volnočasové aktivity. Pracovníci NNO jsou často jedněmi z prvních členů majoritní společnosti, se kterými se azylanti opakovaně setkávají a s nimiž navazují vztahy založené na vzájemné důvěře. Prostřednictvím této spolupráce se azylanti postupně seznamují s místními právními, sociálními a kulturními normami, učí se češtině a úspěšněji se tak začleňují. Pomoc nestátních neziskových organizací azylanti vítají (a potřebují) především v počátcích svého pobytu v ČR, kdy si musejí zvykat na svůj nový status a na práva a povinnosti, která s ním souvisí. Nezřídká je asistence nestátních neziskových organizací vyhledávána i v pozdějších fázích integrace. Azylanti si obecně jejich činnosti cení a se sociálními pracovníky mnohdy vytvářejí přátelské a nikoliv pouze formální vztahy.

Podle vlastního sdělení respondenti v minulosti spolupracovali např. s Poradnou pro uprchlíky (PPU), jež byla v roce 2008 sloučena s Centrem pro otázky migrace (COM) a po sloučení přijala název Sdružení pro integraci a migraci (SIMI). Z dalších respondenty využívaných organizací můžeme uvést Berkat, jehož cílem je poskytovat rozvojovou a humanitární pomoc uprchlíkům, Poradnu pro integraci (PPI), Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE), Organizaci pro pomoc uprchlíkům (OPU) a další. Pomoc azylantům poskytuje např. také obecně prospěšná společnost Člověk v tísni nebo Charita z Hradce Králové nebo Plzně. Někteří respondenti využili služeb Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR).

Při šetření mezi azylanty jsme si též pokládali otázku, jaké jsou nejfrekventovanější důvody, jež azylanta ke spolupráci s NNO vedou, jakého poradenství využívá či v minulosti využíval a s kterými konkrétními organizacemi je (či někdy v minulosti byl) v kontaktu.

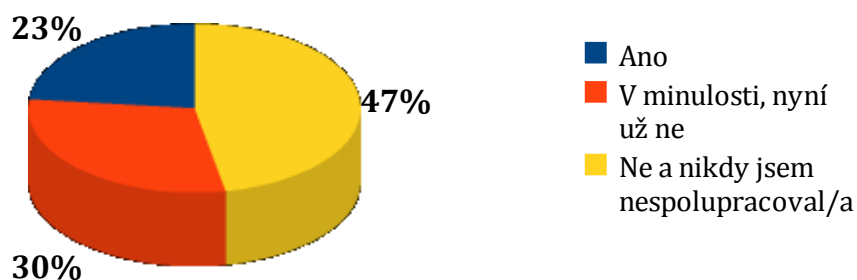
²² Nestátními neziskovými organizacemi míníme v tomto textu obecně organizace, které nebyly založeny za účelem podnikání (zde srov. zejm. § 18 odst. 7 zák. č. 586/1992 Sb., o dani z příjmu) a nejsou institucemi založenými vládou, resp. státní správou. Jedná se tedy o organizace teoreticky na státu nezávislé, byť jím mnohdy financované. V českém prostředí jsou z hlediska formy obvyklá zejména občanská sdružení (založená na základě zák. č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů) či obecně prospěšné společnosti (založené na základě zák. č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech). Od roku 2014, po vstupu v platnost nového občanského zákoníku (zák. č. 89/2012 Sb.), budou nestátní neziskové organizace mít svůj podklad v tomto zákoně.

Frekvence spolupráce azylantů s nestátními neziskovými organizacemi

Téměř polovina z celkového počtu všech dotazovaných osob (konkrétně 141 azylantů, tj. 47 %) uvádí, že nespolupracovala s žádnou nestátní neziskovou organizací. 89 osob (30 %) s NNO spolupracovalo v minulosti, přičemž v současné době již jejich kontakty udržovány nejsou. 70 osob (23 %) uvedlo, že s NNO či OS stále aktivně spolupracuje.

Tabulka č. 54 a graf č. 36: Spolupráce s NNO – všichni respondenti bez ohledu na dosažený věk a typ bydliště

Ano	70
V minulosti, nyní už ne	89
Ne a nikdy jsem nespolupracoval/a	141²³

Relativně vysoký počet osob, který uvádí, že služeb NNO nevyužíval, může být způsoben tím, že v rodinách azylantů kooperuje, nebo je v kontaktu s NNO jenom jeden z rodinných příslušníků a ostatní sice činnost NNO pocítují, ale s jejich zástupci v kontaktu nejsou. Zjištění nicméně evokuje otázku bližší specifikace, kdo se s NNO a OZ kontaktuje a co s nimi řeší.

---

²³ Domníváme se, že toto poměrně vysoké číslo je dáno především tím, že valná většina dotazovaných jedinců neudávala spolupráci s NNO, protože s nimi komunikoval např. jim blízký rodinný příslušník (manžel, rodič, dospělý potomek atd.).

Spolupráce azylantů s NNO ve vztahu k dosaženému věku

V současné době aktivně spolupracuje s NNO 27 % respondentů ve věku mezi 18 a 26 lety, 22 % dotázaných středního věku a 21 % respondentů ve věku 61 a více let. Již někdy v minulosti spolupracovalo s NNO 14 % respondentů z nejmladší věkové skupiny, 36 % respondentů ve věku mezi 27 a 60 lety a 21 % respondentů narozených před rokem 1950. 59 % dotazovaných ve věku 18 až 26 let nikdy s NNO nespolečně pracovalo, stejně tak 42 % respondentů středního věku a 58 % respondentů starších 60 let.

Výsledky této analýzy ukázaly, že věk nemá na spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi nijak zásadní vliv. Azylanti se na NNO obracejí v každém věku, a to vždy na základě aktuální potřeby. Toto zjištění naznačuje, že komunikace mezi nestátními neziskovými organizacemi a azylanty funguje poměrně úspěšně nezávisle na tom, zda pomoc potřebují lidé mladí, lidé ve středním věku nebo ti starší. Výraznější roli, co se spolupráce s NNO týče, hraje doba, kdy byl respondentům udělen azyl. O tom více níže.

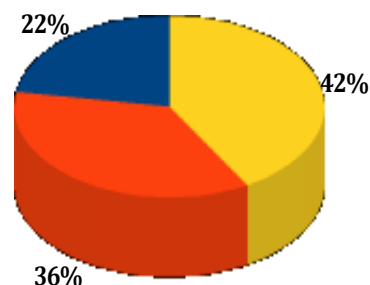
Graf č. 37: Spolupráce s NNO ve vztahu k dosaženému věku

Věk 18–26 let (roky narození 1985–1993)

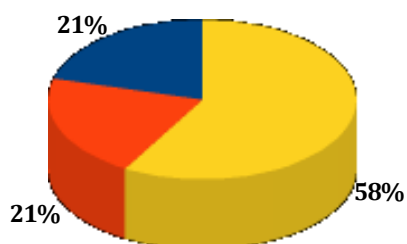
Věk 27–60 let (roky narození 1951–1984)

■ Ano
■ V minulosti, nyní už ne
■ Ne a nikdy jsem nespolečně pracoval/a

Věk 61–84 let (roky narození 1927–1950)

■ Ano
■ V minulosti, nyní už ne
■ Ne a nikdy jsem nespolečně pracoval/a

Spolupráce azylantů s NNO ve vztahu k době získání azylu

Respondenti, kteří získali azyl mezi lety 1992 až 1996 spolupracují v současnosti s nestátními neziskovými organizacemi nejméně. Pouze 2 % respondentů této skupiny pomoc NNO aktuálně využívá. 13 % z nich ji využilo v minulosti, avšak většina, 84 %, ji nevyužila nikdy.

To, že respondenti, kteří azyl v ČR získali ze všech nejdříve, spolupracují s nestátními neziskovými organizacemi nejméně často, není tak překvapivé. Vzhledem k relativně dlouhému pobytu v ČR lze usuzovat, že se tyto lidé do místního prostředí již dostatečně integrovali a další pomoc nepotřebují. Současně 84 % z nich uvádí, že tuto pomoc nevyužilo nikdy. Okolnost lze pravděpodobně přičítat hlavně nižšímu počtu organizací a sdružení, která potřeby azylantů v letech 1992 – 1996 saturovala. V době, kdy četnost neziskových uskupení vzrostla, již tito azylanti jejich pomoc nepotřebovali.

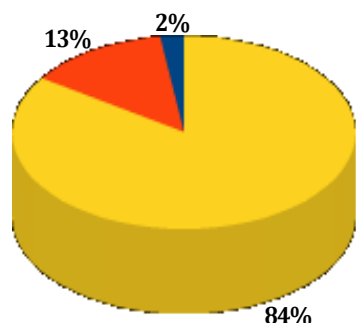
Lidé, kterým byl azyl udělen mezi lety 1997 a 2001, již s nestátními neziskovými organizacemi spolupracují častěji – 13 % z nich v současnosti a 38 % v minulosti. 49 % dotazovaných této skupiny služeb NNO nevyužilo zatím nikdy.

Ti respondenti, jimž byl azyl udělen mezi lety 2002 a 2006, s nestátními neziskovými organizacemi aktuálně spolupracují ve 23 % procentech. 36 % z nich spolupráci uskutečnilo někdy v minulosti a 41 % nikdy.

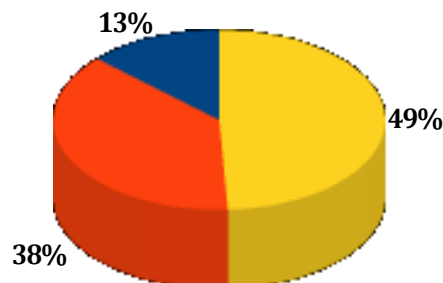
Azylanti, kteří jsou nositeli tohoto statusu nejkratší dobu, 5 let a méně, řeší svoje problémy s nestátními neziskovými organizacemi nejčastěji. Celých 47 % z nich využívá pomoci NNO v současné době, 21 % jich využilo v minulosti a 32 % zatím nikdy.

Graf č. 38: Spolupráce s NNO ve vztahu k době získání azylu

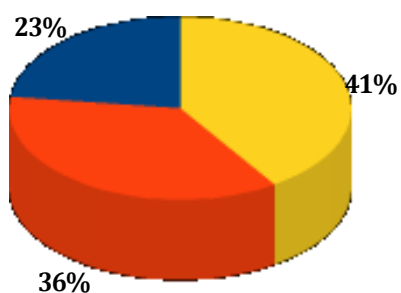
1992–1996 (tj. rozmezí 5 let)

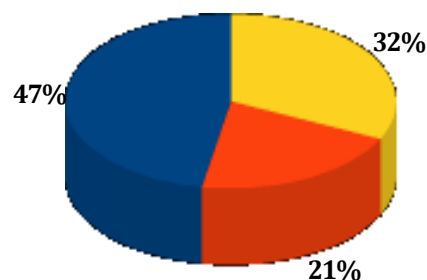
1997–2001 (tj. rozmezí 5 let)

2002–2006 (tj. rozmezí 5 let)

2007–2011 (tj. rozmezí 5 let)

Spolupráce azylantů s NNO ve vztahu k typu bydliště

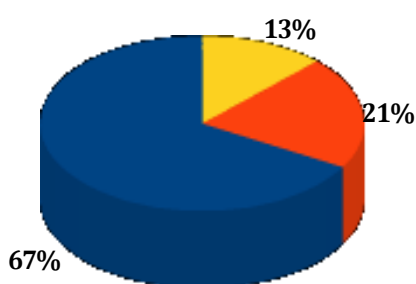
Dotazníkové šetření dále ukázalo, že četnost spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi souvisí i se způsobem ubytování. Služeb NNO nejčastěji využívají či využívali respondenti, kteří bydlí v integračních azylových střediscích. 67 % z nich s NNO spolupracuje v současnosti, 21 % spolupracovalo v minulosti a 13 % doposud nikdy.

Respondenti žijící v integračních bytech spolupracují s nestátními neziskovými organizacemi ve 23 % případů. V minulosti spolupracovalo 32 % z nich, zbývajících 45 % všech dotazovaných služeb NNO nevyužilo nikdy.

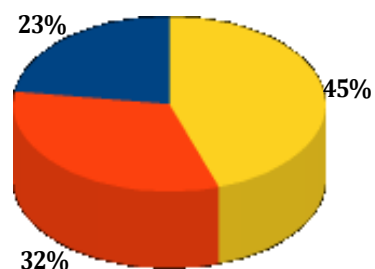
Lidé, kteří nežijí ani v IAS, ani v integračních bytech, přišli do kontaktu s NNO nejméně často. Z celkového počtu respondentů žijících v jiných typech bydliště 60 % uvedlo, že s neziskovými organizacemi nespolupracovalo nikdy. Dalších 26 % dotazovaných svou spoluprací již ukončilo. Zbylých 13 % respondentů v ní stále pokračuje.

Graf č. 39: Spolupráce s NNO ve vztahu k typu bydliště

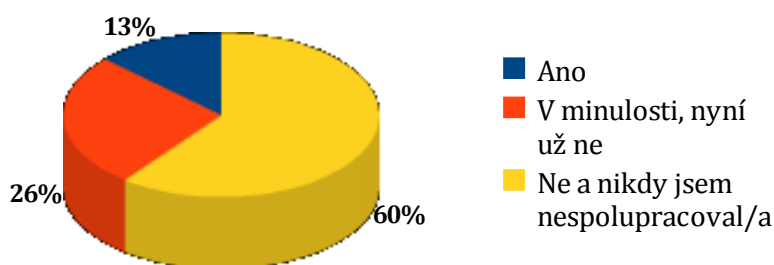
Respondenti žijící v IAS

Respondenti žijící v integračních bytech

Respondenti žijící v jiných typech bydliště

Uvedený rozbor naznačuje, že od počátku 90. let 20. století má podíl NNO na SIP vzestupnou tendenci. Počet osob spolupracujících s NNO stoupá a pomoc NNO je viditelnější. Azylantů si ji pamatují a odlišují ji od pomoci dalších institucí. Zároveň je patrné, že asistence NNO je neúčinnější v IAS. Zde také NNO osloví nejvíce zájemců o asistenci.

Nestátní neziskové organizace, s nimiž respondenti spolupracují, či v minulosti spolupracovali

V tabulce a grafu níže je uveden seznam konkrétních nestátních neziskových organizací, se kterými respondenti někdy v minulosti spolupracovali nebo stále spolupracují. Někteří dotazovaní využili pomoci více než jedné NNO, v takovém případě jsou v tabulce zahrnuty všechny jejich odpovědi.

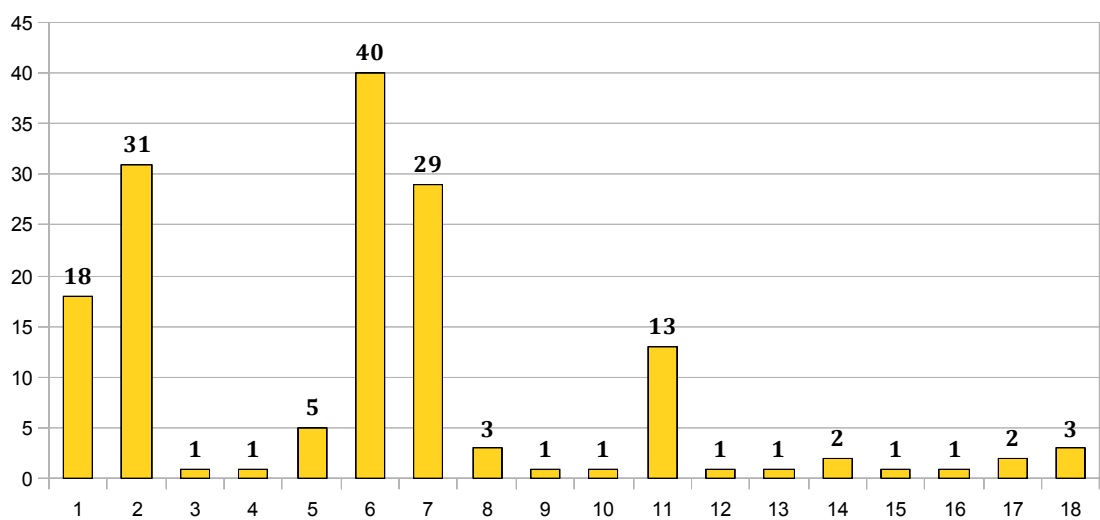
Nejvíce dotazovaných respondentů v minulosti spolupracovalo či doposud spolupracuje se SOZE (Sdružení občanů zabývajících se emigranty). Pomoci této nestátní neziskové organizace využilo či využívá dohromady 40 respondentů, tj. 26 % všech dotazovaných. 31 osob (20,1 %) spolupracovalo či spolupracuje s OPU (Organizace pro pomoc uprchlíkům) a 29 (18,8 %) s CIC (Centrum pro integraci cizinců). Z ostatních uvedených nestátních neziskových organizací spolupracovali respondenti nejčastěji s PPI (Poradna pro integraci), s Arcidiecézní charitou Hradec Králové a Plzeňskou charitou. Detaily viz tabulky a grafy:

Tabulka č. 55 a graf č. 40: NNO, s nimiž respondenti spolupracovali či spolupracují

Číslo, pod kterým jsou NNO uvedeny v grafu	Název nestátní neziskové organizace	Procento resp.	Počet resp.
1	PPI - Poradna pro integraci (NNO)	11,70 %	18
2	OPU - Organizace pro pomoc uprchlíkům (NNO)	20,10 %	31
3	Berkat (o.s.)	0,60 %	1
4	Člověk v tísni (obecně prospěšná společnost)	0,60 %	1
5	PPU – Poradna pro uprchlíky (o.s.), od roku 2008 sloučena s COM – Centrem pro otázky migrace, nyní pod názvem SIMI – Sdružení pro integraci a migraci	3,20 %	5
6	SOZE – Sdružení občanů zabývajících se emigranty (NNO)	26,00 %	40

7	CIC – Centrum pro integraci cizinců (NNO)	18,80 %	29
8	Český helsinský výbor (NNO)	1,90 %	3
9	Asociace pro integraci – API (o.s.)	0,60 %	1
10	UNHCR – Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky	0,60 %	1
11	Arcidiecézní charita Hradec Králové, Plzeňská charita	8,40 %	13
12	Sdružení pro příležitosti mladých migrantů – META (o.s.)	0,60 %	1
13	AAT	0,60 %	1
14	Poradna pro občanství, občanská a lidská práva (o.s.)	1,30 %	2
15	Poradna pro cizince (o.s.)	0,60 %	1
16	Českobratrská církev	0,60 %	1
17	Barmské centrum Praha (NNO)	1,30 %	2
18	Gruzínská komunita Samšoblo	1,90 %	3

Problémy, které azylanti s NNO řeší či řešili

Další otázkou, které jsme věnovali pozornost, je, jaké konkrétní problémy azylanti s uvedenými nestátními neziskovými organizacemi řeší či v minulosti řešili. Následující řádky se tedy týkají pouze těch respondentů, kteří s NNO již někdy spolupracovali.

Ze 159 dotazovaných jich nejvíce (59 respondentů, tj. 31,9 %) řešilo za pomoci nestátních neziskových organizací problémy s bydlením. V této souvislosti respondenti často využívali služeb sociálního poradenství souvisejícího se stěhováním a změnou bydliště. Mnohdy také využili pomoc při zajišťování nejnútnejšího vybavení integračních bytů, což pro ně mělo především praktické důsledky: zejména úsporu finančních prostředků, úsporu času a větší pohodlí a snížení psychické zátěže ze situace, kdy nejsou prostředky na základní vybavení bytu. Důsledkem této pomoci je též prostor k lepší a efektivnější integraci do lokální společnosti.

Další oblast, v rámci níž dotazovaní s nestátními neziskovými organizacemi spolupracovali, se týká zaměstnání. Jedná se např. o komunikaci s úřadem práce, zařizování živnostenského listu, pomoc při ucházení o zaměstnání (např. asistence při sepisování CV), zajišťování rekvalifikačních kurzů a podobně. Pomoci nestátních neziskových organizací využilo v této souvislosti 24 dotázaných osob (tj. 13 % respondentů).

Dotazovaní využívají služeb nestátních neziskových organizací také v oblasti sociálního poradenství a sociálního zabezpečení nebo v oblasti zdravotní péče. Jedná se například o zabezpečování sociálních dávek v hmotné nouzi, o zabezpečování přijetí ve zdravotnickém zařízení apod.

Kromě výše uvedeného se jedná o poradenství týkající se azylu a života v ČR, pomoc při vyřizování občanství, pomoc s výukou češtiny a zařizováním vzdělávacích kurzů nebo se vzděláváním obecně (např. nostrifikace vzdělání, asistence při vyhledávání škol a školek apod.). V oblasti zdravotní péče se nestátní neziskové organizace angažují ve zjišťování možnosti zdravotního pojištění, v pomoci při vyhledávání lékaře apod. Důležitou součástí aktivit nestátních neziskových organizací je rovněž právní poradenství.

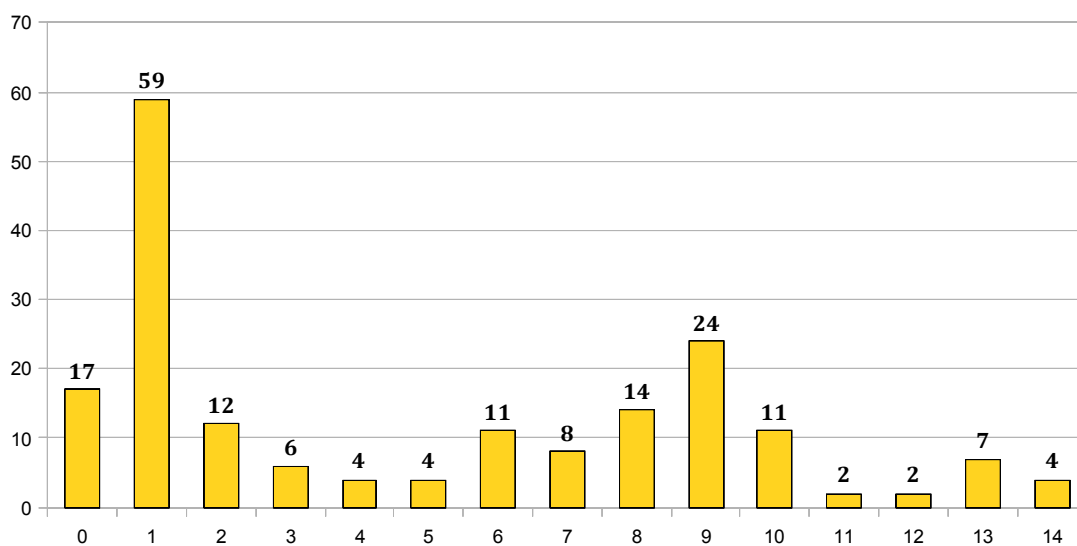
Poměrně velká část respondentů (17 osob, tj. 9,2 %) nevyužívá služeb NNO jako klient, nýbrž jako spolupracovník, dobrovolník nebo humanitární pracovník. Někteří z respondentů, kteří se již do lokálního prostředí dostatečně integrovali (nebo mají jinou motivaci), se aktivně zajímají o starosti azylantů a snaží se jim v tomto ohledu pomoci. Jsou buď aktivní v některé konkrétní komunitě, nebo se angažují v nestátních neziskových organizacích. V tomto ohledu je pro ně velkou hnací silou touha pomoci svým příbuzným, kolektivu a lidem v podobné situaci. NNO se takto stává též institucí, která může nabídnout zaměstnání.

První tabulka slouží k tomu, aby ukázala, s jakými potížemi se azylanti na nestátní neziskové organizace obracejí nejčastěji, tj. bez ohledu na to, zda spolupráce již v minulosti proběhla nebo stále probíhá. Druhá tabulka zachycuje pouze aktuální situaci.

Tabulka č. 56: Příčiny spolupráce s NNO (v minulosti i současnosti, bez ohledu na věk a typ bydliště)

Číslo označující v grafu typ spolupráce	Typ spolupráce	Podíl respondentů	Počet respondentů
0	Ne jako klient, ale jako spolupracovník, dobrovolník, humanitární pracovník	9,20 %	17
1	Oblast bydlení, zařízení bytu, nedoplatky atd.	31,90 %	59
2	Azyl	6,50 %	12
3	Rekvalifikační, i jiný vzdělávací kurz	3,20 %	6
4	Překlady, vyplňování dokumentů, žádostí, doklady	2,20 %	4
5	Důchod (i do budoucna)	2,20 %	4
6	Občanství	5,90 %	11
7	Právní poradenství	4,30 %	8
8	Český jazyk	7,60 %	14
9	Zaměstnání, doprava do zaměstnání	13,00 %	24
10	Zdravotní oblast	5,90 %	11
11	Nostrifikace	1,10 %	2
12	Příjezd dalších členů rodiny	1,10 %	2
13	Pomoc s hledáním školky nebo školy, pomoc se školou	3,80 %	7
14	Finance, dávky, dluhy	2,20 %	4

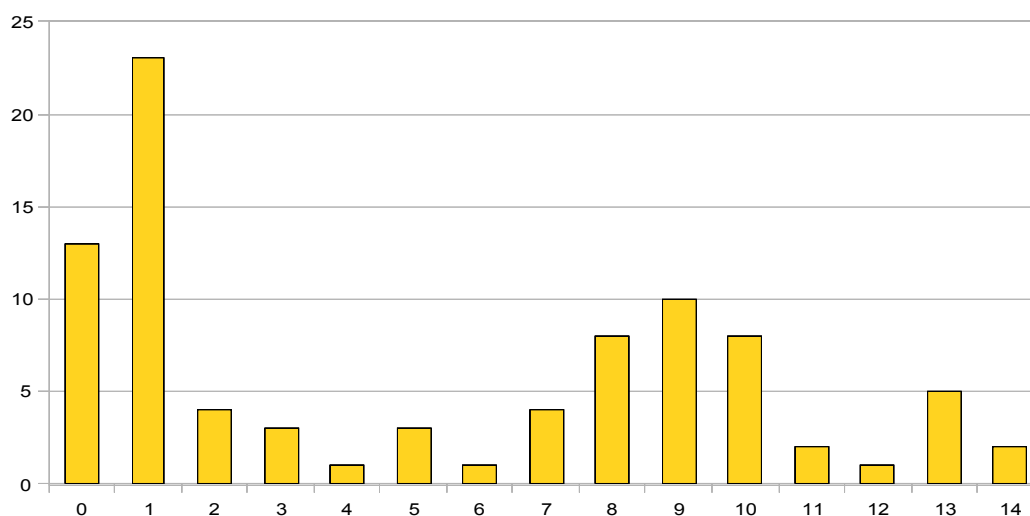
Graf č. 41: Spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi v průběhu celé integrace azylanta

Tabulka č. 57: Spolupráce s NNO (pouze v současnosti, bez ohledu na věk a typ bydliště)

Číslo označující v grafu typ spolupráce	Typ spolupráce	Podíl resp.	Počet resp.
0	Ne jako klient, ale jako spolupracovník, dobrovolník, humanitární pracovník	14,80 %	13
1	Oblast bydlení, zařízení bytu, nedoplatky atd.	26,10 %	23
2	Azyl	4,50 %	4
3	Rekvalifikační, i jiný vzdělávací kurz	3,40 %	3
4	Překlady, vyplňování dokumentů, žádostí, doklady	1,10 %	1
5	Důchod (i do budoucna)	3,40 %	3
6	Občanství	1,10 %	1
7	Právní poradenství	4,50 %	4
8	Český jazyk	9,10 %	8
9	Zaměstnání, doprava do zaměstnání	11,40 %	10
10	Zdravotní oblast	9,10 %	8
11	Nostrifikace	2,30 %	2
12	Příjezd dalších členů rodiny	1,10 %	1
13	Pomoc s hledáním školky nebo školy, pomoc se školou	5,70 %	5
14	Finance, dávky, dluhy	2,30 %	2

Graf č. 42: Oblasti spolupráce s nestátními a neziskovými organizacemi v době výzkumu efektivity SIP.

Příčiny spolupráce s NNO ve vztahu k dosaženému věku

Potřeby azylantů se v různých etapách jejich života liší. Tato skutečnost se odráží také v jejich spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi. Ačkoliv výsledky dotazníkového šetření tuto hypotézu více méně potvrdily, ukázalo se, že přese všechny rozdíly existují určité problémy, jež jsou respondenty všech generací vnímány jako nejpálčivější a kvůli nimž se na NNO obracejí nejčastěji.

Všechny tři zkoumané věkové skupiny (18–26 let, 27–60 let, 61 a více let) za pomoci nestátních neziskových organizací řešily či řeší svoje problémy s bydlením. Tento typ spolupráce se týká 19 % respondentů nejmladší věkové kategorie, 35 % lidí ve středním věku a 25 % respondentů starších 61 let.

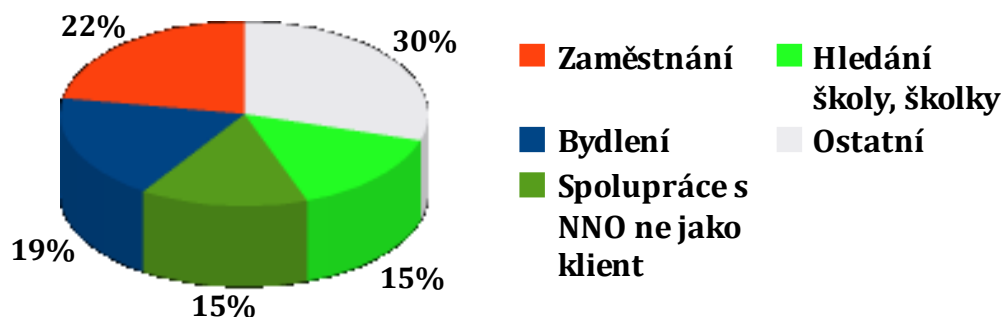
Charakter dalších s NNO nejčastěji řešených potíží se již v závislosti na věku trochu liší. První dvě skupiny respondentů vedle problémů týkajících se bydlení uváděly nejčastěji problémy se zaměstnáním. S nestátními neziskovými organizacemi tyto problémy řešilo či řeší 22 % osob ve věku do 26 let a 12 % respondentů středního věku. Respondenti starší 61 let uváděli na druhém místě potíže týkající se důchodu, azylu a záležitostí týkajících se zdravotnictví (17 %).

15 % respondentů z nejmladší zkoumané věkové skupiny zmiňovalo potíže se sháněním školky či školy. Stejný podíl mladých respondentů spolupracuje s NNO na dobrovolnické bázi. Lidé středního věku se v 9 % snaží s nestátními neziskovými organizacemi řešit svoje problémy s češtinou. Více viz grafy.

Graf č. 43: Příčiny spolupráce s NNO ve vztahu k dosaženému věku

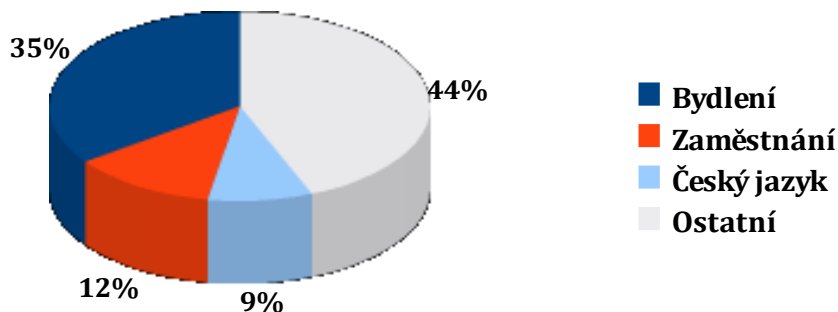
Věk 18–26 let (roky narození 1985–1993)

(s NNO jich spolupracuje či spolupracovalo 41 %)

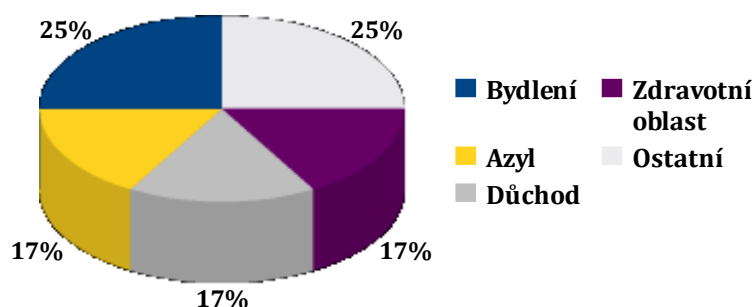
Věk 27–60 let (roky narození 1951–1984)

(s NNO jich spolupracovalo či spolupracuje 58 %)

Věk 61–84 let (roky narození 1927–1950)

(s NNO jich spolupracovalo či spolupracuje 42 %)

Důvody spolupráce s NNO ve vztahu k typu bydlení

Potřeby respondentů se v určité míře mění také v závislosti na tom, zda bydlí v integračním azylovém středisku, integračním bytě nebo jinde (např. v ubytovně, v nájmu, ve vlastním bytě či domě apod.). Zjištěné rozdíly zrcadlí celkovou sociální a ekonomickou situaci, ve které se jedinec nachází, a problémy, které zrovna řeší.

Potíže s bydlením řešilo či řeší s nestátními neziskovými organizacemi 32 % respondentů žijících v integračních azylových střediscích, 31 % obyvatel integračních bytů a 34 % lidí, kteří žijí jinde. Pro pomoc se záležitostmi týkajícími se zaměstnání se na NNO obrátilo 18 % obyvatel azylových integračních středisek a 16 % respondentů žijících v integračních bytech. Potíže se zaměstnáním byly u obyvatel IAS a integračních bytů druhou nejčastěji uváděnou příčinou spolupráce s NNO. Respondenti bydlící v jiných typech bydliště se na nestátní neziskové organizace obrátili kvůli zaměstnání pouze ve 2,4 % případů. Vedle problémů s bydlením se respondenti žijící jinde než v IAS nebo integračních bytech nejvíce setkávali s potížemi týkajícími se rekvalifikačních kurzů a dalších typů vzdělávání (v 15 %).

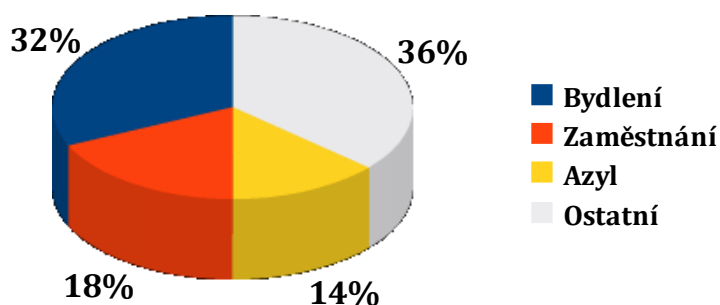
Třetí nejčastější příčinou spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi byly u obyvatel IAS a lidí žijících jinde problémy s azylem. Prvně uvedení zmiňovali problémy s azylem ve 14 %, druzí ve 12 %.²⁴

Obyvatelé integračních bytů v 9 % případů uvedli, že s nestátními neziskovými organizacemi spolupracují či v minulosti spolupracovali na dobrovolnické bázi. Po řešení potíží týkajících se bydlení a zaměstnání je dobrovolnictví nebo jiný druh výpomoci nejčastějším typem kontaktu obyvatel integračních bytů s nestátními neziskovými organizacemi. Na dalším místě stojí řešení problémů s češtinou.

Graf č. 44: Důvody spolupráce s NNO ve vztahu k typu bydlení

Obyvatelé IAS

(s NNO jich spolupracuje či spolupracovalo 88 %)

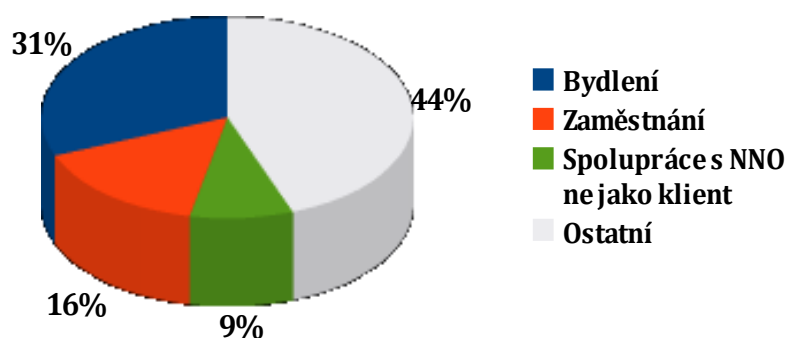
---

²⁴ Jedná se o subjektivní vyjádření azylantů. Azylanti v řadě případů zmiňovali též problémy, které předcházely udělení azylu nebo jsou v jiných ohledech irelevantní pro posouzení efektivity SIP.

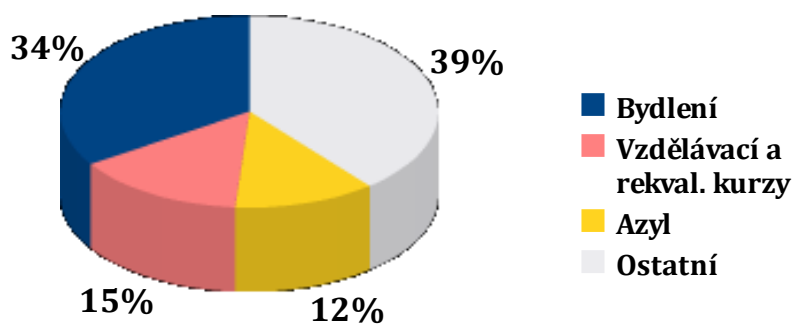
Obyvatelé integračních bytů

(s NNO jich spolupracuje či spolupracovalo 55 %)

Obyvatelé jiných typů bydlení

(s NNO jich spolupracuje či spolupracovalo 39 %)

Na závěr stojí za zmínku výpověď jedné respondentky. Její negativní zkušenosti s hledáním zaměstnání a další potíže týkající se spolupráce s úřadem práce a sháněním rekvalifikačních kurzů ji přiměly k neobvyklému kroku. Rozhodla se kontaktovat nestátní neziskovou organizaci, s jejíž pomocí pak vydala knihu o vlastním příběhu azylanta.

Shrnutí

Šetření mezi azylanty ukázalo, že:

- ☞ Role NNO má v integračním procesu azylantů vzestupnou tendenci;
- ☞ NNO od počátku 90. let převzaly celou řadu funkcí, které původně saturovaly výhradně státní instituce; NNO je nyní vykonávají paralelně nebo ve spolupráci se státem;
- ☞ Přes stoupající význam NNO v SIP prozatím jednotlivé NNO neoslovují všechny azylanty;
- ☞ NNO efektivně a téměř celoplošně působí tam, kde jsou azylanti soustředěni na jednom místě, zejména v IAS. Tam, kde jsou azylanti rozptýleni, to znamená ubytováni na privátech, již jejich pomoc není tak intenzivní;
- ☞ Pomoc NNO je nejefektivnější v místě, kde NNO sídlí. Dojíždění do vzdálených míst jejich efektivitu snižuje a celou řadu rolí zastupují jiné instituce, například pracovníci IAS (doprovod na úřady, poradenství atd.);
- ☞ Řada pracovníků NNO je schopna vytvořit atmosféru důvěry a spolupráce, někdy v té míře, že spolupráce azylantů s NNO pokračuje, i když azylanti nepotřebují žádnou pomoc, ale sami se angažují na činnosti NNO;
- ☞ Je vysoce efektivní, že NNO se angažují též v činnostech, kde SIP má malý dosah, zejména v oblasti zaměstnání a v poradenské činnosti v oblasti zdravotního a sociálního zabezpečení;
- ☞ Potřeby azylantů se mění s mírou integrace a s věkem, NNO jsou schopny oslovovat azylanty ve všech věkových skupinách. Zřejmě nejkomplikovanější je spolupráce s nejstarší generací nad 60 let, kde rozhovory ukazovaly nižší frekvenci kooperace.

Aspirace do budoucna

Během dotazníkového šetření byli respondenti požádáni, aby se vyjádřili ke svým přáním týkajícím se budoucna. Otázka byla položena tak, aby na ni bylo možné odpovědět jakýmkoliv způsobem dle vlastního uvážení. Někteří dotazovaní proto odpovídali velmi obecně, zmiňovali např. klid a mír, spokojený život apod., jiní volili odpovědi konkrétní, např. přání složit řídičské zkoušky. Přání do budoucna se velmi často vážou k problémům, o nichž bylo pojednáno v kapitolách výše, to znamená ke zvládnutí jednotlivých etap integrace do nové společnosti.

Obecně lze říci, že aspirace do budoucna zpravidla korespondují s tím, co člověk nemá a chtěl by získat. Znamená to, že nám aspirace do budoucna zprostředkovaně, alespoň v některých případech mohou napovědět, čeho se azylantům nedostává, v jakých oblastech jsou nespokojeni.

Pro 20,3 % respondentů se aspirace do budoucna pojí se zaměstnáním. Jejich přáním je nejen mít dobrou práci, ale také si ji udržet (tj. vydržet na pracovní pozici déle než jen na zkušební dobu). Někteří respondenti by svou práci rádi změnili nebo si sehnali nějakou jinou. Vadí jim mimo jiné přílišná fyzická náročnost (např. v několika případech ženy pracující na pile), nízký plat, nevyhovující pracovní podmínky nebo dlouhá doba dojíždění do zaměstnání (jedna dotazovaná dojíždí 3 hodiny do práce a další 3 zpět). Přáním několika respondentů je soukromé podnikání. Jeden muž by si chtěl založit vlastní grafické studio a podnikat v oblasti reklamy, grafiky a designu. Jiní azylanté si svůj vlastní podnik již založili, přiznávají ovšem, že v době současné ekonomické krize pociťují obavy z budoucna. I když se podle nich jedná o situaci nepříjemnou, z celkového hlediska pro ně byly nejtěžší jejich podnikatelské začátky. Jakožto nováčci byli nuceni se sami seznámit s příslušnými právními normami a se vším, co s podnikáním v České republice souvisí. Absolvovali sice rekvalifikační kurzy, ty jim však prý pro následnou praxi nestačily. V oblasti soukromého podnikání by podle nich bylo zapotřebí případné zájemce z řad azylantů důkladněji proškolit.

Další oblastí, se kterou se pojí přání do budoucna, je zdraví. Někteří respondenti nebo členové jejich rodin trpí těžkými zdravotními potížemi a často nemají dostatečné finanční prostředky na potřebnou léčbu. Syn jedné respondentky trpí hemofilií a jeho matku samoživitelku již

nyní trápí dluh, který není schopna splatit. Navíc potřebuje byt v Hradci Králové, kde se nachází zdravotnické zařízení, ve kterém se musí syn léčit. Další dotazovaný je neslyšící a má problémy se sháněním práce, jiný je onkologicky nemocný. Touha být zdravý nebo zlepšit svůj zdravotní stav je téměř pro 12 % dotazovaných jejich největším přáním.

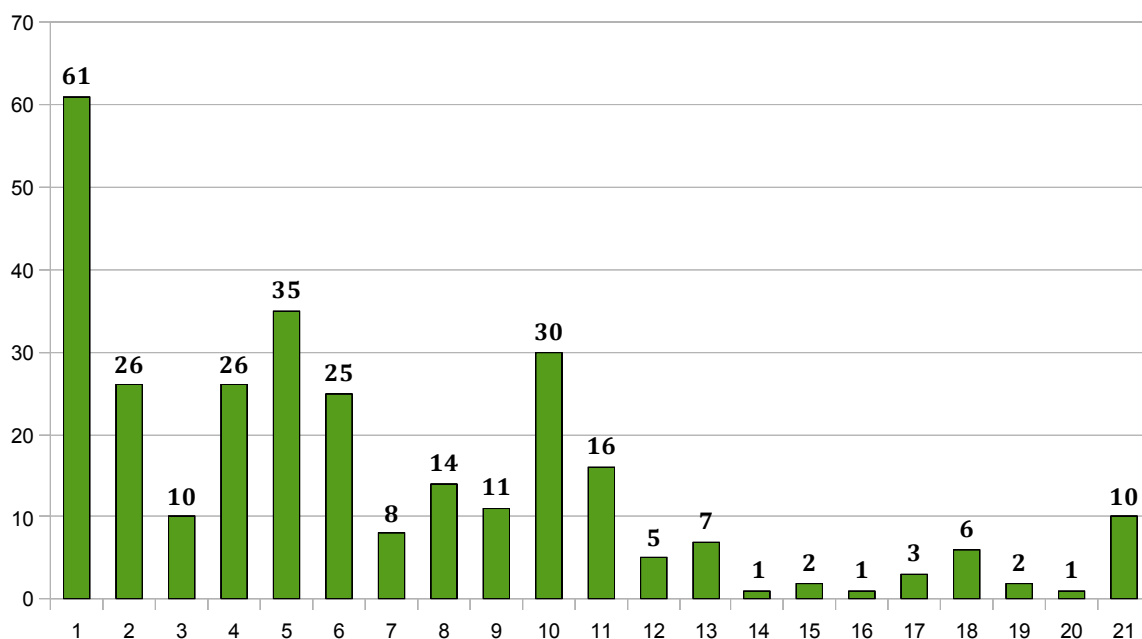
V odpovědích byla dále zastoupena přání týkající se bydlení (najít si byt, přestěhovat se nebo bydlení rekonstruovat apod.) nebo vzdělání (dokončit studium, začít další studium, dál se vzdělávat apod.). Více než 5 % lidí si přeje získat občanství, 6 dotazovaných si přeje vyřešit otázky týkající se důchodu.

10 % respondentů nevyslovalo žádné konkrétní přání, přejí si normální spokojený život, chtějí klidně žít i dožít. Slovy jednoho respondenta: „Klid a mír ve světě i v srdci“. Někteří respondenti by rádi navštívili zemi původu a své příbuzné, jiní si přejí založit rodinu, cestovat, pořídit si chatu nebo chalupu v přírodě. V odpovědích se dvakrát objevilo také přání naučit se dobře česky.

Tabulka č. 58 a graf č. 45: Přání do budoucna

Číslo, pod kterým je přání uvedeno v grafu	Přání	Podíl resp.	Počet resp.
1	Udržet si dobrou práci, mít zaměstnání, přání podnikat, lepší práce, změna	20,30 %	61
2	Najít práci, zaměstnání (u nezaměstnaných)	8,70 %	26
3	Vykonávat práci, kterou vystudoval/a, studuje, podle své kvalifikace a profese	3,30 %	10
4	Odstěhovat se (i osamostatnit u dětí), přestěhovat se do jiného místa v ČR, najít byt	8,70 %	26
5	Zdraví (ale i zlepšení nebo udržení zdravotního stavu)	11,70 %	35
6	Další studium, či dokončit studium, jiné dovednosti	8,30 %	25

	(maturita, nástavba, rekvalifikace, PhD., řidičský průkaz)		
7	Dostatek financí, finanční zabezpečení	2,70 %	8
8	Vylepšení bydlení, rekonstrukce	4,70 %	14
9	Aby se dětem vedlo dobře (obecně přání směřující na děti, zdraví, integrace dětí, sehnání školky, školy)	3,70 %	11
10	Normální spokojený život, aby bylo dobře (i spokojeně dožít), klid, mír	10,00 %	30
11	Dosáhnout občanství	5,30 %	16
12	Koupě bytu do vlastnictví, postavit dům	1,70 %	5
13	Založit rodinu	2,30 %	7
14	Pořídit si chatu, chalupu v přírodě	0,30 %	1
15	Sloučení rodiny (s těmi, kdo zůstali v zemi původu)	0,70 %	2
16	Odjet z ČR, návrat do vlasti, nebo se podívat tzv. „domů“	0,30 %	1
17	Přání cestovat	1,00 %	3
18	Vyřešit důchod, invalidní důchod (i do budoucna)	2,00 %	6
19	Naučit se dobře česky	0,70 %	2
20	Přání směřující k rodičům (šťastný život, zdraví atd.)	0,70 %	1
21	Bez odpovědi	3,30 %	10

Aspirace do budoucna ve vztahu k pohlaví respondenta

Muži a ženy s uděleným azylem mají v aspiracích do budoucna obdobné priority. V obou případech je klíčové zaměstnání (např. změnit profesi, finančně si polepšit, najít si práci v oboru apod.) a bydlení (přestěhovat se do jiného města, najít si větší byt apod.), chtěli by žít spokojený život, být zdraví a šťastní. Mají však jiné pořadí priorit. Je třeba vzít v úvahu, že azylanti přicházejí z prostředí, kde jsou zpravidla role mužů a žen od sebe vzdálenější, než je tomu v české společnosti. Muži nedělají totéž co ženy.

Většina azylantů-mužů vyjádřila na prvním místě svá přání týkající se zaměstnání. Z výsledků je patrné, že pracovní pozice je pro muže důležitou součástí jejich života, součástí, již do budoucna přikládají velký význam. 23 % zaměstnaných respondentů mužského pohlaví si přeje svou dosavadní pracovní pozici udržet, najít si lepší práci či podnikat. 10 % dotazovaných mužů má problémy s tím, že žádné zaměstnání nemají, jejich přáním je si nějakou práci najít. Dalších 10 % se pak shodlo na tom, že by chtěli v budoucnu prožít normální spokojený život. 9 % respondentů by si přálo být zdravý (nebo zlepšit svůj současný zdravotní stav) a 7 % chce v budoucnu vyřešit své problémy s bydlením.

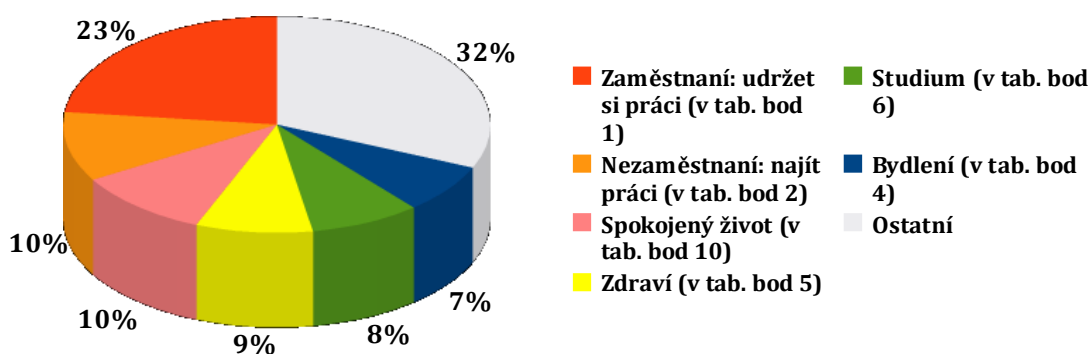
Ženy se vyjadřovaly obecněji, více důrazu kladly na celkovou lidskou spokojenost a štěstí. Pro 16 % z nich je největším přáním do budoucna zdraví. 14 % žen pak vyjádřilo své přání

prožít normální, spokojený život v klidu a míru. 12 % respondentek si přeje udržet své dosavadní zaměstnání, dalších 7 % by si zaměstnání rádo našlo. Přání týkající se bydlení by si v budoucnu rádo splnilo 9 % všech dotazovaných žen.

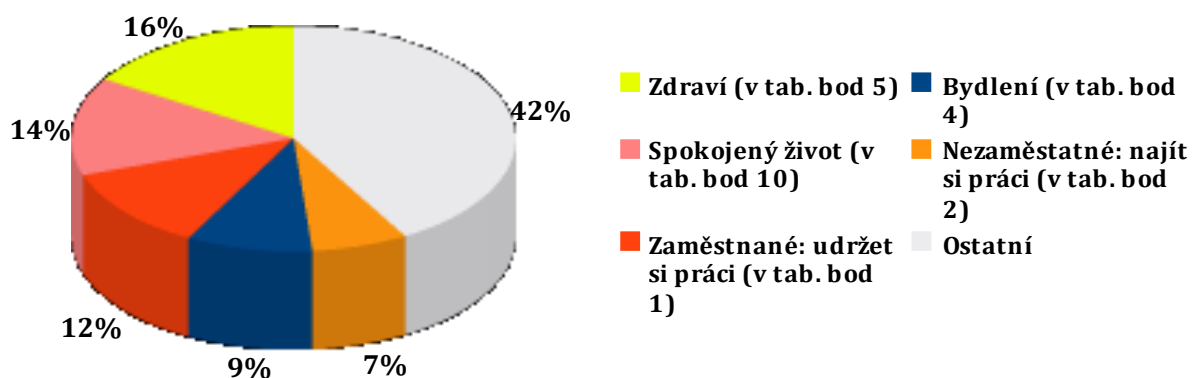
Mezi další, nejčastěji zmiňovaná přání, patřila rekonstrukce bydlení (13 mužů, 8 žen), získání občanství (11 mužů, 7 žen), založení rodiny (10 mužů, 6 žen), zlepšení finanční situace (8 mužů, 7 žen) nebo to, aby se dětem vedlo dobře (4 muži, 10 žen).

Graf č. 46: Přání do budoucna ve vztahu k pohlaví

Muži

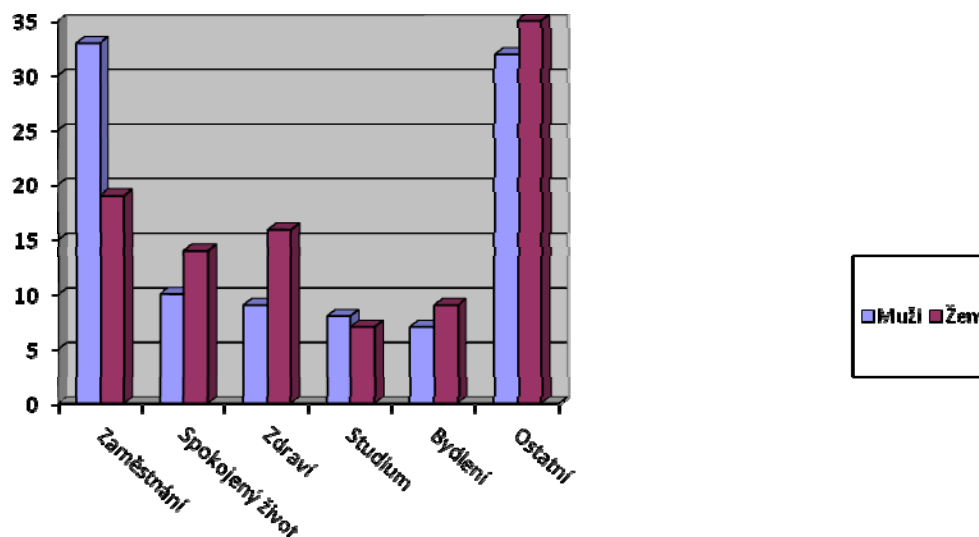

Ženy

Graf č. 47: Komparace aspirací mužů a žen

Aspirace mužů a žen v %

Z hodnot, které respondenti uvádí jako přání do budoucna, je patrné, že nejkomplicovanější je jejich situace z hlediska práce, zaměstnání a uplatnění. Předpokládáme též, že pojem práce a zaměstnání zde symbolizuje téma hmotného zabezpečení. Práce znamená výdělek. Jejím prostřednictvím lze tedy řešit celou řadu dalších problémů. Vedle toho práce symbolizuje společenské uplatnění, vytváří vědomí, že je člověk užitečný ostatním. Pořadí deklarovaných aspirací napovídá, že i tato aspirace zůstává nenaplněna.

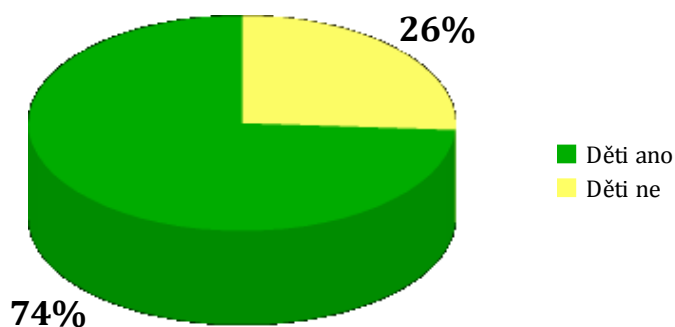
Budoucnost pro děti a spokojenost se životem

Ti respondenti, kteří mají děti, byli požádáni, aby vyjádřili, co by svým potomkům do budoucna přáli. Ne všechny děti respondentů jsou spolu se svými rodiči v České republice, některé z nich zůstaly v zemi původu nebo jich sem přicestovala pouze část. Výsledky šetření se tedy nevztahují pouze k potomkům žijícím v ČR. Stejně tak ne všechny „děti“ jsou nezletilými dětmi, mnohé z nich už mají vlastní rodiny (nejstaršímu potomkovi jednoho respondenta je 65 let). Vyslovená přání se tedy váží k potomkům všech věkových kategorií.

Z celkového počtu 300 respondentů na tuto otázku odpovídalo 222 osob, tj. 74 % všech dotazovaných. Ostatních se otázka netýkala. Někteří dotazovaní uvedli více než jedno přání, v takových případech jsou v tabulce a grafu zahrnuty všechny jejich výpovědi.

Tabulka č. 59 a graf č. 48: Počet osob vyjadřujících přání ohledně dětí

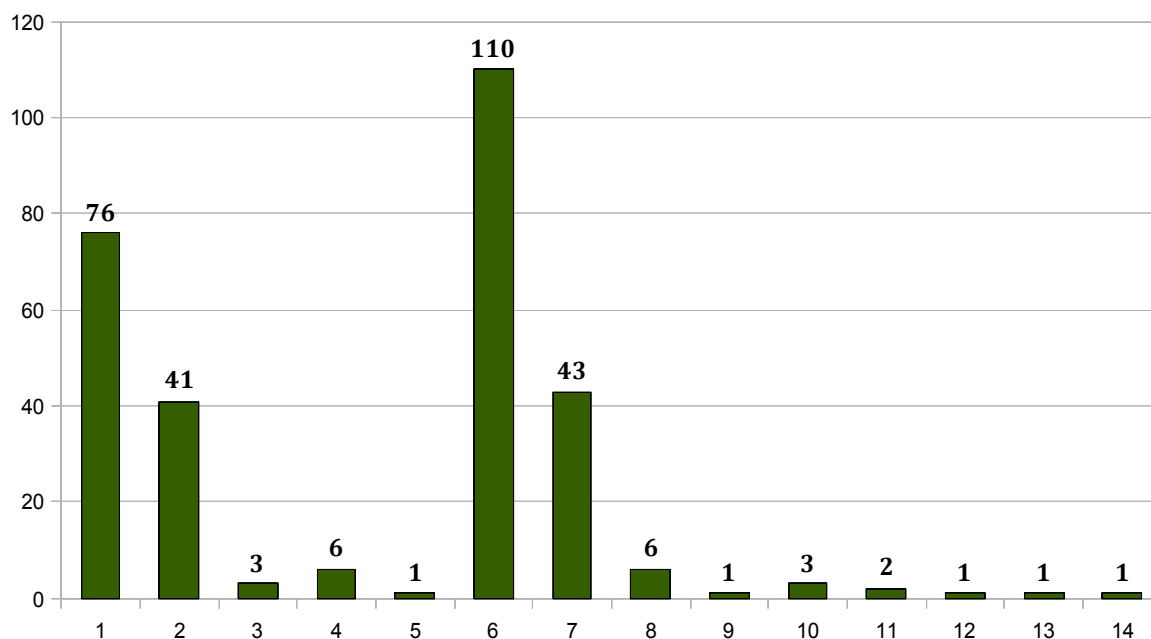
Děti ano	222
Děti ne	78

Z 295 vyjádření týkajících se ideální budoucnosti dětí se 110 (tj. více než 37 %) pojí s jejich spokojeným a šťastným životem. Tato kategorie v sobě zahrnuje celkovou spokojenost se zemí, ve které potomci respondentů žijí, dále s městem, s osobním i profesním životem. 76 dotazovaných (20,4 %) si pro své děti přeje úspěšně dokončené studium a dobré vzdělání, 43 (11,5 %) zdraví a 41 (11 %) dobré zaměstnání. Mezi další přání patří mír, stabilní politická situace nebo získání občanství.

Tabulka č. 60 a graf č. 49: Přání pro děti

Číslo, pod kterým je přání uvedeno v grafu	Přání pro děti	Podíl respondentů	Počet respondentů
1	Úspěšné studium a jeho dokončení, dobré vzdělání	25,80 %	76
2	Dobré zaměstnání	13,90 %	41
3	Úspěch	1,00 %	3
4	Aby nebyla válka, stabilní politická situace, mír	2,00 %	6
5	Aby sem přijely (ty, které zůstaly v zemi původu)	0,30 %	1
6	Aby se tu cítily jako doma, spokojený život, klid, uplatnění, splnění jejich přání, štěstí	37,30 %	110
7	Zdraví	14,60 %	43
8	Občanství	2,00 %	6
9	Azyl (u těch, co jsou na doplňkové ochraně)	0,30 %	1
10	Možnost podívat se do své země původu	1,00 %	3
11	Oblast hmotného majetku (například koupě auta), dostatek financí	0,70 %	2
12	Víru	0,30 %	1
13	Umět dobře česky	0,30 %	1
14	Aby zůstaly tam, kde jsou a nejezdily sem (ty, které zůstaly v zemi původu)	0,30 %	1

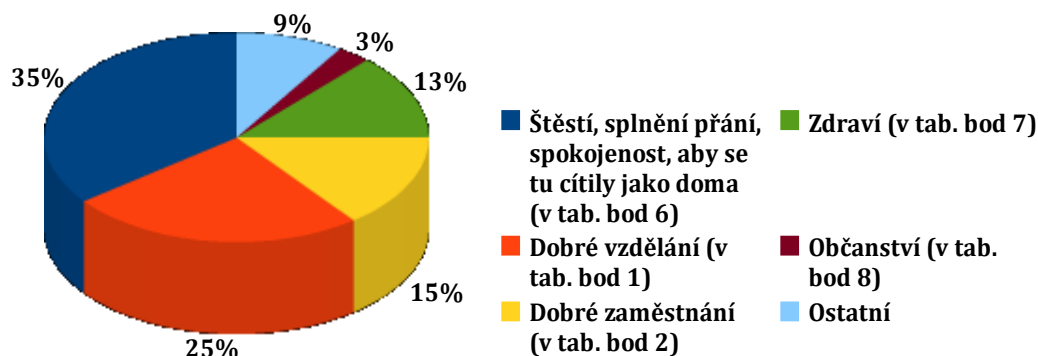

Aspirace pro děti podle pohlaví respondenta

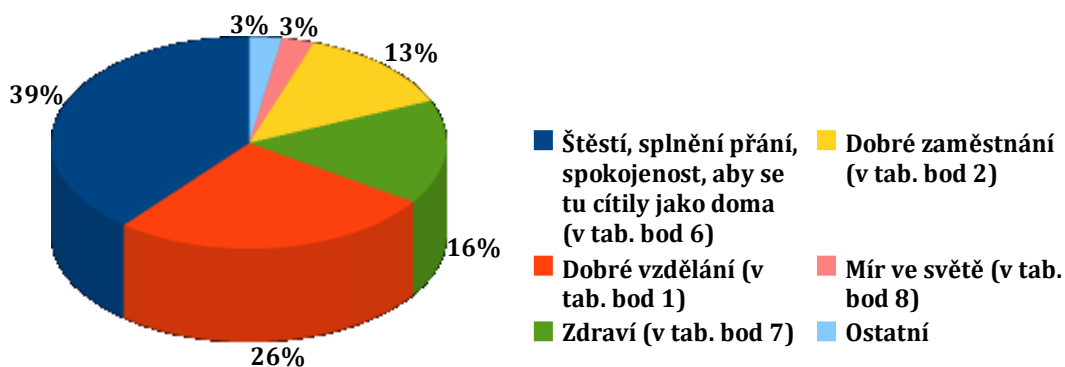
Zajímavé je, že zatímco svou vlastní budoucnost si ženy a muži se statutem azylanta představují v některých případech odlišně, na ideální budoucnosti svých dětí se obě pohlaví shodnou: respondenti i respondentky si pro své potomky přejí nejčastěji šťastný, spokojený a naplněný život. Touží po tom, aby jejich děti Českou republiku vnímaly jako svůj domov a aby se jim tu dobře dařilo. Toto přání vyjádřilo 35 % mužů a 39 % žen. 25 % respondentů a 26 % respondentek přeje svým dětem dobré vzdělání. Následuje přání dobrého zaměstnání a zdraví. 3 % mužů by si pro své děti přála občanství, 3 % žen doufají, že jejich děti poznají svět bez válek a násilí. V odpovědích respondentů obojího pohlaví se také často vyskytovalo přání, aby se jejich potomci měli po všech stránkách lépe než oni sami a aby to měli v životě jednodušší.

Graf č. 50: Přání dětem dle pohlaví

Respondenti mužského pohlaví

Respondenti ženského pohlaví

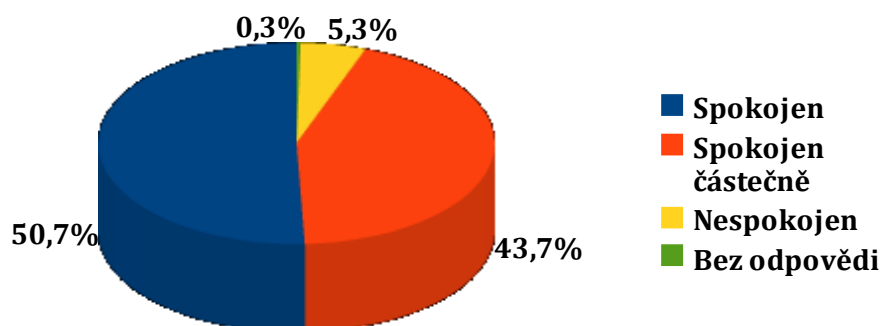
Spokojenost s dosavadním životem

Subjektivní hodnocení kvality života vypovídá o stupni integrace velmi mnoho. To, jak azylanti sami svůj život jako celek hodnotí a jaké kvality mu přisuzují, zrcadlí jak jejich schopnost se úspěšně začleňovat, tak schopnost místního prostředí azylanty přijímat.

Spokojenost se životem je především velmi subjektivní a komplexní stav. Pro každého jedince je k životní spokojenosti zapotřebí něco trochu jiného, přičemž zdar v jedné oblasti většinou k plnému štěstí nestačí. Aby byli lidé spokojeni, musí se jim alespoň přiměřeně dařit ve všech oblastech života, v zaměstnání, v mezilidských vztazích, v osobním životě apod. Přestože se následující analýzy vždy zaměřují na míru spokojenosti v závislosti na určitém jevu, celková spokojenost je ve výsledku součtem působení všech těchto jevů zároveň. I přes komplexní charakter spokojenosti lze však v životě respondentů vymezit několik základních oblastí, které jejich štěstí ovlivňují více než jiné.

51 % všech respondentů (152 osob) říká, že žije dle svých představ a přání. Tento údaj lze ovšem spíše než vyjádření absolutní spokojenosti chápat jako skutečnost, že více než polovině azylantů nic podstatného v životě nechybí. Většina respondentů tuto odpověď komentovala tvrzením, že se mají dobře, ale že „by to vždy mohlo být lepší“. 44 % dotazovaných (131 osob) je se svým životem spokojeno pouze částečně a 16 dotazovaných (5 %) k životní spokojenosti něco podstatného chybí. Jeden respondent se nevyjádřil.

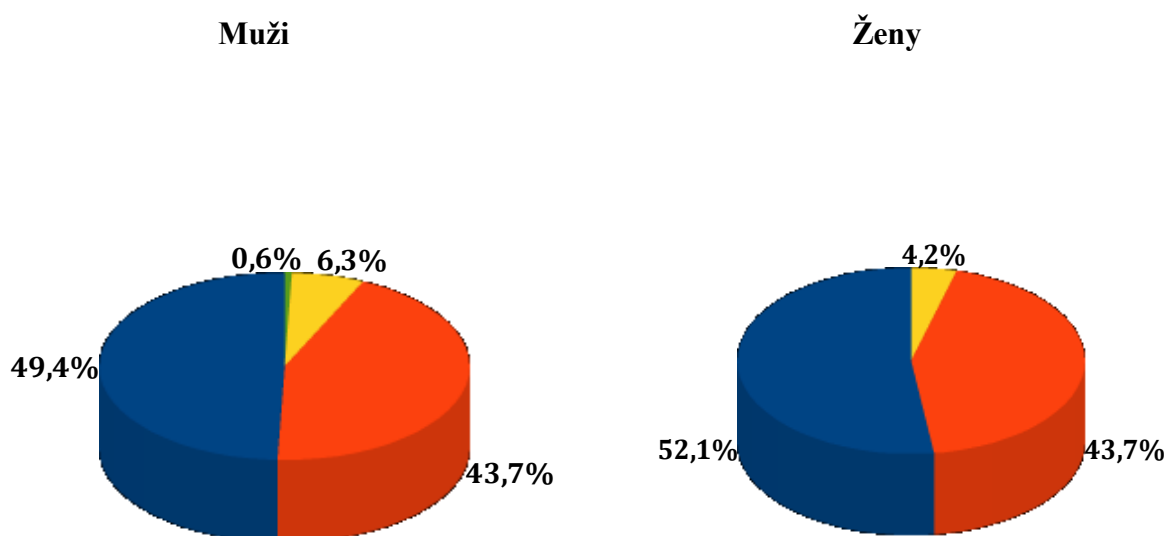
Graf č. 51: Celková spokojenost se životem

Spokojenost s dosavadním životem v závislosti na pohlaví

Jak vyplývá z dotazníkového šetření (legenda zde platí stejná jako v grafu výše), respondenti i respondentky jsou se svým životem spokojeni zhruba ve stejné míře, žádné podstatné rozdíly mezi muži a ženami v tomto ohledu neshledáváme.

Graf č. 52: Spokojenost s dosavadním životem v závislosti na pohlaví

Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k dosaženému věku

V každé věkové skupině se vyskytují jak jedinci, kteří jsou se svým životem spokojeni (ať už plně nebo pouze částečně), tak ti, kteří spokojeni nejsou. Z odpovědí respondentů vyplývá, že většině mladých lidí (58 %) ke spokojenému životu stále něco chybí. Tento fakt může být způsoben tím, že ve věku od 18 do 26 let odcházejí mladí lidé od svých rodičů, studují, hledají si vlastní zaměstnání a bydlení, zakládají rodiny. Všechny tyto životní změny mohou být provázeny nejistotou a strachem, který je v případě azylantů mnohdy zesílen dalšími nepříjemnostmi, např. potížemi při zařizování občanství, při hledání vhodného bydlení apod.

Z respondentů středního věku se více než polovina (52 %) cítí plně spokojena. Ve věkové skupině respondentů starších 61 let najdeme ve srovnání s mladšími skupinami jak největší procento spokojených (63 %), tak největší procento jednoznačně nespokojených (8 %) jedinců.

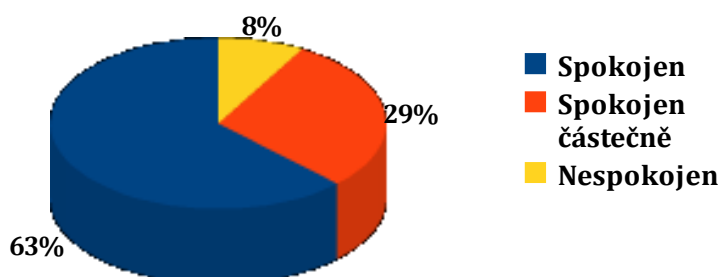
Graf č. 53: Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k dosaženému věku

Věk 18–26 let (roky narození 1985–1993)

Věk 27–60 let (roky narození 1951–1984)

Věk 61–84 let (roky narození 1927–1950)

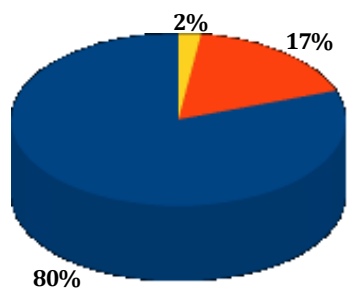
Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k době získání azylu a ve vztahu k občanství

Výsledky analýzy spokojenosti s dosavadním životem ve vztahu k době získání azylu ukázaly, že lidé, kterým byl udělen azyl mezi lety 1992 a 1996 jsou výrazně spokojenější než ti, kteří jej získali později. Přitom platí, že lidé se statutem azylanta získaným mezi lety 2007 a 2011 jsou obecně spokojeni nejméně. Konkrétní procentuální údaje jsou uvedeny v grafech.

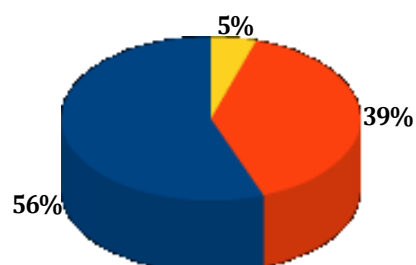
Dalším výstupem analýzy bylo zjištění, že respondenti-občané ČR jsou spokojenější než ti, kteří české občanství dosud nemají (bez ohledu na to, zda si o něj již zažádali či ne). 64 % respondentů s českým občanstvím je spokojeno, 31 % částečně spokojeno a 5 % nespokojeno. Dotazovaní bez českého občanství jsou se svým životem spokojeni ve 41 %, částečně spokojeni v 53 % a nespokojeno je 6 % z nich.

Graf č. 54: Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k době získání azylu a ve vztahu k občanství

1992–1996 (tj. rozmezí 5 let)

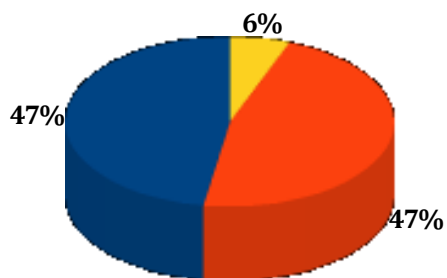

1997–2001 (tj. rozmezí 5 let)

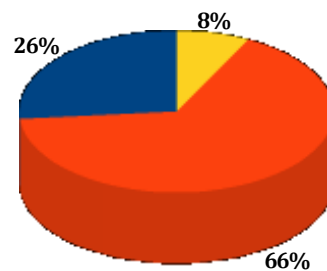

■ Spokojen
 ■ Spokojen částečně
 ■ Nespokojen

2002–2006 (tj. rozmezí 5 let)

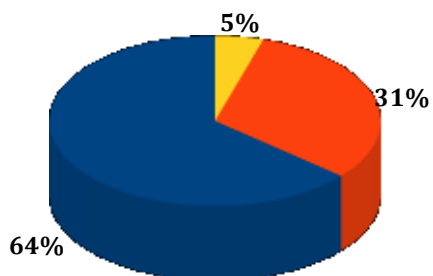

2007–2011 (tj. rozmezí 5 let)

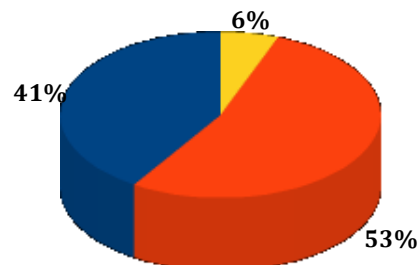

■ Spokojen
 ■ Spokojen částečně
 ■ Nespokojen

S českým občanstvím

Bez českého občanství

■ Spokojen
 ■ Spokojen částečně
 ■ Nespokojen

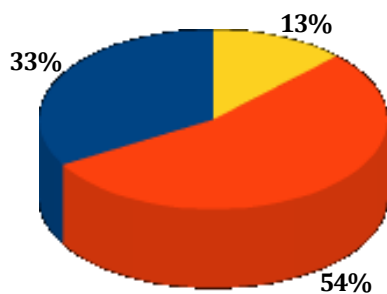
Z uvedených dat vyplývá, že délka pobytu v České republice a míra integrovanosti do české společnosti ovlivňuje deklarovanou spokojenost azylantů a je pro ně osobní satisfakcí. Zároveň časový horizont, ve kterém se změny postojů mění, se jeví jako relativně dosti dlouhý. Urychlení integračních procesů by míru spokojenosti azylantů se svým životem zvýšilo.

Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k typu bydliště

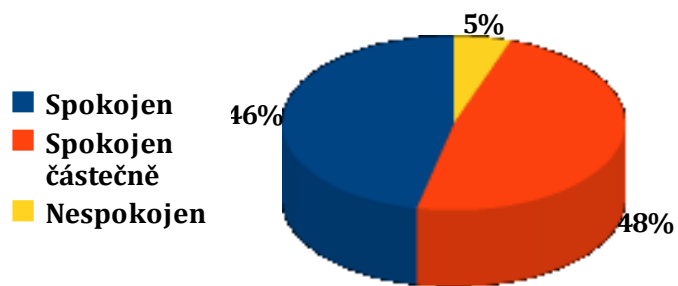
Na životní spokojenost má vliv také prostředí, ve kterém respondenti žijí, konkrétně typ jejich bydliště. Z údajů uvedených v grafech vyplývá, že obyvatelé azylových integračních středisek jsou méně spokojeni než lidé žijící v integračních bytech, a ti zase vykazují menší míru spokojenosti se životem než jedinci obývající ostatní typy bydlení.

Graf č. 55: Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k typu bydliště

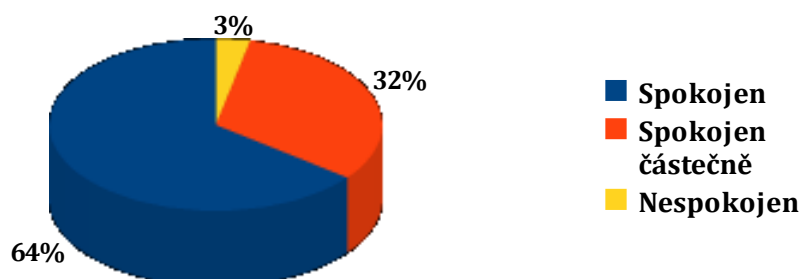
Respondenti žijící v IAS

Respondenti žijící v integračních bytech

Respondenti žijící v jiných typech bydlení

Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu ke vzdělání

Přibližně polovina azylantů je se svým dosavadním životem spokojena. Rozdíly mezi jednotlivými vzdělanostními kategoriemi jsou malé, na hranici statistické významnosti. Přesto ale lze konstatovat, že dle výsledků tohoto šetření jsou se svým dosavadním životem nejvíce spokojeni azylanti se základním vzděláním a vyučením bez maturity. Slabou vzestupnou tendenci zaznamenáváme v počtu nespokojených s dosaženým vzděláním. Nejvyšší počet nespokojených se objevuje mezi vysokoškoláky. Tento fakt souvisí patrně s tím, že azylanti-vysokoškoláci často vykonávají práce, jež neodpovídají jejich vysokoškolské kvalifikaci. Mnozí tuto skutečnost při rozhovorech zdůrazňovali. Jeden vysokoškolsky vzdělaný respondent si např. stěžoval na to, že mu byla od města nabídnuta práce uklízeče. On ji odmítl ze dvou důvodů, jednak kvůli vyššímu věku, jednak kvůli svému vysokoškolskému vzdělání. Jeho odmítnutí bylo údajně doprovázeno výhrůžkami.

S vykonávaným povoláním v České republice souvisí, že azylanti zpravidla nemohou dosáhnout statusu, který měli ve zdrojové zemi. Azylant, vysokoškolák, původem z Čečenska, který ve zdrojové zemi vykonával úřad starosty, dostal nabídku veřejně prospěšných prací, aby splatil dluh. Prohlásil, že radši půjde zpět do války, než aby s „cikány metl chodník“.

Na skutečnost, že azylanti jsou v ČR často zaměstnáváni pod úroveň dosaženého vzdělání, si stěžovalo větší množství respondentů. Potenciál vysokoškolsky vzdělaných azylantů není v

ČR patrně dostatečně využít. Jak však již bylo řečeno, v datech se uvedená tendence projevuje nevýrazně.

Závislost spokojenosti na vzdělání ukazují následující tabulky:

Tabulka č. 61: Azylanti s nižším vzděláním než maturita

Základní, vyučen, nižší střední (bez maturity)		
Spokojenost	Abs. počet	%
1. Spokojen	41	49
2. Spokojen částečně	40	48
3. Nespokojen	3	3
Celkem	84	100

Tabulka č. 62: Azylanti s úplným středoškolským vzděláním (maturita)

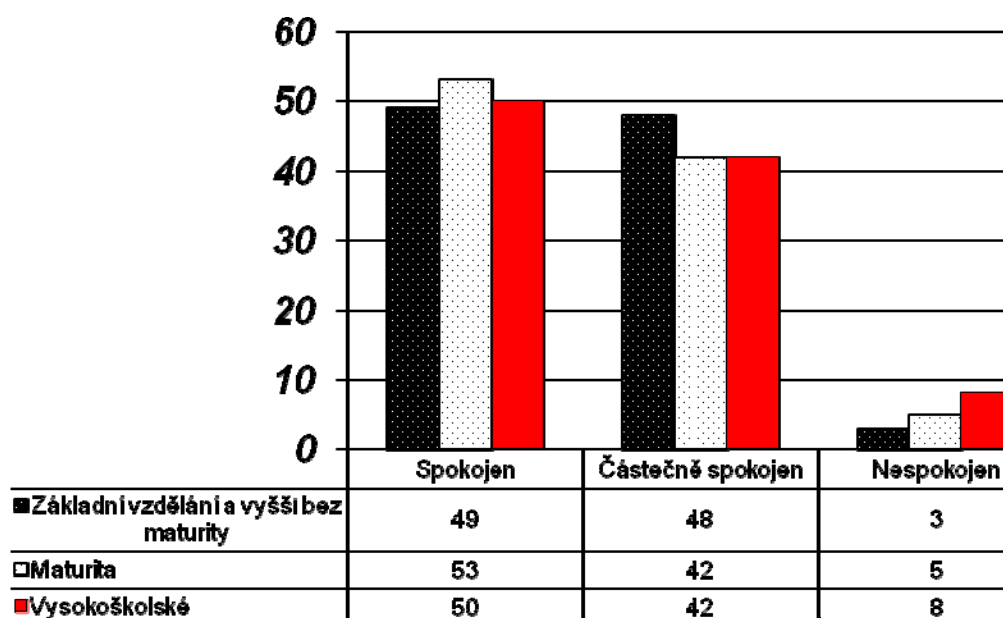
Azylanti s maturitou		
Spokojenost	Abs. počet	%
1. Spokojen	67	53
2. Spokojen částečně	53	42
3. Nespokojen	7	5
Celkem	127	100

Tabulka č. 63: Azylanti s vysokoškolským vzděláním

Vysokoškoláci		
Spokojenost	Abs. počet	%
1. Spokojen	43	50
2. Spokojen částečně	36	42
3. Nespokojen	7	8
Celkem	86	100

Srovnání odpovědí jednotlivých vzdělanostních skupin sumarizuje následující graf.

Graf č. 56: Spokojenost v relativních počtech

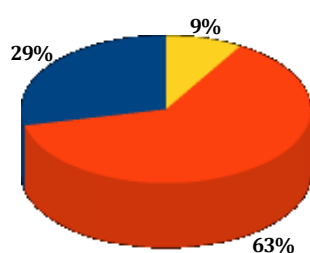

Analýza spokojenosti s dosavadním životem ve vztahu ke znalosti češtiny

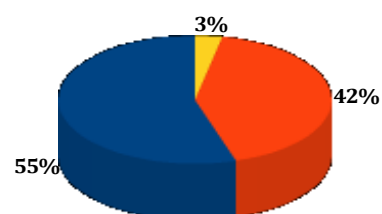
Znalost češtiny patrně nepatří mezi klíčové determinanty životní spokojenosti, úroveň schopnosti komunikovat v češtině se však může projevit v jiných oblastech života, např. při hledání zaměstnání, ve vzdělávání, v integraci do lokální společnosti apod. Z odpovědí respondentů vyplývá slabá, ale přeci jen patrná tendence, že ti, kteří česky nehovoří a rozumí pouze v omezené míře, jsou obecně spokojeni nejméně. Respondenti, kteří češtinu již v určité míře ovládají, přinejmenším dobře rozumí, jsou z celkového hlediska spokojenější. Uvedená tendence se ale projevuje jen nevýrazně. To je ale pochopitelné. Pokud člověk dovede komunikovat, klade si další cíle a spokojenost k elementárním nástrojům komunikace nevztahuje. Jsou mu jen přirozeným prostředkem k dalším cílům.

Graf č. 57: Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu ke znalosti češtiny

Rozumí trochu, neumí hovořit

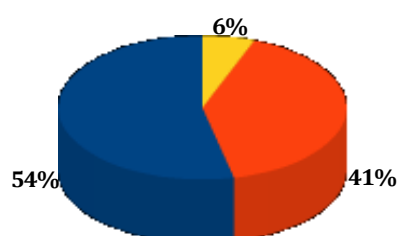

Rozumí dobře, problémy: vyjadřování, pís. projev

■ Spokojen
■ Spokojen částečně
■ Nespokojen

Bez problémů komunikuje ústně i písemně

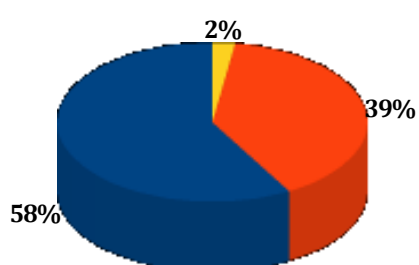
■ Spokojen
■ Spokojen částečně
■ Nespokojen

Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k ekonomickému statusu

Ekonomický status je jistě důležitým měřítkem životní spokojenosti. Největší podíl zcela spokojených lidí se vyskytuje mezi soukromými podnikateli, zaměstnanci, důchodci a studenty. Částečně spokojených je většina nezaměstnaných, respondentů v domácnosti a na mateřské dovolené. Nejvíce nespokojených (19 %) najdeme mezi nezaměstnanými.

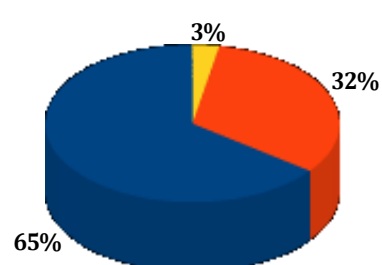
Graf č. 58: Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k ekonomickému statusu

Zaměstnanci, členové družstva

■ Spokojen
■ Spokojen částečně
■ Nespokojen

Soukromí podnikatelé

Studenti

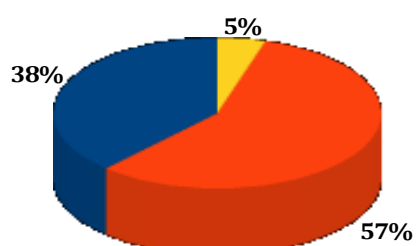

■ Spokojen
■ Spokojen částečně
■ Nespokojen

Respondenti v domácnosti

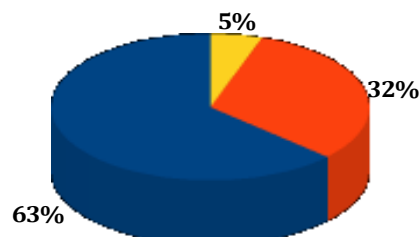

Respondenti/respondentky na mateřské (rodičovské) dovolené

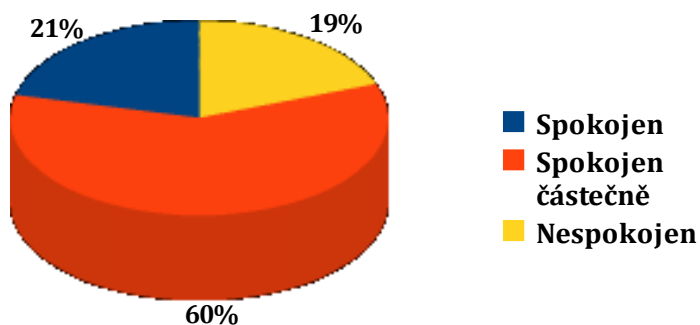

■ Spokojen
■ Spokojen částečně
■ Nespokojen

Důchodci

Nezaměstnaní

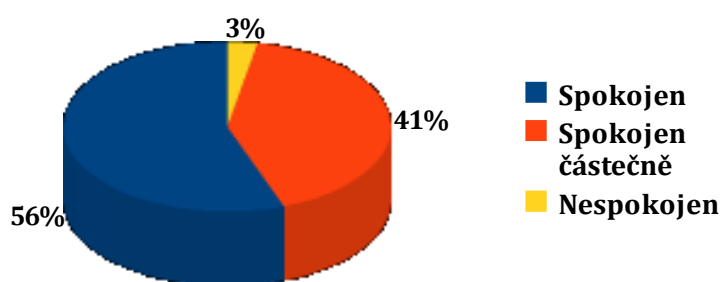
Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k přítomnosti nejbližších příbuzných a k blízkosti přátel

Míra spokojenosti se životem je podstatně ovlivněna také sociálními kontakty, které jedinec udržuje. Jedná se jak o kontakty v rámci rodiny, tak o kontakty přátelské. Nejbližším bezpečným zázemím je pro většinu respondentů rodina. Lidé, jejichž nejbližší příbuzní jsou v ČR, jsou šťastnější a spokojenější než ti, jejichž příbuzní jsou v ČR pouze částečně nebo vůbec. Stejně tak jedinci, kteří mají přátele ve svém blízkém okolí, jsou spokojenější než ti, kteří mají přátele někde jinde nebo kteří se s nikým nestýkají.

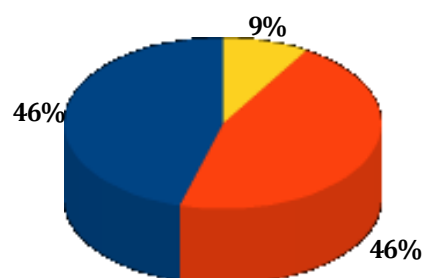
Graf č. 59: Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k přítomnosti nejbližších příbuzných a k blízkosti přátel

Respondenti, jejichž nejbližší příbuzní...

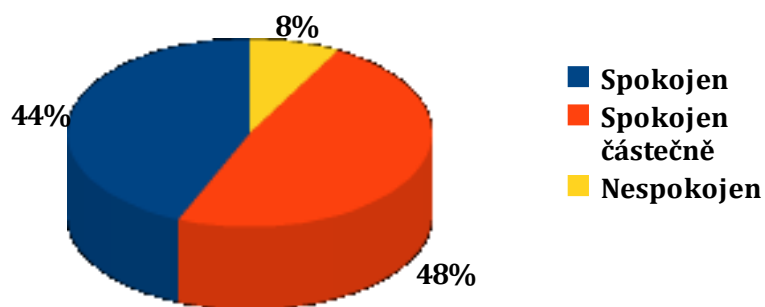
...jsou v ČR

...jsou částečně v ČR

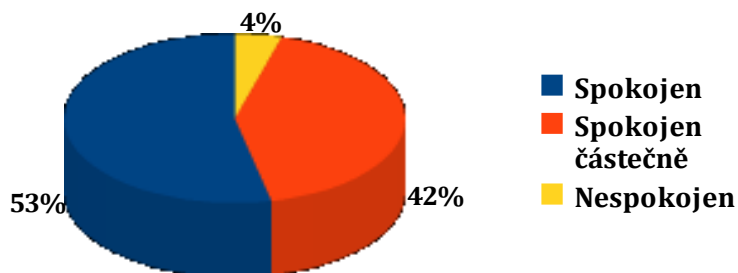
...nejsou v ČR

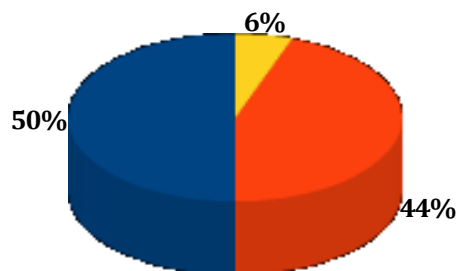

Respondenti, kteří...

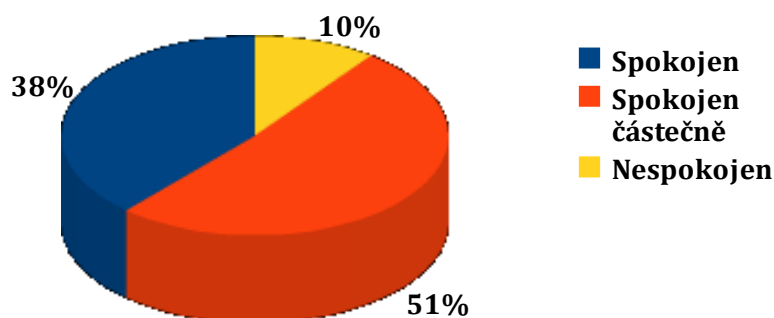
...mají přátele v okolí

...mají přátele jinde, ne v okolí bydliště

...se prakticky s nikým nestýkají

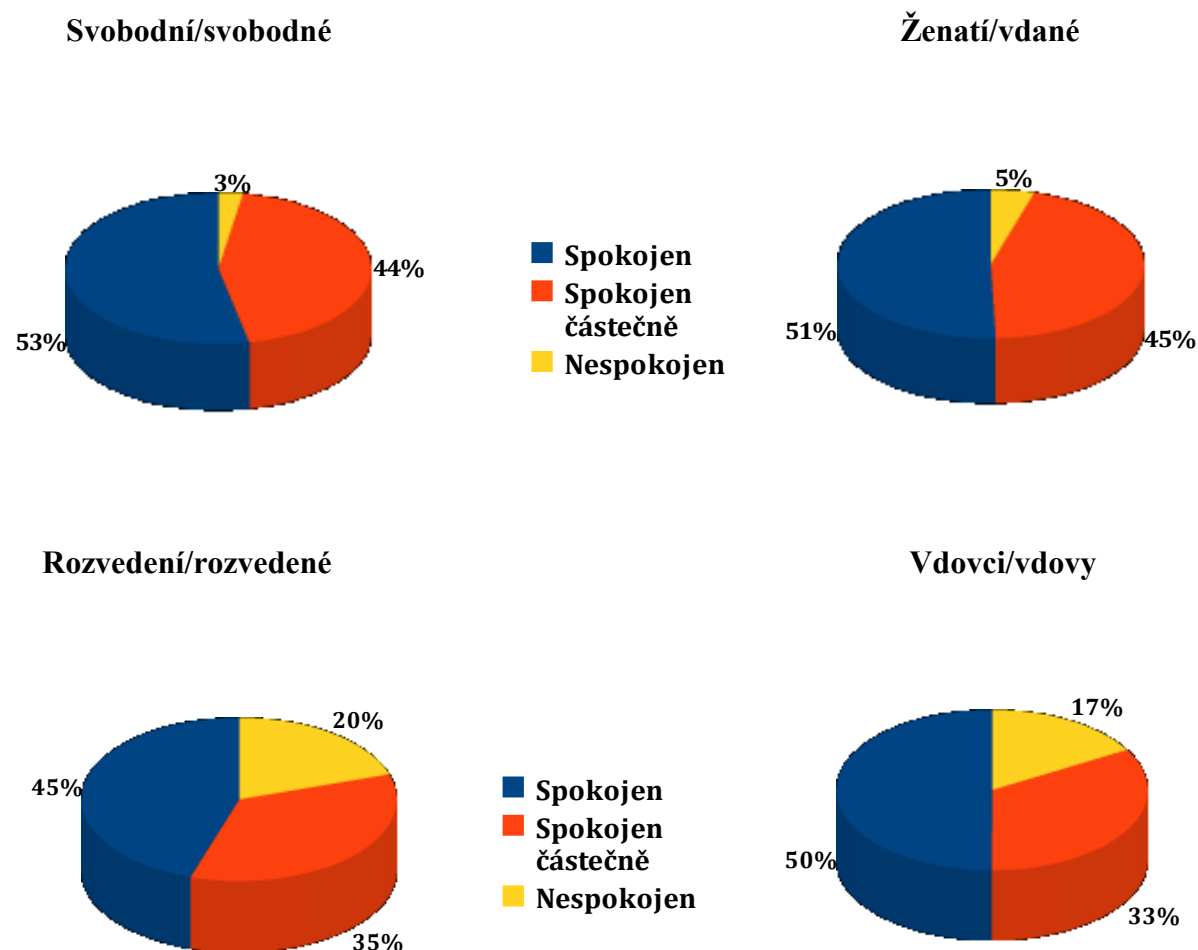
Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k rodinnému stavu

Na štěstí a celkové spokojenosti člověka se mohou podílet také rodinné vztahy. V tomto ohledu jsou ale pocity člověka velmi individuální. Souvisí s věkem, závisí i na tom, jak dlouho se jedinec v tom kterém vztahu nachází (např. zda je vdovcem/vdovou krátce nebo již několik let), jaká je jeho ekonomická situace (např. ti, kteří mají děti a bez problémů je uživí, jsou pravděpodobně spokojenější než ti, kteří pro rodinu nemají dostatek prostředků), zda je v dobrém zdravotním stavu a podobně. V případě azylantů může hrát roli, že jednotliví členové rodiny mění v postmigračním období sociální status a že přicházejí do prostředí, které

z hlediska hodnot a norem v oblasti rodinného života nemusí korespondovat s jejich zemí původu.²⁵ Z této analýzy pravděpodobně nelze vyvozovat obecnější závěry. Lze však konstatovat, že rozvedení/rozvedené a vdovci/vdovy jsou v životě spokojeni méně než svobodní a ženatí. To, zda člověk má nebo nemá děti, jeho individuální spokojenost jistě podstatně ovlivňuje, v souhrnných výsledcích našeho šetření se však tato skutečnost nepromítla: odpovědi bezdětných a azylantů, kteří mají děti, jsou v souvislosti s osobní spokojeností přibližně shodné.

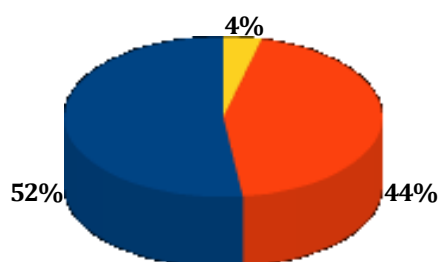
Graf č. 60: Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k rodinnému stavu

Respondenti, kteří jsou...

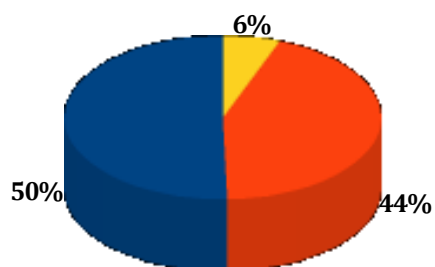
²⁵ K problematice současné rodiny viz např. Možný, I. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON 1999; Možný, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON 2006.

Bezdětní

■ Spokojen
■ Spokojen částečně
■ Nespokojen

S dětmi

Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k národnosti

Na konec oddílu věnovanému spokojenosti respondentů s jejich dosavadním životem uvádíme tabulku a graf, které vyjadřují, nakolik jsou v České republice spokojeni příslušníci vybraných národností. Volili jsme národnosti, jež jsou mezi azylanty ve větší míře zastoupené. Vzhledem k počtu respondentů v jednotlivých kategoriích při takto provedeném třídění však z analýzy nelze vyvozovat dalekosáhlé závěry.

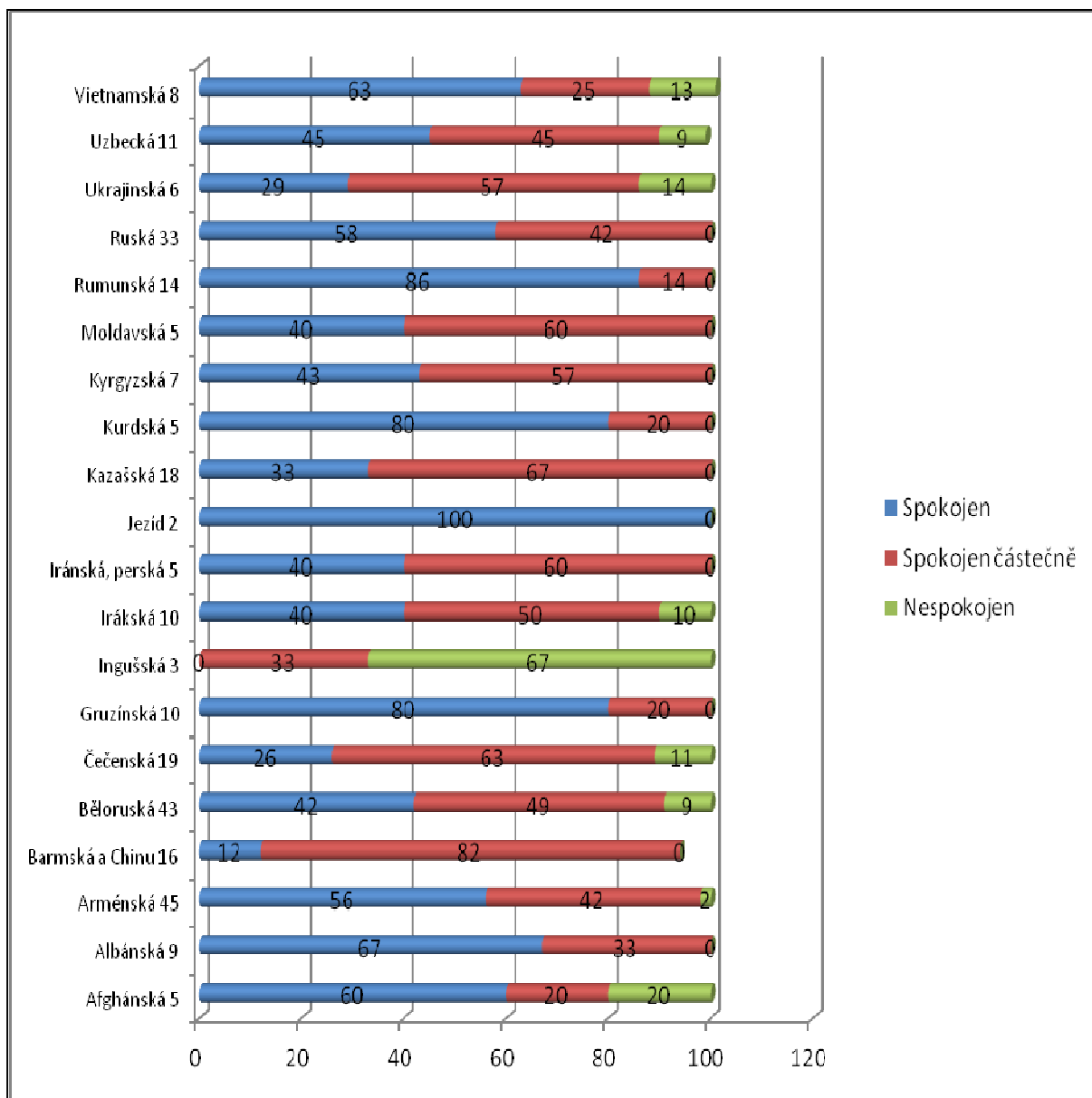
Tabulka č. 64: Spokojenost s dosavadním životem ve vztahu k národnosti

Národnost a počet respondentů²⁶	Spokojen %	Částečně %	Nespokojen %
afghánská 5	60	20	20
albánská 9	67	33	0
arménská 45	56	42	2
barmská a chinu 16	12	82	0
běloruská 43	42	49	9
čečenská 19	26	63	11
gruzínská 10	80	20	0
ingušská 3	0	33	67
irácká 10	40	50	10
iránská, perská 5	40	60	0
jezíd 2	100	0	0
kazašská 18	33	67	0
kurdská 5	80	20	0
kyrgyzská 7	43	57	0
moldavská 5	40	60	0
rumunská 14	86	14	0
ruská 33	58	42	0
ukrajinská 6	29	57	14
uzbecká 11	45	45	9
vietnamská 8	63	25	13

²⁶ Národnosti jsou uvedeny tak, jak je respondenti označili do záznamových formulářů při řízených rozhovorech.

Pro ilustraci sdělení ještě dáváme k dispozici grafickou podobu:

Graf č. 61: Spokojenost s dosavadním životem dle vybraných národností

Budoucnost v České republice

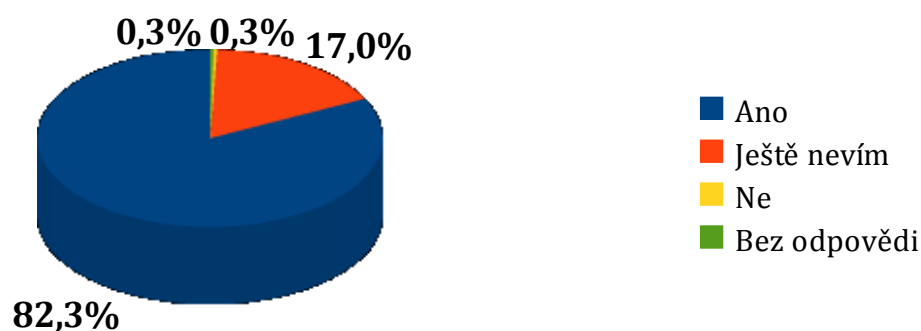
Jedním z důležitých měřítek efektivnosti SIP je, zda azylovanci do budoucna předpokládají setrvání v České republice a zda s touto zemí spojují svoji budoucnost. Z celkového počtu 300 respondentů 247 osob (82,3 %) uvedlo, že v ČR zůstat hodlají. 17 % respondentů se doposud nerozhodlo a jeden dotazovaný je přesvědčen o tom, že v ČR rozhodně zůstat nechce.

Nejméně jistí si ohledně své budoucnosti v České republice byli lidé ve věku mezi 18 a 26 lety. Své plány do budoucna nechávají zatím otevřené, uvažují o studiu nebo práci v zahraničí, nevylučují ani možnost, že by se z ČR odstěhovali a trvale žili někde jinde. 29 % z nich uvedlo, že zatím neví, zda budou v ČR zůstat. Stejně tak 14 % lidí středního věku a 8 % lidí starších 61 let se dosud nerozhodlo. 94 % respondentů, kteří získali azyl mezi lety 1992 a 1996, chce v České republice zůstat natrvalo. Z lidí, kteří mají status azylovance méně než 6 let, je to 74 %.

Tabulka č. 65: Budoucnost v ČR

Odpovědi respondentů na otázku, zda si přejí zůstat v ČR	Podíl respondentů	Počet respondentů
Ano	82,30 %	247
Ještě nevím	17,00 %	51
Ne	0,30 %	1
Bez odpovědi	0,30 %	1

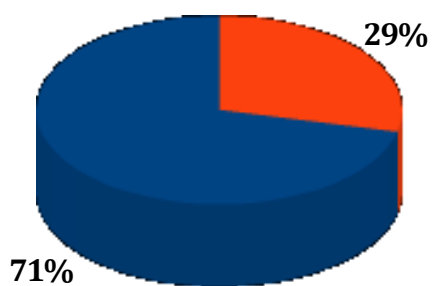
Graf č. 62: Budoucnost v ČR

Graf č. 63: Budoucnost v ČR ve vztahu k dosaženému věku

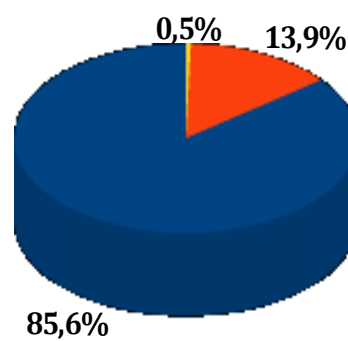
(odpovědi na otázku „Hodláte v ČR zůstat natrvalo?“)

Věk 18–26 let (roky narození 1985–1993)

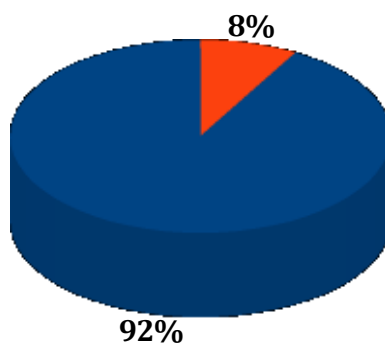

Věk 27–60 let (roky narození 1951–1984)

■ Ano
■ Ještě neví
■ Ne

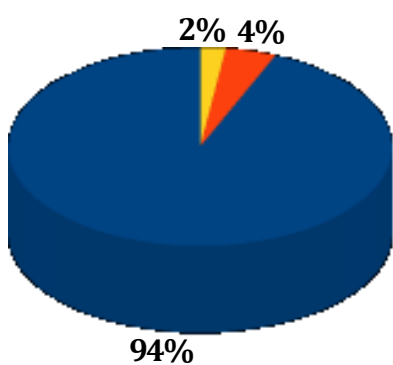
Věk 61–84 let (roky narození 1927–1950)

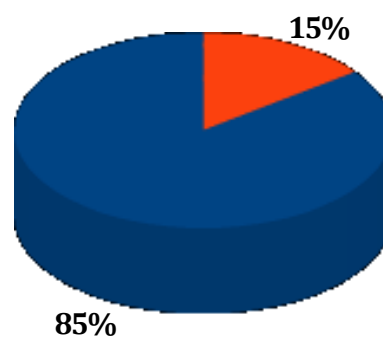
Graf č. 64: Budoucnost v ČR ve vztahu k době získání azylu

(odpovědi na otázku „Hodláte v ČR zůstat natrvalo?“)

1992–1996 (tj. rozmezí 5 let)

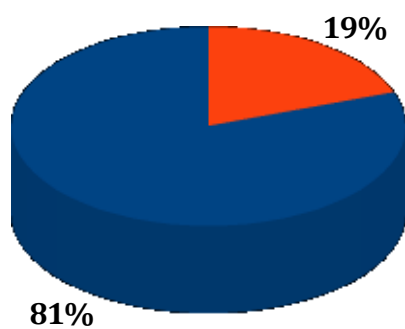

1997–2001 (tj. rozmezí 5 let)

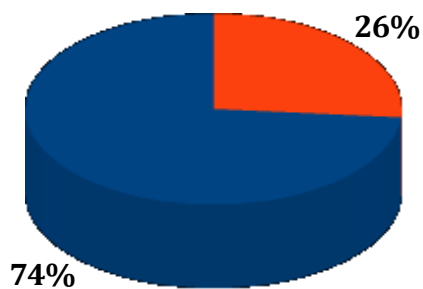

■ Ano
■ Ještě neví
■ Ne

2002–2006 (tj. rozmezí 5 let)

2007–2011 (tj. rozmezí 5 let)

■ Ano
■ Ještě neví
■ Ne

Uvedené grafy ukazují dlouhodobost procesů integrace a stabilizace obyvatel v jejich cílové destinaci. Výzkum dokládá, že azylantům trvá relativně dlouhou dobu, než se definitivně rozhodnou, že v České republice chtějí skutečně žít. Neusazená je i mladší generace, která má k integraci relativně dobré předpoklady. Má zpravidla v zahraničí část svých příbuzných, má sociální zkušenost z více států a překonání státní hranice a usazení se v jiné zemi pro ni není nepřekonatelnou bariérou.

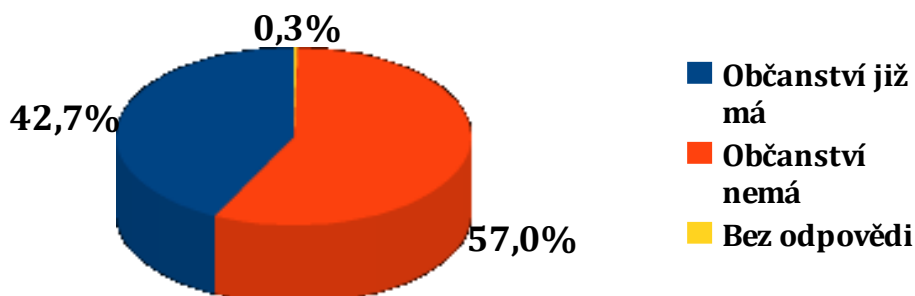
Občanství

Pro některé azylanty, zejména pro ty, kteří si v České republice přejí zůstat natrvalo, má význam skutečnost, zda získají či nezískají občanství České republiky. Občanství ČR se uděluje na základě žádosti azylanta, podmínky stanoví zákon o nabývání a pozbývání státního občanství ČR.²⁷ Požadavky zákona jsou pro kategorii azylantů (uprchlíků) zmírněny, splnění některých lze prominout. Toto zmírnění se nevztahuje na osoby s udělenou doplňkovou ochranou. Z celkového počtu 300 respondentů 171 osob (57 %) české občanství doposud nemá. Z toho 128 osob (téměř 43 %) se jej zatím získat nepokusilo. 29 osob (10 %) má podanou žádost a na rozhodnutí čeká. Třem dotazovaným byla žádost několikrát zamítnuta a další tři, kteří se pokoušeli žádat, dosud nesplnili podmínku délky pobytu v ČR. Jednomu respondentovi bylo sděleno, že pro získání občanství není doposud dostatečně integrován do české společnosti. Tento muž příčinu odmítnutí nechápe a názor, že není integrován, mu připadá absurdní (v ČR studuje doktorský program a přednáší na VŠE). Další žadatel české občanství nezískal kvůli finančním dluhům, jiný si špatně podal žádost.

Tabulka č. 66: Občanství

Občanství již má	42,70 %	128
Občanství nemá	57,00 %	171
Bez odpovědi	0,30 %	1

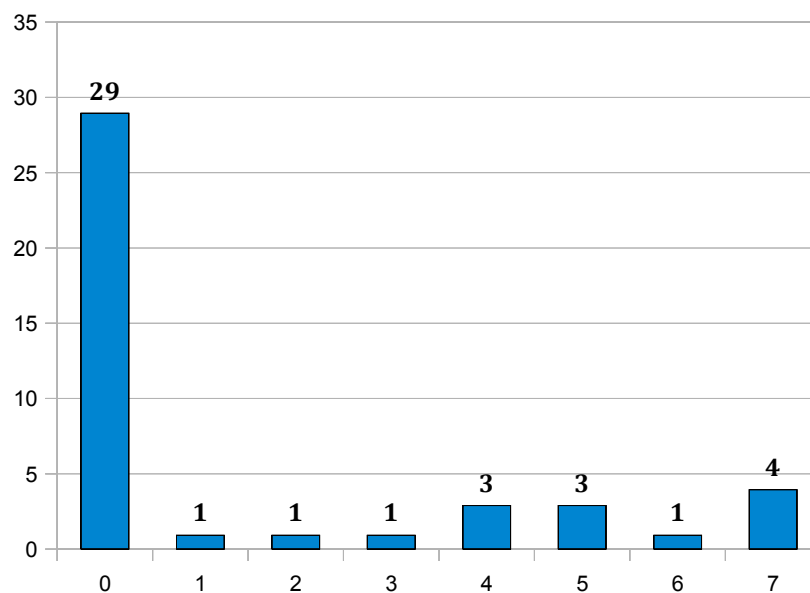
Graf č. 65: Občanství

²⁷ Zák. č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství, ve znění pozdějších předpisů.

Tabulka č. 67 a graf č. 66: Příčiny nezdarů při žádání o občanství

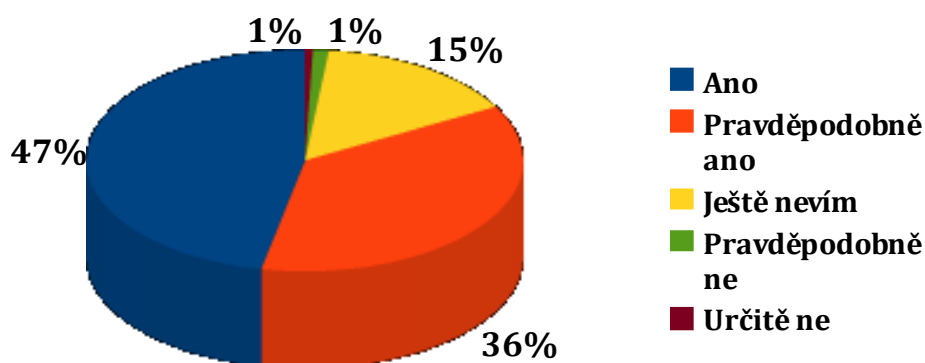
Číslo, pod kterým je odpověď zanesena v grafu	Důvody nezískání občanství	Respondentů v %	Počet respondentů
0	Ještě ve fázi čekání, teprve podaná žádost	67,40	29
1	Manžel neměl práci	2,30	1
2	Důvod – málo integrovaný do české společnosti	2,30	1
3	Finanční dluh na sociálním pojištění	2,30	1
4	Ještě neuplynulo 5 let pobytu na území ČR a na úřadě nechtěli udělat výjimku	7,00	3
5	Žádost (několikrát) zamítnuta	7,00	3
6	Špatně podaná žádost	2,30	1
7	Bez odpovědi	9,30	4

Zájem o získání občanství v budoucnu

Z těch respondentů, kteří české občanství dosud nemají, si 46,8 % v budoucnu žádost o jeho udělení určitě podá, 36,3 % pravděpodobně také a 15,2 % si dosud není jisto. Dva respondenti si žádost pravděpodobně nepodají a jeden si je jist, že si o občanství nezažádá, protože v ČR žít nechce.

Graf č. 67: Zájem o získání občanství ČR

Z uvedeného textu je zřetelné, že pro řadu azylantů je získání občanství ČR důležitým mezníkem. Získávají tím pocit bezpečí, často se též domnívají, že jako občané ČR snáze získají zaměstnání a lepší podmínky při podnikání, či budou mít větší možnosti z hlediska bydlení. Následně jsou spíše překvapeni, že se pro ně tolik nezměnilo. Zamítnutí žádosti velmi často těžce nesou a frekventovaně se domnívají, že při vyřizování žádostí jsou uplatňována nerovná kritéria. Na možnost získání občanství ČR se azylanti zpravidla ptají již nedlouho po získání azylu. S podmínkami jsou tudíž dobře srozuměni a žádost podávají teprve v okamžiku, kdy to má smysl.

Shrnutí

Otázky týkající se aspirace do budoucna pro respondenta a jeho děti, osobní spokojenosti, zájmu o setrvání v České republice a snahy o získání občanství ČR staví jednotlivé oblasti integrace do širšího kontextu života azylantů v lokálním prostředí.

Z odpovědí na jednotlivé otázky vyplývá:

- ☞ Integrace azylantů v českém prostředí tak, aby se začali cítit součástí majoritní společnosti, je dlouhodobým procesem, který trvá deset i více let (nic na tom nemění ani udělení občanství ČR).
- ☞ Absolvování jednotlivých integračních kroků zvyšuje spokojenost azylantů s českým prostředím. Pokud azylanti začnou zvládat jazyk, uspořádají si bydlení a mají pocit, že jsou obklopeni přátelskými lidmi, zvyšuje se jejich spokojenost a sounáležitost s lokálním prostředím.
- ☞ Jednotlivé integrační kroky se daří realizovat v oblasti bydlení, částečně v oblasti zvládnutí jazyka, největší rezervy jsou v oblasti zaměstnání. Problém zaměstnání a tudíž i příjmů vidí azylanti velmi často jako výzvu do budoucna.
- ☞ Spokojenost azylantů stoupá s délkou pobytu, mírně klesá se vzděláním a u nejmladší generace. Problém uplatnění vysokoškoláků a znovuzískání sociálního statusu u lidí, kteří měli ve zdrojové zemi vyšší postavení, je zjevnou slabinou.
- ☞ Nízká spokojenost je tudíž především u azylantů, kteří přišli teprve nedávno, kteří mají nízké integrační předpoklady (nezvládají jazyk, mají nízkou funkční gramotnost), kteří výrazně klesli v sociálním statusu, kteří mají problémy s uplatněním a existenční problémy a kteří mají další osobní problémy.
- ☞ Spokojena je se životem v ČR přibližně polovina azylantů.
- ☞ Větší část azylantů též neuvažuje o odchodu z ČR.
- ☞ Z hlediska integrace považují azylanti za důležitý krok získání občanství ČR. Od tohoto kroku si někdy slibují více, než ve skutečnosti znamená. V současné době má občanství ČR 57 % azylantů, kteří byli včleněni do SIP.

- ☞ Větší část azylantů, kteří ještě občanství ČR nemají, o něj hodlá zažádat ve chvíli, kdy budou mít šanci k jeho získání.
- ☞ Zamítnutá žádost o udělení občanství je zpravidla interpretována jako nespravedlivě zamítnutá. Azylanti se domnívají, že požadavky na udělení občanství nejsou pro všechny azylanty stejné.

Sociální zabezpečení, zaměstnanost, rekvalifikace, nostrifikace, důchody

Zaměstnanost azylantů – základní teze

Pod pojmem povolání, resp. zaměstnání, je všeobecně chápána činnost, jež je pravidelně vykonávána a osobě, která jí vykonává, za odvedenou činnost náleží mzda, resp. plat. Jak bude níže diskutováno, k výkonu určitého zaměstnání, resp. pracovní pozice, je nutné ovládat specifické znalosti a dovednosti, které člověk nabývá skrze vzdělání, popřípadě následnou praxí, tj. kvalifikuje se pro určitou pracovní pozici. S ohledem na fakt, že za odvedenou práci člověku náleží mzda, tj. pracovní pozice je pro něj zdrojem finančního příjmu, stává se práce, resp. zaměstnání důležitým integračním faktorem do společnosti.

Z uskutečněného šetření vyplývá, že dotazovaní azylanti si jsou této důležité vazby vědomi. Sami získání pracovní pozice na českém pracovním trhu nechápou jen jako zdroj příjmu, ale i jako možnost plnohodnotného začlenění do společnosti hostitelské země. Uplatnění na českém pracovním trhu je pro azylanty, jak z řízených rozhovorů vyplývá, důležité i pro zachování jejich osobní integrity. V níže uvedeném textu předkládáme k diskusi získaná data pro tematický okruh zaměstnanost azylantů na území České republiky. Dále předkládáme data k aktuální zaměstnanosti azylantů, údaje o zaměstnanosti azylantů dle pohlaví, získané kvalifikace a vzdělání azylantů, dle místa jejich původu, resp. zdrojové země, dle místa usídlení v České republice s důrazem na pracovní pozici, kterou zastávají na plný pracovní úvazek a typ vykonávané práce. V tomto ohledu nerozlišujeme, zda se jedná o zaměstnanecký poměr či o podnikání, resp. OSVČ. Důležitým prvkem však zůstává legálnost činnosti, stejně u podnikání jakož i u závislé činnosti.

Téma nezaměstnanosti azylantů, s ohledem na charakter získaných dat, řešíme jen z jejich subjektivních postojů. V níže uvedeném textu se věnujeme otázkám, jež vypovídají o spolupráci azylantů s úřady práce České republiky,²⁸ realizací tzv. individuálního akčního plánu, rekvalifikaci, nostrifikaci původního vzdělání azylantů a čerpání sociálních dávek či starobních důchodů.

---

²⁸ Zde srov. ustanovení zák. č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

V šetření mezi azylanty jsme se také zaměřili na diferenci mezi zaměstnáním, které azylant vykonával ve zdrojové zemi a v zemi cílové, pokud se mu podařilo najít zaměstnání. Zajímalo nás, zdali si místo udržel i do současnosti, kolikrát byl již v ČR legálně zaměstnán a o jaký typ úvazku se jedná. V tematickém okruhu rekvalifikace jsme se pak soustředili především na vliv rekvalifikačních kurzů, tj. zdali absolvování rekvalifikačního kurzu zvyšuje úspěšnost azylantů na českém pracovním trhu, zdali je jim kurz nabízen a kým. Dále jsme se zabývali sledováním jednotlivých typů sociálních dávek, které mají azylanti možnost v České republice čerpat, tématu čerpání starobních i invalidních důchodů jsme věnovali samostatný oddíl a téma zaměstnanosti azylantů jsme uzavřeli oddílem, ve kterém jsme sledovali nostrifikační řízení azylantů.

***

Z celkového počtu 300 dotázaných azylantů 65 % (tj. 195 osob) uvedlo, že již někdy v minulosti byli na území ČR zaměstnání. Zbývajících 35 % uvedlo, že dosud nebyli na území ČR zaměstnání. V současné době 56,3 % (tj. 169 osob) z dotázaných azylantů uvádí, že jsou v současné době v České republice zaměstnání, viz níže uvedená přehledová tabulka:

Tabulka č. 68: Azylanti – zaměstnaní azylanti

Zaměstnáno v ČR	Celkem	Průběžně		Celkem	V současnosti	
		muži	ženy		Muži	ženy
Již byl	65,4 %	77,1 %	52,5 %	56,3 %	70,1 %	41,8 %
Dosud nebyl	34,6 %	22,9 %	47,5 %	43,7 %	29,9 %	58,2 %
Celkem	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Většině z dotazovaných z celkového počtu 300 osob (resp. 195 osob, které získaly zaměstnání), se v České republice nepodařilo najít pracovní pozici, jež by plně korespondovala s pracovním místem ve zdrojové zemi či jejich oborovým vzděláním. Dotázaní azylanti většinou uvádí, že se jim, ačkoliv vyvinuli maximální snahu, dosud nepodařilo nalézt na českém pracovním trhu odpovídající uplatnění. Tento stav většinou zdůvodňovali tím, že jsou považováni za cizince a dále, že nedostatečně ovládají češtinu,

kteřá je požadována potencionálními zaměstnavateli jako nutná podmínka pro výkon kvalifikované práce. Další častou racionalizací jejich malé úspěšnosti na trhu práce pak byla argumentace celkovou situací v oblasti zaměstnanosti v České republice, s odkazem na stav nabídky a poptávky trhu práce v jednotlivých regionech, jenž není v mnoha ohledech příznivý ani pro majoritní obyvatelstvo České republiky. V takových případech pak azylanti zdůrazňovali majoritním obyvatelstvem opomíjenou možnost stěhování za zaměstnáním, tj. do lokality s potenciálem širší pracovní nabídky.

Většina z azylantů, kteří dosud neměli v České republice pracovní poměr, uvádí, že jsou v evidenci úřadu práce, nebo že jsou již v důchodovém věku, čerpají mateřskou či rodičovskou dovolenou, případně mají status studenta. Někteří z dotázaných azylantů odpovídali, že pracují brigádně, tj. krátkodobě a v nepravidelných intervalech.

Stávající profese dotázaných azylantů v České republice nenavazují na jejich výchozí pracovní zařazení ve zdrojové zemi, případně na jejich vzdělání. Minimum azylantů uvedlo, že v České republice mají možnost vykonávat stejnou či podobnou práci jako ve zdrojové zemi, nebo práci odpovídající jejich vzdělání a kvalifikaci. Azylanti, kteří jsou v ČR již delší dobu, zpravidla déle než pět let, uvádějí, že během pobytu na území České republiky museli přijmout skutečnost, že k zabezpečení rodiny musí nejprve vykonávat nekvalifikovanou práci a až po uplynutí určitého časového úseku byli pracovním trhem akceptováni k výkonu kvalifikovaného místa, mnohdy i bez doložení úspěšné nostrifikace jejich vzdělání.

Někteří azylanti dokázali využít i svůj původ a kontakty ve zdrojové zemi. Tyto osoby uvádějí, že na pracovním trhu uspěly v oblasti cestovního ruchu (průvodce), v justici (soudní tlumočnick), či jako zaměstnanci NNO. Ke svému povolání se vrátili po určité době i někteří specialisté. Jedná se převážně o specializované pozice zejména ve zdravotnictví a farmacii, školství, ve stavebnictví a technické výrobě (zejména architekti, stavební technici, strojaři a projektanti).

Relativně malá část dotázaných azylantů uvádí, že finanční příjem má zabezpečen na základě živnostenského listu jako OSVČ. Jedná se zejména o osoby, které podnikají v oblasti stavebnictví, nákupu a prodeje, případně v oblasti služeb, resp. restaurace, obchod (nákup a prodej) či prodej upomínkových předmětů, nápojů a potravin ze zdrojové země. Ojediněle

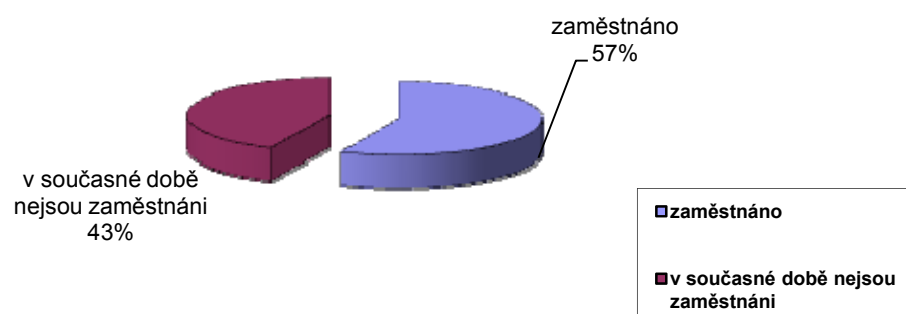
byli někteří azylanti ve své integraci do české společnosti natolik úspěšní, že se uplatnili i na volených místech místní samosprávy jednotlivých obcí.

Při rozhovorech jsme identifikovali skupinu azylantů, kterým se nepodařilo uspět na legálním trhu práce, ale sehnali práci za mzdu. Tyto osoby uvádějí, že pracují bez uzavření pracovní smlouvy zejména ve stavebnictví (dělnické profese), provádějí úklid, žehlení prádla, (uklízeč/ka), manuální práce (na lince, mytí nádobí, roznášku reklamních letáků,) na dřevozpracující pile či v blíže nespécifikovaných brigádních pozicích. Z celkového počtu 197 osob, které pracují, či někdy v minulosti pracovaly na území České republiky, přiznalo, že nemá uzavřenou pracovní smlouvu, či někdy na území ČR pracovalo bez pracovní smlouvy 23 osob (tj. 11,8 % azylantů). Dle rozlišení pohlaví se jedná o 15 mužů a 8 žen. Práci bez pracovní smlouvy získávají azylanti často za pomoci rodinných sociálních sítí. Pomocí rodinných sítí si zabezpečují též prostředky na obživu, pokud práci nemají. Rodinná výpomoc může přicházet i ze zahraničí. Pomoc rodiny z Německa byla uváděna při řízených rozhovorech zejména u azylantů z Uzbekistánu, Tádžikistánu a Kazachstánu.

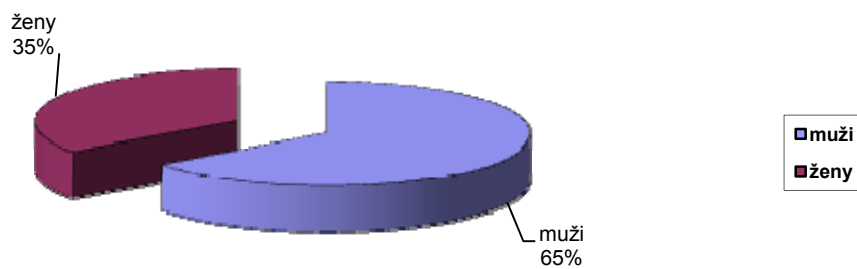
Jak je patrné z údajů o zaměstnanosti azylantů, v České republice bylo zaměstnáno nebo v současnosti má zaměstnání více mužů než žen. Menší zaměstnanost žen podle našeho pozorování není způsobena jejich menší uplatnitelností na trhu práce, než je tomu u mužů. Spíše v návaznosti na kulturní determinaci nemají některé azylantky ambice na pracovním trhu uspět.

Významným faktorem, jenž ovlivňuje míru zaměstnanosti u azylantů, je věk. Průměrný věk všech dotázaných zaměstnaných azylantů činí 40 let, resp. průměrný věk u mužů je 40 let a u žen 41 let. Níže uvedené grafy pak přinášejí pohled na rozlišení podílu aktuálně zaměstnaných a nezaměstnaných azylantů v České republice.

Graf č. 68: Azylanti – v současné době zaměstnání

Graf č. 69: Azylanti – v současné době zaměstnání – rozlišení podle pohlaví

Zaměstnanost azylantů, země původu a národnost

Z šetření vyplývá, že uplatnění na trhu práce koresponduje v současné době mimo jiné i s místem původu azylantů. Ve výběrovém souboru z databáze SIP se relativně dobře na trhu práce uplatňovali azylanti, kteří pocházeli z Běloruska, Arménie, Ruska a Rumunska. Bělorusové se na trhu práce a na výběrovém souboru podíleli téměř 17 %, arménští azylanti vykazovali podíl 11,8 %, ruští azylanti 11,2 % a rumunští azylanti vykazují 6,5% podíl ve skupině pracujících azylantů na území České republiky. Podle pohlaví jsou pak tyto uvedené národnosti zastoupeny takto: muži – azylanti z Běloruska tvoří 16,5 %, z Arménie 12,8 %, z Ruska 9,2 % a z Rumunska 3,7 %, ženy – azylantky z Běloruska tvoří 16,9 %, z Arménie 10,2 %, z Ruska 15,3 % a z Rumunska 11,9 %. Podíl pracujících žen a mužů je u těchto skupin téměř totožný nebo ženy převažují. Poměr pracujících mužů a žen mezi azylanty z Kazachstánu a Uzbekistánu je opačný. Získaná data o zaměstnanosti mezi dotázanými azylanty podle uvedené národnosti (původ) jsou uvedena níže.

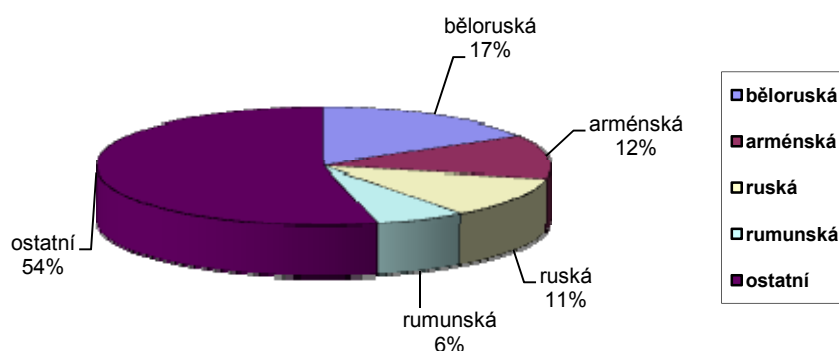
Tabulka č. 69: Azylanti – aktuální zaměstnanost azylantů – s odkazem na uvedený původ

Národnost	Muži	Ženy	Celkem
Běloruská	16,5 %	16,9 %	16,6 %
Arménská	12,8 %	10,2 %	11,8 %
Ruská	9,2 %	15,3 %	11,2 %
Rumunská	3,7 %	11,9 %	6,5 %
Kazašská	8,3 %	1,7 %	5,9 %
Barmská	5,5 %	5,1 %	5,3 %
Barmská – etn. skupina Chinu ²⁹	1,8 %	0,0 %	0,6 %
Írácká	5,5 %	1,7 %	4,1 %
Vietnamská	3,7 %	5,1 %	4,1 %
Uzbecká	5,5 %	0,0 %	3,6 %
Gruzínská	3,7 %	3,4 %	3,6 %
Čečenská	2,8 %	5,1 %	3,6 %
Kyrgyzská	3,7 %	1,7 %	3,0 %

²⁹ Jedná se o stejnou skupinu, jako osoby, které se označily národností barmskou. V této tabulce ale upřednostňujeme sebedeklaraci respondenta a tudíž označení koresponduje s tím, co respondent uvedl do záznamového listu při řízeném rozhovoru.

Albánská	1,8 %	5,1 %	3,0 %
Ujgurská	2,8 %	1,7 %	2,4 %
Chorvatská	1,8 %	3,4 %	2,4 %
Afghánská	1,8 %	1,7 %	1,8 %
Kurdská	1,8 %	1,7 %	1,8 %
Ukrajinská	0,9 %	3,4 %	1,8 %
Ingušská	0,9 %	1,7 %	1,2 %
Moldavská	0,9 %	1,7 %	1,2 %
Peršanská/perská	0,9 %	1,7 %	1,2 %
Íránská	1,8 %	0,0 %	0,6 %
Česká	0,9 %	0,0 %	0,6 %
Ázerbájdžánská	0,9 %	0,0 %	0,6 %
Čadská	0,9 %	0,0 %	0,6 %

Graf č. 70: Azylantí – v současné době zaměstnaní – podle zdrojové země

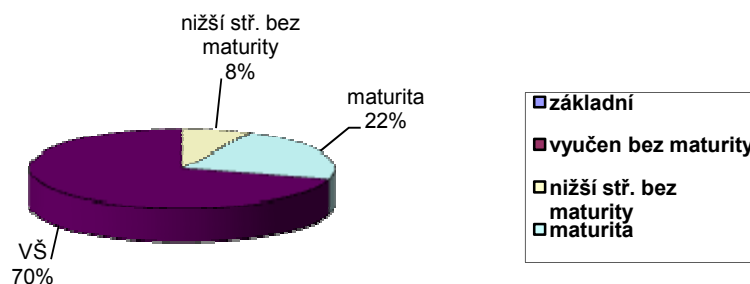
Dle realizovaného šetření lze za neúspěšnější na trhu práce považovat azylanty z Běloruska. Aktuálně je zaměstnáno 65 % ze všech kontaktovaných běloruských azylantů bez rozlišení typu pracovního poměru. Průměrná doba jejich pobytu na území České republiky je 10 let,

průměrná doba od udělení azylu je okolo 8 let. Z údajů této skupiny azylantů vyplývá, že průměrný příjem jednotlivé domácnosti této skupiny azylantů činí 28 074,- Kč.

Téměř polovina azylantů z Běloruska, kteří mají stálé zaměstnání, jsou zaměstnání na pozicích, jež vyžadují určité vzdělání, či kvalifikaci. Tato úspěšnost je samozřejmě podmíněna celou řadou faktorů: úroveň *vzdělání* (vysoké procento vysokoškoláků – 71 %, 22 % má maturitu, 7 % uvádí, že má nižší střední vzdělání), *úzce profilovaná kvalifikace* (resp. vysoký počet lékařů, specialistů v oblasti informačních technologií, pedagogů, tlumočnicků, žurnalistů a podnikajících osob), *relativní jazyková příbuznost, blízkost a výběr lokalit, v nichž žijí (především velká města).*

Díky dobré orientaci azylantů z Běloruska v podmínkách České republiky a již existujícím kontaktům tito azylanti pečlivě volí lokalitu k usídlení, tj. téměř vždy jsou usídlení v lokalitách s celostátně průměrnou či nižší nezaměstnaností, tj. hlavní město Praha, Středočeský kraj, Plzeňský kraj (Plzeň), Jihomoravský kraj (Brno) a Královéhradecký kraj.

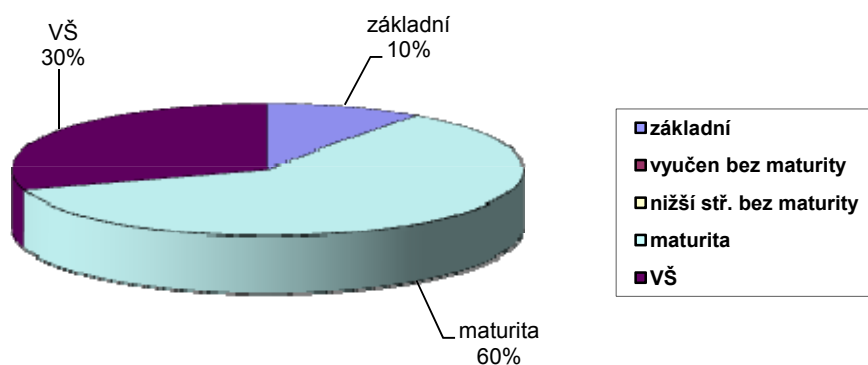
Graf č. 71: Azylanti z Běloruska: aktuálně zaměstnaní – dle míry dosaženého vzdělání

Druhou nejúspěšnější skupinou na trhu práce v ČR jsou azylanti z Arménie. Aktuálně jich 44 % uvádí, že je zaměstnáno bez rozlišení typu pracovního poměru. V porovnání s nejúspěšnější skupinou azylantů na trhu práce je průměrná doba od příchodu do ČR kolem 13 let a v průměru získali azyl před 10 lety. Ponejvíce jsou azylanti z Arménie zaměstnání v oblasti OSVČ – nákup a prodej, restaurace, cukrárny a výroba lahůdek, dále dělnické, technické profese a informační technologie. Z údajů této skupiny azylantů vyplývá, že

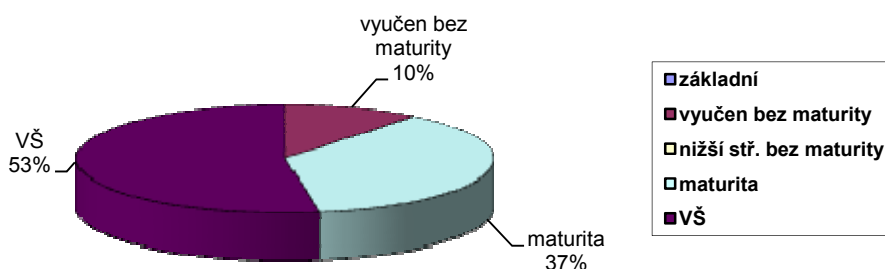
průměrný příjem jednotlivé domácnosti této skupiny azylantů činí 25 438,-Kč. Z údajů dále vyplynulo, že ti azylanti, kteří jsou aktuálně zaměstnaní, jsou z 30 % vysokoškolsky vzdělání, z 60 % mají nejvyšší dosažené vzdělání maturitu a 10 % uvádí, že má pouze základní vzdělání, viz graf:

Graf č. 72: Azylanti z Arménie: aktuálně zaměstnaní – dle míry dosaženého vzdělání

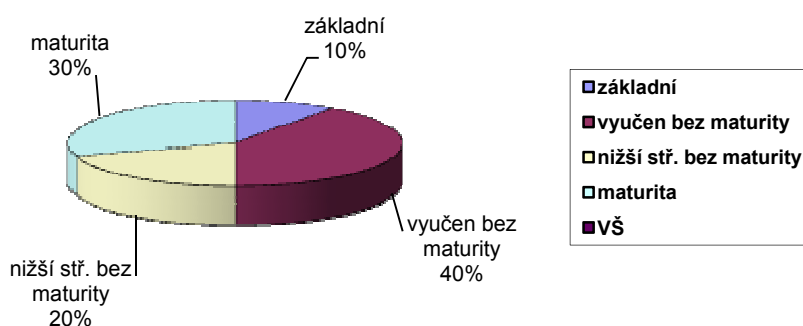
Třetí nejúspěšnější skupinou na trhu práce v České republice jsou azylanti z Ruské federace. Z šetření mezi těmito azylanty vyplynulo, že v současnosti je zaměstnáno 61 % z dotazované skupiny azylantů bez rozlišení typu pracovního poměru. Průměrná doba od příchodu do ČR činí kolem 10 let a skupina získala azyl v průměru před 8 lety. Ponejvíce jsou ruští azylanti zaměstnaní v obchodu, stavebnictví a zdravotnictví, dále pak ve službách a dělnických profesích. Průměrný příjem v této skupině azylantů činí 23 447,-Kč. Z údajů získaných od této skupiny azylantů je patrné, že ti azylanti, kteří jsou aktuálně zaměstnaní, jsou z 52 % vysokoškolsky vzdělání, z 37 % mají nejvyšší vzdělání maturitu a 11 % je vyučeno, viz graf.

Graf č. 73: Azyntanti z Ruské federace: aktuálně zaměstnaní – dle míry dosaženého vzdělání

Čtvrtou neúspěšnější skupinou azyntantů na trhu práce v České republice jsou již zmiňovaní azyntanti z Rumunska. Aktuálně je zaměstnáno 79 % z dotazované skupiny azyntantů bez rozlišení typu pracovního poměru. Průměrná doba od příchodu do ČR činí kolem 21 let a v průměru dostali azyl před 18 lety. Dle provedeného šetření mají největší podíl zaměstnanosti v ČR tito azyntanti v dělnických profesích, dále pak v sociálních službách a úklidu. Z údajů této skupiny azyntantů vyplývá, že průměrný příjem jednotlivé domácnosti této skupiny azyntantů činí 25 455,-Kč. Z údajů získaných od této skupiny azyntantů vyplynulo, že ti azyntanti, kteří jsou aktuálně zaměstnaní, neuvádějí vysokoškolské vzdělání, 30 % rumunských azyntantů uvádí, že má maturitu, 20 % má nižší střední vzdělání, vyučeno je 40 % a 10 % má pouze základní vzdělání, viz graf:

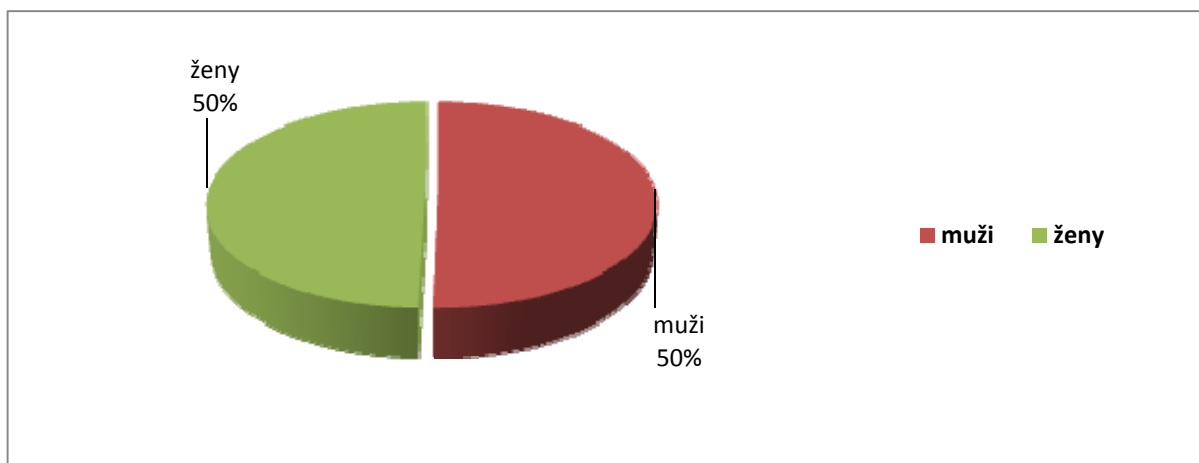
Graf č. 74: Azyntanti z Rumunska: aktuálně zaměstnaní – dle míry dosaženého vzdělání

Ve všech uvedených případech uváděli respondenti u jednotlivých skupin práci na plný pracovní úvazek. Z celkového počtu 169 azylantů pracujících na celý pracovní úvazek jsou rovnoměrně zastoupeni muži i ženy. Průměrný věk pracujících azylantů na plný pracovní úvazek je 42 let. Průměrný věk zaměstnaných mužů je 41 let a u žen 43 let, viz graf a přehledová tabulka uvedená níže:

Graf č. 75: Azylanti – zaměstnaní na plný pracovní úvazek – rozlišení podle pohlaví

Tabulka č. 70: Azylanti – zaměstnaní na plný pracovní úvazek – rozlišení podle věku

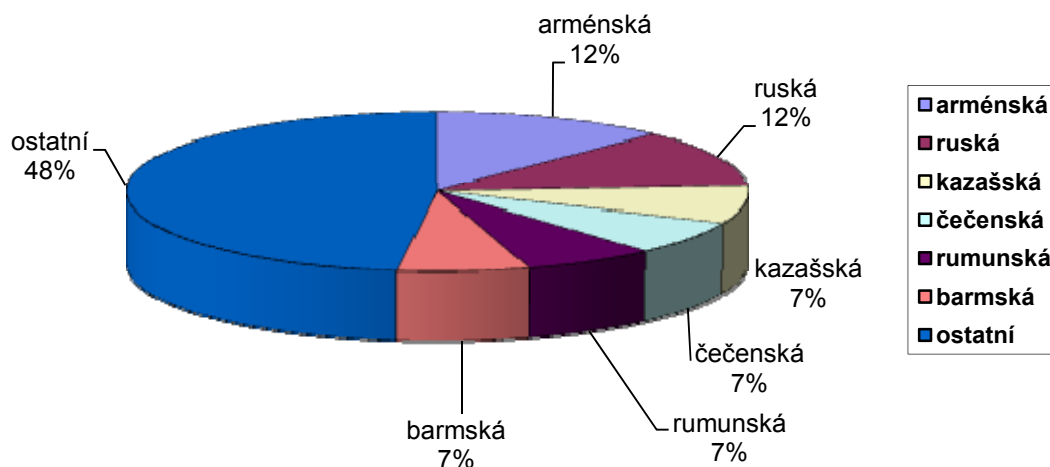
	Muži	Ženy	Celkem
do 30 let	22,2 %	12,9 %	18,8 %
31–40 let	31,5 %	19,4 %	27,1 %
41–50 let	24,1 %	29,0 %	25,9 %
51–60 let	18,5 %	32,3 %	23,5 %
nad 61 let	3,7 %	6,5 %	4,7 %

Tabulka č. 71: Azylantí – zaměstnaní na plný pracovní úvazek – rozlišení dle uvedené národnosti

Národnost	Muži	Ženy	Celkem
Arménská	11,0 %	13,7 %	12,3 %
Ruská	11,0 %	12,3 %	11,6 %
Kazašská	8,2 %	6,8 %	7,5 %
Čečenská	6,8 %	6,8 %	6,8 %
Rumunská	2,7 %	11,0 %	6,8 %
Barmská	8,2 %	5,5 %	6,8 %
Irácká	8,2 %	2,7 %	5,5 %
Běloruská	5,5 %	4,1 %	4,8 %
Albánská	4,1 %	5,5 %	4,8 %
Gruzínská	4,1 %	5,5 %	4,8 %
Vietnamská	4,1 %	2,7 %	3,4 %
Ukrajinská	2,7 %	2,7 %	2,7 %
Moldavská	1,4 %	4,1 %	2,7 %
Uhurská	4,1 %	1,4 %	2,7 %
Afghánská	1,4 %	2,7 %	2,1 %
Uzbecká	2,7 %	1,4 %	2,1 %
Kyrgyzská	1,4 %	2,7 %	2,1 %
Kurdská	1,4 %	2,7 %	2,1 %
Ingušská	1,4 %	1,4 %	1,4 %
Jezídská	1,4 %	1,4 %	1,4 %
Chorvatská	2,7 %	0,0 %	1,4 %
etnická skupina Chinu z Barmy	2,7 %	0,0 %	1,4 %
Česká	0,0 %	1,4 %	0,7 %
Čadská	1,4 %	0,0 %	0,7 %
Íránská	1,4 %	0,0 %	0,7 %
Ruská - židovská ³⁰	0,0 %	1,4 %	0,7 %

³⁰ Názvy skupin jsou uvedeny v autentickém znění, jak je deklarovali sami respondenti. Tazatelé do formulací skupinové příslušnosti nezasahovali.

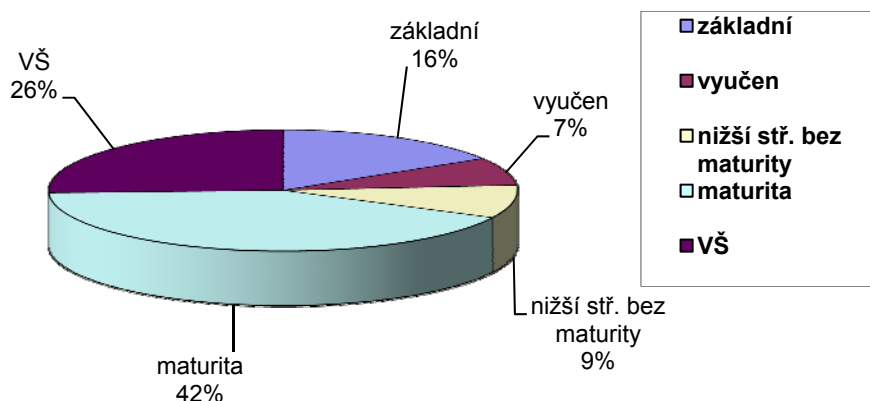
Graf č. 76: Azylantí – zaměstnaní na plný pracovní úvazek – rozlišení podle národnosti

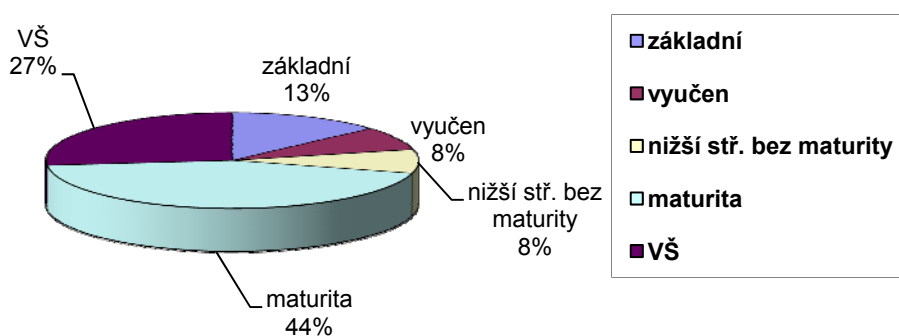
Vybrané determinanty zaměstnanosti azylantů: vzdělání, lokalita

Vzdělání je jednou z hlavních determinant úspěšnosti na trhu práce. Tento faktor je zřetelný v celkové úspěšnosti azylantů při získávání zaměstnání a zejména při zaměstnávání na plný úvazek. Vysokoškolské vzdělání má 26 % ze všech kontaktovaných azylantů, kteří pracují na plný pracovní úvazek, 42 % z této skupiny osob má středoškolské vzdělání s maturitou, 9 % má nižší střední vzdělání, 7 % je vyučeno a 16 % má dokončené úplné základní vzdělání. Mezi pracujícími azylanty existují samozřejmě i osoby, které nemají žádné, tj. nedokončily ani základní vzdělání. Z šetření vyplynulo, že mezi ženami, které pracují na plný pracovní úvazek, je 25 % vysokoškolsky vzděláno, 39 % má maturitu, nižší střední má 10 %, vyučeno je 7 % a dokončené základní vzdělání má 19 %. Muži uvádějí, že z 27 % jsou vysokoškolsky vzděláni, ze 44 % mají maturitu, 8 % uvádí, že má nižší střední vzdělání, 8 % je vyučeno a 13 % má základní vzdělání. Rozlišení azylantů pracujících na plný pracovní úvazek podle úrovně dosaženého vzdělání a rozlišení pohlaví je prezentováno dále v uvedených grafech.

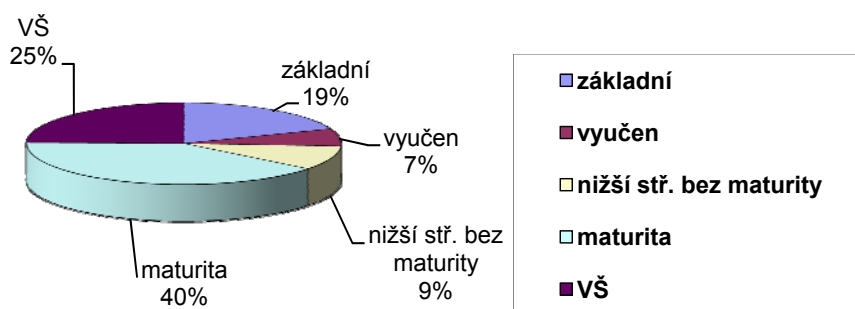
Graf č. 77: Azylanti – zaměstnaní na plný pracovní úvazek – rozlišení podle úrovně dosaženého vzdělání

Graf č. 78: Azylanti – muži: zaměstnaní na plný pracovní úvazek – rozlišení podle úrovně dosaženého vzdělání

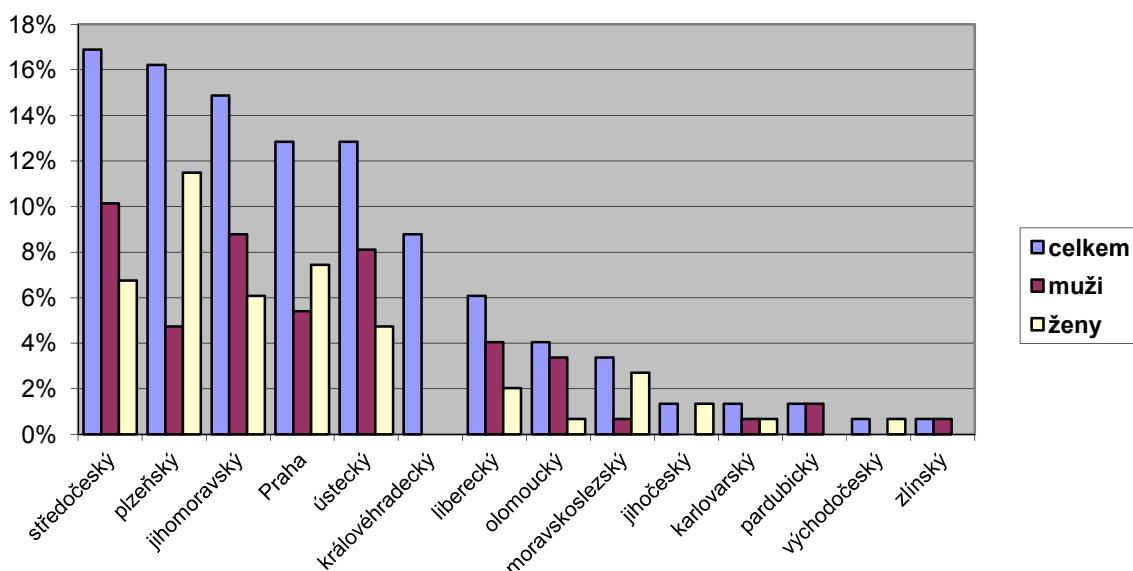
Graf č. 79: Azylanti – ženy: zaměstnané na plný pracovní úvazek – rozlišení podle úrovně dosaženého vzdělání

Úspěšnost azylantů v uplatnění na trhu práce v České republice je do určité míry determinována tím, v které lokalitě jsou usídleni. Význam volných pracovních míst v blízkosti bydliště si azylanti uvědomují. Projevilo se to i v jejich odpovědích, které se týkaly jejich volby ideálního místa bydliště v rámci České republiky. Výběr lokalit byl determinován osobní orientací v reáliích České republiky a možnostech pracovního trhu v jednotlivých krajích. Výběr Prahy nebo přesídlení do její blízkosti, případně do jiných velkých měst v České republice, je motivován mimo jiné i očekáváním stabilnější a pestřejší pracovní nabídky. V hlavním městě Praze žije 12,8 % respondentů, kteří udávají, že jsou zaměstnáni na plný pracovní úvazek. Ve Středočeském kraji žije 16,9 % těchto azylantů, v Plzeňském kraji 16,2 %, Jihomoravském kraji 14,9 %, Ústeckém kraji 12,8 %, Královéhradeckém kraji 8,8 %, Libereckém kraji 6,1 %, Olomouckém kraji 4,1 %, Moravskoslezském 3,4 %, Jihočeském 1,4 %, Karlovarském kraji 1,4 %, Pardubickém kraji 1,4 %, Královéhradeckém kraji 0,7 % a ve Zlínském kraji 0,7 % azylantů, kteří pracují na plný pracovní úvazek. S odkazem na provedené rozhovory níže uvádíme přehled dotázaných azylantů, kteří jsou v jednotlivých krajích zaměstnaní na plný úvazek.

Graf č. 80: Azylanti – zaměstnaní na plný pracovní úvazek – rozlišení podle krajů

– procentuální počet z celkového počtu zaměstnaných azylantů kontaktovaných dotazníkovým šetřením

Rozhodující vliv daného regionu, ve kterém příslušní azylantí žijí, zohlednili respondenti při svých reflexích na otázky o změně místa bydliště a případně výběru potencionálního nového místa pobytu. Mezi lokalitami, které jsou z hlediska uplatnění na pracovním trhu vysoce hodnoceny, jsou krajská města či jejich předměstí, případně větší města, jež nabízejí pracovní místa v prosperující průmyslové výrobě.

Jak jsme již uvedli, výběr lokality ale probíhá na základě limitovaných informací. Někteří azylantí předpokládají v lokalitě možnost pracovního uplatnění, které zde ale absentuje. Problémy propojení zaměstnání a bydlení lze sice v současné době pravděpodobně lépe eliminovat než v minulosti, kde nabídka bytu předcházela hledání zaměstnání. V datech ze šetření se tato změna prozatím ještě neprojevila. V roce 2011 bylo z celkového počtu 95 bytů realizováno pouze 16 podle varianty č. I, z toho polovina byla ke stěhování azylantům z Myanmaru předána již v roce 2010. Zbylé byty byly realizovány ve variantě č. II A. Poměr varianty č. I k variantě č. II byl tedy 17 % ku 83 %. Ve variantě č. II lze předpokládat, že azylantí mohou mnohem pružněji reagovat na pracovní nabídku. Bydlení si de facto nacházejí sami v místě pracovních příležitostí, případně se za práci mohou stěhovat a příspěvek na nájem je jim převáděn na pronajímatele. Je tedy v podstatě jejich zodpovědností, zda se jim bydlení s prací podaří sladit.

Při výběru lokality azylantí musí počítat s tím, že některá pracovní místa jsou obzvláště v prvních letech po udělení azylu nedosažitelná. Zejména se jedná o pracovní pozice pedagogů na základních a středních školách nebo o pracovní pozice ve zdravotnictví z jazykových a kvalifikačních důvodů. Další pracovní místa jsou nedosažitelná z důvodu cizí státní příslušnosti azylantů. Jedná se zejména o pracovní pozice státních zaměstnanců či tzv. *uniformovaných složek* (např. policie ČR či armáda ČR). Někteří z azylantů, kteří ve zdrojové zemi vykonávali velmi specializované práce, jež se v českém prostředí nedají využít (kněz specifické víry, rybáři atd.), mají též potíže nalézt vhodné uplatnění. Tyto osoby pak musí přistoupit k rekvalifikaci či k přijetí nekvalifikovaného místa.

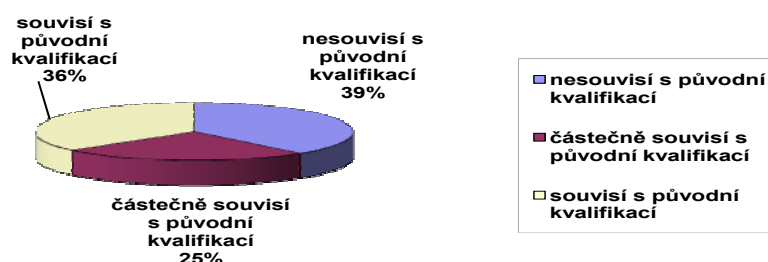
Zaměstnání azylantů a původní kvalifikace

Jak již bylo výše opakovaně diskutováno, aktuálně vykonávané profese azylantů na českém pracovním trhu mnohdy nenavazují na jejich vzdělání a dosavadní kvalifikaci. Jistou, ale velmi omezenou skupinu, která profesně zpravidla brzy navazuje, tvoří lékaři a specialisté pro strojní či chemický průmysl.

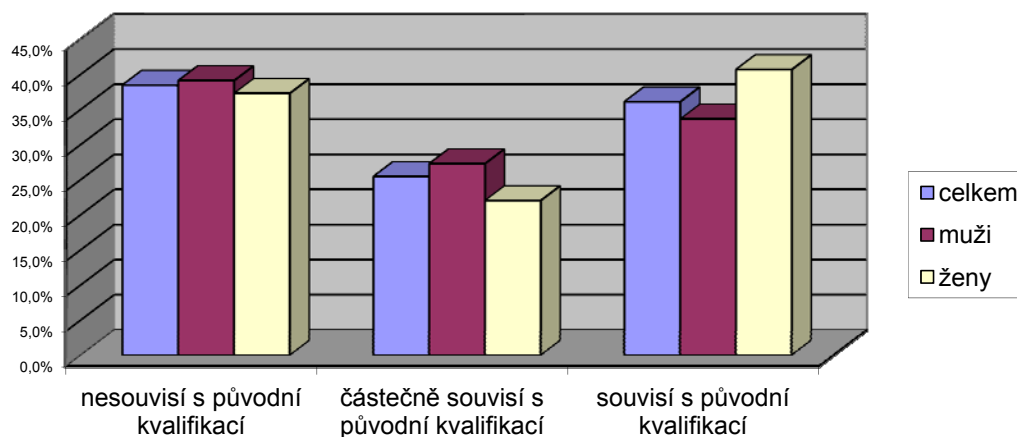
Stávající profese zcela nesouvisí s původní kvalifikací u 39 % azylantů, kteří jsou zaměstnaní na plný pracovní úvazek. Částečně souvisí uváděná profese s původní kvalifikací u 25 % dotázaných azylantů a zcela souvisí u 36 % azylantů, kteří vykonávají zaměstnání na plný pracovní úvazek.

Pokud se na otázku vztahu původní profese a stávajícího zaměstnání v České republice podíváme z hlediska rozlišení pohlaví, pak je zde 33,6 % mužů, kteří pracují na plný úvazek, který zcela souvisí s jejich původní kvalifikací, 27,4 % mužů, jejichž profese částečně souvisí s jejich kvalifikací a pracují na plný úvazek a u 39,1 % mužů zcela nesouvisí jejich profese s jejich kvalifikací. Ženy, které mají odpovídající kvalifikaci a pracují na plný úvazek, tvoří 40,7 %, 22 % představují ženy, u kterých jejich profese částečně nesouvisí s jejich kvalifikací a pracují na plný úvazek a u 37,3 % žen zcela jejich kvalifikace nesouvisí s jejich pracovní pozicí. Vzájemný vztah mezi uváděnou původní kvalifikací a aktuální pracovní pozicí u dotazovaných azylantů, kteří jsou zaměstnaní na plný pracovní úvazek, představuje níže uvedený graf.

Graf č. 81: Azylanti – zaměstnaní na plný pracovní úvazek – vzájemný vztah mezi uváděnou původní kvalifikací a aktuální pracovní pozicí u dotazovaných azylantů

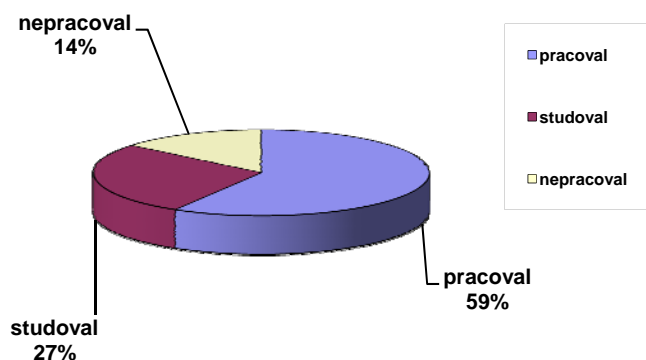

Graf č. 82: Azylovníci – zaměstnaní na plný pracovní úvazek – vzájemný vztah mezi uváděnou původní kvalifikací a rozlišením dle pohlaví

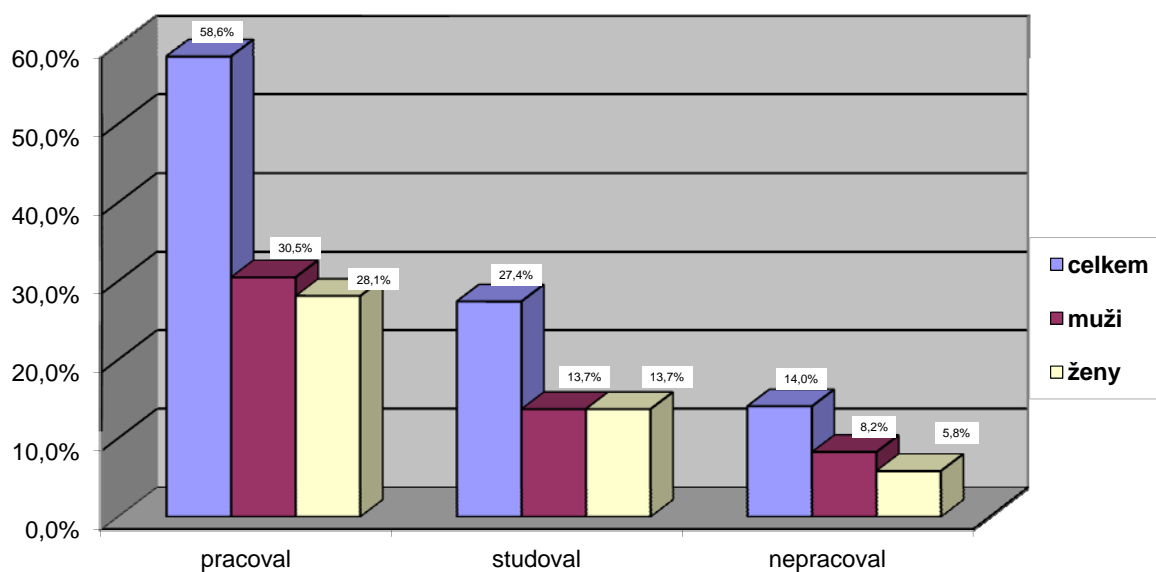
Problémy se zaměstnáním ve své profesi však pro všechny azylovníky v České republice nemusí nutně znamenat propad oproti možnostem, které měli ve zdrojové zemi. I v ní mohli mít azylovníci s uplatněním na trhu práce problémy. Z celkového počtu dotázaných azylovníků 59 % pracovalo ve své specializaci, 14 % nikoli a 27 % uvedlo, že ve zdrojové zemi studovalo. Z hlediska rozlišení pohlaví mezi muži a ženami není výrazný rozdíl, uplatňuje se zde spíše okolnost, že ve třetích zemích ženy pravděpodobně častěji zůstávaly po sňatku v domácnosti.

Graf č. 83: Azylovníci – jimi uváděná zaměstnanost ve zdrojové zemi

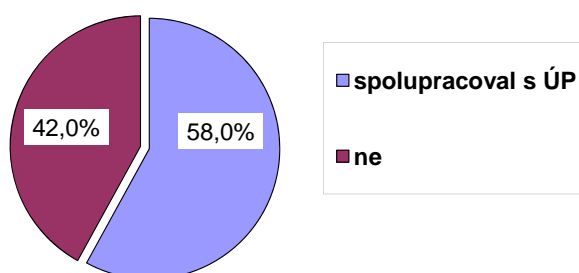
Graf č. 84: Azylanti – azylanty uváděná zaměstnanost ve zdrojové zemi – rozlišení dle pohlaví

Spolupráce s úřadem práce

Šetřením mezi azylanty bylo zjištěno, že 174 osob, tj. 58 % z dotazované skupiny 300 azylantů, je v evidenci či v minulosti spolupracovalo v České republice s úřadem práce.

Graf č. 85: Azylanti spolupracující s ÚP

V případě spolupráce s úřadem práce jsme zjišťovali, zda byl s azylynty vypracován individuální akční plán.

Individuální akční plán (IAP) je nástroj, který je používán pro zvýšení úspěšnosti uchazeče o zaměstnání, resp. jeho zaměstnatelnosti v rámci celé Evropské unie. Do právního řádu České republiky je tento nástroj zaveden prostřednictvím zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, který vyjmenovává osoby, jímž má být úřadem práce poskytnuta zvýšená péče při zprostředkování zaměstnání. V rámci zpracování IAP by mělo být uchazeči o zaměstnání poskytnuto odborné poradenství, stanovení cílů, následných postupů při hledání pracovního místa, poskytnutí rekvalifikačních kurzů a psychologického poradenství v daném období a následné vyhodnocení výsledků IAP.

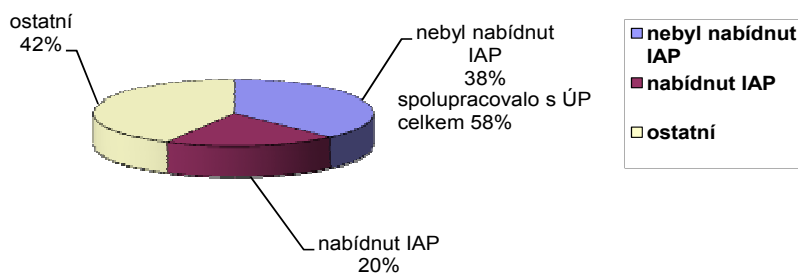
Z šetření mezi azylynty vyplynulo, že vypracování IAP bylo nabídnuto 34 % ze skupiny 174 spolupracujících azylyntů s úřadem práce, tj. 60 azylyntům (20 % z celkového počtu 300 respondentů), kteří spolupracovali s úřadem práce. Ostatní, tj. 114 azylyntů, tímto návrhem osloveni nebyli.

Na otázku, proč IAP nebyl vypracován, zejména uváděli, že:

- ✓ o existenci IAP nic nevěděli;
- ✓ IAP jim nebyl představen a oni nechtěli podepisovat nic, o čem si nebyli jisti, že jim bude ku prospěchu;
- ✓ vyplnění nepožadovali, protože byli v evidenci ÚP krátce a zaměstnanecký poměr navázali v rychlém časovém úseku sami;
- ✓ IAP nebyl sestaven proto, že měli v dané době špatnou znalost českého jazyka nebo že jim bylo sděleno, že sestavení IAP není pro ně vhodné pro nedostatečné vzdělání;
- ✓ museli se starat o nemocného člena rodiny či sami byli dlouhodobě nemocní;
- ✓ měli velmi špatnou zkušenost se spoluprací s úředníky jednotlivých ÚP.

Někteří azylynti se teprve při rozhovoru s tazatelem o IAP dozvěděli a říkali, že se na IAP při další konzultaci na Úřadu práce dotáží.

Graf č. 86: Azylantů oslovení nabídkou k sestavení IAP

Rekvalifikace

Rekvalifikací se rozumí získání nové vhodnější způsobilosti dle aktuálních podmínek pracovního trhu tak, aby byla následně zajištěna vyšší zaměstnatelnost osoby, jež se uchází o zaměstnání na trhu práce. Rekvalifikovaná osoba v takovém kurzu ozřejmuje jak teoretické znalosti, tak i praktické dovednosti v rámci vybrané činnosti. Rekvalifikaci lze též chápat jako rozšíření původní kvalifikace daného žadatele o práci.¹

Rekvalifikační kurzy mohou v České republice uskutečňovat pouze akreditovaná zařízení, jimž byla akreditace na konkrétní vzdělávací program udělena. Dle legislativy České republiky jsou podmínky pro absolvování rekvalifikačního kurzu pro všechny účastníky stejné a mohou se jich účastnit jak občané Českého státu, tak i azylantů. Z odpovědí kontaktovaných azylantů je patrné, že se tento systém rekvalifikačních kurzů často máji účinkem. Při terénním šetření jsme často zaznamenávali:

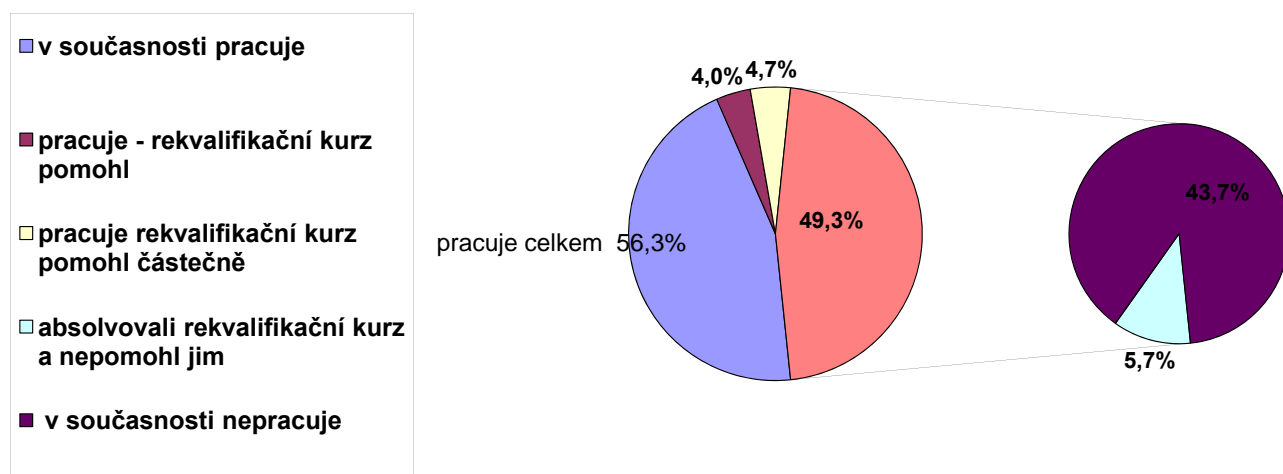
- ✘ nízkou informovanost o existenci rekvalifikačních kurzů, jejich formě a obsahu;
- ✘ malé povědomí o významu rekvalifikačních kurzů pro azylanta a jeho pozitivním vlivu při prezentaci azylanta u potencionálních zaměstnavatelů;

¹ Podrobněji též <http://portal.mpsv.cz> (navštíveno 10. 1. 2012).

- ✗ nevhodný výběr rekvalifikačních kurzů;
- ✗ dlouhé čekací doby na zařazení do kurzu;
- ✗ nevhodný čas, kdy je kurz uskutečňován.

Z celkového počtu 300 azylantů byl rekvalifikační kurz nabídnut 57 osobám, tj. 19 % azylantů. Z oslovených azylantů absolvovalo rekvalifikační kurzy celkem 43 osob. Z toho pozitivní vliv na umístění na trhu práce uvádí 12 azylantů, 14 z nich připouští částečný vliv a 17 osob hodnotí význam rekvalifikačního kurzu pro osobní zaměstnanost negativně. Za navrhovatele označují azylanti převážně úřad práce, ojediněle pak pracovníky IAS či blíže nespecifikované NNO. Zjištěné skutečnosti uvádíme v níže prezentovaném grafu.

Graf č. 87: Azylanti – subjektivní hodnocení vlivu rekvalifikačního kurzu vůči jejich úspěšnosti na trhu práce

Stav zjištěný při rozhovorech s azylanty koresponduje s tvrzením zástupců NNO o efektivitě a formě rekvalifikačních kurzů, kterých se azylanti účastní.

Následující výčet uvádí nejčastěji nabízené rekvalifikační kurzy:

- slévač;
- soustružník;
- svářeč;
- řidič TIR;
- obsluha vysokozdvizného vozíku;

- zedník;
- kuchař;
- číšník;
- ošetřovatel/ka;
- vizážista;
- práce s PC;
- účetní.

Při realizaci rekvalifikačních kurzů zpravidla není možné navazovat na to, jakou kvalifikaci azylanti již mají. Jejich kvalifikace se zpravidla mění, ale nezvyšuje.

Navíc jeho bezproblémové a plnohodnotné absolvování je komplikováno jazykovou vybaveností azylanta.

Nabídka rekvalifikačních kurzů pro azylanty by měla být uvedena do souladu s jejich individuálními dispozicemi v závislosti na požadavcích pracovního trhu.

Jak azylanti uváděli, zpravidla reagovali na nabídku kurzů; kurzy si sami neuměli najít. Pokud byly azylantům kurzy nabídnuty, tak to bylo zpravidla pověřeným úředníkem ÚP. Dále pak azylanti uváděli, že jim byly rekvalifikační kurzy nabízeny ojedinele pracovníky spolupracujících neziskových organizací, zejména OPU, CIC a SOZE. Ve výjimečných případech uváděli, že se jednalo i o nabídku od pověřeného pracovníka MV ČR, resp. IAS. Jen ve velice málo případech azylanti sdělili, že si dokázali zajistit rekvalifikační kurz sami, dle svého profesního zájmu a potřeb. Případně, že azylanti dokázali podat úspěšnou žádost o zařazení do rekvalifikačního kurzu, ačkoliv byli zprvu odmítnuti.

Důvody pro nezařazení do kurzu, kam se azylanti hlásili, byly:

- naplněná kapacita daného kurzu;
- nezajištěná úhrada kurzu od potencionálního zaměstnavatele.

Výuka českého jazyka byla v rámci rekvalifikace nabídnuta pouze 10 osobám.

Ekonomické postavení důchodce

Většina osob, které žádají v České republice o azyl, přichází v produktivním věku. Řada z nich však dříve či později od svého vstupu na území České republiky, resp. od udělení azylu, je nucena řešit problematiku následného sociálního zabezpečení, tj. přiznání starobního důchodu, případně invalidního důchodu.²

Zákonné podmínky pro stanovení důchodu jsou shodné pro občany českého státu i pro azylanty. Všichni žadatelé musí splnit dvě podmínky: dosažení důchodového věku a potřebný počet let, kdy byla osoba pojištěna. Druhou podmínku laická veřejnost chápe jako dobu, kdy byl žadatel zaměstnán a kdy ze svého příjmu odváděl příslušné daňové odvody. Výše důchodu, tj. výměra, závisí na dvou parametrech: počet let pojištění (zápočet studia a počet vychovaných dětí v případě výměry starobního důchodu u žen) a výše příjmu za sledované období.

Český stát garantuje, že žádná osoba, již je vyplácen starobní důchod, nemá výměru starobního důchodu nižší, než je výměra životního minima. Osoby, jejichž důchod by byl vyměřen pod životní minimum, musí zažádat o sociální dávky na úradech práce dle místa bydliště nebo na obecních úradech. Jedná se především o tyto kategorie sociálních dávek: příspěvek na bydlení, příspěvek na péči či dávky v hmotné nouzi. Doplatky těchto dávek by pak měly vyvažovat nedostačující výši starobního důchodu na živobytí příslušné osoby.

Z celkového počtu 300 kontaktovaných azylantů se na otázku o svém ekonomickém postavení na trhu práce zařadilo 19 osob do kategorie *důchodce*. Dle rozlišení podle pohlaví se jedná o 11 žen a 8 mužů. Z této skupiny azylantů, jimž jsou vypláceny důchodové dávky, 12 osob pobírá starobní důchod, 1 osoba uvádí, že pobírá invalidní důchod. Zbývajícím 6 azylantům, kteří byli v rámci šetření kontaktováni a kteří uvádí kategorii *důchodce*, nebylo ČSSZ přidělení starobního, příp. invalidního důchodu přiznáno. Dle uvedených údajů nebyl starobní důchod dosud přiznán 5 osobám, z toho se jedná o 3 ženy a 2 muže. Jednomu z azylantů, jenž uvádí kategorii *důchodce*, pak nebyl přiznán invalidní důchod.

---

² Zde srov. zejména zák. č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

Subjektivní vyjádření azylantů o tom, že jsou v postavení důchodce, neodpovídá zcela přesně věku azylantů. Několik azylantů, ačkoliv jsou již důchodového věku, se v rámci svého ekonomického statusu zařadili do kategorie *nezaměstnaný*. A to i přesto, že dále reagovali na otázku o *postavení důchodce* tím, že starobní důchod, příp. invalidní nepobírají a s jeho přiznáním mají problémy. Celkem se jednalo o 4 azylanty, z toho 3 žádali o starobní důchod a 1 o invalidní důchod. Za jistou anomálii lze pak pokládat případ azylantky, jež je v současné době na rodičovské dovolené, je po amputaci nohy a nebyla jí přiznána invalidita a čerpání ID.

Za hlavní problémy, se kterými se azylanti při udělování starobního důchodu (příp. invalidního) potýkají, označují tyto:

- ✓ v České republice nemají odpracovaný požadovaný počet let, jenž tvoří hranici stanovenou pro odchod do starobního důchodu;
- ✓ nejsou schopni dokladovat, že tuto povinnost splnili ve zdrojové zemi zcela či částečně.

Důvody, proč nejsou azylanti schopni dokladovat odpracovaná léta ve zdrojové zemi, jsou následující:

- nemají k dispozici příslušné dokumenty, neboť zdrojovou zemi např. opouštěli narychlo v obavě především o vlastní život;
- o nároku na důchod a pravidlech jeho plnění nebyli včas informováni, aby jej zajistili;
- příslušné úřady ve zdrojové zemi s nimi na toto téma *na dálku* nekomunikují a jejich návštěva ve zdrojové zemi je nemožná.

Situace osob v důchodovém věku je v České republice často komplikována tím, že mezi příslušnou zdrojovou zemí a Českou republikou neexistuje či již neplatí mezinárodní smlouva o sociálním zabezpečení, např.: platnost smlouvy s Ruskou federací byla vypovězena v roce 2008 a je neplatná od 1. 1. 2009.³

Další problémovou oblastí je výměra důchodu. Zpravidla se pohybuje na velmi nízké úrovni oproti očekávání azylantů. Řada azylantů je vyplácena tzv. minimální výměrou u starobního

---

³ Srov. údaje na stránkách České správy sociálního zabezpečení, <http://www.cssz.cz/cz/mezinarodni-smlouvy> (otevřeno dne 15. 5. 2012).

důchodu v České republice a potýká se pak s celou řadou existenčních problémů. Azylantů pak musejí spoléhat na výpomoc na základě tradičních rodinných vazeb.

Řešení uvedených problémů probíhá u azylantů samostatně, nebo využívají pomoci advokátních služeb či porady pracovníků NNO.

Sociální dávky a jejich čerpání

Obecně jsou pro azylanty relevantní zejména dávky v oblasti státní sociální podpory,⁴ v oblasti sociálních služeb, zejm. příspěvek na péči,⁵ resp. dávky sociální péče pro osoby se zdravotním postižením,⁶ v oblasti pomoci v hmotné nouzi,⁷ a dávky v systému nemocenského a důchodového pojištění (tedy pojistné dávky, které de iure nespádají pod laicky užívaný pojem sociální dávky, ale azylantů je u otázek v této části reflektováno). V rámci níže interpretovaného šetření byl v tomto ohledu naším zájmem systém státní sociální podpory, resp. čerpání sociálních dávek azylantů, neboť důchodové zabezpečení azylantů je řešeno v oddíle *Ekonomické postavení důchodce*.

Systém přidělování dávek rozlišuje dávky dvou skupin. Do první skupiny patří ty dávky, ve kterých je zohledňován i finanční příjem žadatele, resp. posuzované rodiny, do druhé skupiny pak ty, u nichž tento parametr zohledňován není.

Azylantů během řízených rozhovorů nejčastěji uváděli, že jsou vypláceni těmito dávkami: rodičovský příspěvek (na mateřské), státní sociální podpora (životní minimum), hmotná nouze, dávky souhrnem týkající se osoby s postižením, příspěvek na bydlení (patrně doplatek na bydlení), přídavek na dítě/děti, příspěvek na péči o osobu blízkou a sociální podpora v nezaměstnanosti. Dále pak hovořili o příspěvku na péči (v nemohoucnosti), který je vyplácen těm osobám, které jsou závislé na pomoci druhé osoby.

Z šetření mezi dotázanými azylanty vyplynulo, že v současnosti pobírá sociální dávky 133 z nich, tj. 38 %. Dva azylantů z dotazovaného souboru na tuto otázku nedokázali směřovatně

---

⁴ Srov. zák. č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Srov. zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

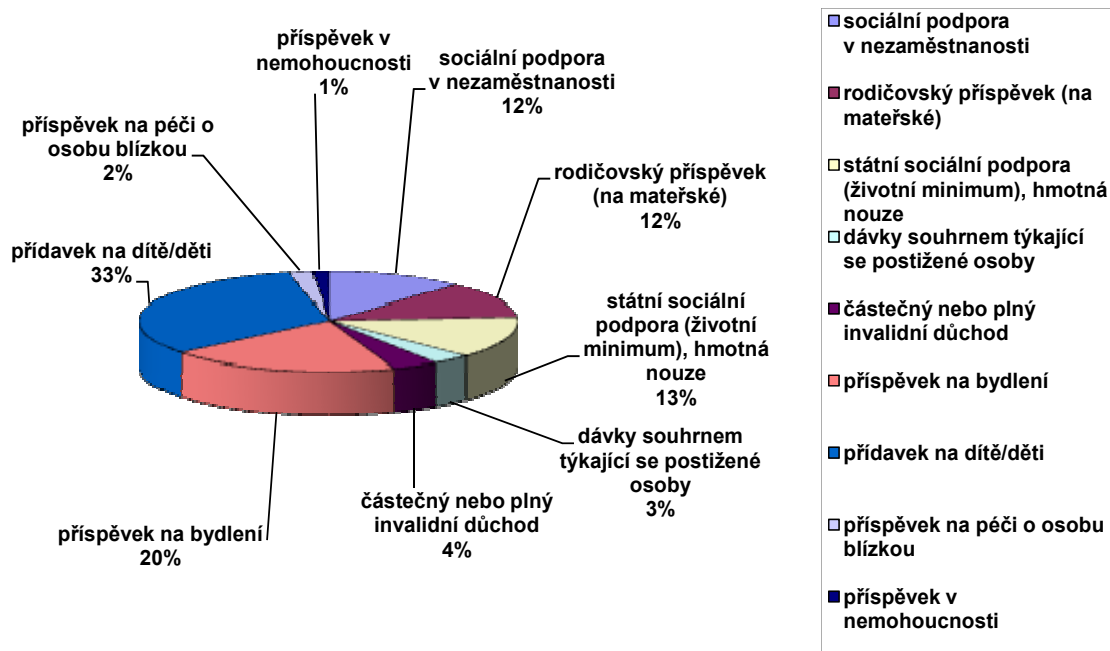
⁶ Srov. vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí ČR č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení.

⁷ Srov. zák. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

odpovědět. S ohledem na složitost sledovaného systému, nepřesnou orientaci azylantů v problematice a jejich jazykovou nedostatečnost v komunikaci na odborné téma, byla mnohdy specifikace čerpaných dávek velmi obtížná. Struktura čerpaných sociálních dávek, tak jak azylanti během řízených rozhovorů uvedli, se pak projevuje takto: 12 % rodičovský příspěvek, 13 % státní sociální příspěvek hmotné nouze (tedy patrně dle zákona o pomoci v hmotné nouzi), 3 % dávky souhrnem týkající se osoby s postižením, 4 % částečný nebo invalidní důchod, 20 % příspěvek na bydlení, 32 % přídavek na dítě, 2 % příspěvek na péči o osobu blízkou, 1 % příspěvek v nemohoucnosti a 12 % sociální podpora v nezaměstnanosti, viz graf.

Graf č. 88 : Azylanti – struktura pobíraných sociální dávek – kategorie uvedené azylanty

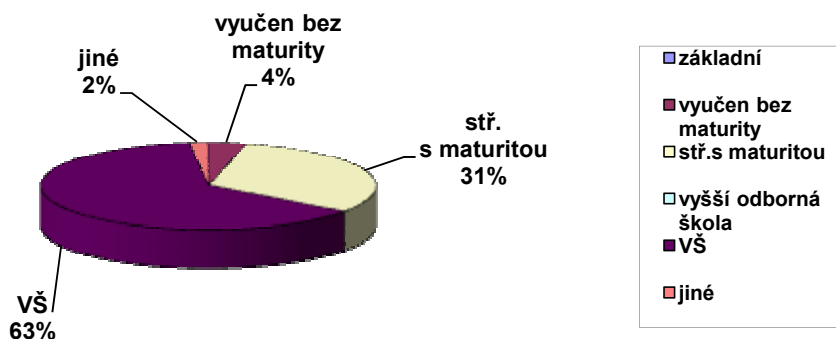
Nostrifikace vzdělání

Nostrifikací se rozumí uznání vzdělání, které jedinec získá mimo Českou republiku.⁸

Jak již bylo naznačeno výše v textu, azylanti často řeší problém zaměstnatelnosti v návaznosti na nostrifikaci svého vzdělání. Z šetření mezi těmito azylanty vyplynulo, že o nostrifikaci dosaženého vzdělání požádalo pouze 54 osob z dotazovaného souboru 300 azylantů (tj. 18 %).

Šetřením mezi respondenty bylo zjištěno, že z 54 žadatelů o nostrifikaci vzdělání žádalo 63 % azylantů o uznání vysokoškolského vzdělání, 0 % o vyšší odborné, 31 % o střední vzdělání s maturitou, 4 % o střední odborné (vyučen). O nostrifikaci základního vzdělání žádalo 0 % azylantů. O jiný typ, který nebyl blíže azylanty specifikován, žádala 2 % azylantů, viz graf.

Graf č. 89 : Nostrifikace vzdělání dle úrovně vzdělání

Jak azylanti uvedli, jejich žádosti o nostrifikaci byly z 54 žádostí úspěšné v 48 případech. Z toho od dvou azylantů, tj. 8,3 %, bylo požadováno vykonání rozdílové zkoušky.

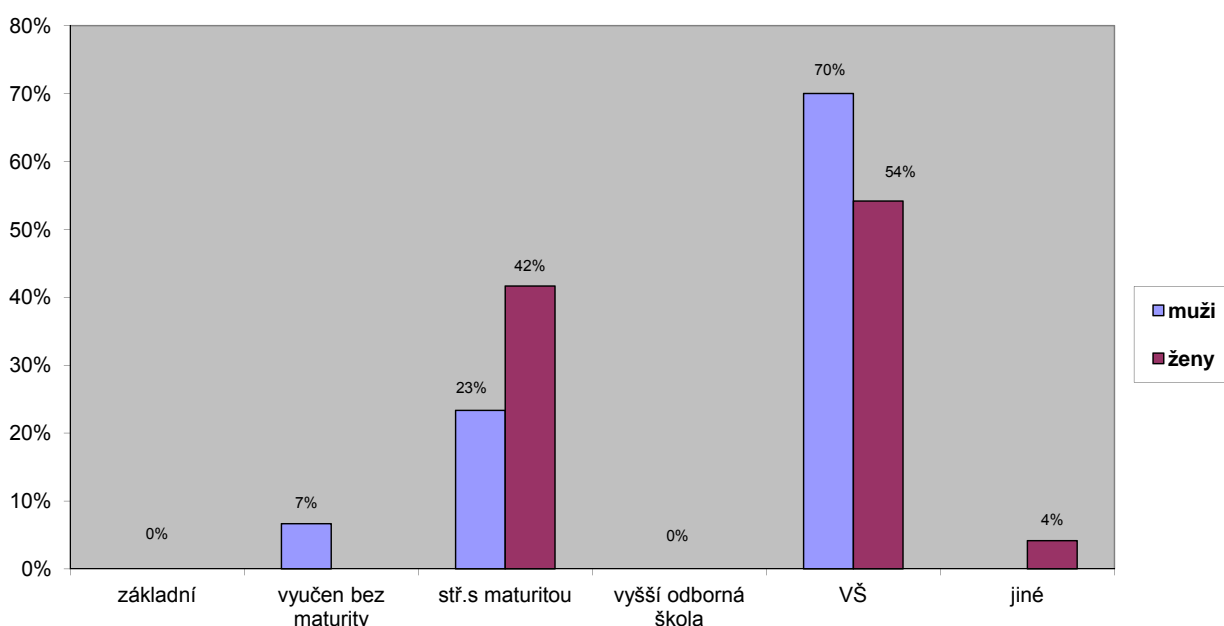
Ohledně délky řízení uvedlo z celkového počtu 48 úspěšných žadatelů o nostrifikaci 25 azylantů (tj. 52 %), že šlo o pouhé 1–3 měsíce, 6 azylantů (tj. 13 %) uvedlo, že nostrifikace trvala s prodloužením (cca 0,5 roku) a 4 azylanti (tj. 8 %) si stěžovali na průtahy řízení, tj. 1–2

⁸ Srov. zák. č. 561/2004 Sb., školský zákon, ve znění pozdějších předpisů a zák. č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů.

roky a déle. Dále 5 azylantů uvedlo, že pro nedostatek dokladů a problémy s úředníky jim nebylo dosavadní vzdělání uznáno. Zbývající soubor úspěšných žadatelů se k délce trvání vyřízení žádosti odmítl vyjádřit s tím, že si již tento údaj nepamatuje (jednalo se o 8 osob).

O nostrifikaci žádalo 30 mužů a 24 žen. Procentuální poměr u jednotlivých typů vzdělání pak vypadal u mužů takto: 7 % žádalo o uznání vyučení, 23 % o střední vzdělání s maturitou a 70 % (tj. 21 osob) žádalo o vysokoškolské vzdělání. U žen byl procentuální poměr tento: 42 % žádalo o uznání středního vzdělání s maturitou, 54 % (tj. 13 osob) o vysokoškolské vzdělání a 4 % o uznání jiného typu vzdělání. Vzájemný vztah mezi nostrifikovaným typem vzdělání a pohlavím respondenta představuje níže uvedený graf:

Graf č. 90: Rozlišení azylantů dle typu nostrifikovaného vzdělání a pohlaví

Z žadatelů o nostrifikaci bylo celkem 48 osob úspěšných, 1 azylant dosud nemá ukončeno řízení o nostrifikaci a 5 žadatelů bylo ve své žádosti neúspěšných.

Z provedeného šetření je patrné, že většina z dotazovaných azylantů o uznání svého původního vzdělání neusilovala. Svůj postoj zdůvodňovali azylanti především tím, že nebyli v obavě o svůj život a náhlý odchod ze zdrojové země schopni shromáždit příslušné materiály (či jim nebyly vydány), ztratili je během své migrace či neměli o této povinnosti dostatek

informací a podklady nejsou schopni zpětně získat. Řada azylantů též nebyla o možnosti nostrifikace zejména středoškolského vzdělání informována. S ohledem na problémy spojené se zajištěním příslušných podkladů pro nostrifikaci vzdělání nelze četnost žádostí o nostrifikaci mezi azylanty považovat za měřítko ke zjištění úrovně vzdělanosti jednotlivých azylantů jako celku.

Zejména v uznávání středoškolského vzdělání ale existuje mezi jednotlivými institucemi a zaměstnavateli nejednotný postup. Setkali jsme se i s případy, kdy zejména středoškolské vzdělání bylo zaměstnavatelem uznáno bez nostrifikace, v jiných případech nikoli.

Shrnutí

V oblasti uplatnění na pracovním trhu je SIP nejméně propracován. Integrace je zde v největší míře ponechána pouze na aktivitě azylantů a obzvláště v prvních letech po udělení azylu toto může být k neprospěchu azylantů. Azylanti i stát takto přicházejí o peněžní prostředky, situace kolem shánění zaměstnání je pro azylanty stresující, brzdí proces integrace a snižuje spokojenost s vlastním životem v České republice.

Výzkum ukazuje následující skutečnosti:

- ☞ Integrace na trh práce je dlouhodobým procesem; v podmínkách České republiky trvá v ideálním případě cca 10 let, než dojde do stádia, kdy mohou azylanti využít své vzdělání a kvalifikaci.
- ☞ Integrace na trh práce souvisí s jazykovou způsobilostí. Čím menší znalost jazyka, tím horší integrace na trh práce. Čeští zaměstnavatelé vyžadují kvalitní jazykovou znalost nejen v oborech, kde je nutná, ale i tam, kde na kvalitním jazykovém projevu příliš nezáleží.
- ☞ Ne všechny skupiny azylantů volí v oblasti práce a zaměstnání stejné strategie. Některé skupiny se zaměstnávají bez velkých problémů. Vyplývá z toho, že zaměstnanost v jednotlivých skupinách je kulturně determinována, je otázkou know how a otázkou příbuzenských sítí. Tam, kde xenofobie českých zaměstnavatelů již

vytvořila prostředí etnické ekonomiky, nezaměstnanost mizí (Arméni, Vietnamci, částečně Bělorusové).

- ☞ Uplatnitelnost na trhu práce v České republice je reálná pro muže i ženy. U některých skupin azylantů je ale zaměstnanost žen nižší, neboť ženy ve zdrojových zemích pracují v menší míře.
- ☞ Azylanti se zřídka uplatní v rámci své kvalifikace. Práce pod úrovní svého vzdělání a v jiné profesi je pro ně mnohdy nepřiměřeně fyzicky náročná a degradující. V některých případech se jí azylanti brání a vyhýbají.
- ☞ Spolupráce nezaměstnaných s úřady práce byla identifikována. Není však vždy systematická, individuální akční plány byly aplikovány jen na třetinu nezaměstnaných azylantů. Relativně malý počet azylantů uváděl, že by mu akční plán pomohl při hledání zaměstnání.
- ☞ Azylanti mohou navštěvovat rekvalifikační kurzy. Část z nich tuto možnost využila.
- ☞ Rekvalifikace poskytované azylantům jsou málo efektivní. Jednak kvalifikaci azylantům zpravidla nezvyšují, ti mají zpravidla vyšší kvalifikaci než je specializace, na kterou jsou rekvalifikováni, jednak po absolvování rekvalifikačních kurzů vykonávají jen v některých případech profesi, na kterou byli rekvalifikováni.
- ☞ V rámci rekvalifikace jsou v málo případech poskytovány kurzy češtiny. Přitom právě čeština je ta kvalifikace, kterou azylanti nejvíce postrádají.
- ☞ Informovanost o rekvalifikačních kurzech není velká, azylanti si je sami neumí najít, musí spoléhat na to, co jim kdo nabídne.
- ☞ Pokud jsou azylanti na kurz přihlášení, zpravidla nejsou odmítnuti. Přesto řada rekvalifikací není dokončena – kurz je přerušen, nebo azylanti do kurzu z osobních důvodů přestanou docházet. Důvod odmítnutí rekvalifikace jsme zaznamenali z důvodu malé jazykové kompetence nebo z toho důvodu, že kurz neměl kdo uhradit.
- ☞ Zvyšování kvalifikace nostrifikací vzdělání je mezi azylanty málo rozšířené. Možnosti využívají především vysokoškoláci a specialisté v oblasti medicíny, strojírenství, energetiky apod. V oblasti středního školství je nostrifikace vzdělání málo rozšířena. Spíše než rekvalifikace by pro mnohé byly přiměřené rozdílové zkoušky s asistencí

nestátních neziskových organizací. Na druhou stranu, jak jsme zjistili, středoškolské vzdělání je azylantům někdy přiznáno i bez nostrifikace.

- ☞ Azylanti pobírají relativně vysoké množství sociálních dávek. Přesto často žijí na pokraji chudoby. Jejich situace by se přístupem na trh práce mohla výrazně zlepšit.

Expertní rozhovory

Expertní rozhovory byly uskutečněny s pracovníky resortů zabývajícími se azylanty, s pracovníky nestátních neziskových organizací, s akademickými odborníky zabývajícími se danou tematikou a dalšími osobami pracujícími s problematikou azylantů v lokálním prostředí. Týkalo se to zejména pracovníků Ministerstva vnitra ČR, Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Ministerstva financí ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, pracovníků integračních azylových středisek, městských úřadů, nestátních neziskových organizací a úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky v České republice.

Expertní rozhovory sledovaly dva cíle. Na jedné straně sloužily při sestavování dotazníku, kdy umožňovaly odkrýt základní problémy, s nimiž se azylanti setkávají a na druhé straně umožňují nahlédnout do problematiky SIP z úhlu pohledu pracovníků poskytujících azylantům služby nebo zabezpečujících chod SIP.

Zatímco při výzkumu umožňovaly expertní rozhovory identifikovat základní problémy, na něž jsme se soustředili při řízených rozhovorech s azylanty, po ukončení dotazníkového šetření umožňují naopak uvažovat o tom, v čem se názory a představy profesionálů zabezpečujících realizaci SIP liší od názorů a hodnocení příjemců služeb.

Rozhovory byly uskutečněny v následujících institucích:

- √ Ministerstvo vnitra ČR OAMP, Praha;
- √ Ministerstvo vnitra SUZ, Praha;
- √ Ministerstvo vnitra IAS 2x;
- √ MŠMT 2x;
- √ MPSV (kontaktováni 3 pracovníci, ale doposud s negativním výsledkem: rozhovor zpravidla končil konstatováním, že se jich problematika azylantů v podstatě netýká);
- √ MF;
- √ UNHCR;
- √ Úřad práce (Nymburk);
- √ Městský úřad – sociální odbor (Jaroměř);
- √ Poradna pro integraci (Praha) 2x;

- √ Centrum pro integraci cizinců (Praha);
- √ META (Praha);
- √ Centrum pro pomoc obětem (Kolín);
- √ Občanská poradna (Nymburk);
- √ Organizace pro pomoc uprchlíkům (Praha, Brno);
- √ Odborníci z řad akademické obce obecně k problematice azylantů a k jazykové oblasti;
- √ SOZE (Brno).

Šetření ukázalo zejména, že:

- zatímco azylanti se vyjadřují jako příjemci SIP k tematice SIP v její komplexnosti, respondenti z řad poskytovatelů se zpravidla komplexnímu pohledu brání a vyjadřují se pouze ke službě, kterou zabezpečují; většinou nenavrhují změny, ale popisují, co jim umožňují právní normy;
- na některých navštívených pracovištích nebylo jasné, kdo se má problematikou azylantů zabývat; při kontaktování pracovníky EÚ AV ČR, v.v.i., se jen obtížně vůbec dohledávala osoba, která je k problematice integrace azylantů příslušná: týkalo se to např. MPSV;
- někteří pracovníci státní správy mají relativně malý kontakt s azylanty samotnými a mají tak malou zpětnou vazbu k agendě, kterou se zabývají; týká se to zejména některých osob na úrovni ministerstva; mají tím pádem malou zpětnou vazbu k výsledkům své práce; relativně velmi dobrá zpětná vazba je na MV ČR, horší je např. na MF, MŠMT nebo MPSV;
- pracovníci nestátních neziskových organizací se mnohem lépe orientují v praktických potřebách azylantů, mají jasnou představu, jak se SIP realizuje v praxi; více se mohou vžít do problémů azylantů samotných; ne všichni ale mají dostatek informací o širším kontextu, v jakém se azylová politika v jejich jednotlivých oblastech pohybuje;
- pracovníci nestátních neziskových organizací reflektují celou řadu nedostatků SIP a často ho kritizují, mají však pocit, že nemohou ovlivnit zejména legislativní rovinu problematiky. Jsou často výrazně kritičtí, ale jen někdy navrhnou efektivní řešení.

V oblasti bydlení:

- pracovníci, se kterými byly prováděny rozhovory, se v několika případech domnívali, že azylantům chybí motivace k osobní participaci a větší aktivitě při vyhledávání ubytování; azylanti naopak nezávisle na tomto názoru spíše ukázali, že aktivity vyvíjejí, ale že jejich výsledky jsou malé;
- pracovníci, s nimiž byly prováděny expertní rozhovory, z jednání azylantů získávali pocit, že zejména variantě II nerozumí, že kolem výhod a nevýhod jednotlivých variant vznikají fámy a dohady, že se respondenti variantě II snaží vyhnout. Azylanti se naopak z větší části domnívali, že oběma variantám rozumí, ale že variantu II nemohli použít, protože neměli dostatečnou hotovost k platbám nájemného, případně kauce, kterou požadoval pronajímatel ihned při pronajmutí bytu (prostředky z MV ČR přicházely při použití této varianty se zpožděním); zatímco mnohým poskytovatelům SIP se varianta II A jeví jako administrativně jednodušší než varianta I, azylantům se naopak často jeví jako složitější;
- pracovníci, s nimiž byly prováděny rozhovory, často vnímali způsob výběru bytů, jak ho uskutečňují azylanti, jako iracionální; především se domnívali, že azylanti zbytečně usilují o přesun do Prahy, nedokážou zúročit mimopražské nabídky a tím aplikaci SIP v oblasti bytové politiky komplikují. Při delší komunikaci s azylanty se jednoznačná preference Prahy potvrzovala jen v menším počtu případů. Azylanti používali Prahu jako příklad místa, kde je práce, prosperita, možnosti výdělku a společenského vyžití. Jiné takové místo v ČR neznali, proto používali příklad Prahy;
- při expertních rozhovorech se ukázala velká otevřenost zástupců institucí SIP měnit, zavést nové varianty, dát větší prostor azylantům na SIP aktivněji participovat a případně jim dát k dispozici prostředky, ať si zabezpečují bydlení zcela sami;
- někteří experti upozorňovali, že administrativní provázanost jednotlivých složek zajišťujících bydlení a příspěvky na bydlení je relativně komplikovaná a ne vždy funguje bezchybně, což se promítá do každodenní praxe realizace SIP;
- expertní rozhovory upozornily, že hodnocení organizačního zabezpečení SIP ze strany státní správy a dalších organizací je značně diferencované včetně námětů na zlepšení. Prověření funkčnosti navrhovaných variant praxí a dalším výzkumem bude vysoce užitečné.

V oblasti zaměstnanosti:

- někteří experti požadovali razantnější zásahy státu do problematiky zaměstnanosti; měli pocit, že úřady práce v této oblasti nedělají dost, že akční plány nejsou dostatečně funkční a jsou přizpůsobeny jiné skupině obyvatelstva, která neprojevuje dostatek iniciativy při vyhledávání práce. To ale není případ azylantů; azylanti zpravidla chtějí pracovat, ale neseženou firmu, která by je zaměstnala;
- někteří experti projevili názor, že by bylo třeba uvažovat o zlepšení v oblasti nabídky rekvalifikace; nejen že přichází pozdě, ale je jednostranná, nezvyšuje kvalifikovanost azylanta a je málo efektivní při hledání dalšího zaměstnání;
- rozhovory též upozornily na otázku nedostatečné ukotvenosti problematiky zaměstnanosti azylantů v SIP a na malé možnosti do otázky zaměstnanosti azylantů z oblasti státu a nestátních neziskových organizací zasahovat;
- řadě expertů připadalo, že se SIP tématu zaměstnání dostatečně nevěnuje;
- někteří experti se domnívali, že v lokálním prostředí existuje o statusu azylanta mezi zaměstnavateli nedostatečná informovanost, že zaměstnavatelé nevědí, jaká práva a povinnosti azylant má a jednájí s nimi jako s pracovní migrací.

V oblasti sociálního a důchodového zabezpečení:

- experti si byli vědomi a upozorňovali na obtíže, které azylanti mají v oblasti sociálního a důchodového zabezpečení;
- experti frekventovaně upozorňovali na problematiku nedostatečné legislativy v oblasti zabezpečení starobního důchodu a uznání odpracovaných let ve zdrojové zemi. Domnívali se například, že situaci by bylo možné pro relativně malý počet lidí, kterých se otázka týká, řešit výjimkou ze zákona či jinou úpravou ve prospěch azylantů.

V oblasti jazykové přípravy:

- experti si byli vědomi, že v posledních letech byly s jazykovou přípravou organizační a technické obtíže;

- experti byli s možnostmi a kvalitou poskytování služeb v této oblasti často méně spokojeni než sami azylanti;
- experti pracující v dané oblasti si byli vědomi, že počet hodin na výuku jazyka pro azylanty postačuje jen k získání elementární znalosti, že některým azylantům, zejména z kulturně a jazykově výrazně diferencovaných oblastí zjevně nestačí a že znalost jednotlivých azylantů je natolik odlišná, že by bylo užitečné nabízet více kurzů různé obtížnosti a přístupu k výuce;
- někteří experti se domnívali, že by bylo třeba azylanty k návštěvám kurzů více motivovat, například sankcemi, pokud nebudou kurzy navštěvovat;
- zejména pracovníci MŠMT, ale i IAS kritizovali, že situace v poskytování jazykových kurzů není stabilizovaná, že stálé změny v poskytovatelů kurzů nepřidávají na jejich kvalitě, že do oblasti, která je především otázkou odborníků, hovoří řada laiků;
- někteří experti kritizovali nejasně rozdělené kompetence mezi MŠMT a MV ČR v oblasti jazykové výuky.

V oblasti získávání občanství ČR:

- experti upozorňovali na otázku zájmu a motivací k získání občanství a překážek k jeho dosažení. Někteří kladli otázku, zda by měl být status občana ČR chápán jako určitá meta pro všechny azylanty;
- experti si kladli otázku, zda jsou podmínky pro získání občanství v různých regionech ČR standardizované a zda mají všichni azylanti stejnou možnost občanství získat;
- experti upozorňovali, že někdy mají pocit, že k žadatelům je uplatňován diferencovaný přístup.

Standardy integrace azylantů v mezinárodním a evropském právu, český státní integrační program v mezinárodním kontextu

Následující část analýzy se zaměří na standardy integrace azylantů v mezinárodních a evropských dokumentech, dále provede srovnání těchto závazků s českým vnitrostátním právem.

Mezinárodní standardy integrace azylantů

Pojďme se nyní podívat na to, jak je začleňování uprchlíků do společnosti v nové vlasti řešeno v Úmluvě o právním postavení uprchlíků,⁹ dokumentu který se věnuje oněm, z hlediska českého vnitrostátního práva, azylantům. Uvedený dokument poskytuje do dnešních dnů jedinou univerzální úpravu uprchlictví na mezinárodní úrovni, byť jeho původní ambicí takto dlouhé přetrvání nebylo.¹⁰ Při podrobnějším studiu Úmluvy zjistíme, že skutečně obsahuje ustanovení, která mají vliv na začlenění uprchlíků do společnosti v přijímajícím státě. Tato ustanovení obsahují zhusta povinnosti státu vůči uprchlíkům. Jedná se například o ustanovení, které zaručuje přístup k soudům, výhody v oblasti veřejného vzdělávání apod.¹¹ Úmluva těmito výhodami sleduje ulehčení osudu uprchlíkům, včetně garancí jejich rychlého začlenění do přijímající společnosti; státy se dokonce zavazují „*co nejvíce usnadňovat asimilaci a udělení státního občanství*“.¹² Je vidět, že státy na jedné straně při vytváření Úmluvy předpokládaly, že uprchlíci na jejich území setrvají a začlení se do majoritní společnosti, na straně druhé ovšem vidíme, si v definici uprchlíka vytvořily možnost v určitých případech přidělený status odejmout, což v případě získání státního občanství již samozřejmě není možné. Nicméně závazek usnadnit asimilaci je z dnešního hlediska onen integrační závazek, byť opět nikterak konkretizovaný.

---

⁹ Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 (publ. pod č. 208/1993 Sb.)

¹⁰ Platnost Úmluvy byla původně *ratione personae* omezena na osoby, které se staly uprchlíky v období před 1.1. 1951. Časové omezení bylo odstraněno Protokolem z roku 1967. Ustanovení úmluvy jsou také poplatné době vzniku, kdy např. v čl. 20 nalezneme právo stejné zacházení jako s občany v oblasti přidělového zásobování.

¹¹ Srov. čl. 16 a 22 Úmluvy.

¹² Srov. čl. 34 Úmluvy: *Udělení státní příslušnosti:*

Smluvní státy se zavazují co nejvíce usnadňovat uprchlíkům asimilaci a udělení státního občanství. Vyvinou zejména veškerou snahu o urychlení řízení o udělení státního občanství a o co možná největší snížení poplatků a nákladů tohoto řízení.

Nelze říci, že by některé z výhod obsažených v Úmluvě měly být v integračním programu ČR posíleny. Takto otázka nestojí, ani být postavena nemůže. Česká republika všechny požadavky Úmluvy plní, uvedené výhody poskytuje, ba nezřídka jde nad její rámeček; tím, že azylanti získávají ihned po udělení mezinárodní ochrany trvalý pobyt, mají až na výjimky práva jako občané státu, což Úmluva zdaleka nepožaduje. Spíše se v následujících odstavcích podíváme na to, zda ustanovení, která jsou v integračním programu obsažena, naplňují závazky státu obsažené v Úmluvě.

Z hlediska českého integračního programu je zajímavé ustanovení týkající se *poskytování placeného zaměstnání*,¹³ které ovšem zahrnuje *právo přijmout zaměstnání za mzdu*, nikoli právo na získání konkrétního zaměstnání. Toto ustanovení také nezaručuje okamžitý přístup na trh práce, naopak obsahuje tzv. doložku nejvyšších výhod, tedy možnost získání zaměstnání za nejpříznivějších okolností, za jakých je toto poskytováno dalším cizincům. Pokud je tedy určité skupině osob poskytován okamžitý přístup na trh práce, zatímco jiným skupinám ne (např. osoby ze zemí EU kontra osoby z tzv. třetích zemí), pak jde v případě okamžitého přístupu na trh práce právě o nejpříznivější zacházení poskytované určité skupině osob, které díky uvedenému ustanovení náleží i uprchlíkům. Pokud ale země chrání svůj pracovní trh a umožňuje přístup všem skupinám cizinců až po určité době, anebo na základě určitého povolení, pak si stát může trh zcela identicky chránit i vůči uprchlíkům (pokud ovšem tito nesplní kritéria uvedená ve druhém odstavci daného ustanovení, např. že žijí¹⁴ na území státu již tři roky). Snahou nicméně viditelně je usnadnit uprchlíkům jejich pozici při vstupu na trh práce. Otázkou je, jak interpretovat pojem *zákonně se nacházející na území (lawfully staying)*, který je obsažen v prvním odstavci tohoto článku a dává tak přístup

---

¹³ Srov. čl. 17 Úmluvy: *Placená zaměstnání*:

1. Smluvní státy poskytnou uprchlíkům, kteří se zákonně nacházejí na jejich území, co nejpříznivější zacházení poskytované za stejných okolností cizincům, pokud jde o právo přijmout zaměstnání za mzdu.

2. Omezující opatření platná pro cizince nebo pro zaměstnávání cizinců s ohledem na ochranu vnitrostátního pracovního trhu, nebudou v žádném případě uplatňována na uprchlíka, který z nich byl vyňat již v době vstupu této úmluvy v platnost pro příslušný smluvní stát, nebo který splňuje jednu z následujících podmínek:

a) dokončil tři roky trvalého pobytu v zemi,

b) nachází se v manželském svazku se státním příslušníkem země svého pobytu; uprchlík však nemůže vyžadovat výhody tohoto ustanovení, jestliže opustil svého partnera,

c) má jedno nebo více dětí, která jsou státními příslušníky země jeho trvalého pobytu.

3. Smluvní státy se zavazují příznivě posuzovat asimilaci práv všech uprchlíků, která se týkají zaměstnání za mzdu, s právy svých vlastních občanů, a zejména těch uprchlíků, kteří přišli na jejich území při realizaci programů náborů pracovníků nebo programů přistěhovalectví.

¹⁴ Úmluva rozlišuje situace, kdy se uprchlík na území zákonně zdržuje (*lawfully in territory*, i. a. čl. 18), či se zde zákonně nachází (*lawfully staying*, i. a. čl. 15), anebo má na území trvalý pobyt (*habitual residence*, i. a. čl. 14 či 16). Toto je třeba mít na paměti při zkoumání výhod, které Úmluva poskytuje, neboť ne všechny je možné podřadit pod časový úsek, ve kterém je dle vnitrostátního práva osoba azylantem (např. některé výhody by bylo možné vnímat jako náležející osobě již od doby jejího příchodu do země).

k výhodě zde uvedené určité skupině osob. Z přípravných prací k Úmluvě o právním postavení uprchlíků je zřejmé, že původně státy zamýšlely takto pojímat uprchlíky, kteří žijí na území s povolením od příslušných úřadů jinak než dočasně; z dnešního hlediska a dnešní terminologie českého vnitrostátního práva by bylo možné usuzovat na to, že jde o osoby, které už nejsou žadateli o ochranu, neboť jejich status je z definice pouze dočasný. Ovšem je zde stále prostor pro výklad slova dočasnost. S ohledem na to, že zde jakýkoli možný výklad činí irelevantním úprava práva EU (umožnění vstupu na trh práce nejpozději po jednom roce od podání žádosti o ochranu¹⁵), která je vnitrostátní české právo též závazná, nebudeme této otázce nadále věnovat pozornost. Uvedený článek 17 také v druhém odstavci uvádí výjimky, ve kterých nelze aplikovat případné restrikce, například pokud, jak je výše uvedeno, osoba žije na území tři roky. Český překlad používá vazbu „*dokončil tři roky trvalého pobytu v zemi*“, což se ale nejeví jako adekvátní překlad anglického textu (jeden ze dvou autentických jazyků smlouvy), který používá slova „*has completed three years' residence*“ (pobývá na území tři roky), tedy hovoří o tříletém pobytu, aniž by dokonce jakkoli presumoval, že musí nutně jít o pobyt legální,¹⁶ natož pak o pobyt trvalý, což je ve vnitrostátním právu ČR *terminus technicus*.

Mezi další z hlediska této studie zajímavé výhody patří např. garance příznivého zacházení (opět v porovnání s ostatními cizinci) v oblasti *bydlení*. Příslušný článek Úmluvy ale nedává státu za povinnost přidělit uprchlíkovi bydlení, či mu v jeho získání napomoci.¹⁷ Mezi otázkami sociálními nalezneme kupříkladu úpravu pracovního zákonodárství, které zaručuje uprchlíkům stejné zacházení jako občanům například v oblasti platů, včetně rodinných přídatků, pokud jsou obsaženy v platu, pracovní doby či práce přesčas, placené dovolené či využívání výhod kolektivního vyjednávání.¹⁸ Dále tu nalezneme úpravu sociálního zabezpečení, které zaručuje uprchlíkům stejné zacházení jako občanům v oblasti nemocí z povolání, mateřské dovolené či pracovní neschopnosti. Dále se zde rámcově zmiňuje i *zabezpečení ve stáří*, ovšem Úmluva počítá s tím, že mohou nastat situace, kdy uprchlík nesplní vnitrostátní podmínky k získání důchodu a bude odkázán na určitý příspěvek ze strany

---

¹⁵ Srov. čl. 11 směrnice Rady 2003/9/ES, kterou se stanoví minimální normy pro přijímání žadatelů o azyl (tzv. přijímací směrnice).

¹⁶ Srov. také komentář Paula Weisse k Úmluvě o právním postavení uprchlíků, dostupný na webové stránce Úřadu vysokého komisaře pro uprchlíky, <http://www.unhcr.org/4ca34be29.html> (otevřeno 12. 4. 2012).

¹⁷ Srov. čl. 21 Úmluvy: *Bydlení*:

Pokud jde o bydlení, smluvní státy, je-li tato oblast upravena zákony nebo předpisy nebo je předmětem kontroly veřejných úřadů, poskytnou uprchlíkům zákonně se nacházejícím na jejich území co nejpríznivější zacházení, a v žádném případě ne méně příznivé, než jaké je poskytováno obecně cizincům za stejných okolností.

¹⁸ Srov. čl. 24 odst. 1 písm. a) Úmluvy.

státu.¹⁹ Úmluva nestanoví výši takových příspěvků. *Jazykovou průpravu* Úmluva neřeší a výhody uprchlíkům v tomto směru neposkytuje.

Na mezinárodní úrovni ovšem nalezneme i jiné dokumenty, jejichž ustanovení se mohou otázky integrace týkat. Jde primárně o dokumenty vztahující se k oblasti lidských práv. Ty se ve svých ustanoveních vztahují až na výjimky na „každého“, tedy každou lidskou bytost, příp. se vztahují na migranty a nerozlišují, zda jde o migranty dobrovolné, anebo nucené. Žádné speciální ustanovení věnující se uprchlíkům v nich ale nenajdeme. Ani nenajdeme ustanovení, které by se věnovalo integraci jako takové. Řada ustanovení ale svůj dopad na integraci mít může, ovšem spíše z toho hlediska, že dávají státu povinnost začlenit práva v nich uvedená do přístupu k migrantům, musejí například respektovat lidská práva, značnou roli hraje i záruka rovného zacházení v principu nediskriminace²⁰ při přístupu k řadě práv apod. Dále je zajímavá pro oblast důchodového zabezpečení například Úmluva mezinárodní organizace práce č. 102, která ale neobsahuje ustanovení cílené na uprchlíky, resp. azylanty, a její ustanovení mají význam jen pro uprchlíky, kteří již žijí na území státu, jenž jim poskytl ochranu, řadu let. Z hlediska hodnocení českého integračního programu ustanovení uvedených smluv nemají větší význam, nebudeme se jimi tedy dále zabývat.

Evropské standardy integrace azylantů

Evropskými standardy v této části míníme standardy legislativy Evropské unie. Regionální mezivládní organizace Rada Evropy, jejíž případná smluvní úprava by také přicházela v úvahu, nemá pro oblast integrace uprchlíků, resp. azylantů, žádné závazné dokumenty.

---

¹⁹ Srov. čl. 24 odst. 1 písm. b) Úmluvy: *Pracovní zákonodárství a sociální zabezpečení*:

1. Smluvní státy se zavazují zaručit uprchlíkům, kteří se zákonně nacházejí na jejich území, stejné zacházení jako svým vlastním občanům v následujících případech: (...) sociální zabezpečení (zákonná ustanovení se zřetelem na pracovní úrazy, nemoci z povolání, mateřské dovolené, pracovní neschopnost, zabezpečení ve stáří, smrt, nezaměstnanost, rodinné povinnosti a všechny ostatní možné případy, které spadají podle vnitrostátních zákonů nebo nařízení pod sociální zabezpečení) s výjimkou následujících omezení:

i) příslušná opatření týkající se zachování práv již nabytých či jejich nabývání,

ii) zákony nebo nařízení země pobytu mohou stanovit zvláštní opatření týkající se výhod či částečných výhod, jež mohou být plně hrazeny z veřejných prostředků, jakož i příspěvků poskytovaných osobám, které nesplnily všechny požadované podmínky předepsané k vyplácení normálního důchodu.

²⁰ Ovšem přístup cizinců k právům může být v určitých případech omezen i dle mezinárodních dokumentů, např. zde srov. Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv, která zakotvuje zákaz diskriminace ve svém čl. 14 a v čl. 16 stanoví přípustné omezení politické činnosti cizinců.

Předně je třeba si uvědomit, že úprava integrace azylantů v rámci Evropské unie je založena na jejich uznávání v případě, že naplní definici uprchlíka. Jinak řečeno: pokud do některé ze zemí EU přijde osoba, která naplní definici uprchlíka, pak jí bude ochrana udělena. Výjimkou jsou samozřejmě procesní možnosti přemístění uprchlíka, například Dublinské nařízení či ustanovení procedurální směrnice týkající se konceptu třetích zemí apod.

Konkrétním legislativním dokumentem, který se na danou tematiku v jedné své části zaměřuje, je tzv. kvalifikační směrnice.²¹ Uvedená směrnice byla v letech 2009–2011 přepracována, změny se týkaly i oblasti integrace – v pojetí směrnice obsahu ochrany.²² Přepracované znění směrnice mimo jiné posílilo postavení osob s doplňkovou ochranou a nezřídka se v jejích ustanoveních hovoří nikoli pouze o azylantech/uprchlících, ale obecněji o *osobách požívajících mezinárodní ochrany*. Ve svém článku 20 a následujících vychází směrnice z Úmluvy o právním postavení uprchlíků, ale v mnohém jde i nad její rámec.²³ I úprava v tomto dokumentu je nesena ideou usnadnění osudu osob, které byly přinuceny uprchnout ze své země. Stanoví mezi jinými právo na informace o získaném postavení, právo na ochranu před navrácením, právo na zachování celistvosti rodiny, právo na povolení k pobytu, na cestovní doklady apod.²⁴ a práva, která vycházejí z Úmluvy, jsou v jejím podání k uprchlíkům/azylantům a osobám s doplňkovou ochranou příznivější. Přepracované znění směrnice dává státům nové povinnosti oproti směrnici předchozí a státy s nimi musejí své právní řády uvést do souladu. Časová lhůta, která je určena pro tzv. transpozici, tedy sladění právních řádů se směrnicí, právě pro oblast, která se týká integračních opatření, je do 21. 12. 2013.

Kupříkladu *přístup k zaměstnání* směrnice nestaví na doložce nejvyšších výhod tak, jak to činí Úmluva, ale dává státům povinnost povolit osobám požívajícím mezinárodní ochrany přístup k zaměstnání ihned poté, co jim je přiznán status.²⁵ Zároveň státům nařizuje, aby jim byly nabídnuty stejné příležitosti jako občanům v oblasti *přístupu ke vzdělávání spojenému se*

---

²¹ Původně směrnice Rady 2004/83/ES ze dne 29. dubna 2004 o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany.

²² Nyní tedy směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu uprchlíka nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany (přepracované znění). Toto znění je dále citováno.

²³ Kupříkladu také vztahuje tato ustanovená i na osoby, kterým byla udělena doplňková ochrana.

²⁴ Srov. čl. 21-25 uvedené směrnice.

²⁵ Srov. čl. 26 odst. 1 uvedené směrnice.

zaměstnáním pro dospělé, k odborné přípravě, včetně odborných kurzů ke zvyšování kvalifikace, pracovní praxe na pracovišti a poradenských služeb poskytovaných úřady práce.²⁶ Uprchlík/azylant i osoba s doplňkovou ochranou tedy z hlediska práva EU získávají možnost vstupu na trh práce ihned poté, co jim byl přidělen status a získávají i možnost rekvalifikačních kursů apod. Přerpracování směrnice přineslo explicitní důraz na poskytování rekvalifikačních kursů či poradenských služeb ze strany úřadů práce států.

Přístup k *bydlení* směrnice upravuje podobně jako Úmluva, tedy jde pouze o zakotvení možnosti přístupu k bydlení, nejde o garanci zajištění konkrétního bytu.²⁷ Ve svém novém znění směrnice varuje před diskriminací a zároveň výslovně státu umožňuje rozptýlit osoby po území celého státu.²⁸

Směrnice také stanoví povinnost zajištění přístupu k sociální péči (*social assistance*) na národní úrovni, tedy mají mít péči stejnou jako občané daného státu.²⁹ Název předmětného ustanovení je do českého jazyka přeložen jako sociální péče, anglické znění používá název *social welfare*, což je pojem odlišný, než jaký nakonec užívá v samotném textu ustanovení. Zde se dostáváme k pojmům, které nejsou v kontextu uvedeného překladu zcela jasné. Ne zcela jasnou vazbu mezi vnitrostátně v ČR používanými pojmy vidíme i v dalších dokumentech EU, např. Listina základních práv EU používá jako název čl. 34 slov *social security and social assistance*, do českého jazyka je toto přeloženo jako *sociální zabezpečení a sociální pomoc*, což znamená, že pro pojem *social assistance* je použito jiných slov, než v překladu kvalifikační směrnice. Na tuto oblast se více zaměříme v části věnované vnitrostátnímu právu. Ovšem je nutno mít na paměti, že sama Listina základních práv EU pouze deklaruje, že Evropská unie „uznává a respektuje nárok na přístup k dávkám sociálního zabezpečení a k sociálním službám zajišťujícím ochranu v takových případech, jako je mateřství, nemoc, pracovní úrazy, závislost nebo stáří, jakož i v případě ztráty zaměstnání, podle pravidel stanovených právem Unie a vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi“.³⁰

²⁶ Srov. čl. 26 odst. 2 uvedené směrnice.

²⁷ Srov. čl. 32 uvedené směrnice.

²⁸ Srov. čl. 32 odst. 2: „Členské státy se snaží provádět politiky, jejichž cílem je předcházet diskriminaci osob požívajících mezinárodní ochrany a zajistit těmto osobám stejné příležitosti na trhu s bydlením, přičemž mohou tyto osoby rozptýlit do různých míst na svém území.“

²⁹ Srov. čl. 29 uvedené směrnice.

³⁰ Srov. čl. 34 Listiny základních práv EU.

Mezi další prvky obsahu poskytnuté ochrany pak patří přístup ke vzdělání či zdravotní péči v podstatě shodný s tím, jaký mají občané.³¹ Toto všechno jsou samozřejmě věci, které působí na integraci osoby, nicméně nejsou takto směrnici otevřeně deklarovány. Směrnice sama předpokládá, že mohou existovat integrační programy (resp. tedy možná i jiná opatření, která směřují k integraci, než ta, která jsou obsahem mezinárodní ochrany), která zohledňují zvláštní potřeby osob, kterým byla ochrana udělena (zde směrnice výslovně zmiňuje azylanty i osoby s udělenou doplňkovou ochranou).³² Původně toto ustanovení obsahovalo pouhou možnost vztáhnout vnitrostátní integrační programy i na osoby s udělenou doplňkovou ochranou. V přepracovaném znění však státům tento směr již v podstatě přikazuje; u ustanovení, která jsou vztažena na obě kategorie osob, stát musí poskytovat dané zacházení jak azylantům, tak osobám s doplňkovou ochranou.

Státy dále musejí při poskytování práv a výhod, která jsou uvedena v kvalifikační směrnici, zohlednit zvláštní situaci zranitelných osob, mezi něž patří osoby nezletilé či nezletilé bez doprovodu, zdravotně postižené osoby, staré osoby, těhotné ženy apod.³³ Vždy je samozřejmě nutno zjistit, zda konkrétní osoba nějaké zvláštní potřeby má, nelze vnímat vždy celou skupinu osob např. zdravotně postižených jako mající zvláštní, příp. dokonce stejné zvláštní potřeby.

Státní integrační program ČR

Česká republika svůj přístup k integraci dobrovolných a nedobrovolných migrantů rozlišuje, byť je otázkou, zda tak činí vědomě. K integraci azylantů, potažmo osob s doplňkovou ochranou, tedy migrantů nedobrovolných, vytvořila základ v zákoně o azylu, integrace migrantů dobrovolných není zákonem až na výjimky upravena. Příslušná ustanovení definují konkrétní státní program, který ve svém názvu dokonce obsahuje pojem integrace (státní integrační program, dále též SIP) a obsahují konkrétní prvky, které jsou jeho součástí. Plnění SIP se periodicky projednává ve vládě ČR a uvolňují se na něj finanční prostředky. K integraci ostatních migrantů existuje jako otevřeně integrační jediné ustanovení, a to v

---

³¹ Srov. čl. 27 a 30 uvedené směrnice.

³² Srov. čl. 34 uvedené směrnice.

³³ Srov. čl. 20 kvalifikační směrnice.

zákoně o pobytu cizinců,³⁴ které po cizincích usilujících o získání trvalého pobytu (resp. statusu rezidenta ES) požadují vykonání zkoušky z českého jazyka. Úspěšnost tohoto konkrétního integračního kritéria není nikterak hodnocena.

České vnitrostátní právo nedefinuje obecný pojem integrace, ostatně z výše uvedeného textu o standardech práva mezinárodního i evropského vyplývá, že tak ani činit nemusí. Právo se ani nemusí zabývat otázkou, zda je tato skutečnost pozitivní či negativní. Je zřejmé, že jakési nevyčleněné chápání tohoto pojmu ve společenském diskursu existuje a jeho nezakotvení může přinášet nedorozumění, případně politické problémy v případě, že některá z politických stran bude takzvaně hrát na proti-imigrační nálady. U integrace azylantů a nověji i osob s doplňkovou ochranou se nicméně stát o určité – byť i zde spíše implicitní definování – pokusil. Ustanovení § 68 zákona o azylu hovoří o státním integračním programu jako o programu zaměřeném *na pomoc azylantům a osobám požívajícím doplňkové ochrany při zajištění jejich začlenění do společnosti*. Je v leccěms vidět analogie s definicí integrace tak, jak ji vidí migrační slovník organizace IOM, tedy to že a) stát předpokládá začlenění osoby do společnosti a b) odpovědnost za integraci klade jednak na sebe (tím, že podává pomocnou ruku) a jednak na samotné osoby, které pomoc přijímají (pomoc je závislá na tom, že bude přijata i druhou stranou). Ani zde ale není definováno, kdo je pro stát oním integrovaným azylantem, tedy není jasné, zda má stát nějaké požadavky od osoby, která je programem integrována. Vstup do SIP ostatně není pro azylanty povinný.

Krátce k SIP samotnému: stát v SIPu uvádí,³⁵ že poskytuje předpoklady pro získání znalostí českého jazyka a v případě azylantů také zajišťuje bydlení. Je zřejmé, že obecně existuje v právním řádu mnoho dalších *de facto* integračních opatření, hlavním je udělení povolení k trvalému pobytu (a na tento status návazných práv) azylantovi.³⁶ Udělením daného povolení získává až na výjimky práva srovnatelná se statusem občanství (není zde obsaženo aktivní a pasivní volební právo, povinnost vojenské služby, možnost sloužit v ozbrojených složkách apod.). I tato práva mohou azylantům postačovat a může se zkusit postavit tzv. na vlastní nohy sám – ostatně vstup do SIP není povinný. Pokud se však azylant pro SIP rozhodne, získává možnost výuky českého jazyka a zajištění bydlení. Co se týče poskytování předpokladů pro získání znalostí českého jazyka, zde probíhá spolupráce Ministerstva vnitra

³⁴ Srov. ust. § 70 odst. 2 písm. h) zák. č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců. Nejde tedy o systémově pojatý integrační program, v ČR ostatně neexistuje ani větší debata o integraci cizinců – dobrovolných migrantů.

³⁵ Srov. ust. § 68–70 zák. č. 325/1999 Sb., o azylu.

³⁶ Srov. ust. § 76 zákona o azylu.

ČR s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a znalost jazyka je zprostředkována skrze nabídku bezplatného jazykového kurzu v určitém rozsahu. Výuku samotnou pak provádí smluvní organizace, původní časová lhůta, ve které musel být azylantovi jazykový kurs nabídnut (nejprve 30, posléze 60 dní), byla v roce 2010 odstraněna.³⁷ Bydlení je azylantovi z hlediska zákona o azylu zajištěno tím, že mu bude uskutečněna jednorázová nabídka bydlení. Zde počítá SIP s variantami, které nejsou upraveny na úrovni zákona, jedná se o nabídku nájemní smlouvy na byt v majetku obce s jednorázovým příspěvkem státu, anebo možnost úhrady nájemného. Po dobu, po kterou na přidělení bytu azylant čeká, může pobývat v integračním azylovém středisku.³⁸ Co se týče přístupu k zaměstnání, zde je garantováno bez nutnosti disponovat povolením k zaměstnání.³⁹ Osoby s přiznanou doplňkovou ochranou získávají pobytový status pro určitou – byť relativně krátkou – dobu (rok až dva roky), tato doba může být opakovaně prodloužena, pokud trvají důvody, pro které osoba ochranu získala. Uvedená skupina osob má zajištěn přístup na trh práce a ke službám úřadů práce shodně jako azylanti, obdobně pak disponuje přístupem ke zdravotní péči či systému sociálního zabezpečení. Osoba požívající doplňkové ochrany může být také – na základě svého rozhodnutí – zařazena do SIPu. Zde získává především přístup k výuce českého jazyka. V současné době nemůže získat skrze tento program bydlení, nicméně v případech, kdy jde o rodiče nebo rodinu s nezletilými či zletilými zdravotně postiženými dětmi nebo o vážně zdravotně postiženého cizince, mohou být tyto ubytování v integračním azylovém středisku po dobu až tří měsíců⁴⁰ (což ovšem není zajištěním bydlení v rámci SIP).

Určitou nevýhodou z hlediska integrace se jeví stávající zákonné zakotvení roční lhůty, po kterou nemohou být žadatelé o mezinárodní ochranu (tedy ti, kdo v budoucnu mohou být azylanti, či osobami s udělenou doplňkovou ochranou) zaměstnání.⁴¹ Dlouhodobější pasivní čekání na udělení či neudělení mezinárodní ochrany působí negativně na sociální návyky žadatelů o mezinárodní ochranu, působí ztrátu znalostí a dovedností, obecněji i motivace, oslabuje také pracovní způsobilost a leckdy působí i psychické problémy.⁴² Závislost na

---

³⁷ Srov. zák. č. 427/2010 Sb., který novelizoval zákon o azylu.

³⁸ Srov. § 79 zákona o azylu.

³⁹ Srov. § 98 zák. č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

⁴⁰ Srov. § 79 odst. 4 zákona o azylu.

⁴¹ Srov. § 99 zák. č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

⁴² Srov. Burdová Hradečná, P., Dlabáčková, K.: Žadatelé o azyl a legální trh práce, článek zpracovaný Analytickým expertním centrem Konzorcia nevládních organizací pracujících s migranty v rámci aktivit projektu „Proč mají zůstat stranou“, str. 3, citováno In: Jílek, D.: *Právo na azyl: Přístup žadatelů o azyl k pracovnímu trhu? In: Společný evropský azylový systém: doplňková ochrana*. Masarykova univerzita, Brno, 2007, str. 167.

pomoci od jiných subjektů, což přichází v úvahu při pobytu v pobytových střediscích, tak může podřývat možnosti integračního programu, který musí být následně koncipován s nutností většího zapojení sociálních pracovníků. Ovšem stanovení roční lhůty je z hlediska mezinárodních a evropských závazků ČR zcela legální a z hlediska obav před zneužitím ochrany institutů se jeví jako logické a legitimní.

Jak tedy přistoupit k hodnocení stávajícího programu? Z jakého úhlu pohledu se na něj dívat? Lze hodnotit pouze odděleně SIP, anebo je třeba vzít v potaz i další (byť nevyřčeně) integrační opatření? Jako možné se jeví:

1. zhodnocení souladu samotného SIP s požadavky, které jsou na v něm obsažená opatření kladeny ze strany mezinárodního a evropského práva – zde se jedná o čistě právní analýzu,
2. zhodnocení SIP z hlediska naplnění očekávání, která do něj vkládají jeho hlavní aktéři, tedy stát a azylanti – zde se jedná o analýzu na podkladě terénního šetření,
3. stanovení parametrů, které by mohl program do budoucna mít, aby respektoval potřeby státu i azylantů – zde se jedná o kombinaci právní analýzy a upotřebení zjištění obsažených v terénním výzkumu.

1. Soulad SIP s požadavky, které jsou na něj kladeny z hlediska mezinárodního a evropského práva

Jak již bylo výše uvedeno, mezinárodní právo požadavky na integraci azylantů, potažmo osob s doplňkovou ochranou, neklade. Stát tedy jaksi z definice nemá, co by neplnil. Určité závazky, které je možné jako integrační chápat (např. nediskriminace v přístupu k rozličným právům), ČR plní; v případě, že se objeví pochybnosti, existují mechanismy, kterými je případné neplnění řešeno (stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva apod.) a bývá zjednána náprava.

Právo EU již na stát z hlediska integrace osob s přiznanou mezinárodní ochranou určité požadavky klade. Konkrétně jsou to ustanovení výše rozebrané kvalifikační směrnice, která nově ve svých ustanoveních více zdůraznila integraci osob s doplňkovou ochranou. V kontextu vnitrostátního práva České republiky se integrace osob s přiznanou mezinárodní

ochranou v současné legislativě rozpadá na dvě dílčí oblasti: na integraci azylantů a integraci osob s přiznanou doplňkovou ochranou.

Integrace azylantů nároky kvalifikační směrnice – i v jejím přepracovaném znění – splňuje. Jak bylo výše řečeno, ČR uděluje azylantům povolení k trvalému pobytu, čímž tito získávají až na výjimky práva srovnatelná se statusem občanství (nemají aktivní a pasivní volební právo, povinnost vojenské služby, nedisponují možností sloužit v ozbrojených složkách apod.), tedy o mnoho výše již nemohou být v právním řádu ČR postaveni. ČR také ve smyslu jejího čl. 34 vytvořila s ohledem na zvláštní potřeby této skupiny osob státní integrační program. Ten podává pomocnou ruku v oblastech, kde je pro azylanty těžké se zorientovat – ač mají *de iure* shodné postavení s majoritní společností, s ohledem na neznalost prostředí jsou *de facto* znevýhodněni. Na úrovni zákona tedy stát dává určitá kritéria k integraci v rámci konkrétního programu (tak, jak to předpokládá kvalifikační směrnice), a zároveň respektuje řadu dalších práv, která jsou ve svém důsledku také integrační, jako například přístup na trh práce. SIP není ve svém vztahu k azylantům nikterak v rozporu s kvalifikační směrnicí.

Integrace osob s doplňkovou ochranou vyhovuje kvalifikační směrnici v jejím původním znění. Jak je výše uvedeno, získávají pobytový status, byť na relativně krátkou dobu, ovšem s možností opakovaného prodloužení, pokud trvají důvody, pro které osoba ochranu získala. Mají dále zajištěn přístup na trh práce a ke službám úřadů práce, přístup ke zdravotní péči či systému sociálního zabezpečení apod. Osoby požívající doplňkové ochrany mohou být také zařazeny do SIP (pouze v rozsahu poskytnutí výuky českého jazyka). Po přepracování směrnice bude nutno učinit v SIPu změny, o čemž pojednáme níže.

2. Zhodnocení SIP z hlediska naplnění vkládaných očekávání

Toto zhodnocení je již obsaženo výše v textu analýzy samotné. Je zřejmé, že SIP se jako program osvědčil a je významným integračním momentem pro řadu osob. O tom svědčí jeho popularita (počet osob, které jej využily, je vysoký). Je zřejmé, že je nutno stále důsledně trvat na individualizovaném jednání s klienty SIP, a také na efektivním výkonu státní správy (tato otázka nebyla řešena ve vztahu k MV ČR, které funguje velice efektivně, ale spíše ve vztahu k MPSV, kde zejména úřady práce neposkytují služby se znalostí věci). Dále je velmi žádoucí spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi. Jak ale z analýzy vyplývá, program očekávání veskrze naplňuje.

3. Možnosti rozvoje SIP do budoucna

Tato část se prolíná se závěry a doporučeními celé této analýzy. Není proto žádoucí věnovat se konkrétním možnostem rozvoje SIP do budoucna zde a opakovat uvedené o několik stránek níže. Na tomto místě proto zmíníme jen určité z právního hlediska zásadní body.

Jak vyplývá z analýzy podkladů v předpisech EU, bude do budoucna nutná změna SIP ve vztahu k osobám s přiznanou doplňkovou ochranou. Zde je nutno mít na paměti, že jde o skupinu osob, jejíž postavení nemusí být srovnatelné s postavením azylantů co do doby, po kterou budou pobývat na území ČR. Doplňková ochrana je v současnosti udělována na poměrně omezenou dobu, obvykle 1 až maximálně 2 roky. Danou dobu je možné na základě žádosti prodloužit, pokud trvají důvody pro udělení ochrany, ale záruka zde neexistuje. Byť lze mít z hlediska práva pochybnosti o tom, zda je uvedený postup, tedy přiznání a následné prodlužování, zcela adekvátní (osoba ony důvody buďto má, anebo nemá, jakékoli rozhodnutí ze strany správního orgánu je jen deklaratorní a v případě nedodržení zákonem požadované lhůty pro prodloužení ochrany není stejně možné osobu do země, kde jí hrozí nebezpečí navrátit), je realitou, se kterou musí SIP pracovat. Časové omezení pobytu nebude problémem u výuky českého jazyka, kde je možné postupovat flexibilně. Jako důležitý aspekt bude ale třeba brát u otázky zajištění bydlení. Současná varianta I nebude právě s ohledem na možnou krátkodobost pobytu adekvátní a důraz bude muset být pravděpodobně kladen na aplikaci varianty II A. Zároveň bude zapotřebí zjednodušit celý proces a učinit jej časově flexibilnějším. Konkrétní návrhy možných změn uvádíme v závěru.

Velmi žádoucí se jeví spolupráce s NNO. Jsou to NNO, kdo mohou přistupovat ke klientům individuálně, kdo jim pomáhá budovat realistický obraz o české společnosti. Spolupráce s nimi je ze strany respondentů v analýze hodnocena jako pozitivní. Je ovšem otázkou, jak případnou spolupráci mezi státem a NNO právně ukotvit. Uvedené organizace jsou organizacemi nestátními, tudíž jakákoli spolupráce pro ně může znamenat ohrožení jejich nezávislosti a ukotvení spolupráce do zákona by z tohoto důvodu nebylo žádoucí. Možností je pokračovat v současném stavu a podporovat NNO skrze granty. Zde by pak bylo na místě vždy prostředky na spolupráci na MV ČR vyčlenit a důsledně kontrolovat jejich používání, a zejména to, zda NNO skutečně poskytuje osobám s mezinárodní ochranou individualizovanou službu.

Závěr

Státní integrační program je významnou součástí politiky týkající se mezinárodní ochrany v České republice. Je právně ukotven zákonem č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů. Je zaměřený na pomoc azylantům a osobám požívajícím doplňkové ochrany při zajištění jejich začlenění do společnosti (dále hovoříme o azylantech, ovšem při vědomí toho, že SIP se vztahuje v určitém rozsahu i na osoby s přiznanou doplňkovou ochranou).

SIP není pro azylanty obligatorní, jeho smysl však ukazuje, že v jeho rámci byly začleňovány do společnosti nejméně dvě třetiny všech osob, které v České republice dostaly od roku 1990 azyl.

V souladu s platným zněním zákona o azylu se SIP zaměřuje primárně na oblast bydlení a výuku českého jazyka. Zprostředkovaně a v souvislosti s výše uvedeným se SIP dotýká dalších oblastí integrace, zejména oblasti zaměstnávání, integrace do lokální společnosti, integrace do sociálního systému, vzdělávacího systému a dalších oblastí.

V souladu s právním řádem České republiky i mezinárodními závazky doporučujeme SIP zachovat. Vzhledem k jeho relativní úspěšnosti doporučujeme zachovat i jeho základní strukturu, tj. základní gesci programu pod Ministerstvem vnitra ČR ve spolupráci s MŠMT a MPSV. Dále doporučujeme zachovat a nadále podporovat významnou roli NNO při asistenci začleňování azylantů do jednotlivých struktur státu, případně jejich posílení.

Organizačně nejlépe zvládnuta a relativně nejúspěšněji naplňovaná oblast SIP je oblast zabezpečení ubytování a bydlení azylantů. V této oblasti jsou postupně saturováni v přiměřené míře a kvalitě všichni žadatelé, přestože v některých případech kvalita bydlení zcela nevyhovuje potřebám azylantů. Necelá jedna čtvrtina azylantů pak žije v podmínkách, které by bylo možné označit za nevyhovující. Nevyhovující bydlení vzniká zejména z důvodu přelidnění, nebo ekonomické náročnosti bydlení. Případy nevyhovujícího vybavení bytu,

nehygieničnosti bytu či nedodržení základních atributů moderního bydlení, se v podstatě nevyskytují.

Nejčastěji zjištěné nedostatky se týkají vytápění, které je voleno tak, že je drahé a azylanti ho nemohou zaplatit, byt je v místě, kde není práce, zdravotnické zařízení, škola apod., které azylanti potřebují, v bytě je neúměrně vysoký nájem, který budí podezření, že obce chtějí na přítomnosti rodiny azylantů vydělat.

Nejčastěji používanou variantou ubytování azylantů od roku 1992 do současnosti je varianta I. Azylantům vyhovovala a v praxi byla dlouhou dobu dobře realizovatelná, přestože i při realizaci této varianty byly identifikovány slabé stránky.¹ Varianta č. II A je většinou azylantům srozumitelná a v současné době se stává nejběžnější. Z hlediska asistence ze strany státní správy se jeví jako méně náročná a vyžadující menší časovou investici ze strany orgánů odpovědných za SIP. Její preferencí lze uspokojit ročně i větší počet azylantů nebo příjemců mezinárodní ochrany obecně. Samotným azylantům se ale v praxi jeví jako těžkopádná. Azylanti vědí, že platby státu budou zpožděné a že s pronajímatelem bude obtížné vyjednávání o pozdržení plateb na depozit, případně prolongaci prvních plateb za nájem. Pokud je to možné, často se variantě č. II A radši vyhnou. Přesto se i s variantou č. II A azylanti za pomoci nestátních a neziskových organizací naučili zacházet a v roce 2011 byla varianta č. II A nejfrekventovanější.

Aktivita azylantů při hledání bytů se zvyšuje. Svědčí o tom i aplikace varianty II A. Samostatnost azylantů při zabezpečování bydlení je však pouze částečná. Byty si azylanti zabezpečují zpravidla za asistence nestátních neziskových organizací. Bez jejich pomoci by se efektivita varianty II A výrazně snížila. Navíc aktivita azylantů se při zabezpečování bydlení zvýšila, ale jejich úspěšnost při hledání bytů nikoli. Bez cizí pomoci si integrační byt zpravidla nedokážou najít.

---

¹ Kritizována byla například nedostatečná propracovanost kritérií pro přidělení bytu konkrétní rodině, malá transparentnost při výběru rodin pro konkrétní byt atd. Neumanová, J. a kol. *Analýza přístupu k bydlení ve vztahu k osobám požívajícím v České republice mezinárodní ochrany*. Praha: ASIM: 2010.

S mnohem horšími výsledky se z hlediska efektivity potýká oblast jazykové výuky, přestože k tématu vznikla již řada studií a doporučení.² Nikoli všichni účastníci SIP jazykovou výuku v rámci SIP absolvovali. I mezi těmi, kteří měli zájem, je řada osob, kteří výuku nemohli absolvovat, protože kurzy se v rozhodné době po udělení azylu nekonaly. Někteří nemohli absolvovat výuku celou kvůli výpadkům ve výuce, nebo byla výuka organizována tak, že ji nemohli navštěvovat. Zákon o azylu v oblasti výuky českého jazyka nebyl naplněn v plné míře.

V plné míře nebyla naplněna ani kvalita výsledků výuky jazyka. Ne všichni, kdo kurz absolvovali a mají osvědčení, ovládají jazyk alespoň na úrovni A1. Tato věc se ale zpětně obtížně posuzuje, neboť v jazykových znalostech může docházet k regresi. Ukazuje se, že při výuce působila řada problémových faktorů: diverzita žáků v kurzech, jejich rozdílná vzdělanostní úroveň i další předchozí předpoklady se učit češtinu.

Na úrovni výuky jazyka dochází k nízké efektivitě i díky přístupu azylantů samotných. Bylo zjištěno, že i přes možnost navštěvovat kurzy, azylanti jen zřídka využijí plný počet hodin, neumí se učit, podceňují domácí přípravu a nechápou jazykovou výuku jako součást cílevědomého kontinuálního sebevzdělávání, které by mělo pokračovat po ukončení kurzu.

Výsledkem je nízká jazyková integrace azylantů ještě řadu let po udělení azylu a problémy na trhu práce z jazykových důvodů. Vzhledem k tomu, že se jedná o investici často do budoucích občanů ČR, měla by tato investice odpovídat závažnosti problematiky. Vědomosti, znalosti a dovednosti jsou vedle morálních hodnot nejcennějším kapitálem člověka.

V oblasti integrace azylantů na trh práce nemá SIP přímo žádné pravomoci, přesto jde o důležité integrační opatření a je otázkou, zda by do budoucna neměla být věnována ze strany

---

² Skalka, B. a kol. *Analýza efektivity dosud realizované výuky českého jazyka pro azylanty v letech 2000 – 2004*. Brno: Masarykova univerzita 2004; Bačáková, M. *Analýza stavu výuky českého jazyka v rámci Státního integračního programu v období 2007 – 2010*. Praha: UNHCR 2010; Žáčková, A. *Přístup azylantů a osob s doplňkovou ochranou ke vzdělání v ČR*. Olomouc, SOZE 2010.

MV ČR této oblasti větší pozornost. Gesce MPSV je v dané oblasti zřetelná, ale toto ministerstvo nemá jasnou strategii a dokonce není jednoznačné, kdo, která konkrétní osoba, má integraci azylantů na MPSV na starosti. Azylanti sice kontaktují úřady práce, ale ty vůči nim používají shodné nástroje jako vůči občanům ČR a na azylanty jsou tyto nástroje málo účinné. Příkladem jsou individuální akční plány, jejichž účinnost se na zkoumanou skupinu ukázala nízká.³ Se sháněním zaměstnání sice pomáhají azylantům v IAS pracovníci NNO, nebo pracovníci SUZ, ale spíše nad rámec svých povinností.

Existují skupiny, které se úspěšně zaměstnávají, nebo podnikají, ale zejména díky tomu, že si vytvářejí vlastní síť etnické ekonomiky (výjimkou jsou např. Bělorusové).

Pokud se azylanti zaměstnají, zřídka využívají své kvalifikace a vzdělání a pokud ano, tak až po řadě let pobytu v České republice. Diplomy a další doklady o vzdělání nostrifikují především vysokoškoláci, zejména specialisté některých oborů (např. lékaři). Středoškoláci již v malém měřítku. Často nejsou informováni, že se tak může učinit. Snižují tak vzdělanostní průměr a potenciál České republiky. O prostředky se tím krátí nejen azylanti samotní, ale i stát (za kvalifikovanou sílu se více platí).

Pokud mají azylanti zájem, navštěvují rekvalifikační kurzy, které zpravidla pořádá ÚP. Tyto kurzy ale v podstatě nezvyšují jejich kvalifikaci (pokud například středoškoláka rekvalifikujeme na svářeče nebo obsluhu vysokozdvížného vozíku, nedá se tomu říkat zvyšování kvalifikace). Jen ve výjimečných případech jsou jim kurzy odmítány. Často jim ale při hledání zaměstnání nepomohou.

Mezi azylanty byla zjištěna práce bez pracovních smluv, ale spíše v menším rozsahu než u jiných cizineckých skupin.⁴ Jak ukazuje ve své studii Andrea Gerstnerová, často se jedná o prolongaci praktik z období před vyřízením žádosti o udělení azylu, kdy žadatelé o azyl nemají přístup na trh práce a jejich finanční možnosti jsou velmi omezené.⁵ Jak dále ukazuje tento výzkum, azylanti si uvědomují rizika takového konání, v době po udělení azylu se

---

³ Obdobně též Gerstnerová, A. *Přístup azylantů a osob s doplňkovou ochranou k zaměstnání v České republice*. Brno: SOZE 2010: 21–22; viz též Krchová, A., Víznerová, H. *Diskriminace azylantů a azylantek v ČR z genderové perspektivy*. Praha: Evropská kontaktní skupina v České republice 2008.

⁴ Srv. Drbohlav, D. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů. Česko v evropském kontextu*. Praha: Karolinum 2008.

⁵ Gerstnerová, A. *Přístup azylantů a osob s doplňkovou ochranou k zaměstnání v České republice*. Brno: SOZE 2010.

k němu uchylují jen v krajním případě a jednoznačně preferují kvalifikovaná zaměstnání s pracovními smlouvami.

Z hlediska důchodového zabezpečení se azylanti jen obtížně domáhají starobních důchodů kvůli tomu, že starší ročníky nemají odpracovaný příslušný počet let. Sociální zabezpečení osob v důchodovém věku je proto zpravidla nedostatečné a nedůstojné.

Integrace do lokálního prostředí v České republice probíhá relativně pomalu a je závislá na konkrétní lokální situaci. Sousedské vztahy nejsou výrazně problémové, ale jsou velmi rezervované. Na pomoc lokálního prostředí lze spoléhat spíše ve venkovském prostředí nebo v maloměstech (kde ale není často práce). V tomto ohledu jsou komunikačním mostem NNO, které s azylanty alespoň v prvních letech po udělení azylu řeší bydlení a kontakt s úřady. Azylanti zůstávají relativně dlouho uzavřeni do kontaktu s příbuznými. Tuto situaci prolamují v některých případech děti navštěvující školu, pokud kulturní rozdíl a jazykové dispozice a sociální úroveň dětí nejsou stigmatizující.

Výzkum ukazuje, že subjektivní pocit integrovanosti do lokálního prostředí se zvyšoval s jazykovou kompetencí, s integrací na trh práce, s kvalitními nebo bezproblémovými sousedskými vztahy, s materiálním zabezpečením s rodinnou podporou.

Azylanti v drtivé většině chtěli zůstat v České republice. Jejich aspirace na prostorovou mobilitu se týkaly zpravidla migrace uvnitř státu. Usilovali o občanství České republiky a ve většině případů po uplynutí zákonné lhůty pro udělení občanství také podávali žádosti o udělení občanství ČR. Pokud tyto žádosti jsou podány, přestože ne vždy na poprvé, jsou většinou vyřizovány kladně.⁶ Pokud vezmeme v úvahu celou databázi SIP se všemi azylanty od vzniku České republiky, dojdeme k závěru, že přibližně polovina z nich občanství ČR získala.

---

⁶ Shrnujeme zde především „kvantitativní pohled“ studovaný na vzorku respondentů. Z hlediska posouzení jednotlivých kauz a důvodů neudělení občanství ČR informuje mnohem podrobněji práce Navrátil P. *Přístup azylantů ke státnímu občanství České republiky*. Brno: SOZE 2010.

Z uvedeného vyplývá, že SIP v zásadě plní svoji úlohu. Dotýká se základních parametrů integrace a další kroky by neměly směřovat k jeho rušení či nahrazení odlišnou strategií, ale jeho zdokonalování v tom smyslu, aby azylanty neintegroval mezi sociálně slabé, nezaměstnané a na sociální systém odkázané občany ČR, ale mezi ty vrstvy obyvatel, které jsou prosperující, využívající a rozvíjející svou kvalifikaci a sociální a kulturní potenciál a které jsou dobře ukotvené v lokálních strukturách společnosti.

Doporučení a návrhy koncepčních a legislativních změn

Doposud se SIP asymetricky soustřeďoval především na oblast bydlení a jazykové přípravy. Tyto oblasti je třeba zachovat, ale více pozornosti je nutné věnovat otázce zaměstnání a začlenění azylantů do institucionálního systému České republiky. Není efektivní, pokud azylant sice bydlí, ale je izolován od okolí, je závislý na sociální pomoci a neumí se domáhat práv a služeb, na něž má nárok. Pro zvýšení efektivity SIP doporučujeme následující opatření:

Bydlení a regionální disperze

☞ Pokusit se zachovat variantu I, dokud to trh s byty a bytová politika v ČR dovolí, neboť vytváří pocit bezpečí a umožňuje realizovat SIP v oblasti bydlení i v případě, že není možné nebo se nepodaří použít variantu II A, například v případě osob s nízkou funkční gramotností, v případě velmi početných rodin, ve specifických případech zdravotního postižení apod. Azylanti by měli dostat jasnou informaci, pro koho je varianta I určena. OAMP zabezpečí, aby poskytování integračních bytů ve variantě I bylo transparentní. Individualizovaným jednáním by se mělo dbát na to, aby poskytované bydlení ve variantě I bylo pro azylanty cenově přijatelné nejen z hlediska nájmu, ale také z hlediska cen energií. Nabídka by měla přijít po propočtu, zda je ekonomicky realistická, nejen zda odpovídá velikosti dané rodiny.⁷ Důležité je setrvat při stávající praxi a nadále poskytovat např. soupis informací ke konkrétnímu bytu, který je proti podpisu azylantovi dán k dispozici.

☞ Varianta II A se zejména z hlediska administrativy a investované práce poskytovatelem SIP jeví jako efektivnější a umožňuje v případě potřeby saturovat i větší množství osob s mezinárodní ochranou. Tato varianta se jeví jako v podstatě jediná možná v případě, že budou do programu poskytování bydlení začleněny i osoby s priznanou doplňkovou ochranou. S ohledem na dočasnost jejich statusu není možné uvažovat o využití varianty I. Varianta II A se však jeví jako realistická. Otázkou ale právě je, jak poskytovat peněžní dotaci

---

⁷ V analýze jsou uváděny příklady, kdy jsou byty přelidněné, kdy se azylanti bojí o bytu vyjednávat a přistoupí na nabídku ze strachu, že už se nebude opakovat, či nejsou s to zvážit ekonomické souvislosti. Je však zároveň zřejmé, že v této oblasti individualizovaná práce probíhá v rámci možností již nyní a nepochopení ze strany azylantů nejde vždy zamezit (chtějí přistoupit na jakoukoli nabídku a negativa nejsou v tu chvíli schopni vidět). Navíc je obtížné předvídat další životní dráhu rodin (ekonomická situace a počet členů se mění).

tak, aby byla vyplácena rychle, a tedy efektivně. Stávající způsob může být při aplikaci na větší počet osob ještě pomalejší, což by s ohledem na možný relativně krátký pobyt osoby s přiznanou doplňkovou ochranou na území bylo nešťastné, neboť by se jim také pomoci nemuselo vůbec po dobu jejich pobytu dostat. Jako možné se jeví zmíněné poskytování periodického příspěvku přímo klientům SIPu, tedy azylantům, potažmo osobám s doplňkovou ochranou. Například by mohlo jít o určitý periodický finanční příspěvek poskytovaný dle zákona o azylu. Tak by nadále problematika zůstala v gesci MV ČR (ostatně již zde máme obdobně v zákoně o azylu upravený finanční příspěvek v § 43, a tudíž by nešlo o naprostou novinku). Periodicita příspěvku by byla motivující a zároveň by snižovala rizika.

☞ Nedoporučujeme dosavadní nastavení SIP v oblasti bytů redukovat výhradně tak, že by byl azylantovi vyplacen jednorázový příspěvek na bydlení a předpokládalo se, že si bydlení zabezpečí zcela sám; samostatně by si v prostředí ČR bydlení v počátečních stádiích integrace byla schopna efektivně zabezpečit jen část azylantů. Ostatní by byli vystaveni velkým rizikům, tudíž je nezbytné zachovat i částečně asistované formy bydlení (formou upravených stávajících variant I a II), které by mohly pomoci ohroženým skupinám azylantů.

☞ Doporučujeme i nadále podněcovat aktivitu azylantů, aby se azylanti ještě ve větší míře podíleli na vyhledávání integračních bytů a zabezpečovali si bydlení pokud možno sami. Zároveň reflektujeme výraznou úlohu nestátních neziskových organizací, které k těmto aktivitám poskytují poradenskou činnost a asistenci. Doporučujeme tuto asistenci zachovat a vytvářet k ní co nejoptimálnější podmínky. Domníváme se, že bez této asistence by se efektivita varianty II A snížila.

☞ Výběr bytu jako integračního by měl zohledňovat možnosti zaměstnání pro ekonomicky aktivní osoby a odpovídajících sociálních institucí v blízkosti bydliště. Doporučujeme preferovat střední a velká města, venkov jen na základě přání azylantů. Jak náš rozbor ukázal, tendence k městskému bydlení je ze strany azylantů racionální.

☞ Vzhledem k tomu, že integrační byty si azylanti z IAS hledají na základě zkušenosti, kterou v IAS získají, je třeba, aby IAS byly umístěny v takových regionech, kde jsou pracovní příležitosti a kde je i pravděpodobnost úspěšné integrace v integračním bytě. Zároveň je nutno posílit sociální práci v IAS tak, aby byla efektivní i v tomto ohledu.

☞ Stávající regionální disperze azylantů odpovídá možnostem zaměstnání jen částečně. I nadále doporučujeme prioritně směřovat programy vázané na bydlení do největších měst ČR, zejména Prahy a Brna. Za prozíravé považujeme zřízení IAS v Brně. Podobně by bylo možné posílit integrační potenciál Prahy a Středočeského kraje. Nedoporučujeme se soustřeďovat na oblasti, kde jsou sice volné byty, ale vysoká nezaměstnanost (Ústecký kraj, Moravskoslezský kraj). Do SIP ale vstupují i azylanti, kteří se po udělení azylu nebytovali v IAS a je tudíž třeba předpokládat, že rozmístění IAS ovlivňuje prostorovou disperzi azylantů jen částečně.

☞ Dosavadní systém kvót pro umístování azylantů funguje jen limitovaně. Aktivizace k jejich naplňování je možná jednak zdůrazněním ekonomického profitu, který obce získávají při přípravě integračních bytů, a jednak tím, že se zvýší využitelnost azylantů, kteří se budou schopni lépe uplatnit na trhu práce (viz dále). V případě širokého využití varianty II A však do značné míry ztrácí smysl. Azylanti si hledají byty, kde jsou na trhu s byty k dispozici.

***

☒ V oblasti výuky českého jazyka doporučujeme směřovat ke stabilizování situace s přihlédnutím především k aspektu odbornosti a kvality. Vytvoření skupin odborníků schopných školit relativně početné a na více místech situované skupiny osob vyžaduje určitý čas a investice a s tím je třeba kalkulovat i při výběrových řízeních.

☒ V zaměření kurzů doporučujeme postupovat tak, aby se ještě ve větší míře nejednalo pouze o jazykový kurz, ale o „Kurz výuky českého jazyka a funkční gramotnosti“. Pod tímto názvem by kurz mohl být zakotven i v legislativě.

☒ Doporučujeme vytvořit flexibilnější nabídku pro skupiny azylantů s různou úrovní znalosti češtiny. Současně ale striktněji vymezit požadovanou úroveň, které by žáci měli dosáhnout, přestože je to vzhledem k diferencované úrovni studentů obtížné.

☒ Kodifikovat délku kurzu v rozpětí 400 až 600 hodin. V praxi po 400 hodinách organizovat atest zvládnutí českého jazyka na úrovni B1 podle klasifikace SERR. Na základě výsledku atestu buďto vydat osvědčení nebo doporučit pokračování výuky na 600 hodin (to znamená

rozšíření o 200 hodin). Po absolvování dalších 200 hodin (tedy celkem 600 hodin) atest opakovat. Rozšíření o 200 hodin, to znamená na celkových 600 hodin, též umožnit zájemcům o pokročilejší znalost jazyka na úroveň B2 či vyšší.⁸ Této širší nabídce přizpůsobit rozpočet a personální obsazení poskytovatele.

- ☒ V rámci kurzu dbát na to, aby se azylanti naučili učit se a sebevzdělávat v češtině.
- ☒ Zadavatel kurzů by měl stabilizovat metodiku kurzů a kontinuálně sledovat, jak se naplňuje uvedená cílová deklarovaná úroveň. Součástí kurzu by měl být i motivační program, proč se učit česky.
- ☒ Doporučujeme zadavateli kontinuálně sledovat informace dodavatele o počtu studentů a učitelů, o jejich rozmístění a o kvalifikaci učitelů.
- ☒ Osoby s mezinárodní ochranou by měly mít možnost zdokonalovat se v jazyce i po ukončení kurzu. Doporučujeme pro ně vytvořit internetový portál, otevřít možnost e-learningu, možnost konzultací po internetu a jazykovou poradnu po internetu tak, aby mohli být v kontaktu s vyučujícími i po přestěhování do IB. Informovat, případně pořádat pro zájemce další typy kurzů (víkendové, letní, či další intenzivní formy vzdělávání).
- ☒ Dbát na včasné zahájení výuky, aby azylanti, pokud se po udělení azylu ubytovali v IAS, stihli v době pobytu v IAS celý kurz absolvovat.
- ☒ Ještě pečlivěji dbát na výběr časů a dní v týdnu tak, aby azylanti kurzy mohli navštěvovat (včetně zaměstnaných azylantů a školou povinných dětí).⁹
- ☒ Za zameškané hodiny nebo vyhýbaní se kurzům nezavádět sankce, ale spíše pozitivně motivovat azylanty k pravidelné docházce. Ti, kteří nedocházejí, by měli být sociálními

---

⁸ V možnosti získat vyšší stupeň znalostní úrovně češtiny zohledňujeme, že různá povolání vyžadují i různou znalost jazyka. Zejména povolání s vysokoškolskou kvalifikací vyžadují vyšší jazykovou úroveň. Pokud není dosažena, měla by být jazyková znalost alespoň tak vysoká, aby vytvářela předpoklady zvyšovat jazykové dovednosti individuálně, bez asistence učitele. Úroveň B2 by měla individuální výuku češtiny, stejně jako individuální zvyšování dalších znalostních dovedností, v češtině již umožnit.

⁹ Při vzdělávání dětí i dospělých ověřit možnosti spolupráce se školou v místě bydliště azylantů.

pracovníky tázáni, co je k tomu vede a na základě dohody odstraňovat překážky návštěvy kurzů.

☒ Posílit koordinaci MV ČR a MŠMT při organizaci kurzů.

***

🔨 Doporučujeme ustanovit na MPSV osobu zodpovědnou za agendu osob s přiznanou mezinárodní ochranou.

🔨 Vytvořit systém aktivního vyhledávání pracovních míst pro azylanty po vzoru aktivního vyhledávání bydlení. Oba procesy musí probíhat paralelně. Bydlení bez zaměstnání, resp. dostatečného finančního zabezpečení je pro ekonomicky aktivní osoby z hlediska integračního procesu nedostatečné. Iluzorní též je, že bydlení by mělo předcházet zaměstnání. Naopak. Výběr lokace bydlení by se měla přizpůsobovat výběru zaměstnání. Zde je zjevná omezená možnost MV ČR do agendy jiného resortu zasahovat, role MV ČR by zde ale mohla být větší kupříkladu (dle možností dohody v rámci obou resortů) v oblasti metodického vedení či školení konkrétních pracovníků úřadů práce. MPSV nemusí být nutně obeznámeno se specifickými potřebami skupin osob s přiznanou mezinárodní ochranou, ježto daná agenda není předmětem aktivit daného resortu. Opět je důležité klást důraz na individualizaci ve vztahu úřad práce - osoba s mezinárodní ochranou. U jednání úřadů práce je nutno posílit jejich informovanost o existenci této skupiny osob a o jejich specifických potřebách, a také je důležité trvat na tom, aby úřad práce nepřistupoval ke klientům formalisticky, ale opravdu jednal s každým individuálně (viz jen částečně používané nástroje jako individuální akční plány, neadekvátní výběr rekvalifikačních kursů, apod.). MPSV též může motivovat nestátní a neziskové organizace k vytvoření asistenčních programů, které by problematiku aktivního vyhledávání zaměstnání a bydlení propojily.

↙ Jednou z priorit SIP by mělo být co nejrychlejší vrácení azylanta do kvalifikační roviny, které již dosáhl ve zdrojové zemi. Rekvalifikace ve smyslu dequalifikace,¹⁰ jak se v současné době praktikuje, by měla být krajním řešením. Ihned po udělení azylu je nezbytné vytvořit tlak na azylanty aby se pokusili o nostrifikaci vzdělání. Doporučujeme zařadit zažádání o nostrifikaci předchozího vzdělání jako povinnou podmínku zabezpečování integračního bydlení. Má smysl integrovat azylanty za předpokladu, že usilují v plné míře o své uplatnění v cílové zemi, včetně uplatnění co nejvyššího vzdělání a kvalifikace, které dosáhli. Pokud bude nezbytné zařadit azylanta do rekvalifikačních kurzů, jejich výběr by měl zohledňovat předchozí vzdělání a zaměstnání, včetně možností uplatnění, věku a fyzických dispozic azylantů. Doporučujeme možnostem azylantů přizpůsobovat individuální akční plány, které jsou dosud uplatňovány neefektivně a jejichž úlohou je mimo jiné poskytovat individuální poradenství při hledání zaměstnání, což se v současné době děje na odpovídající úrovni zřídka.¹¹

↙ V oblasti důchodového zabezpečení a v problematice vyplácení starobních a invalidních důchodů doporučujeme upravit stav ve prospěch azylantů. S ohledem na to, že není možné, aby azylant kontaktoval zemi původu (ze strany ČR by to mohlo být vykládáno jako dobrovolné využití ochrany země původu, což je důvod pro odnětí azylu), nemůže si azylant bez újmy obstatat potvrzení o době důchodového pojištění ve své zemi, které je k nároku pro dávky v ČR zapotřebí. Zde se může přikročit k několika řešením, z nichž nejvhodnější se jeví poskytnutí výjimky ze zákona o důchodovém pojištění pro uvedenou skupinu osob (obdobně jako u výjimky u sirotčího důchodu). Domníváme se, že relativně malý počet osob s přiznanou mezinárodní ochranou, výrazným způsobem nezatíží rozpočtové vzorce a naopak tento krok umožní azylantům plnohodnotnou integraci do lokálního prostředí a pocit bezpečí ve stáří či ve zdravotně komplikované situaci. V uvedeném případě je zároveň nutno ošetřit výši důchodu (je nutno si uvědomit, že již nyní může jít o osoby, které jsou závislé na sociálních dávkách, tedy od státu finanční podporu dostávají). Jako další možnost se jeví aplikace ustanovení o odstranění tvrdosti zákona,¹² což je ale řešení nesystémové, neboť jeho aplikace záleží na konkrétní správě sociálního zabezpečení a důchod pak bude vyměřen pouze v nejnižší výši, což a) neodpovídá skutečným nárokům osob a b) nepomůže v řešení tíživé

---

¹⁰ Rekvalifikace na činnosti na nižší kvalifikační úrovni, než které již daná osoba dosáhla.

¹¹ Vedle výsledků tohoto šetření viz též Gerstnerová, A. *Přístup azylantů a osob s doplňkovou ochranou k zaměstnání v České republice*. Praha / Brno: SOZE 2010.

¹² Zde srov. zák. č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

sociální situace a k dobré integraci osoby. Samozřejmě je možné i určité jednorázové opatření, například usnesení vlády, které by danou otázku pro skupinu osob s mezinárodní ochranou upravilo. Jde ale opět o opatření nesystémové.

***

☒ V oblasti získávání občanství České republiky považujeme stávající politiku za efektivní.

☒ Doporučujeme dbát na aplikaci jednotných kritérií při posuzování jednotlivých kauz. Azylantů se navzájem znají a jsou senzibilní na to, že některé skupiny azylantů jsou posuzovány jinak než jiné. Ač jednotný postup zákon požaduje, v praxi není dodržován a je ostatně častým předmětem soudních přezkumů.¹³

☒ Jak ukazuje náš rozbor, získání občanství zvyšuje možnosti, spokojenost a sebevědomí azylantů, ale všechny jejich problémy neřeší. Integrovaní proces završuje jen formálně a symbolicky. Není důvodem pro vyřazení azylantů z databáze SIP a není též znakem, že je azylant plně integrován do české společnosti. Pokud bude potřebovat další asistenci, měl by k ní mít přístup. Vzhledem k tomu, že SIP je pro azylanty a nikoli pro občany ČR, bylo by užitečné vytvořit pro tuto sociálně zranitelnou skupinu speciální program v rámci Evropského integračního fondu, který by umožňoval zejména nestátním neziskovým organizacím poskytnout asistenci azylantům, kteří získali občanství ČR.

---

¹³ Obdobně v práci Petra Navrátila k dané problematice není doporučována změna legislativy, ale jsou zde doporučení pro rozhodovací praxi, zejména: „zajištění, aby volná úvaha správního orgánu nebyla pojmána neomezeně, ale limitována použitím zákonných podmínek; zajištění řádného správního řízení a vydání zákonného (byť negativního) rozhodnutí s charakteristikami předvídatelnosti a transparentnosti.“ Navrátil, P. *Přístup azylantů ke státnímu občanství České republiky*. Brno: SOZE 2010: 55.

Literatura

Analýza možných perspektivních řešení státního integračního programu v oblasti bydlení azylantů. Praha: Zmocněnec vlády ČR pro lidská práva 2005.

Bačáková, M. *Analýza stavu výuky českého jazyka v rámci Státního integračního programu v období 2007 – 2010.* Praha: UNHCR 2010.

Boeles, P., Den Heijer, M., Lodder, G., Wouters, K. *European Migration Law.* Antwerp-Oxford-Portland: Intersentia 2009.

Burdová Hradečná, P., Honusková, V., Rozumková, P. *Žadatelé o mezinárodní ochranu na trhu práce.* AEC, Praha 2008.

Carrera, S. *In Search of the Perfect Citizen? The Intersection between Integration, Immigration and Nationality in the EU.* Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers 2009.

Čepelka, Č., Jílek, D., Šturma, P. *Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu.* Brno: Masarykova universita 1997.

Česká republika v číslech 2001. Praha: Český statistický úřad 2011.
<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/1409-11>.

Dostál P. The Post-Communist Capital City Effects, Transnational Activities and Regional Development in the Czech Republic in the 1990s: A Modelling Approach. In: Strubelt W., Gorzelak G. (eds) *City and Region.* Opladen and Farmington Hills: Budrich UniPress 2004: 15–42.

Drbohlav, D. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů. Česko v evropském kontextu.* Praha: Karolinum 2008.

Gerstnerová, A. *Přístup azylantů a osob s doplňkovou ochranou k zaměstnání v České republice.* Brno: SOZE 2010.

Honusková, V. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu.* Praha: PFUK 2011.

Horáková, M., Bareš, P. Integrační funkce rodiny v procesu migrace. Hlavní zjištění projektu Interface. In: *FÓRUM sociální politiky*, 3, 2009: 8–16.

Integration Rights and Practices with Regard to Recognised Refugees in the Central European Countries. European Series. 5, 1 July 2000 Geneva: UNHCR.

Jílek, D.: *Odpověď mezinárodního práva na hromadné uprchlictví.* Brno: Masarykova univerzita 1996.

Jílek, D. *Právo na azyl: Přístup žadatelů o azyl k pracovnímu trhu?* In: *Společný evropský azylový systém: doplňková ochrana.* Brno: Masarykova univerzita 2007.

Korac, M. Integration and How We Facilitate it. A Comparative Study of the Settlement Experiences of Refugees in Italy and the Netherlands. *Sociology*: February 37, 2003, 1: 51–68.

Krchová, A., Víznerová, H. *Diskriminace azylantů a azylantek v ČR z genderové perspektivy*. Praha: Evropská kontaktní skupina v České republice 2008.

Lux, M., Kostecký, T. *Bytová politika: teorie a inovace pro praxi*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, v.v.i. 2011.

Možný, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON 2006.

Možný, I. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON 1999.

Navrátil, P. *Přístup azylantů ke státnímu občanství České republiky*. Brno: SOZE 2010.

Návrh metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující. Brno: SOZE 2010. www.soze.cz (poslední návštěva 22.6. 2012)

Neumanová, J. a kol. *Analýza přístupu k bydlení ve vztahu k osobám požívajícím v České republice mezinárodní ochrany*. Praha: ASIM 2010.

Novotný, J., Janská, E., Čermáková, D. Rozmístění cizinců v Česku a jeho podmiňující faktory: pokus o kvantitativní analýzu. *Geografie, Sborník české geografické společnosti* 112, 2007, 2: 204–220.

Pořízek, P. *Komplexní analýza azylového systému v ČR včetně návržení legislativních a praktických opatření k jeho zefektivnění*. Brno: SOZE 2004. Dostupné na <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1955336> (otevřeno dne 12. 3. 2012).

Sčítání lidu, domů, bytů k 1. 3. 2001. Byty. Praha: Český statistický úřad 2003.

Skalka, B. a kol. *Analýza efektivity dosud realizované výuky českého jazyka pro azylanty v letech 2000 – 2004*. Brno: Masarykova univerzita 2004.

Společný evropský referenční rámec pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. Council for Europe 2001.

Souhrnná zpráva o mezinárodní ochraně za rok 2011. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. <http://www.mvcr.cz/clanek/souhrnna.aspx>.

Šturma, P., Honusková, V. (eds.) *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. Praha: UK 2006.

Uherek Z. Cizinecké komunity a městský prostor v České republice. *Sociologický časopis* 2003, 39, 2: 193–216.

Uherek, Z. Migration in the Czech Republic: A Source of Social Diversity and Formation of New Social Networks in the Urban Environment. In: Jansens Maddy et al. (eds.) *The Sustainability of Cultural Diversity. Nations, Cities and Organizations*. Cheltenham: Edward Elgar 2010: 245–257.

Uherek, Z. a kol. *Integrace azylantů a efektivita státního integračního programu*. Praha: Etnologický ústav AV ČR 2005.

Uherek, Z., Korecká, Z., Pojarová, T. a kol. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., 2008.

Usnesení Vlády České republiky č. 321/2010 o zabezpečení integrace azylantů a osob požívajících doplňkové ochrany.

Van Oers, R., Ersboll, E., Kostakopoulou, D. (eds.) *A Re-definition of Belonging? Language and Integration Tests in Europe*. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers 2010.

Weiss, P. *The Refugee Convention, 1951*. Cambridge: Cambridge University Press 1995.

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, v platném znění.

Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2010. Praha: Ministerstvo vnitra 2011.

Žáčková, A. *Přístup azylantů a osob s doplňkovou ochranou ke vzdělání v ČR*. Olomouc: SOZE 2010.

Webové stránky

<http://portal.mpsv.cz>

<http://www.msmt.cz/socialni-programy/vysledky-vyberoveho-rizeni-na-zakazku-maleho-rozsahu-o> (navštíveno 10.6. 2011).

<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace-statistika-integrace-azylantu.aspx>

<http://www.mvcr.cz/clanek/odbor-azylove-a-migracni-politiky.aspx>

<http://www.mvcr.cz/clanek/seznamte-se-odbor-azylove-a-migracni-politiky.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/index.html>

<http://www.mvcr.cz/clanek/odbor-azylove-a-migracni-politiky.aspx> (otevřeno 13. 4. 2012)

<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace-mezinarodni-ochrana-formou-azylu.aspx>.

<http://www.suz.cz/pages/11.html> (navštíveno 2.4. 2012)

Summary

An Analysis of the State Integration Programme for Recognized Refugees

The State Integration Programme (hereinafter only as the ‘SIP’) is a significant part of the policy concerning international protection in the Czech Republic. It is legally anchored by Act No. 325/1999 Coll., On Asylum, as later amended. It focuses on the assistance of recognized refugees and persons under subsidiary protection in assuring their inclusion in society (we further speak of recognized refugees while being aware that the SIP is related to a certain extent also to persons with recognised subsidiary protection).

The SIP is not obligatory for recognized refugees, but its point is indicated by the fact that at least two-thirds of all the people who have received asylum in the Czech Republic since 1990 have been integrated into society within its framework.

In accord with the valid version of the Act on Asylum, the SIP focuses primarily on the area of housing and instruction of the Czech language. Indirectly and in connection with the above mentioned, the SIP affects other areas of integration, particularly the area of employment, integration into local societies, integration into the social system, educational system and other areas.

Following our inquiries described in this book and in accord with the legal system of the Czech Republic and international obligations, we recommend retaining the SIP. Considering its relative successfulness, we recommend retaining also its basic structure, i.e. the basic authorisation of the programme under the Ministry of Interior of the CR (MI CR) in cooperation with the Ministry of Education, Youth and Sports (MEYS CR) and the Ministry of Labour and Social Affairs (MLSA CR). We further recommend retaining and supporting more the significant role of NGOs in assisting the integration of recognized refugees in the individual structures of the state, or their strengthening.

***

The area of the SIP that has been best managed organisationally and relatively most successfully implemented is the area of the provision of accommodation and housing for

recognized refugees. In this area, all of the applicants have been gradually saturated to an adequate degree and quality, although in some cases the quality of housing is not entirely suitable for the needs of the recognized refugees. Not quite a quarter of the recognized refugees then live under conditions which would be possible to label as unsatisfactory. The unsuitable housing arises particularly from the reason of overcrowding, or the economic difficulty of housing. Cases of unsuitable furnishing of the flat, unhygienic state of the flat or not maintaining the basic attributes of modern housing essentially do not appear.

The most frequent insufficiency found concerns heating, which is selected such that it is expensive and the recognized refugees cannot pay for it, the flat is in a place where there is no work, health-care facility, school etc., which recognized refugees need, in the flat there is an disproportionately high rent, which arouses the suspicion that the municipalities want to make money from the presence of the families of recognized refugees.

The most frequently used form of accommodation for recognized refugees since 1992 has been Form I. It suited recognized refugees and in practice was well realisable in the long term. Form II A is comprehensible for the majority of recognized refugees and currently is becoming the most common. In terms of the assistance on the part of public administration, it seems to be the less demanding and requiring less of a time investment on the part of the bodies responsible for the SIP. Through its preference, even a greater number of recognized refugees or recipients of international protection generally can be satisfied, but it seems in practice to be awkward to the recognized refugees themselves. Recognized refugees know that the payments of the state will be delayed and that it will be difficult to negotiate with the landlord over delayed payments on the deposit or prolongation of the initial payments for rent. If it is possible, they often prefer to avoid Form II A. Despite that with the assistance of non-governmental and not-for-profit organisations, recognized refugees have learnt to handle Form II A and in 2011 Form II A was the most frequently used.

The activity of recognized refugees in seeking flats is increasing. Their successfulness in finding flats is not. Without outside assistance, they usually cannot find an integration flat.

***

In terms of efficiency, the area of language instruction struggles with much worse results. Not all of the participants in the SIP have attended language courses within the SIP. Even among those who were interested, there are a number of people who could not attend the instruction, because the courses did not take place in the decisive period after asylum was granted. Some could not attend the entire training because of stoppages in the training or the training was organised so that they could not attend it. The Act on Asylum in the area of the instruction of the Czech language was not fulfilled to the full extent.

Neither was the quality of the results of the language instruction fulfilled to the full extent. Not everyone who has attended the course and has a certificate has mastered the language at least at level A1. This issue is, however, difficult to judge after the fact, because regression can occur in language knowledge.

The efficiency of the level of language instruction is low also thanks to the approach of the recognized refugees themselves. It was found that despite the possibility to attend courses recognized refugees only rarely utilise the full number of hours, do not know how to study, underestimate preparation at home and do not understand language training as a component of goal-directed continual self-improvement which should continue after the course ends.

The result is a low language integration of recognized refugees still a number of years after asylum has been granted and problems in the labour market for language reasons. Considering that it is an investment often in the future citizens of the CR, this investment should correspond to the seriousness of the issue. Knowledge and skills are besides moral values the most valuable capital of a person.

***

In the area of the integration recognized refugees in the labour market, the SIP does not directly have any authority, but it is still an important integration measure and the question is whether this area should not be devoted greater attention on the part of the MI CR, albeit only in the area of methodology or training. The authority of the Ministry of Labour and Social Affairs of the Czech Republic is plain in the given area, but this ministry does not have a clear strategy and it is not even definite who, which specific person, is responsible for the integration of recognized refugees. Recognized refugees contact the labour offices, but the

offices use the same instruments for them as for citizens of the CR and these instruments are not very effective on recognized refugees. Recognized refugees are helped in searching for work at the Integration Asylum Centre by employees of NGOs, or employees of the Refugee Facilities Administration, but rather beyond the framework of their obligations.

There are groups who are successfully employed or are entrepreneurs, but particularly thanks to their forming their own networks of ethnic economy (an exception are for instance the Belarusians).

If the recognized refugees are employed, they rarely utilise their qualifications and education, if so, only after a number of years of residence in the Czech Republic. University-educated people, particularly specialists of some fields (e.g. physicians) validate diplomas and other proofs of education; those with secondary education already to a small degree. They are often not informed that they can do so. They thus lower the educational average and qualification potential of the Czech Republic. That not only curtails the recognized refugees themselves of means but also the state (qualified work is better paid).

If recognized refugees are interested, they can attend requalification courses, which are usually organised by the labour office, but these courses essentially do not increase their qualifications (if for instance we re-qualify a person with secondary education as a welder or a forklift driver, it cannot be called increasing a qualification). Only in exceptional cases are the courses refused. Usually, however, they do not help in finding work.

***

In terms of the provision of pensions, the recognized refugees can only with difficulty claim old-age pension, because older people do not have the relevant number of years worked in the Czech Republic. The social provision for persons of pensioner age is therefore usually insufficient and demeaning.

***

Integration into the local milieu in the Czech Republic takes place, but relatively slowly and is dependent on the specific local situation. Neighbour relations are not distinctly problematic but are very reserved. The help of the local milieu can be relied upon rather in the rural milieu or in small towns (where work is often lacking however). In this respect, the communication bridge are NGOs, which at least in the first years after asylum has been granted resolve housing and contact with the offices with the recognized refugees. Recognized refugees remain closed in contact with relatives for a relatively long time. This situation is in some cases broken through by children attending school if the cultural difference and language disposition and social level of the children are not stigmatising.

Recognized refugees in the absolute majority wanted to remain in the Czech Republic. Their aspirations for spatial mobility concerned normally migration within the state. They endeavoured for citizenship of the Czech Republic and in most cases after the legal limit for granting citizenship expired, they also submitted applications for the granting of citizenship of the CR. If these applications are submitted, they are mainly dealt with positively, although not always the first time. If we take into consideration the entire database of the SIP with all of the recognized refugees since the creation of the Czech Republic, we come to the conclusion that approximately half of them have acquired citizenship of the CR.

***

It arises from that mentioned above that the SIP essentially fulfils its role, affects the basic parameters of integration and further steps should not aim for its closure or replacement by a different strategy but for its improvement in the sense that it would not integrate recognized refugees among the citizens of the CR who are socially weak, unemployed and dependent on the social system, but among those classes of the populace who are prospering, utilising and developing their qualifications and social and cultural potential and who are well anchored in the local structures of the society.

Following our analysis we made the below mentioned recommendations:

So far, the SIP has asymmetrically focused predominantly on the area of housing and language preparation. It is necessary to retain these areas, but more attention must be devoted to the question of employment and integrating the recognized refugees into the institutional

system of the Czech Republic. It is not effective if the recognized refugee has a place to live but is isolated from the surroundings, is dependent on social aid and does not know how to claim the rights and services to which he/she has a right. To increase the efficiency of the SIP, we recommend the following measures:

Housing and Regional Dispersion

- Attempt to retain Form I as long as the market with flats and the flat policy in the CR allows it particularly for persons with lower functional literacy. A certain insufficiency mentioned by recognized refugees, hence a (at times justified) feeling that the flat exceeds the financial possibilities of the recognized refugees, can be limited e.g. by individualised negotiations on the part of the state, or the NGOs, with each recognized refugee and an explanation of the advantages and disadvantages of the specific offer of housing (in the analysis examples are given where the flats are overcrowded, when the recognized refugees are afraid to negotiate about the flat and accept the offer from fear that it will not be offered again or they are not able to consider the economic context). It is, however, also clear that individualised work is already taking place now in this area within the possibilities and it is not always possible to prevent incomprehension on the part of the recognized refugees (they want to accept any offer and they are not able to see the disadvantage at that time). A possible solution is a kind of list of information on a specific flat, which would be provided to the recognized refugee if he/she signed for it.

- In the case of Form II A, we recommend seeking a way to expedite the delivery of the subsidy for the rent to the potential landlord of the flat. Particularly to the employees of the MI CR, this form seems to be essentially the only possible one if also persons with recognised subsidiary protection are included in the programme providing housing. With regard to the temporary nature of their status, it is not possible to consider utilising Form I, but Form II A seems to be entirely possible; the question, however, is precisely how to provide the monetary subsidy so that it is paid quickly and hence effectively. The existing method may be even slower in application to a greater number of people, which would be unfortunate considering the possibly relatively short stay of a person with recognised subsidiary protection on the territory, because it is possible that they would not have received the aid at

all during the time of their stay. One thing that seems possible is the provision of the subsidy directly to the clients of the SIP, hence the recognized refugees, or persons with subsidiary protection. For instance, it could be a certain financial subsidy provided in accordance with the Act on Asylum. The issue would thus continue to be under the authority of the MI CR (after all, we already have here in the Act on Asylum a similarly regulated financial subsidy in Section 43, and so it would not be a complete novelty).

- We recommend generating pressure for the recognized refugees to share to a still greater extent in seeking integration flats. We also recommend that they actively participate in the selection of suitable housing in the sense that they will clearly articulate their needs, but we recommend also the continued assistance of state and non-governmental not-for-profit organisations.

- The selection of a flat as one for integration should take into consideration the possibility of employment for economically active people and the presence of appropriate social institutions in the proximity of the domicile. We recommend preferring medium-sized and large cities, the countryside only based on the desire of the recognize refugees. Considering that integration flats are sought by recognized refugees from an IAC based on experience that they have acquired in the IAC, it is necessary for the IAC to be placed in such regions where there are employment opportunities and where there is also a likelihood of successful integration in an integration flat. At the same time, it is imperative to reinforce the social work in the IAC so that it would be effective also in this regard.

- The existing regional dispersion of the recognized refugees corresponds to the possibilities of employment only partially. We continue to recommend as a priority directing the programmes tied to housing to the largest cities of the CR, particularly Prague and Brno. We consider the establishment of an IAC in Brno as farsighted. It would be possible similarly to reinforce the integration potential of Prague and the Central Bohemian region. We do not recommend focusing on areas where there are free flats but high unemployment (Ústí Region, Moravian-Silesian Region). The system of quota for the placement of recognized refugees functions only in a limited way. The activation of its fulfilment is possible by emphasising the economic profit that the municipalities acquire in the preparation of integration flats and by increasing the utility of the recognized refugees, who will be able to be better used in the

labour market (see below). Following Form II A based on activity of recognized refugees (the recognized refugees find the flat by their needs and the state provides the refugee with a subsidy for a rent), the quota system loses its sense. The recognized refugees find their flats not regard to any quota.

***

Czech Language Instruction

- In the area of the instruction of the Czech language, we recommend expanding the focus of the courses so that it to an even greater extent would be not only a language course but a ‘Course of Instruction of the Czech Language and Functional Literacy’. Under this title, the course could be anchored also in legislation.
- We recommend creating a more flexible offer for groups of recognized refugees with a different level of knowledge of the Czech language.
- We recommend codifying the length of the course in a bracket of 400–600 hours. In practice, organising certification of mastery of the Czech language on level B1 according to the CEFR classification after 400 hours. Based on the results of the certification, either issuing a certificate or recommending continuation of the instruction to 600 hours (it means an expansion by 200 hours). After completing another 200 hours (hence a total of 600 hours), repeating the certification. Offering the expansion by 200 hours, i.e. to a total of 600 hours, also to those interested in more advanced knowledge of the language at the B2 level or higher. Adjusting the budget and personnel numbers of the provider to this expanded offer.
- Within the course, making sure that the recognized refugees have learned how to study and educate themselves in Czech. The provider of the courses should stabilise the methodology of the courses and continually observe how it fulfils the mentioned target, declared level. A component of the course should also be a motivational programme why to learn Czech. The contracting authority should continually observe the information of the provider on the number of students and teachers, on their distribution and the qualification of the teachers.

- The recognized refugees should be provided with the opportunity to improve themselves in the language even after the course ends. An internet portal should be created for them and the possibility of e-learning should be opened along with the possibility of consultation via the internet and a language advisory centre via the internet so that they could be in contact with the teachers even after moving to integration flats. The interested parties should be kept informed and other types of courses (weekend, summer, or other intensive forms of education) should be organised for them.
- See to an early commencement of instruction so that the recognized refugees could manager to complete the entire course during their stay at the IAC. Pay even more attention to the selection of times and days in the week so that recognized refugees could attend the courses (including employed recognized refugees and children of school age).
- To enhance quality of the courses, we recommend closer co-operation between Ministry of interior and Ministry of education, youth and sports.

***

Work

Utilisation in the labour market is still devoted little attention in the integration of recognized refugees. We recommend designating a person at the Ministry of Labour and Social Affairs responsible for the agenda of persons with recognised international protection.

- It seems efficient to create a system of active searching for jobs for recognized refugees following the model of searching for housing. The two processes must take place in parallel. Housing without employment is inadequate for economically active persons in terms of the integration process. It is also illusory that housing should precede employment. On the contrary. The selection of the location of the housing should adjust to the selection of employment. Here, there is an evident limited possibility of the MI CR to intervene in the agenda of another ministry, but the role of the MI CR could be greater here for instance (according to the possibility of agreement within the two ministries) in the area of the methodological management or training of specific employees of the labour offices. The

MLSA does not necessarily have to be familiar with the specific needs of the group of persons with recognised international protection. It is again important to place emphasis on individualisation in relation of the labour office – person with international protection. With the conduct of the labour offices, it is necessary to increase their awareness of the existence of this group of people and their special needs, and it is also important to insist on the labour office not approaching the clients in a formalistic way but really handling each one individually (this concerns such unused instruments as individual action plans or their utilisation without any apparent effect, not offering requalification courses, or the application of requalification regardless of the education and previous qualification of the recognized refugees etc.).

- One of the priorities of the SIP should be the quickest return of the recognized refugee to the qualification level, which he/she had already reached in the source country. Requalification in the sense of de-qualification as it is practised currently should be a marginal solution. Immediately after asylum has been granted, it is necessary to create pressure on the validation of education. We recommend including the application for validation of previous education as an obligatory condition for the provision of integration housing. It makes sense to integrate recognized refugees under the assumption that they endeavour to the full extent for their utilisation in the target country, including utilisation of the highest education and qualification that they have achieved. If requalification courses are imperative, their selection should take into consideration previous education and employment and the possibility of utilisation as well as the age and physical disposition of the recognized refugees. We recommend that the action programmes which have so far been applied inefficiently be adjusted to the possibilities of the recognized refugees.

***

Pensions

In the area of pension provision and the issue of the payment of old-age and disability pensions, we recommend adapting the state in favour of the recognized refugees. Considering that it is not possible for the recognized refugee to contact the country of origin (on the part of the CR it could be interpreted as free usage of the protection of the country of origin, which is a reason to revoke asylum), the recognized refugee cannot without harm obtain a confirmation of the period of pension insurance in his/her country, which is necessary for the right to benefits in the CR. Here, it is possible to take a step towards several solutions, of which the

most suitable seems to be the provision of an exception from the Act on Pension Insurance for the given group of people (like with the exception for an orphan pension). The relatively small number of persons with recognised international protection will not burden in a noticeable way the budget formulas and on the contrary this step will allow the full-fledged integration of the recognized refugees into the local milieu and the feeling of security in their old age or in a complicated health situation. In the mentioned case, it is also necessary to address the amount of the pension (it is necessary to be aware that already now they may be persons who are dependent on social benefits, hence they are receiving financial support from the state). Another possibility appears to be the application of regulation on the removal of the harshness of the law, which is, however, an unsystematic solution. Naturally, also a certain one-off measure is possible, for instance a governmental resolution, which would adjust the given issue for the group of persons with international protection, but it is again an unsystematic measure.

***

Citizenship

In the area of obtaining citizenship of the Czech Republic, we consider the existing policy as effective. We recommend care in the application of the individual criteria when evaluating individual cases. Recognized refugees know one another and are sensitive to whether some groups of recognized refugees are evaluated differently than others. Although the law requires a uniform approach, it is not observed in practice and is for that matter a frequent subject of judicial review. Following our field research, acquiring citizenship increases the possibilities, satisfaction and self-confidence of recognized refugees, but it does not resolve all of their problems. It caps the integration process only formally and symbolically. It is not a reason to remove the recognized refugees from the database of the SIP and neither is it a sign that the recognized refugee is fully integrated into Czech society. If he/she needs further assistance, he/she should have access to it. Considering that the SIP is for recognized refugees and not for citizens of the CR, it would be useful to create a special programme for this socially vulnerable group within the European Integration Fund which would allow particularly NGOs to provide this assistance to the recognized refugees who have received citizenship of the CR.

Rejstřík

A

Afghánistán 15, 32, 51, 52
Albánie 15, 32, 51
Alžírsko 15
Angola 15, 32
Arménie 15, 32, 51, 196, 198, 199
Aš 39
Ázerbájdžán 16, 32, 51

B

Bangladéš 16, 32
Bělá pod Bezdězem 39, 63
Bělorusko 15, 16, 32, 50, 51, 196–198
Benátky nad Jizerou 39, 63
Benešov 39
Beroun 39
Bílá Voda 39, 63, 133
Bílina 39
Blansko 39
Bohdalice-Pavlovice 39
Bohuslavice nad Metují 39
Borotín 39
Borovany 39
Bosna a Hercegovina 15, 16, 32
Brandýs nad Labem 39, 63
Braník 38
Bratislava 106
Brno 39, 46, 63, 67, 102, 109, 110, 198, 224, 236, 242–244, 248, 251, 252
Bruntál 39
Bulharsko 15, 16, 32, 106
Burundi 16, 32
Bzenec 39

Č

Čad 16, 33
Čachovice 39
Čachrov 39
Čečensko 51, 170
Černá Hora 40
Česká Lípa 40, 63, 67
České Budějovice 40
České Velenice 40
Český Brod 40
Český Těšín 40
Čína 16, 33

D

Děčín 40
Dejvice 38
Dobříš 40
Doksy 40
Domažlice 40
Dražovice 40

Dubí 40
Duchcov 40
Džibutsko 16, 33

E

Eritrea 16
Etiopie 16, 33

F

Františkovy Lázně 40
Frýdek-Místek 40
Frýdlant 40, 63

G

Gambie 16
Ghana 16, 33
Gruzie 16, 33, 51
Guinea 16, 33

H

Havířov 40, 63, 102
Hlubočepy 89
Hluboká nad Vltavou 40
Hluk 40, 63
Hošťka 40, 63, 102
Hořovičky 40
Hostivice 40
Hovorčovice 40
Hradec Králové 40, 63, 102, 138, 144, 145
Hrdlořezy 38
Hředle 40
Hříměždice 40

CH

Cheb 41
Chomutov 41
Chorvatsko 16, 33
Chrast 41
Chrastava 41
Chrudim 41

I

Indie 16, 33
Irák 15, 16, 33, 51
Írán 16, 33, 52, 51
Island 12
Ivančice u Brna 41

J

Jablonec nad Nisou 41, 63, 89
Jaroměř 41, 60, 63, 67, 95, 102, 223
Javorník 41
Jedomělice 41
Jedovnice 41
Jeneč 41
Jeseník 41
Jestřebí 41
Jihlava 41
Jihoafrická republika 16, 33
Jihočeský kraj 36, 37, 62, 205
Jihomoravský kraj 36, 37, 46, 62, 198, 205
Jince 41
Jinočany 41
Jirkov 41
Jordánsko 16, 33
Josefův Důl 41
Jugoslávie 15, 16
Jugoslávie (bývalá) 16, 33

K

Kadaň 41
Kaliště 41
Kambodža 16, 33
Kamenička 133
Kamerun 16, 33
Karlovarský kraj 36, 37, 62, 205
Karlovy Vary 41
Karlštejn 41
Karviná 41
Katusice 41
Kazachstán 17, 33, 51, 194, 196
Kladno 41, 63
Klatovy 42, 63
Kochovice 42
Kolín 42, 63, 224
Kongo 17, 33
Konžská demokratická republika 17, 33
Kosovo 17, 33, 51, 52
Kostelec nad Orlicí 42
Kostomlaty pod Mílešovkou 42
Košíře 38
Kralice na Hané 42
Královéhradecký kraj 36, 37, 62, 198, 205
Kralupy nad Vltavou 42
Krásná Lípa 42
Krasnice 42
Krč 38
Krnov 42
Kroměříž 42
Krucemburk 42
Krupka 42
Křížanovice 42
Kuba 17, 33
Kuřim 42
Kypr 17, 33
Kyrgyzstán 17, 33, 51

L

Lanškroun 42
Libanon 33
Libenice 63
Liberec 42, 63
Liberecký kraj 36, 37, 62, 205
Libérie 17, 33
Liboc 38
Libye 17, 33
Lipová 42
Lipůvka 42
Litoměřice 42
Louny 42
Luštěnice 42, 63
Lysá nad Labem 42, 63

M

Makedonie 17, 34
Malešice 38
Maroko 17, 34
Merklín 42
Měšice u Prahy 42
Michle 38
Mikulčice 43
Mimoň 43, 63
Mladá Boleslav 43, 63
Moldavsko 17, 34
Mongolsko 17, 34
Moravské Budějovice 43
Moravskoslezský kraj 36, 37, 62, 205, 248
Morkovice 43
Most 43
Motol 38
Myanmar 15, 17, 34, 51, 99, 206
Mysletín 43

N

Náchod 43, 95
Náměšť nad Oslavou 43
Německo 194
Nepomuk 43, 63
Neuměřice 43
Nigérie 17, 34
Nikaragua 17, 34
Norsko 12
Nové Město na Moravě 43
Nové město pod Smrkem 43, 63
Nový Bor 43
Nový Jičín 43
Nusle 38
Nymburk 223, 224

O

Olomouc 43, 63, 64, 242
Olomoucký kraj 36, 37, 62, 205
Oseček 43
Osek 43, 63
Ostrava 63, 64
Ostrov nad Ohří 43, 63
Ostrovánky 43

P

Pákistán 17, 34
Palestina 17, 34
Pardubice 43, 46, 63
Pardubický kraj 36, 37, 62, 205
Pečky 43
Písek 43
Plasy 43
Plzeň 43, 46, 63, 138, 144, 145, 198
Plzeňský kraj 36, 37, 46, 62, 198, 205
Pobřeží Slonoviny 17, 34
Poděbrady 44, 63
Podolí 38
Podsedice 44
Pozořice 44
Praha 14, 15, 36, 37, 38, 44, 46, 62–65, 89, 94, 95, 99–102, 106, 109, 111, 145, 178, 198, 205, 223–225, 241–243, 248, 251
Proseč u Skutče 44
Prosek 38
Prostějov 44
Předlice 67
Přeštice 44
Příbor 44
Příbyslav 44
Pyšely 44

R

Radlice 38
Radonice 44
Rakovník 44
Rokycany 44, 63
Rožnov pod Radhoštěm 44
Rtyně v Podkrkonoší 44, 63
Rumunsko 15, 17, 34, 106, 133, 196, 200
Rusko 15, 17, 34, 51, 128, 196, 199, 200
Ruzyně 38
Rwanda 17, 34
Rychnov nad Kněžnou 44, 63
Rýmařov 44

S

Senegal 17, 34
Sierra Leone 17, 34
Skaštice 44
Skuteč 44
Smíchov 38

Sokolov 44
Somálsko 17, 34
Sovětský svaz (bývalý) 18, 32, 52
Srbsko 18, 34
Srbsko a Černá Hora (bývalé) 18
Srí Lanka 18, 34
Staňkov 44
Staré Město nad Metují 44
Stehelčevy 44
Stonava 44
Strašnice 38
Stráž nad Nisou 44
Stráž pod Ralskem 44, 63
Středočeský kraj 36, 37, 62, 198, 205, 248
Střešovice 38
Súdán 18, 34
Sýrie 18, 34

Š

Šanov 45
Šumperk 45
Švýcarsko 12

T

Tábor 45, 63, 64
Tádžikistán 18, 34, 51, 52, 194
Těchonín 45
Teplice 45, 46, 63
Terezín 45
Togo 18, 34
Trutnov 45, 63, 64
Třebíč 45
Třinec 45
Turnov 45
Tunisko 18
Turecko 18, 34
Turkmenistán 18, 34

U

Uganda 18, 34
Újezd u Brna 45
Ukrajina 15, 18, 34, 51, 60
Úněšov 45
Uničov 45
Úpice 45
Ústecký kraj 37, 46, 62, 205, 248
Ústí nad Labem 45, 46, 63, 67, 102
Úvaly 45
Uzbekistán 18, 35, 51, 194, 196

V

Valašské Meziříčí 45
Varnsdorf 45
Velešice 63, 102

Velešín 45
Velim 45, 63
Velká Bíteš 45
Velké Popovice 45
Velký Borek 45
Vietnam 15, 18, 35, 51
Vimperk 45
Vítovice 45
Vlašim 45
Vokovice 38
Votice 46
Vrchlabí 46
Vršovice 38
Vsetín 46
Vysočany 38
Vysoké Mýto 46
Vysočina 37, 62

Z

Zair (bývalý) 18, 35
Zastávka u Brna 46
Zbýšov 46
Zlín 46
Zlínský kraj 37, 62, 205
Znojmo 46
Zruč nad Sázavou 46

Ž

Žatec 46
Židlochovice 46, 63